

Výchova k občianstvu v Európe

Výchova k občianstvu v Európe

Túto publikáciu vydáva Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA P9 Eurydice).

Prvýkrát publikovaná v angličtine pod názvom *Citizenship Education in Europe*.

ISBN 978-92-9201-296-0

doi:10.2797/94413

Táto publikácia je tiež na internete (<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>).

Uzávierka textu bola v máji 2012.

© Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, 2012.

Zodpovednosť za preklad: Slovenská akademická asociácia pre medzinárodnú spoluprácu, 2013.

Preklad je publikovaný po dohode s EACEA P9.

Obsah tejto publikácie môže byť reprodukováný po častiach. Okrem komerčných účelov s uvedením zdroja a s odkazom na sieť Eurydice a s uvedením dátumu vydania publikácie.

Žiadosť o povolenie reprodukovat' celú publikáciu musí schváliť EACEA P9 Eurydice a Policy Support.

Education, Audiovisual and Culture Executive Agency
P9 Eurydice and Policy Support
Avenue du Bourget 1 (BOU2)
B-1140 Brussels
Tel. +32 2 299 50 58
Fax +32 2 292 19 71
E-mail: eacea-eurydice@ec.europa.eu
Webová stránka: <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>

Európske štáty musia občanom zabezpečiť zapájanie sa do spoločenského a politického života, aby sa základné demokratické hodnoty i sociálna súdržnosť v čase zvyšujúcej sa sociálnej a kultúrnej rozmanitosti mohli ďalej rozvíjať.

Aby sa zvýšila angažovanosť a účasť, ľudia musia byť vybavení náležitými vedomosťami, zručnosťami a prístupmi. Občianske kompetencie môžu umožniť jednotlivcom plne sa zapájať do občianskeho života, ale musia vychádzať zo správnych znalostí spoločenských hodnôt, politických pojmov a štruktúr, rovnako aj povinnosti aktívnej účasti v demokratickej spoločnosti. Sociálne a občianske kompetencie majú preto významné miesto v európskej spolupráci vo vzdelávaní, patrí medzi osem kľúčových kompetencií stanovených v roku 2006 Radou a

Európskym parlamentom ako rozhodujúce pre občanov vo vedomostnej spoločnosti⁽¹⁾. Podpora rovnosti, sociálnej súdržnosti a aktívneho občianstva prostredníctvom školského vzdelávania je jedným z hlavných cieľov Strategického rámca európskej spolupráce v oblasti vzdelávania a odbornej prípravy, ktorá siaha až do roku 2020⁽²⁾. Rozvoj efektívnych prístupov na dosiahnutie tohto cieľa je veľkou výzvou pre subjekty s rozhodovacou právomocou a odborníkov v praxi. Druhé vydanie Eurydice štúdie „Výchova k občianstvu v Európe“ vyšlo so zámerom poskytnúť informácie vo forme porovnávacej analýzy o súčasnom vývoji v tejto oblasti.

Zameriava sa tiež na opatrenia na podporu „učenia sa praxou“, čo je dôležitým prvkom v oblasti učenia, ktoré vyžaduje praktické zručnosti. Porovnateľné a podrobné informácie o predpisoch, programoch a iniciatívach, ktoré umožňujú žiakom získať praktické skúsenosti v sociálnom a politickom živote; metódy hodnotenia používané učiteľmi. Okrem toho sa skúmajú zmeny v počiatkoch vzdelávania učiteľov a ďalšom odbornom vzdelávaní tak, aby sa zlepšili znalosti učiteľov o kurikulumoch občianskej výchovy a ich zručnosti vo výučbe predmetu. A nakoniec, štúdia skúma úlohu riaditeľa školy pri rozvoji a implementácii všetkých prístupov školy k občianskej výchove.

V roku 2010 prijali členské štáty EÚ Chartu Rady Európy o výchove k demokratickému občianstvu a ľudským právam. Aktívne podporujem implementáciu Charty a verím, že táto štúdia Eurydice, ktorá obsahuje cenné a porovnateľné údaje na európskej úrovni, dá podnet na zintenzívnenie tohto procesu. Som presvedčená, že vychádza vo vhodnom čase a prispeje k vyhláseniu roku 2013 Európskym rokom občianstva.

Androulla Vassiliou
komisárka zodpovedná za vzdelávanie, kultúru
multilingualizmus a mládež

⁽¹⁾ Odporúčanie 2006/962/EC Európskeho parlamentu a Rady z 18. decembra o kľúčových kompetenciách pre celoživotné vzdelávanie, OJ L 394, 30. 12.2006.

⁽²⁾ Závery Rady o strategickom rámci európskej spolupráce vo vzdelávaní a odbornej príprave *Council conclusions of 12 May 2009 on a strategic framework for European cooperation in education and training ('ET 2020')*, OJ C 119, 28.5.2009.

OBSAH

Predslov	3
Všeobecný úvod	7
Súhrn	13
Kapitola 1: Kurikulum občianskej výchovy: prístupy, vyučovací čas a obsah	17
1.1. Prístupy k výchove k občianstvu	18
1.2. Odporúčaná hodinová dotácia	24
1.3. Obsah	27
Súhrn	38
Kapitola 2: Účasť žiakov a rodičov v školskej samospráve	39
2.1. Oficiálne predpisy a odporúčania na podporu účasti žiakov v školskej samospráve	39
2.2. Účasť žiakov v školskej samospráve: údaje z roku 2009 Medzinárodná štúdia o občianstve a výchove k občianstvu (ICCS)	50
2.3. Účasť rodičov v demokratickej školskej samospráve	51
Súhrn	57
Kapitola 3: Školská kultúra a účasť žiakov v spoločnosti	59
3.1. Participatívna školská kultúra pre úspešnú výcvok k občianstvu	59
3.2. Opatrenia na podporu účasti žiakov v miestnej komunite a v širšej spoločnosti	61
3.3. Možnosti žiakov zúčastniť sa občianskych aktivít komunity podľa údajov ICCS z roku 2009	67
Súhrn	70
Kapitola 4: Hodnotenie, posudzovanie a monitorovanie	71
4.1. Hodnotenie žiakov	71
4.2. Hodnotenie škôl	76
4.3. Monitorovanie vzdelávacích systémov	82
Súhrn	86
Kapitola 5: Príprava a podpora učiteľov a riaditeľov škôl	87
5.1. Uznávanie a podpora učiteľov	87
5.2. Zodpovednosti, opatrenia a podpory pre riaditeľov škôl	93
Súhrn	96

Záver	97
Zdroje	103
Slovník	105
Tabuľka ukazovateľov	107
Prílohy	109
Podakovanie	138

VŠEOBECNÝ ÚVOD

Uplatňovanie rovnosti a sociálnej súdržnosti je v ostatných rokoch narastajúcou politickou prioritou na národnej a európskej úrovni. Povzbudzovanie občanov, hlavne mládeže, k aktívnej účasti v sociálnom a politickom živote je jedným zo základných prostriedkov riešenia týchto otázok; preto sa vzdelávanie považuje v tomto smere za hlavnú hybnú páku.

Hlavné politické dokumenty, ktoré formovali európsku spoluprácu vo vzdelávaní v ostatnom desaťročí, a ktoré budú naďalej ovplyvňovať vývoj až do roku 2020, uznávajú dôležitosť podporovania aktívneho občianstva, a preto sa aj stalo jedným z hlavných cieľov vzdelávacích systémov v celej Európe ⁽³⁾. Okrem toho Európsky referenčný rámec o kľúčových kompetenciách pre celoživotné vzdelávanie ⁽⁴⁾ navrhol, aby sa mladým ľuďom pomáhalo rozvíjať ich sociálne a občianske kompetencie, definované z hľadiska vedomostí, zručností a postojov počas školského vzdelávania. Tento prístup založený na kompetenciách si vyžaduje nové spôsoby organizovania výučby a učenia v mnohých predmetových oblastiach vrátane výchovy k občianstvu. Väčší dôraz na praktické zručnosti; prístup založený na výsledkoch vzdelávania; a nové metódy hodnotenia podporované neustálym prehľbovaním vedomostí a zručností učiteľov, sú nevyhnutné pre úspešné implementovanie kľúčových kompetencií. Navyše, európsky rámec požaduje väčšie možnosti pre študentov aktívne sa zapájať, napríklad, do školských aktivít so zamestnávateľmi, do mládežníckych skupín, kultúrnych činností a organizácií občianskej spoločnosti (Európska komisia, 2009b).

Európska komisia odštartovala niekoľko významných iniciatív na podporu členských štátov pri rozvoji prístupu založeného na kľúčových kompetenciách. V roku 2006 bola vytvorená skupina expertov s cieľom rokovať a poradiť sa o výskume pri tvorbe ukazovateľov v oblasti občianskych kompetencií a aktívneho občianstva vo vzdelávaní. V prvom rade táto skupina expertov vykonáva validáciu výskumnej práce Centra pre výskum celoživotného vzdelávania (CRELL) o tvorbe kompozitných ukazovateľov o občianskych kompetenciách mladých Európanov. Iná skupina expertov EÚ pre kľúčové kompetencie a reformu kurikul sa vo svojej práci zameriava na hodnotenie, pretože to bolo považované za jednu z najdôležitejších otázok pre úspešnú implementáciu prístupu na základe kompetencií v škole. Dôraz sa kladie na nové metódy hodnotenia na meranie pokroku v oblastiach dôležitých pri uplatňovaní kľúčových kompetencií – rozvoj zručností a meniace sa postoje.

Stratégia EÚ pre mládež 2010-2018 zároveň deklarovala ako jeden z hlavných cieľov presadzovanie aktívneho občianstva, sociálneho začlenenia a solidarity medzi všetkými mladými ľuďmi ⁽⁵⁾. Táto Stratégia zahrňuje niekoľko postupov o rozvoji občianstva vo formálnych, ako aj neformálnych vzdelávacích činnostiach, napríklad, 'účasť v občianskej spoločnosti a v reprezentatívnej demokracii' a 'dobrovoľníctvo ako nástroj sociálneho začlenenia a občianstva'. Okrem toho došlo v roku 2011 k dvom dôležitým udalostiam: tento rok bol vyhlásený za Európsky rok dobrovoľníckych činností presadzujúcich aktívne občianstvo a maďarské predsedníctvo si zvolilo výchovu k aktívnemu občianstvu za hlavný cieľ diskusie na neformálnom stretnutí v marci medzi ministrami školstva.

⁽³⁾ Pozri Rada EÚ: *The Concrete Future Objectives of Education and Training Systems. Report from the Education Council to the European Council*. 5980/01 (Brusel, 14. február 2001) a závery Rady z 12. mája 2009 o strategickom rámci pre európsku spoluprácu vo výchove a vzdelávaní ('ET 2020'). OJ C 119, 28. 5. 2009.

⁽⁴⁾ Odporúčanie 2006/962/EC Európskeho parlamentu a Rady z 18. decembra o kľúčových kompetenciách pre celoživotné vzdelávanie, OJ L 394, 30. 12. 2006.

⁽⁵⁾ Rezolúcia Rady z 27. novembra 2009 o obnovenom rámci pre európsku spoluprácu v oblasti mládeže (2010-2018), OJ C311, 19. 12. 2009 [pdf]. Pozri: http://ec.europa.eu/youth/pdf/doc1648_en.pdf [Sprístupnené 7. mája 2012].

Závazok Európskej komisie na podporu aktívneho občianstva je dlhodobý. V tomto smere túto agendu podporili dva za sebou nasledujúce akčné programy. Súčasný program Európa pre občianstvo (2007-2013) si kladie za cieľ priblížiť občanov k EÚ a zapojiť ich do diskusií o jej budúcnosti. Usiluje tiež o presadenie aktívneho občianstva a prehĺbenie vzájomného porozumenia ľudí z rôznych častí Európy prostredníctvom stretnutí, výmen a diskusií ⁽⁶⁾. Presadzovanie aktívnej účasti európskych občanov na tvorbe politiky EÚ bude tiež jedným z hlavných cieľov Európskeho roka občanov 2013.

Európska komisia napokon spolupracuje s Radou Európy pri presadzovaní plnenia jej Charty o výchove k demokratickému občianstvu a ľudským právam, ktorá bola prijatá všetkými členskými štátmi EÚ v máji 2010. V tejto súvislosti Európska komisia a Rada Európy spoločne usporiadajú konferenciu o vplyve Charty, ktorá sa uskutoční v Štrasburgu v novembri 2012.

Ciele a definície

Z hľadiska tohto politického vývoja, cieľom tejto štúdie Eurydice je zachytiť, ako sa vyvíjali politiky a opatrenia o výchove k občianstvu v ostatných rokoch v európskych štátoch. Zameriava sa na oblasti, ktoré sú integrálnou súčasťou zabezpečenia výchovy k občianstvu:

- Ciele, prístupy a organizácia učebných osnov.
- Účasť žiakov a rodičov na riadení školy.
- Školská kultúra a účasť žiakov v spoločnosti.
- Hodnotenie žiakov, hodnotenie výkonnosti školy a systému vzdelávania.
- Vzdelávanie, odborná príprava a podpora pre učiteľov a riaditeľov škôl.

Táto štúdia sa opiera o koncepčný rámec stanovený v predchádzajúcej štúdii s rovnakou témou vytvorenou sieťou Eurydice (Eurydice, 2005), ktorá bola do istej miery inšpirovaná definíciami Rady Európy v projekte Výchova k demokratickému občianstvu. Ako v rôznych iných výskumných prácach v oblasti výchovy k občianstvu, táto štúdia vychádza z koncepcie občianstva, konštatujúc, že ďaleko presahuje jednoduchý právny vzťah medzi občanmi a štátom. Toto poňatie občianstva, ktoré sa vzťahuje na účasť občanov v politickom, sociálnom a občianskom živote spoločnosti, sa zakladá na rešpekte spoločného súboru hodnôt v srdci demokratických spoločností, a možno ho nájsť v definícii o 'aktívnom občianstve' (Hoskins a kol., 2006) podporovanom na európskej úrovni.

Občianske kompetencie potrebné na to, aby mohli aktívne presadzovať občianstvo, ako bolo definované Európskym rámcom pre kľúčové kompetencie, sa zameriavajú na: znalosť základných demokratických princípov, vrátane chápania spoločnosti, sociálnych a politických hnutí; Európsky proces integrácie a štruktúr EÚ; a hlavný minulý ako aj súčasný sociálny vývoj. Občianske kompetencie si tiež vyžadujú také zručnosti ako kritické myslenie a komunikačné schopnosti, a schopnosť a ochotu konštruktívne sa podieľať vo veciach verejných, vrátane rozhodovacieho procesu prostredníctvom hlasovania. A nakoniec, pocit spolupatričnosti k spoločnosti na rôznych úrovniach, rešpektovanie domácich hodnôt a rozmanitosť ako aj podpora pre udržateľný rozvoj sa tiež zdôrazňujú ako integrálna súčasť občianskych kompetencií.

V tejto štúdii sa výchova k občianstvu vzťahuje na aspekty vzdelávania na úrovni škôl s cieľom pripraviť žiakov tak, aby sa stali aktívnymi občanmi zabezpečením potrebných vedomostí, zručností a postojov, ktoré by prispeli k rozvoju a blahobytu spoločnosti, v ktorej žijú. Je to široký pojem, ktorý zahŕňa nielen výučbu a učenie sa v triede, ale tiež praktické skúsenosti zo života v škole a činnosti v širšej spoločnosti. Zahrnuje užší pojem 'výchova k občianstvu', ako to definuje IEA, ktorý sa

⁽⁶⁾ Podrobnejšie informácie pozri http://ec.europa.eu/citizenship/index_en.htm.

obmedzuje na 'vedomosti a porozumenie formálnych inštitúcií a procesov občianskeho života (hlasovanie vo voľbách)' (IEA 2010a, s. 22).

Rozsah

Táto štúdia poskytuje informácie o 31 štátoch zapojených v sieti Eurydice ⁽⁷⁾, vrátane členských štátov EÚ, Islandu, Nórska, Chorvátska a Turecka. Ak bolo potrebné, boli tiež zohľadnené všetky reformy plánované na budúce roky. Zahrňujú základné, nižšie a vyššie stredné vzdelávanie (ISCED 1, 2 a 3). Referenčný rok je 2010/11.

Zahrnuté sú iba školy verejného sektoru, okrem Belgicka, Írska a Holandska, kde sú aj grantmi dotované školy súkromného sektoru, pretože v ňom je zapojená väčšina registrovaných žiakov. Okrem toho, v Írsku je väčšina škôl legislatívne označovaná ako v súkromnom vlastníctve, ale v skutočnosti sú úplne financované štátom a nevyžadujú platenie školného. V Holandsku je rovnaké financovanie a starostlivosť o súkromné a verejné školstvo zakotvené v ústave.

Informácie vychádzajú predovšetkým z oficiálnych smerníc, odporúčaní alebo pokynov vydaných národnými školskými inštitúciami alebo, v Belgicku, Španielsku a Nemecku, zodpovednými inštitúciami pre vzdelávanie, ktoré sa tu uvádzajú ako 'centrálne úrovne'.

Obsah

Túto štúdiu tvorí päť kapitol, pričom každá sa zaoberá iným aspektom výchovy k občianstvu v európskych školách. Konkrétne príklady národných politík a praktík sú uvedené menším písmom, aby sa odlišovali od hlavného textu. Tieto príklady sú praktickými ilustráciami všeobecných konštatovaní uvedených v porovnávacej štúdii alebo môžu byť doplnkom k diskusii poskytnutím konkrétnych národných detailov. Tieto príklady môžu byť tiež výnimkami zo všeobecného trendu v mnohých štátoch.

Kapitola 1 poskytuje prehľad o stave výchovy k občianstvu v učebných osnovách a pokynoch centrálnej úrovne a skúma, ktoré vyučovacie metódy sa odporúčajú pre túto predmetovú oblasť. Ustanovenie môže mať podobu buď špecializovaného samostatného vyučovacieho predmetu (pomenovaného v každom štáte ináč), témy zahrnutej v iných vyučovacích predmetoch (dejepis, zemepis, atď.) alebo medzipredmetovej témy zahrnutej do všetkých vyučovacích predmetov v škole. Odporúčaný vyučovací čas pre jednotlivé vyučovacie predmety venované výchove k občianstvu sa potom reviduje. Kapitola ďalej sleduje hlavné ciele a obsah výchovy k občianstvu ako sú obsiahnuté v centrálnych dokumentoch na úrovni riadenia. A nakoniec ponúka informácie o názoroch učiteľov na občiansku výchovu a výchovu k občianstvu na základe výsledkov Medzinárodnej štúdie občianskej výchovy a výchovy k občianstvu (ICCS) z roku 2009.

Kapitola 2 sa zameriava na možnosti žiakov a rodičov podieľať sa na riadení školy, ako na stránku organizácie školy, ktorá môže významne prispieť k rozvoju vedomostí a zručností o občianstve. Kapitola poskytuje hlbokú analýzu oficiálnych smerníc a odporúčaní o mechanizmoch pre zapojenie žiaka a rodiča do školskej správy, ako je ich zastúpenie v triednych výboroch a školských riadiacich orgánoch. Oficiálne smernice a odporúčania sú uvedené v súlade s údajmi o skutočnej úrovni žiackej účasti v školských voľbách a v rozhodovaní v škole na základe výsledkov z ICCS 2009. Táto kapitola tiež poskytuje informácie o existujúcej dobrej praxi pri presadzovaní zapojenia sa žiakov do riadenia školy a existujúce vzdelávacie programy na podporu účasti rodičov.

⁽⁷⁾ Švédsko a Chorvátsko sa pripojilo k sieti Eurydice na začiatku roku 2011, ale iba Chorvátsko prispelo do tejto štúdie.

Kapitola 3 sa ďalej zaoberá tým, ako študenti pociťujú aktívne a demokratické občianstvo v škole i mimo nej. Kapitola zvažuje, či štáty podporujú presadzovanie občianskeho správania sa medzi žiakmi a občianske/demokratické hodnoty prostredníctvom školského života a kultúry. Skúma a vysvetľuje, ako jednotlivé štáty podporujú účasť žiakov v spoločnosti, vrátane miestnej komunity. Nakoniec, poskytuje informácie o možnostiach účasti žiakov na občianskych aktivitách komunity v európskych štátoch, na základe údajov z ICCS 2009.

V **kapitole 4** je zameranie na posúdenie poskytovania ako aj výsledky výchovy k občianstvu. Prejednáva podporu učiteľov pri posudzovaní žiakov vo výchove k občianstvu, predovšetkým so zreteľom na prostriedky uľahčujúce hodnotenie aktívnej účasti žiakov na školskom živote a spoločnosti. Skúma aj mieru zohľadnenia úspechu žiakov vo výchove k občianstvu pri rozhodovaní o prechode žiaka na vyšší stupeň vzdelávania. Táto kapitola analyzuje, či sa otázky občianstva berú alebo neberú do úvahy pri hodnotení škôl. A nakoniec skúma monitorovacie procesy používané v ostatnom desaťročí pri hodnotení výkonnosti národných vzdelávacích systémov, keďže sa týkajú poskytovania výchovy k občianstvu.

Kapitola 5 skúma kvalifikácie a podporu pre dve kľúčové skupiny pri plnení výchovy k občianstvu: učiteľov a riaditeľov škôl. Prejednáva kvalifikácie požadované na výučbu občianstva a poskytuje ukážky širokej škály programov ďalšieho profesionálneho rozvoja (CPD) týkajúcich sa výchovy k občianstvu v celej Európe. Analyzuje tiež úlohu riaditeľov škôl a skúma, či majú nejakú špecifickú prípravu, ktorá by im pomohla vykonávať výchovu k občianstvu v škole.

Popisy hlavných črt národných iniciatív na podporu účasti žiakov v aktivitách občianstva v spoločnosti sú k dispozícii v prílohe. Okrem toho na webovej stránke siete Eurydice je pripojená informácia štátov o hlavných reformách vo výchove k občianstvu uskutočňovaných od roku 2005.

Metodika

Rozsah tejto štúdie bol definovaný v spolupráci s národnými kanceláriami siete Eurydice a skupinou odborníkov Európskej komisie o ukazovateľoch pre aktívne občianstvo v rámci Generálneho riaditeľstva pre vzdelávanie a kultúru.

Táto štúdia vychádza z odpovedí, ktoré poskytli národné kancelárie siete Eurydice na dva dotazníky oddelenia Eurydice v rámci EACEA. Prvý dotazník sa zaoberal účasťou žiakov v školských orgánoch a viedol k vytvoreniu pracovného dokumentu na rovnakú tému, ktorý bol predložený ministrom školstva počas maďarského predsedníctva (pozri vyššie). Informácia z tohto pracovného dokumentu bola zahrnutá do kapitoly 2. Druhý dotazník, ktorý sa zaoberá všetkými ostatnými témami v tejto štúdii (pozri vyššie), bol vypracovaný v úzkej spolupráci so sieťou Eurydice.

Politickú informáciu podporuje sekundárna analýza príslušných kvantitatívnych údajov poskytnutých štúdiou z roku 2009 International Civic and Citizenship Education (ICCS)⁽⁸⁾ uskutočnenou Medzinárodnou asociáciou pre hodnotenie výsledkov vzdelávania (IEA).

⁽⁸⁾ Štúdiu možno konzultovať na webovej stránke <http://iccs.acer.edu.au/>.

Kancelária Eurydice v EACEA je zodpovedná za vypracovanie štúdie a bola preverená všetkými zúčastnenými národnými kancelárkami (⁹). Zhrnutie a závery sú vo výlučnej zodpovednosti oddelenia Eurydice v agentúre EACEA. V závere dokumentu je poďakovanie všetkým prispievateľom.

(⁹) Lichtenštajnsko a Švajčiarsko sa do tejto štúdie nezapojili.

SÚHRN

Črty výchovy k občianstvu v národných učebných osnovách vo všetkých štátoch

Výchova k občianstvu je súčasťou národných učebných osnov vo všetkých štátoch. Poskytuje sa v školách prostredníctvom troch hlavných prístupov ako samostatný vyučovací predmet, ako súčasť iného vyučovacieho predmetu alebo ako medzipredmetová dimenzia. Avšak častokrát sa používa aj kombinácia týchto prístupov. Dvadsať štátov alebo regiónov venujú osobitný povinný vyučovací predmet výchove k občianstvu, niekedy začínajúc na základnom stupni, ale častejšie na strednom stupni. Dĺžka času, počas ktorej sa vyučuje výchova k občianstvu ako osobitný vyučovací predmet sa medzi štátmi veľmi líši, v rozmedzí od 12 rokov vo Francúzsku po jeden rok v Bulharsku a Turecku.

Učebné osnovy európskych štátov dobre reflektujú mnohostranný charakter občianstva. Školy majú stanovené ciele nielen z hľadiska teoretických znalostí, ktoré majú žiaci nadobudnúť ale tiež z hľadiska zručností, ktoré majú ovládať, postojov a hodnôt, ktoré vytvárajú; aktívna účasť žiakov v škole a mimo nej sa takisto široko podporuje. Vo všeobecnosti, zahŕňa učivo o občianstve široký a veľmi komplexný rozsah tém o základných princípoch demokratických spoločností, súčasné spoločenské otázky ako je kultúrna rozmanitosť a udržateľný vývoj, ako aj európske a medzinárodné dimenzie.

Účasť študentov a rodičov na riadení školy sa široko podporuje

Žiaci sa učia o občianstve nielen v učebni, ale aj neformálnym učením. Výchova k občianstvu je však účinnejšia, ak je podporovaná školským prostredím, kde majú žiaci možnosť poznať hodnoty a princípy demokratického procesu v akcii. Všetky štáty zaviedli určitú formu ustanovenia na podporu účasti žiakov na riadení školy, či už vo forme zástupcov triedy, žiackych rád alebo v žiackych radiacích orgánoch. Čím vyššia úroveň vzdelávania, tým je bežnejšie mať smernice umožňujúce účasť žiakov na fungovaní škôl. Demokratická kultúra a procesy v školách sa tiež presadzujú prostredníctvom smerníc alebo odporúčaní o účasti rodičov na riadení školy. Všetky štáty, okrem Cypru, Švédska a Turecka zaviedli také opatrenia v základných i stredných školách.

Okrem smerníc a odporúčaní, asi tretina štátov hlásila, že spustila národné školiteľské programy na posilnenie zapojenia žiakov a rodičov na riadení školy a podporu ich zručností v tejto oblasti. Okrem toho, v niekoľkých štátoch externé hodnotenie školy rieši otázku vedenia školy, skúmajúc napríklad rozsah účasti žiakov, rodičov a učiteľov v rôznych rozhodovacích alebo konzultačných orgánoch na úrovni školy.

Dôkaz jednoznačného vzťahu medzi existenciou formálnych ustanovení a oficiálnych odporúčaní o účasti žiakov na jednej strane a úrovňou žiackej účasti v školských voľbách meraných štúdiou ICCS 2009 na strane druhej, nemožno nájsť na základe existujúcich informácií. Príklady silných i slabých asociácií možno nájsť v európskych štátoch.

Veľký rozsah programov a štruktúr poskytuje praktické skúsenosti občianstva mimo školy

Prax v európskych štátoch odhaľuje tri hlavné cesty na podporu zapojenia mládeže do občianskych aktivít mimo školy.

Po prvé, v približne tretine európskych štátov, riadiace dokumenty, ako sú národné učebné osnovy ako aj iné odporúčania a smernice podporujú účasť žiakov v miestnej komunite a širšej spoločnosti.

Po druhé, väčšina európskych štátov podporuje vzdelávacie inštitúcie poskytnutím príležitostí pre žiakov a študentov získať zručností týkajúce sa občianstva mimo školy prostredníctvom množstva programov a projektov. Práca s miestnou komunitou, odhalenie demokratickej účasti v spoločnosti a riešenie aktuálnych otázok, ako je ochrana životného prostredia a spolupráca medzi generáciami a národmi sú príklady činností podporovaných národnými verejne financovanými programami. Napokon existujú politické štruktúry, väčšinou na strednom stupni, ktoré majú poskytnúť žiakom diskusné fórum a umožniť im vyjadriť svoje názory o záležitostiach, ktoré ich ovplyvňujú. V niektorých štátoch tieto záležitosti priamo súvisia so školským životom, pričom v iných štátoch môžu súvisieť s hocijakou otázkou priamo súvisiacou s deťmi a mládežou.

Údaje štúdie z roku 2009 International Civic and Citizenship Education (ICCS) odhaľujú, že podľa riaditeľov škôl, žiaci 8. ročníka mali v jednom štáte viac možností zúčastniť sa množstva občianskych aktivít komunity než v druhom. Tieto výsledky môžu naznačovať potrebu obnovenia úsilia zameraného na tvorbu celonárodných programov alebo projektov, alebo poskytnutie väčšej podpory miestnym iniciatívam na povzbudenie takých foriem mimoškolskej činnosti, ktoré zvyšujú rozvoj občianskych zručností.

Hodnotenie v občianstve kladie určité výzvy

Hodnotenie je integrálnou súčasťou výučby a učenia a je nutné vyvinúť vhodné prostriedky a nástroje hodnotenia na zabezpečenie adekvátneho posúdenia výchovy k občianstvu ako iných predmetových oblastí. Nedostatok správneho hodnotenia viedlo k problémom pri implementácii občianstva ako samostatného vyučovacieho predmetu, ako uviedli nórski učitelia. Znamky získané v samostatných povinných predmetoch občianskej výchovy sa zvyčajne zohľadňujú pri rozhodnutiach o postupe žiaka do vyššieho stupňa vzdelávania alebo pri udelení maturitného vysvedčenia. Ale existujú určité výnimky z tohto všeobecného trendu, väčšinou vtedy, kde postup do ďalšieho stupňa podmieňujú len externé záverečné skúšky v obmedzenom počte vyučovacích predmetov, ktoré nezahŕňujú predmet občianska výchova. Skutočne, hodnotenie žiackych výsledkov v týchto občiansky zameraných vyučovacích predmetoch zvyčajne prebieha interne. Iba v dvoch štátoch sú systematicky zahrnuté do externých záverečných skúšok.

O iných kľúčových kompetenciách stanovených na európskej úrovni je jasné, že hodnotenie sociálnych a občianskych kompetencií si vyžaduje metódy, ktoré presahujú meranie získania teoretických znalostí, na zachytenie zručností a postojov. V tomto smere je zaujímavé spomenúť niekoľko smerov. Po prvé, niektoré štáty začali navrhovať hodnotiace nástroje pre učiteľov alebo vnútroštátne štandardizované testy pre žiakov, ktoré majú posúdiť sociálne a občianske kompetencie nezávisle od daného predmetu; tieto sa týkajú znalostí, zručností a postojov žiaka. Po druhé, približne tretina štátov vydala centrálné pokyny na stredoškolskom stupni na posúdenie účasti žiakov na živote školy a v širšej spoločnosti. Toto hodnotenie má rôzne formy, vrátane tvorby osobných profilov pre žiakov. Hodnotí účasť mimo školy na základe záverečného certifikátu alebo výsledky vo vyučovacích predmetoch občianskej výchovy na základe kritérií, napríklad účasti v škole a/alebo v spoločnosti.

Miesto pre zlepšenie vo vzdelávaní a ďalší profesionálny rozvoj učiteľov a riaditeľov škôl

Pri pohľade na vzdelávanie učiteľov všeobecný obraz ukazuje, že je potrebné venovať viac úsilia posilneniu kompetencií učiteľov vo výchove k občianstvu. Možnosti školenia v odbore učiteľ výchovy k občianstvu ešte stále nie sú bežné, existujú iba v Rakúsku a Spojenom kráľovstve (Anglicku) buď na základe ďalšieho profesionálneho rozvoja alebo prostredníctvom programov počiatočnej učiteľskej prípravy. Kvalifikácie potrebné na výučbu občianskej výchovy sú predovšetkým pre učiteľov všeobecnovzdelávacích predmetov na základnom stupni, pričom na strednom stupni odbor výchovy k občianstvu je všeobecne integrovaný v predmetoch štúdia pre počiatočnú učiteľskú prípravu pre špecialistov – odborných učiteľov dejepisu, zemepisu, filozofie, etiky/náboženstva, spoločenských vied alebo ekonomiky. Niekoľko štátov stanovilo zoznam bežných kompetencií priamo spojených s občianstvom, ktoré by mali získať všetci novokvalifikovaní stredoškolskí učitelia, hoci väčšina štátov teraz udáva medzipredmetový charakter zložkám tohto vyučovacieho odboru. A nakoniec, niekoľko štátov uvádza, že revidovali obsah základnej učiteľskej prípravy podľa reformy učebných osnov predmetu výchovy k občianstvu.

Pri rastúcom uvedomení si významu implementácie celoškolského prístupu na podporu výchovy k občianstvu niektoré štáty teraz vydali špecifické odporúčania o úlohe riaditeľov škôl v tomto procese. Odborné školenie pre túto úlohu sa niekedy poskytuje v rámci špeciálnych programov pre riaditeľov a/alebo cez iné formy ďalšieho profesionálneho rozvoja.

KAPITOLA 1: KURIKULUM OBČIANSKEJ VÝCHOVY: PRÍSTUPY, VYUČOVACÍ ČAS A OBSAH

Miesto vyhradené pre občiansku výchovu v školských kurikulumoch európskych štátov zvykne odrážať význam, ktorý tvorcovia koncepcie vzdelávania prisudzujú tejto predmetovej oblasti. Formuláciu a tvorbu obsahu výchovy k občianstvu môže tiež ovplyvňovať prevládajúca vzdelávacia politika a rozvoj v oblasti výučby a učenia. V ostatných rokoch malo hlavný vplyv európske odporúčanie z roku 2006 ⁽¹⁰⁾, ktoré obsahovalo sociálne a občianske kompetencie ako súčasť kľúčových kompetencií, ktoré by mal mať každý občan pri budovaní európskej vedomostnej spoločnosti. Podľa Spoločnej správy Rady a Komisie z roku 2010, ciele, vedomosti a zručnosti súvisiace s kľúčovými kompetenciami sa stávajú významnejšie a explicitnejšie v kurikulumoch členských štátov. Okrem toho, trendy k zvýšenej autonómii umožňujúce školám flexibilnejšie rozhodovať o obsahu vzdelávania, a narastajúci význam interdisciplinárnych prístupov (Rey, 2010) môžu mať určitý vplyv na spôsob, akým boli zostavené kurikulá výchovy k občianstvu.

Podrobné ciele a obsah výchovy k občianstvu sa v rámci Európy líšia, ale hlavným cieľom predmetovej oblasti je všeobecne zabezpečiť, aby sa mladí ľudia stali aktívnymi občanmi schopnými prispievať k rozvoju a blahobytu spoločnosti, v ktorej žijú. Výchova k občianstvu je bežne chápaná ako oblasť zahŕňajúca štyri hlavné aspekty (a) politickú gramotnosť, (b) kritické myslenie a analytické zručnosti, (c) postoje a hodnoty, (d) aktívnu účasť. Hoci všetky vzdelávacie systémy zdôrazňujú význam výchovy k občianstvu a získanie sociálnych a občianskych kompetencií, spôsoby, ktoré si vybrali na implementáciu predmetovej oblasti na úrovni školy sa medzi jednotlivými štátmi líšia. Preto táto kapitola skúma postavenie výchovy k občianstvu v oficiálnych kurikulumoch a poskytuje prehľad o použitých prístupoch.

Kapitola sa delí na štyri časti. Prvá časť skúma hlavné prístupy kurikul použité pri výchove k občianstvu v škole. Výchovu k občianstvu (alebo jej prvky) možno vyučovať ako samostatný vyučovací predmet, ako tému integrovanú v rámci iného vyučovacieho predmetu alebo obsahovej oblasti, a/alebo ako medzipredmetovú tému. Druhá časť sa zameriava na existujúce odporúčania o hodinovej dotácii občianskej výchovy ako samostatného vyučovacieho predmetu. V tretej časti sa analyzuje súbor cieľov zameraných na hlavnú tému ako aj vedomosti, porozumenie a zručnosti stanovené jednotlivými štátmi. A nakoniec, ostatná časť kapitoly prezentuje niektoré výsledky medzinárodnej štúdie o občianstve a výchove k občianstvu (ICCS) 2009.

Informácie vychádzajú z národnej alebo centrálnej úrovne kurikul. Termín „kurikulá” sa interpretuje v širšom zmysle, znamená všetky oficiálne riadiace dokumenty obsahujúce študijné programy alebo ktorékoľvek z nasledujúcich: obsah učenia sa, ciele učenia sa, dosiahnutie cieľov, metodika o hodnotení žiaka alebo sylaby. V niektorých štátoch boli tiež brané do úvahy špecifické právne vyhlášky. Zoznam všetkých týchto dokumentov usporiadaných podľa štátov je k dispozícii v prílohe.

V príslušnom štáte môže byť kedykoľvek v platnosti viac než jeden typ riadiaceho dokumentu obsahujúci ustanovenia o výchove k občianstvu, a tie môžu ukladať školám rôzne úrovne povinností, ktoré musia byť s nimi v súlade. Môžu napríklad obsahovať rady, odporúčania alebo predpisy. Avšak bez ohľadu na úroveň povinností, všetky vytvárajú základný rámec, podľa ktorého školy rozpracovávajú vlastnú výučbu, aby uspokojili potreby svojich žiakov (EACEA/Eurydice 2011, s. 41).

⁽¹⁰⁾ Odporúčanie Európskeho parlamentu a Rady o kľúčových kompetenciách pre celoživotné vzdelávanie (december 2006). <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:en:PDF>.

1.1. Prístupy k výchove k občianstvu

Táto časť sa väčšinou zaoberá povinným zabezpečovaním občianskej výchovy. Súhrnné informácie o prístupoch použitých v každom štáte možno nájsť v prílohe. Výchova k občianstvu je súčasťou vzdelávacieho programu vo všetkých štátoch a uskutočňuje sa prostredníctvom vyučovacích predmetov (samostatných alebo integrovaných) a/alebo medzipredmetovým prístupom. Vo väčšine štátov je zahrnutá na všetkých úrovniach vzdelávania (pozri ukazovateľ 1.3). Avšak v niektorých prípadoch prvky výchovy k občianstvu sú zakotvené vo všeobecných cieľoch a hodnotách vzdelávacieho systému, ale nepožadujú vyučovanie občianskej výchovy ako samostatného predmetu, ani jeho praktikovanie medzipredmetovým prístupom. Týka sa to Belgicka (Nemecké spoločenstvo) a Dánska na vyššej stredoškolskej úrovni, Spojeného kráľovstva (Anglicko) a Turecka na primárnej úrovni a vyššej stredoškolskej úrovni vzdelávania ⁽¹¹⁾. Ale v Belgicku (Nemecké spoločenstvo) sa má medzipredmetové postavenie výchovy k občianstvu posilniť na vyššej stredoškolskej úrovni zavedením predmetových rámcov (*Rahmenpläne*) v roku 2012.

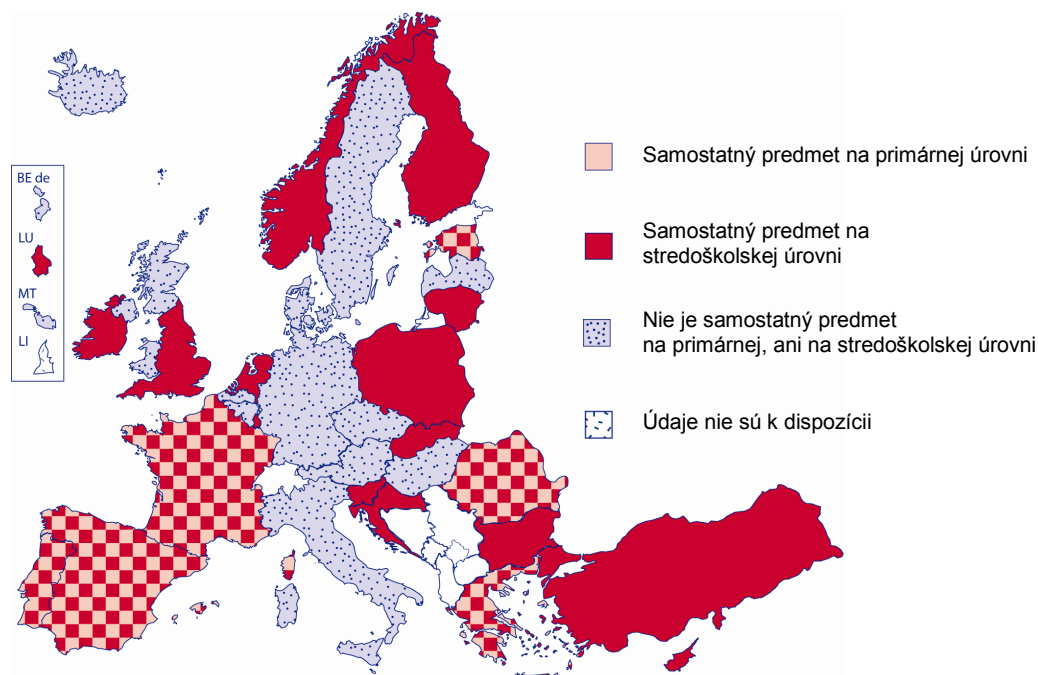
1.1.1. Prístup založený na samostatnom vyučovacom predmete alebo integrácia do širších predmetových/kurikulárnych oblastí

V 20 vzdelávacích systémoch považujú centrálna kurikula výchovu k občianstvu za povinný samostatný predmet, niekedy začínajúci na primárnej úrovni, ale bežnejšie na nižšej stredoškolskej úrovni a/alebo vyššej stredoškolskej úrovni vzdelávania (pozri ukazovateľ 1.1). Pri porovnaní tejto situácie s predchádzajúcou štúdiou Eurydice o výchove k občianstvu (2005) sa ukazuje, že tri štáty (Španielsko, Holandsko a Fínsko) už zaviedli prístup samostatného vyučovacieho predmetu. V Nórsku bude samostatný predmet s prvkami výchovy k občianstvu „práca žiackych rád“ zavedený v roku 2007 vypustený z kurikul od školského roku 2012/13, na základe hodnotenia školskej praxe realizovanej z iniciatívy ministerstva pre vzdelávanie a odbornú prípravu (pozri časť 4.3). Obsah tohto vyučovacieho predmetu bude integrovaný do ostatných vyučovacích predmetov, sociálnych štúdií zvlášť a nových voliteľných predmetov na nižšej stredoškolskej úrovni.

Okrem toho môže byť tiež občianska výchova ako samostatný vyučovací predmet zavedená jednotlivými školami v rámci autonómie pre školské kurikulum. Napríklad v Českej republike, na stredoškolskej úrovni, je na rozhodnutí škôl, či vyučujú občiansku výchovu ako samostatný vyučovací predmet, pretože majú autonómiu pre poskytovanie hlavnej oblasti učenia, v ktorej je „občianska výchova“ integrovaná, t.j. „človek a spoločnosť“. V Spojenom kráľovstve (Anglicko) neštatutárne programy štúdia občianstva poskytované na primárnej a vyššej stredoškolskej úrovni môžu prebiehať ako samostatné predmety alebo integrované v iných predmetoch. A nakoniec voliteľné samostatné predmety možno takisto nájsť v rámci primárneho a/alebo stredného vzdelávania, napríklad v Rumunsku, Slovinsku a Nórsku.

⁽¹¹⁾ V Anglicku iba po ukončení povinných ročníkov vyššieho stredného vzdelávania.

◆ ◆ ◆ **Ukazovateľ 1.1: Poskytovanie samostatného povinného predmetu zameraného na prvky výchovy k občianstvu, podľa národného kurikula (ISCED 1, 2 a 3), 2010/11**

Zdroj: Eurydice

Vysvetlivka

Informácie o konkrétnych školských ročníkoch, počas ktorých sa vyučuje ako samostatný povinný predmet, ukazovateľ 1.2.

Doplňujúce poznámky štátov

Česká republika: Vyučovanie samostatného predmetu zameraného na výchovu k občianstvu na úrovni ISCED 2 a 3 závisí od rozhodnutia školy.

Nemecko: Ukazovateľ znázorňuje politiky koordinované medzi spolkovými krajinami. Situácia sa môže líšiť na úrovni spolkových krajín.

Írsko: Zavedený bol samostatný voliteľný predmet „politika a spoločnosť“ a jeho implementácia sa očakáva na úrovni ISCED 3.

Portugalsko: Od školského roku 2011/12 sa vyučuje v 1. ročníku všeobecného vyššieho stredného vzdelávania samostatný predmet „občianska výchova“. Hoci je integrovaná v nedisciplinárnych kurikulárnych oblastiach, v praxi školy venujú občianskej výchove jednu vyučovaciu hodinu počas deviatich rokov primárneho vzdelávania.

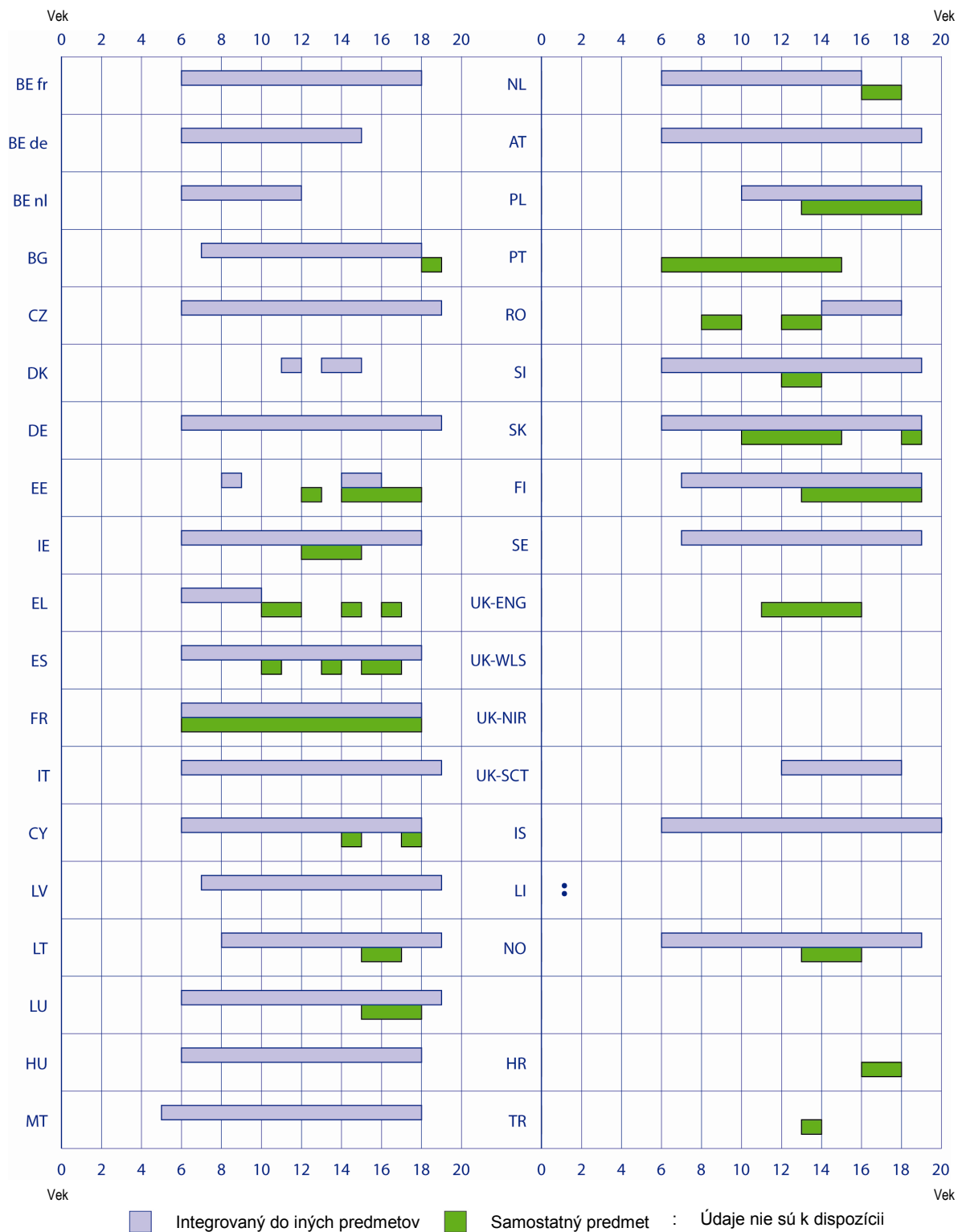
Turecko: Hoci v tureckom vzdelávacom systéme nie je formálna úroveň ISCED 2, za účelom porovnania ročníky 1.-5. môžu byť považované za ISCED 1 a ročníky 6., 7. a 8. môžu byť považované za ISCED 2.

Výchova k občianstvu existuje ako povinný samostatný predmet na primárnej a stredoškolskej úrovni v Estónsku, Grécku, Španielsku, Francúzsku, Portugalsku a Rumunsku. Francúzsko a Portugalsko začínajú s predmetom výchovy k občianstvu najskôr (vo veku 6 rokov). V iných štátoch je tento predmet súčasťou povinného kurikula na nižšej alebo vyššej stredoškolskej úrovni vzdelávania, okrem Cypru, Poľska, Slovenska, Fínska a Spojeného kráľovstva (Anglicka), kde je súčasťou kurikula v nižšom strednom vzdelávaní a minimálne jeden rok na vyššej stredoškolskej úrovni (ukazovateľ 1.2).

Tam, kde sa výchova k občianstvu vyučuje ako samostatný predmet, hodinová dotácia jej výučby ako povinnému vyučovaciemu predmetu, sa medzi štátmi značne líši. Povinné obdobie je dlhé vo Francúzsku, kde sa výchova k občianstvu vyučuje celých 12 rokov počas primárneho, nižšieho a vyššieho stredoškolského vzdelávania. V Portugalsku je to deväť rokov, v Poľsku, na Slovensku a vo Fínsku šesť rokov; v Estónsku a v Spojenom kráľovstve (Anglicku) päť rokov; štyri roky v Grécku, Španielsku a Rumunsku a tri roky v Írsku, Luxembursku a v Nórsku. Na Cypre, v Holandsku, Slovinsku a Chorvátsku je povinný len dva roky a v Bulharsku a Turecku iba jeden rok. V Litve sa si môžu školy vybrať, ako chcu venovať dve hodiny v týždni výchove k občianstvu; môžu byť rozvrhnuté na dva roky po jednej hodine týždenne, alebo s dvomi hodinami týždenne vyučovanými jeden rok.

♦ ♦ ♦ Ukazovateľ 1.2: Výchova k občianstvu vyučovaná ako samostatný predmet alebo integrovaná do iných predmetov podľa veku, podľa národných kurikúl, 2010/11

Zdroj: Eurydice

Vysvetlivka

V tomto ukazovateli je zahrnutá iba povinná výučba výchovy k občianstvu.

Doplňujúce poznámky štátov

Nemecko: Ukazovateľ znázorňuje existujúce politiky koordinované medzi spolkovými krajinami. Situácia sa môže líšiť na úrovni spolkových krajín.

Španielsko: Centrálné predpisy ukazujú, že túto tému „výchova k občianstvu a ľudské práva“, treba realizovať v jednom z dvoch ročníkov posledného cyklu ISCED 1 a v jednom z prvých troch ročníkov ISCED 2. Vláda každého autonómneho spoločenstva rozhodla, v ktorých triedach sa tento predmet vyučuje na ich území. V ukazovateli sú zastúpené 5. a 8. ročníky, pretože sú najčastejšie.

Portugalsko: Pozri poznámku štátu, ukazovateľ 1.1.

Vo väčšine štátov je výchova k občianstvu zaradená do niekoľkých predmetov alebo vzdelávacích/výučbových oblastí, či už ako samostatný povinný predmet alebo v rámci iných (pozri ukazovateľ 1.2). Výučbová oblasť spája obsah alebo ciele z niekoľkých úzko súvisiacich disciplín alebo predmetov do samostatného vyučovacieho bloku. V Belgicku (Flámske spoločenstvo), Českej republike (ISCED 2 a 3), Maďarsku a v Holandsku je výchova k občianstvu zaradená do kurikulárnych oblastí, ktoré môžu byť usporiadané do vyučovacích blokov podľa rozhodnutia školy.

Predmety, ktoré zahrnujú aspekty výchovy k občianstvu sú väčšinou spoločenské vedy, dejepis, zemepis, jazyky a etická/náboženská výchova. V prvých ročníkoch školského vzdelávania v škole, témy výchovy k občianstvu môžu byť zaradené do určitého predmetu alebo kurikulárnej oblasti zaoberajúcej sa základnými pojmami pre porozumenie sveta a spoločnosti, ako je „personálne a svetové zameranie“ v Holandsku. Prírodné vedy a matematika, ako aj telesná a umelecká výchova, sú takisto zdôrazňované v niektorých štátoch s tým, že prispievajú k výchove k občianstvu (kompletná informácia o tejto téme je v prílohe).

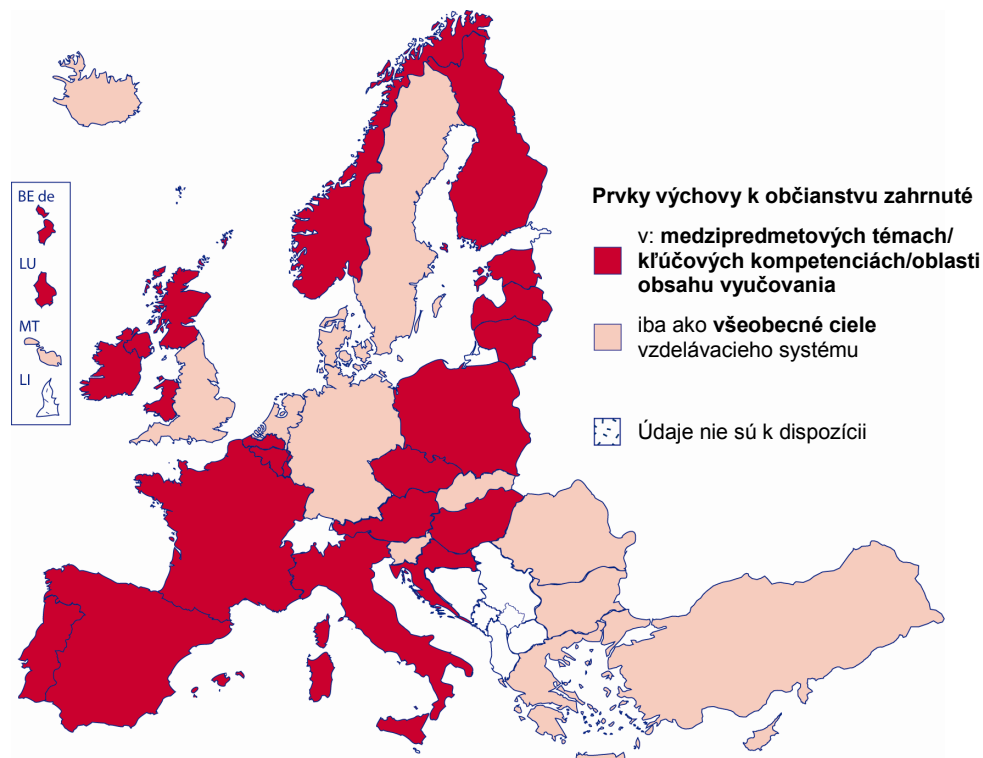
Rozdiel medzi prístupom „osobitného predmetu“ a „integrovaného predmetu“ neimplikuje nutne hlavné rozdiely medzi štátmi v obsahu daného kurikula. Vo väčšine prípadov integrované predmety alebo kurikulárne oblasti zahrnujú ciele alebo obsah týkajúci sa občianstva. Napríklad v Lotyšsku predmet „história Lotyšska“ má „podporiť rozvoj zodpovedných a tolerantných občanov pre demokratické Lotyšsko“⁽¹²⁾. Niekedy širšie kurikulárne oblasti zahrnujú samostatnú sekciu venovanú výchove k občiansku. V Lotyšsku zas štyri samostatné predmety (etika, zdravotná výchova, úvod do ekonomiky a občianska výchova), sú integrované do kurikulárnej oblasti spoločenských vied a vyučujú sa počas celého povinného vzdelávania. Výchova k občianstvu môže byť tiež súčasťou kombinovaného predmetu, napríklad v Rakúsku. V tomto štáte sa vyučuje predmet „história, sociálne vedy a výchova k občianstvu“ na nižšom a vyššom strednom stupni a zvláštny dôraz je na vyučovaní prvku občianstva v poslednom ročníku nižšieho stredného vzdelávania. Nakoniec v Belgicku (Francúzske spoločenstvo), vyhláška z roku 2007, zameraná na posilnenie výchovy k občianstvu v školách, uvádza zoznam tém, ktoré sa majú vyučovať na hodinách francúzštiny, dejepisu a zemepisu v posledných ročníkoch stredného vzdelávania.

1.1.2. Medzipredmetový prístup

Výchova k občianstvu môže mať v kurikule medzipredmetové postavenie. Tam, kde existuje tento prístup, je vždy kombinovaný s inými predmetovo zameranými prístupmi. Pri medzipredmetovom prístupe musia učitelia prispievať k implementácii príslušných cieľov, ako sa uvádza v národných kurikulách. Do určitej miery všetky štáty prisudzujú výchove k občianstvu medzipredmetové postavenie, pretože všetky zahrnujú ciele tejto kurikulárnej oblasti v úvodných častiach svojich národných kurikul. Okrem týchto všeobecných cieľov, národné kurikula väčšiny európskych štátov zdôrazňujú výchovu k občianstvu v sekciách o medzipredmetových témach, kľúčových kompetenciách alebo v obsahu vyučovania.

⁽¹²⁾ www.visc.gov.lv

◆ ◆ ◆ **Ukazovateľ 1.3: Medzipredmetový prístup k výchove k občianstvu, ako je zaradený do národných kurikul (ISCED 1, 2 a 3), 2010/11**

Zdroj: Eurydice

Vysvetlivka

Medzipredmetový prístup možno použiť v každej jednej z troch úrovni ISCED. Ďalšie podrobnosti sú v prílohe.

Doplňujúce poznámky štátov

Belgicko (BE fr): Medzipredmetový základný prvok vyplýva z povinnosti riaditeľa školy organizovať interdisciplinárnu činnosť zaoberajúcu sa vzdelávaním pre aktívne a zodpovedné občianstvo najmenej raz za dva roky v celom ISCED 1-3.

Belgicko (BE de): „Oprávnenie študentov prispieť k formovaniu spoločnosti“ je jedným z hlavných cieľov všetkých rámcových programov, ktoré špecifikujú zručnosti, ktoré by mali byť rozvinuté a ktoré by mali žiaci dosiahnuť na konci stupňa ISCED 1 a 2 v každej disciplíne alebo skupine disciplín.

Česká republika: Zaradenie samostatného predmetu zameraného na výchovu k občianstvu na stupni ISCED 2 a 3 závisí od danej školy.

Nemecko: Ukazovateľ zobrazuje existujúce politiky koordinované medzi spolkovými krajinami. Situácia sa môže líšiť na úrovni spolkových krajín.

Cyprus a Island: Nové školské kurikulum, ktoré je v platnosti od septembra 2011 a bude realizované od 2011/12 posilní medzipredmetový základný prvok výchovy k občianstvu.

Slovensko: „Občianska kultúra“ je jedným z voliteľných predmetov povinného vzdelávania, ktoré školy musia ponúknuť svojim žiakom na vyššej vzdelávacej úrovni. Tieto voliteľné predmety sú mimo bežného harmonogramu, zvyčajne ako dni aktivít, ale školy si môžu zvoliť iné metódy.

◆ ◆ ◆

V 13 štátoch alebo regiónoch, vzdelávacie ciele výchovy k občianstvu sú zahrnuté v národných kurikulách v častiach týkajúcich sa medzipredmetových tém alebo kľúčových kompetencií, ktoré súvisia s celým procesom výučby a učenia sa ako aj inými stránkami školského života.

V **Belgicku (Flámske spoločenstvo)**, kurikulum v roku 2010 stanovuje rôzne medzipredmetové ciele v štyroch témach výchovy k občianstvu (aktívne angažovanie sa, ľudské práva a základné slobody, demokratický systém a európska a medzinárodná dimenzia). Žiaci pracujú s týmito cieľmi počas stredného vzdelávania v rôznych kurzoch, vzdelávacích projektoch a iných aktivitách.

V **Českej republike** Rámcové kurikulá z roku 2007 pre povinné a vyššie stredné vzdelávanie zaviedli občiansku kompetenciu ako kľúčovú kompetenciu, ktorá by sa mala preberať počas celej výučby a vzdelávacích činností v škole. Rámcové kurikulá stanovujú niekoľko medzipredmetových prístupov vo výchove k občianstvu: „Demokratické

občianstvo" (ISCED stupeň 1 a 2), „Myslenie v rámci európskeho a globálneho kontextu“, a „Multikultúrna výchova“. Medzipredmetové prístupy sú stanovené z hľadiska tematických oblastí, ktoré sa poskytujú ako aj vedomosti, zručnosti, schopnosti a hodnoty, ktoré sa majú u žiakov formovať prostredníctvom výučby predmetov alebo vo forme jednotlivých projektov, seminárov, kurzov a prostredníctvom všeobecnej školskej atmosféry.

V **Estónsku** národné kurikulum schválené v roku 2011 uvádza niekoľko kompetencií výchovy k občianstvu (hodnoty, sociálne zručnosti, komunikačné zručnosti a podnikateľské schopnosti), pre ktoré sú stanovené doplnkové znalosti, zručnosti a postoje, ktoré treba ovládať na záver každého stupňa ISCD.

V **Španielsku** legislatíva 2006 o minimálnom národnom kľúčovom kurikule stanovuje zručnosti v „sociálnych a občianskych kompetenciách“, ktoré sa musia získať vo všetkých oblastiach a predmetoch povinného vzdelávania.

Vo **Francúzsku** všeobecný základ z roku 2006 zahrnuje vedomosti a kompetencie v „sociálnych a občianskych kompetenciách“ a špecifikuje príslušné vedomosti, zručnosti a postoje, ktoré by si žiaci mali osvojiť podľa niekoľkých kľúčových bodov počas povinného vzdelávania (2. a 5. ročník základného vzdelávania a posledný rok nižšieho stredného vzdelávania). Avšak, okrem školského života, len niektoré predmety venované výchove k občianstvu sú identifikované ako vzdelávacie kontexty, nie všetky.

V **Lotyšsku** Národné štandardy pre povinné vzdelávanie (2006) a vyššie stredné vzdelávanie (2008) stanovili, že sociálne a komunikačné zručnosti sa musia formovať prostredníctvom väčšiny predmetov. Navyše Modelový program pre povinné vzdelávanie navrhuje venovať minimálne jednu vyučovaciu hodinu týždenne triednej diskusii o týchto témach: výchova k hodnotám, správanie, komunikácia, kultúra, patriotizmus a občianska účasť, zdravý životný štýl, otázky bezpečnosti a bezpečnosti cestnej premávky a kariérové poradenstvo.

V **Litve** kurikulum z roku 2011 pre primárne a nižšie stredné vzdelávanie definuje 'sociálne a občianske vzdelávanie' ako oblasť, ktorá by sa mala implementovať vo všetkých disciplínach, činnostiach neformálneho vzdelávania a školskej samospráve. Okrem toho, podľa národného kurikula z roku 2009 najmenej päť hodín sociálnych činností ročne sú u žiakov povinné v nižšom strednom vzdelávaní. Príklady špecifikovaných sociálnych aktivít sú „aktivity pre sebauvedomenie sa žiakov“ v oblasti výchovy k občianstvu, „posilnenie tradícií školskej komunity“ a „účasť v jednotlivých typoch sociálno-kultúrnych projektov“.

V **Luxembursku** kurikulum z roku 2010 pre predškolskú výchovu a primárne vzdelávanie zahrnuje „*Attitudes relationnelles*“ (prístup k vzťahom) vo svojom súbore štyri hlavné kompetencie, ktoré sa majú rozvíjať v rôznych oblastiach rozvoja a učenia sa.

V **Maďarsku** Národné hlavné kurikulum z roku 2007 pre primárne vzdelávanie a vyššie stredné vzdelávanie stanovuje medzi základnými cieľmi niekoľko kľúčových kompetencií vo výchove k občianstvu: sociálne a občianske kompetencie, komunikácie v materinskom jazyku, učiť sa učenie, zmysel pre iniciatívu a podnikanie. Kľúčové požiadavky rozvoja pripisované školám na základe kľúčových kompetencií navrhujú rozvoj schopností, hodnotovú orientáciu a postoje týkajúce sa 'výchovy k aktívnemu občianstvu a demokracii' počas celého procesu učenia sa v škole a účasti na živote školy.

V **Poľsku** dve hlavné v súčasnosti platné kurikulumá (od roku 2002 a 2008) konštatujú, že formovanie určitého súboru postojov vo výchove k občianstvu predstavuje celoškolskú úlohu.

Vo **Fínsku** základné kurikulum pre povinné vzdelávanie (2004) a vyššie stredné vzdelávanie (2003) vytvárajú 'participačné občianstvo a podnikateľstvo' ako medzipredmetovú tému na zahrnutie do všetkých vyučovacích predmetov v škole a mala by sa odraziť vo vyučovacích metódach a kultúre.

V **Spojenom kráľovstve (Škótsku)** – „Zodpovední občania“ je jedna zo štyroch medzipredmetových oblastí v Kurikulu excelentnosti z roku 2008 a je ďalej definovaná v požiadavkách na vedomosti a zručnosti, ktoré musia byť začlenené do vzdelávania, výučby a života školských zariadení. Navyše, podrobné skúsenosti a výsledky pre všetky kurikulumárne oblasti obsahujú veľa odkazov k výchove k občianstvu.

V **Nórsku** kurikulum z roku 2006 stanovuje, že všetky vyučovacie predmety by mali prispieť k rozvoju súhrnu zručností, postojov a hodnôt, ktoré propagujú sociálne a kultúrne kompetencie a podporujú účasť žiakov.

V Portugalsku a Rakúsku, podobné smernice o medzipredmetovom postavení výchovy k občianstvu možno nájsť v špecifických vyhláškach.

V **Rakúsku** vyhláška z roku 1978 uvádza výchovu k občianstvu ako „integrálnu pedagogickú zásadu“ (Grundsatzterlass Politische Bildung) pre všetky typy rakúskych škôl a na všetkých stupňoch. To je zakotvené v systéme 12 princípov zahrňujúcich poskytovanie vedomostí a porozumenia, ako aj rozvoj zručností a postojov.

V **Portugalsku** vyhláška z roku 2001 uvádza „výchovu k občianstvu“ ako neoddeliteľnú súčasť všetkých kurikulárnych oblastí v základnom a vyššom strednom vzdelávaní; ale tiež sú stanovené výkonové požiadavky prostredníctvom tematických činností. Vyhláška tiež stanovuje súvisiace vzdelávacie ciele.

V šiestich štátoch alebo regiónoch je výchova k občianstvu integrovaná do medzipredmetovej oblasti výučby, do realizácie ktorej by mali prispieť všetci učitelia.

V **Taliansku**, v rámci medzipredmetovej oblasti „občianstvo a ústava“ uvedenej v roku 2008, musia všetci učitelia zahrnúť do výučby svojich predmetov alebo predmetových oblastí ciele týkajúce sa občianstva a ústavy. Musia tiež realizovať vyučovacie projekty zamerané na prehĺbenie žiackych znalostí o talianskej ústave a vytváranie hodnôt pre aktívne občianstvo. Avšak hodnotenie žiakov vo vzťahu k týmto špecifickým aktivitám je úlohou učiteľov vyučujúcich predmety histórie-geografie/spoločenských vied.

V **Írsku** je na základnom stupni výchova k občianstvu zahrnutá v programe pre sociálnu, individuálnu a zdravotnú výchovu, ktorá bude rozvíjaná v kombinácii formálnych i neformálnych kontextov štúdia (pozitívna školská klíma a atmosféra, určitý čas v rozvrhu a integrovaný prístup v celom spektre tematických oblastí).

V **Spojenom kráľovstve** školské kurikulum z roku 2008 stanovuje kompetencie súvisiace s výchovou k občianstvu ako súčasť širšieho rámca zahrňujúceho všetko, čo škola robí na podporu sociálneho a učebného rozvoja 7 až 14-ročných a zahrnuje 14-19 komponentov učebného základu, ktorý sa vzťahuje k osobnostnému a sociálnemu výchovnému rámcu (PSE). V **Severnom Írsku** kurikulum z roku 2007 zahŕňa výchovu k občianstvu v študijných oblastiach „osobný rozvoj a vzájomné porozumenie“ a „štúdium pre život a prácu“ na základnej a stredoškolskej úrovni. Mnohé študijné možnosti by mali byť poskytované počas hry a plánovaných aktivít/tém vo všetkých kurikulárnych oblastiach. V **Škótsku** kurikulárna oblasť „zdravie a komfort“, ktorá je povinnosťou všetkých lekárov, obsahuje rôzne skúsenosti a výsledky v súlade s výchovou k občianstvu.

V **Chorvátsku** rámcové kurikulum z roku 2010 definuje vedomosti, zručnosti, schopnosti a postoje k medzipredmetovému programu „vzdelávanie k ľudským právam a demokratickému občianstvu“. Tieto ciele môžu byť realizované prostredníctvom interdisciplinárneho prístupu, ako samostatný voliteľný predmet, mimoškolské kurikulárne aktivity, ako sú projekty, komunitné aktivity, alebo môžu byť vykonávané systematicky v priebehu celého školského vzdelávacieho programu.

1.2. Odporúčaná hodinová dotácia

Význam výchovy k občianstvu sa zdôrazňuje vo všetkých vzdelávacích systémoch, ale nie všetky štáty špecifikovali hodinovú dotáciu tejto predmetovej oblasti. Odporúčania o hodinovej dotácii existujú predovšetkým v štátoch, kde sa výchova k občianstvu vyučuje ako samostatný predmet. Medzi jednotlivými štátmi sa značne líšia a v mnohých boli predmetom posledných zmien na základe reforiem v prístupoch k výučbe občianstva. Táto časť skúma minimálnu odporúčanú hodinovú dotáciu na výchovu k občianstvu v základnom vzdelávaní, všeobecnom nižšom a vyššom strednom vzdelávaní v Európe.

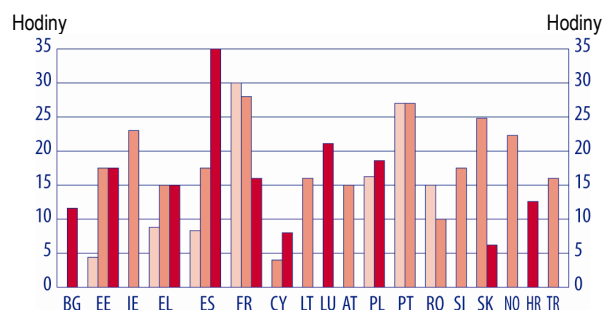
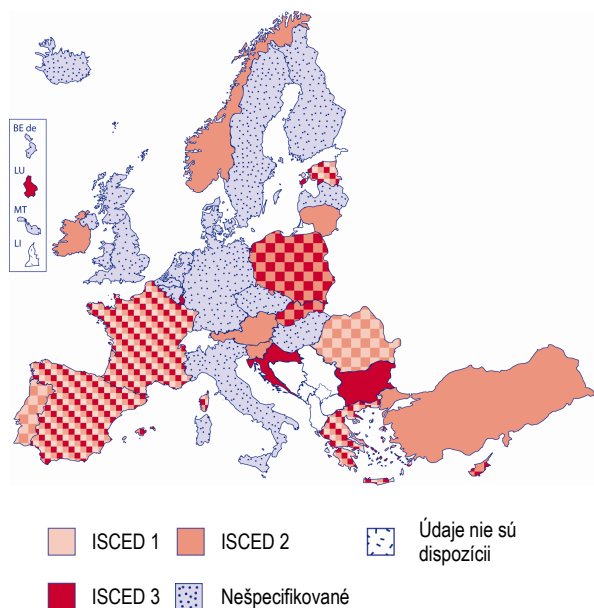
V tejto analýze sa dôraz kladie na vyučovací čas venovaný výchove k občianstvu ako samostatného vyučovacieho predmetu, keďže odporúčania sú tu všeobecne presnejšie. Niektoré štáty, kde bol zavedený integrovaný prístup, špecifikovali tiež vyučovací čas venovaný tomuto predmetu, v ktorom je integrovaná výchova k občianstvu (napr. sociálne štúdiá v Lotyšsku) alebo širším oblastiam kurikula, ktoré zahŕňujú niekoľko predmetov vrátane výchovy k občianstvu (napr. Česká republika, Dánsko, Fínsko a Nórsko). V týchto prípadoch hodinová dotácia vymedzená témam občianstva nemôže byť jasne identifikovaná. Napriek tomu v Rakúsku, je možné vypočítať hodinovú dotáciu výchovy k občianstvu, keďže osobitný dôraz sa kladie na výchovu k občianstvu v rámci integrovaného predmetu „história, sociálne štúdiá a výchova k občianstvu“ v poslednom ročníku nižšieho stredného vzdelávania.

Asi v polovici všetkých európskych štátov sa výchova k občianstvu vyučuje ako samostatný predmet (pozri ukazovateľ 1.2). Presnú časovú dotáciu pre túto tému možno stanoviť v každom z týchto štátov, okrem Holandska, Fínska a Spojeného kráľovstva. V Holandsku a Spojenom kráľovstve nie je bežnou praxou špecifikovať hodinovú dotáciu pre akúkoľvek kurikulárnu oblasť; je ponechané na rozhodnutí školy, ako distribuovať čas na konkrétne predmety v rámci školskej autonómie.

Treba tiež poznamenať, že časová dotácia na výchovu k občianstvu môže významne prekročiť počet hodín uvedený v ukazovateli 1.4. Vo väčšine týchto štátov prístup osobitného predmetu nepredstavuje jediný model, ktorý sa používa a časovú dotáciu venovanú výchove k občianstvu možno rozšíriť prostredníctvom iných prístupov spomínaných v tejto kapitole. Navyše, v niekoľkých štátoch môže byť výchova k občianstvu povinná iba pre niektorých žiakov (zvyčajne na vyššom strednom stupni), v závislosti od zvoleného študijného odboru. Napríklad, „zvykové právo“ je povinný predmet pre žiakov, ktorí si vybrali oblasť sociálneho štúdia na vyššom vzdelávacom stupni v Estónsku. Podobne, špeciálny študijný smer „história, spoločenské vedy a výchova k občianstvu“ sa vyučuje ako povinný predmet na gymnáziách v Rakúsku. Prvky výchovy k občianstvu môžu byť tiež vyučované ako súčasť flexibilného kurikula, napríklad v téme „politika a právo“ v Lotyšsku.

V štátoch, ktoré vydávajú odporúčania pre výchovu k občianstvu je časová dotácia vyhradená príslušným stupňom vzdelávania a zvyčajne sa sústreďuje predovšetkým na stredné vzdelávanie. Iba šesť štátov (Estónsko, Grécko, Španielsko, Francúzsko, Portugalsko a Rumunsko) má odporúčania pre základné vzdelávanie (ISCED 1). Avšak žiadny z nich neprisudzuje vyučovací čas výlučne len tomuto stupňu. Väčšina štátov špecifikuje vyučovací čas pre výchovu k občianstvu na nižšom strednom stupni (ISCED 2). V šiestich z nich (Írsku, Litve, Rakúsku, Slovinsku, Nórsku a Turecku), je vyučovací čas špecifikovaný pre výchovu k občianstvu iba na tomto stupni. Bulharsko, Luxembursko a Chorvátsko sú jediné štáty, kde je vyučovací čas špecifikovaný iba pre vyššie stredné vzdelávanie. Existujú iba štyri štáty (Estónsko, Grécko, Španielsko a Francúzsko), ktoré vydali odporúčania pre všetky tri stupne vzdelávania. V Estónsku, Grécku a Španielsku, je časová dotácia v strednom vzdelávaní podstatne vyššia než na základnom stupni, zatiaľ čo vo Francúzsku sa sústreďuje hlavne v základnom a nižšom strednom vzdelávaní.

◆◆◆ **Ukazovateľ 1.4: Priemerná minimálna časová dotácia pre výchovu k občianstvu ako samostatného predmetu počas teoretického roku, na základe odporúčaní pre primárne, všeobecné (nižšie a vyššie) stredné vzdelávanie, 2010/11**

	BG	EE	IE	EL	ES	FR	CY	LT	LU
ISCED 1		4,4		8,8	8,3	30,0			
ISCED 2		17,5	23,0	15,0	17,5	28,0	4,0	16,0	
ISCED 3	11,6	17,5		15,0	35,0	16,0	8,0		21,1
	AT	PL	PT	RO	SI	SK	NO	HR	TR
ISCED 1			27,0	15,0					
ISCED 2	15,0	16,3	27,0	10,0	17,5	24,8	22,3		16,0
ISCED 3		18,6				6,2		12,6	

Zdroj: Eurydice

Vysvetlivka

Ukazovateľ znázorňuje priemerný minimálny počet hodín (po 60 minút), venovaný povinnej výchove k občianstvu ako samostatného predmetu v základnom, nižšom a vyššom strednom vzdelávaní. Čas výučby uvedený v tomto ukazovateli vychádza z národných minimálnych odporúčaní pre uvádzaný referenčný rok.

Pre každý rok základného, nižšieho a vyššieho stredného vzdelávania bol vyučovací čas vypočítaný vynásobením priemernej dennej záťaže počtom vyučovacích dní v roku. Prázdniny alebo iné prerušenia akéhokoľvek druhu, ako aj čas vyhradený pre voliteľné predmety, sa nebrali do úvahy. Celková hodinová dotácia predmetu na každý rok je spočítaná, aby sa získal celkový úväzok v hodinách pre základné, nižšie a vyššie stredné vzdelávanie. Ak chcete získať **teoretický rok**, tieto hodnoty boli vydelené počtom rokov poskytovania, ktoré zodpovedajú trvaniu každej úrovne vzdelávania.

Doplňujúce poznámky štátov

Nemecko: Ukazovateľ zobrazuje existujúce politiky koordinované medzi spolkovými krajinami. Situácia sa môže líšiť na úrovni spolkových krajín.

Portugalsko: Uvádzaný vyučovací čas vyplýva z bežnej praxe; vyhradený oficiálny čas je pre širšiu nedisciplinárnu kurikulárnu oblasť zahrňujúcu iné predmety ako občiansku výchovu.

Turecko: Hoci v tureckom vzdelávacom systéme nie je formálna úroveň ISCED 2, za účelom porovnania ročníky 1.-5. môžu byť považované za ISCED 1 a ročníky 6. – 8. môžu byť považované za ISCED 2.

◆◆◆

Pri porovnaní ročnej priemernej časovej dotácie venovanej výchove k občianstvu, treba byť opatrní, pretože existujú veľké štrukturálne rozdiely medzi štátmi, ako je rozdiel v dĺžke primárneho a stredného vzdelávania a v počte rokov poskytovania výchovy k občianstvu (pozri ukazovateľ 1.2). Na týchto troch skúmaných stupňoch vzdelávania sa priemerný ročný čas venovaný výchove k občianstvu značne líši medzi európskymi štátmi. Medzi šiestimi štátmi, ktoré majú odporúčania o vyučovacom čase pre výchovu k občianstvu na základnom stupni, priemerná ročná dotácia je najvyššia vo Francúzsku (30 hodín), kde sa výchova k občianstvu vyučuje kontinuálne od šiestich rokov. Najmenšia hodinová dotácia na základnom stupni je v Estónsku (4,4 hodín), kde výchova k občianstvu trvá iba jeden rok na tomto stupni vzdelávania, ale väčšia pozornosť sa mu venuje v strednom vzdelávaní. Na nižšom strednom stupni, odporúčaný čas je opäť najvyšší vo Francúzsku (28 hodín), pričom na Cypre je ročný priemer iba štyri hodiny, pretože výchova k občianstvu trvá iba jeden rok na tomto stupni. Tieto významné rozdiely sa týkajú tiež vyššieho stredného stupňa, Španielsko má najvyšší odporúčaný počet hodín (35) ročného priemeru. Slovensko uvádza najnižší

počet hodín na tomto stupni (6,2), ale svoj odporúčaný počet hodín na výchovu k občianstvu sústreďuje hlavne na nižšie stredné vzdelávanie.

Pri porovnaní súčasných údajov s údajmi z predchádzajúcej štúdie Eurydice o výchove k občianstvu (Eurydice, 2005), možno pozorovať niekoľko dôležitých zmien. Litva zvýšila hodinovú dotáciu odporúčanú pre tento predmet na nižšom strednom stupni, zatiaľ čo Bulharsko a Luxembursko tak urobilo na vyššom strednom stupni. Slovensko zaviedlo odporúčania na vyššej stredoškolskej úrovni, kde podľa predchádzajúcich údajov neboli žiadne. Španielsko vydalo odporúčania o vyučovacom čase pre výchovu k občianstvu pre všetky úrovne školského vzdelávania. Nórsko zvýšilo svoj počet hodín a sústredilo ich len na nižšiu strednú úroveň.

K značným zmenám došlo nielen ohľadne odporúčanej časovej dotácie pre výchovu k občianstvu, ale tiež ohľadne prístupov zvolených štátmi na zabezpečenie tejto predmetovej oblasti. Takže porovnanie s predchádzajúcim vydaním tejto štúdie ukazuje, že v niektorých štátoch alebo regiónoch v rámci štátov, výchova k občianstvu integrovaná v iných predmetoch a/alebo poskytovaná ako medzipredmetová téma vytlačila samostatný prístup. Také zmeny v prístupe môžu čiastočne vysvetliť, prečo už oficiálne odporúčania pre vyučovací čas venovaný výchove k občianstvu neexistujú v takých štátoch, ako je Nemecko, Belgicko, Česká republika (na nižšej strednej úrovni), Taliansko a Lotyšsko.

1.3. Obsah

Kurikulum výchovy k občianstvu je stanovené z hľadiska cieľov, ktoré treba dosiahnuť, vedomostí a porozumenia, ktoré si treba osvojiť a zručností, ktoré treba zvládnuť. Ako vidno v časti 1.1, na výučbu občianstva sa používa niekoľko prístupov, ale bez ohľadu na prístup kurikul európskych štátov zachytávajú všetky tieto tri aspekty ⁽¹³⁾.

Preto táto časť skúma každú z týchto troch aspektov kurikula postupne, zdôrazňujúc tak všeobecné ako aj špecifické črty výchovy k občianstvu v Európe.

1.3.1. Ciele

Predchádzajúca štúdia Eurydice zdôraznila tri hlavné kategórie cieľov pre výchovu k občianstvu (Eurydice 2005, s. 23). V tejto štúdii boli ciele ďalej rozčlenené, z ktorých vyplynuli štyri hlavné kategórie:

- Rozvoj politickej gramotnosti (znalosť základných faktov a pochopenie kľúčových pojmov);
- Nadobudnutie kritického myslenia a analytických zručností;
- Rozvoj určitých pojmov, prístupov a správania (pocit rešpektu, tolerance, solidarity, atď.);
- Podporovanie aktívnej účasti a zapojenie sa na úrovni školy a komunity.

Prvý cieľ – rozvoj politickej gramotnosti – často zahŕňa učenie o takých otázkach, ako sú sociálne, politické a občianske inštitúcie; ľudské práva, národné ústavy, občianske práva a povinnosti; sociálne otázky; uznanie kultúrneho a historického dedičstva, ako aj kultúrnej a jazykovej rozmanitosti spoločnosti. Druhý cieľ dopĺňa prvý, keďže kritické myslenie je podstatné pre rozvoj politickej gramotnosti, pretože umožňuje mladým ľuďom analyzovať a posudzovať informácie o sociálnych a politických otázkach. Tretí cieľ sa týka hodnôt, postojov a správania, ktoré by žiaci mali získať počas

⁽¹³⁾ Pozri prílohu 1 – podrobnosti o národných prístupoch pre výchovu k občianstvu.

výchovy k občianstvu v škole. Aj keď to nie je vyčerpávajúci zoznam, tento cieľ môže obsahovať napríklad učenie o rešpekte a vzájomnom porozumení, sociálnych a morálnych povinnostiach a rozvoji ducha solidarity s ostatnými. Posledný cieľ, ktorý vyžaduje od žiakov aktívnu účasť v ich komunite im umožňuje využiť v praxi osvojené vedomosti a zručnosti, ako aj hodnoty a postoje, ktoré získali počas vzdelávania v súvislosti s prvými tromi cieľmi (ďalšie informácie o účasti žiakov, pozri v kapitolách 2 a 3).

Tieto štyri ciele odrážajú skutočnosť, že na dosiahnutie úspechu, ak sa výchova k občianstvu vyučuje a učí v škole, musí prekročiť „úzke, formálne prístupy [ktoré sú] väčšinou obsahovo riadené a vedomostne založené. [...] Prvoradým cieľom nie je len informovať, ale tiež využívať informácie na pomoc žiakom pochopiť a zvýšiť ich angažovanosť“ (Kerr 1999, s. 11).

Ukazovateľ 1.5 prezentuje, ktoré zo štyroch cieľov vo výchove k občianstvu sa uplatňujú na každej úrovni vzdelávania. Prakticky všetky štáty Eurydice zahrnuli tieto štyri ciele do svojich národných kurikul na väčšine vzdelávacích úrovni.

Konkrétnejšie, v polovici skúmaných štátov na každej úrovni školského vzdelávania sú aplikované všetky štyri ciele. Žiakom od primárneho až po vyššie stredné vzdelávanie, by sa malo pomôcť rozvíjať politickú gramotnosť a zručnosti v oblasti kritického a samostatného myslenia a tiež získať primerané hodnoty a správanie. Mala by sa tiež podporovať ich účasť v školskej a miestnej komunite. V zostávajúcich štátoch sa všetky tieto ciele týkajú iba jednej úrovne školského vzdelávania. Iba v ojedinele jeden z týchto cieľov nie je aplikovaný v žiadnej úrovni vzdelávania. Tak je to v Nemeckom spoločenstve Belgicka v súvislosti s cieľom „podporovanie aktívnej účasti a angažovanosti“ a v Dánsku v tom istom ciele, ale len v aplikácii na miestnu komunitu. Napokon, v štyroch štátoch žiadny z týchto cieľov nie je odporúčaný pre jednu alebo viac úrovní vzdelávania: v Dánsku na primárnej úrovni vzdelávania, v Nemeckom spoločenstve Belgicka na vyššej strednej úrovni a v Turecku na oboch úrovniach vzdelávania.

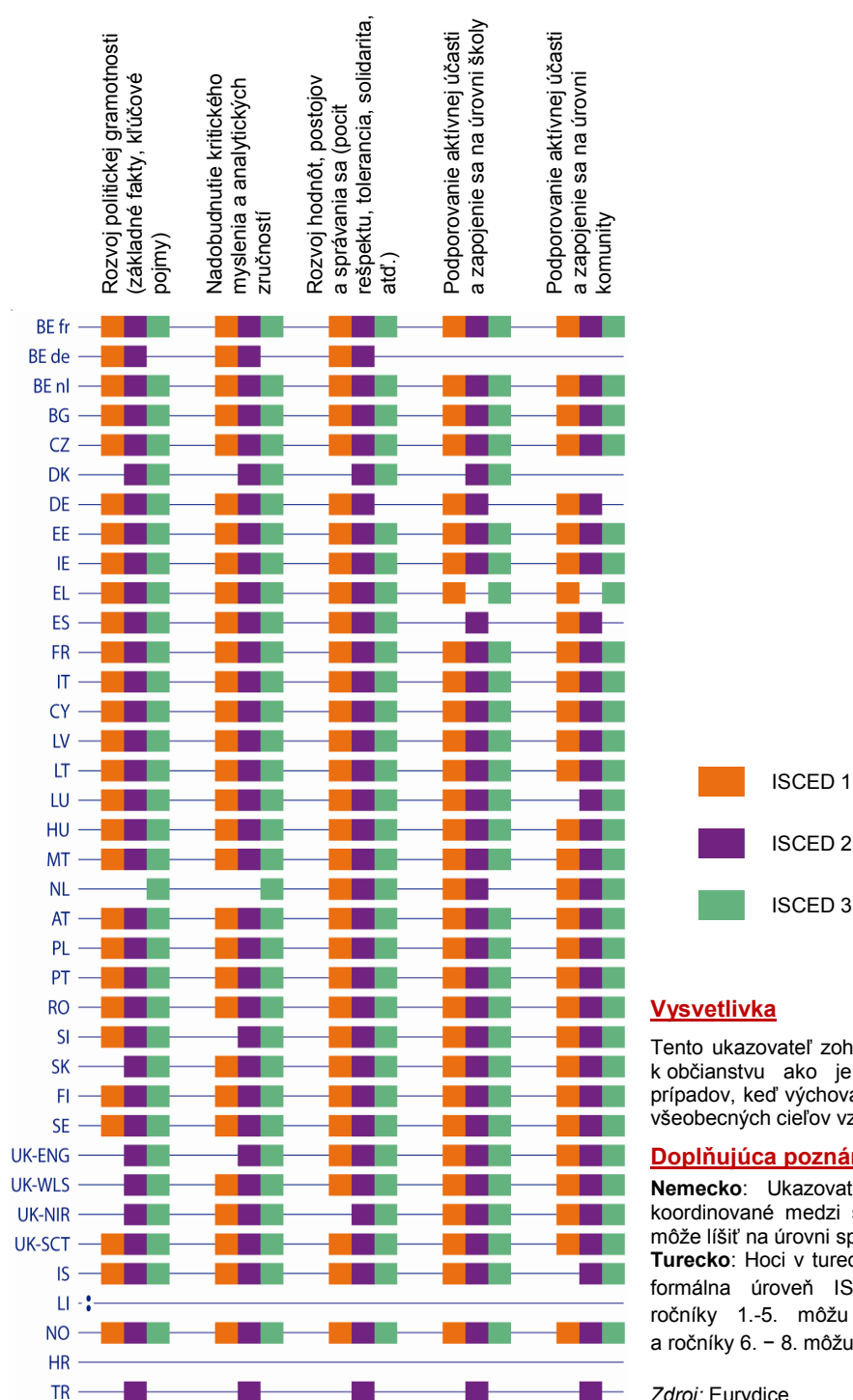
Rozdiely v celkovom počte štátov sledujúcich rôzne ciele sú veľmi mierne. „Rozvoj hodnôt, postojov a správania“ je však najbežnejšie odporúčaný cieľ v štátoch a na vzdelávacích úrovniach, pričom „podporovanie aktívnej účasti a angažovanosti na úrovni komunity“ je najmenej odporúčaný. Treba mať však na pamäti, že v niektorých štátoch účasť žiakov vyplýva skôr zo školskej iniciatívy alebo ako súčasť špecifickej národnej iniciatívy/programu, než z odporúčania kurikula (pozri kapitolu 3).

Pri porovnaní cieľov na úrovniach vzdelávania sú zjavné určité rozdiely. Na primárnej úrovni vzdelávania oficiálne kurikulá vo všetkých štátoch zahrňujú cieľ „rozvoj hodnôt, postojov a správania“. To isté možno pozorovať vo dvoch kognitívnych cieľoch, „rozvoj politickej gramotnosti“ a „získanie kritického myslenia a analytických zručností“. Posledný cieľ, ktorý povzbudzuje žiakov zohrávať aktívnu úlohu, odporúča menší počet štátov, ale ešte stále je pomerne vysoký. V tomto ohľade si treba uvedomiť, že medzi niektorými štátmi existujú zaujímavé rozdiely. Napríklad na Islande, národné kurikulá odporúčajú, aby sa žiaci aktívne angažovali v škole, ale nie mimo nej. Naproti tomu v Španielsku, by sa žiaci základných škôl mali aktívne zapájať do činností v miestnej komunite, ale nie v škole.

Na nižšej stredoškolskej úrovni, okrem veľmi malého počtu štátov, oficiálne kurikulá výchovy k občianstvu odporúčajú všetky štyri ciele, ale „rozvoj hodnôt, postojov a správania“ je všeobecne aplikovaný.

Na vyššej stredoškolskej úrovni o niečo menej štátov stanovuje odporúčania o implementácii všetkých štyroch cieľov v porovnaní s nižším stredným vzdelávaním a v niektorých prípadoch, s úrovňou primárneho vzdelávania. Avšak cieľ politickej gramotnosti je oveľa širšie odporúčaný na vyššej stredoškolskej úrovni než na primárnej úrovni vzdelávania.

◆ ◆ ◆ **Ukazovateľ 1.5: Ciele výchovy k občianstvu, ako sú odporúčané v národných kurikulumoch (ISCED 1-3), 2010/11**

Vysvetlivka

Tento ukazovateľ zohľadňuje všetky prístupy k výchove k občianstvu ako je uvedené v prílohe 1, vrátane prípadov, keď výchova k občianstvu je začlenená len do všeobecných cieľov vzdelávacieho systému.

Doplňujúca poznámka štátov

Nemecko: Ukazovateľ zobrazuje existujúce politiky koordinované medzi spolkovými krajinami. Situácia sa môže líšiť na úrovni spolkových krajín.

Turecko: Hoci v tureckom vzdelávacom systéme nie je formálna úroveň ISCED 2, za účelom porovnania ročníky 1.-5. môžu byť považované za ISCED 1 a ročníky 6. – 8. môžu byť považované za ISCED 2.

Zdroj: Eurydice

1.3.2. Vedomosti a porozumenie

Mladí ľudia potrebujú čoraz väčší rozsah vedomostí, aby mohli plne vykonávať svoju úlohu ako občania a to sa odzrkadľuje v národných kurikulumách pre výchovu k občianstvu. Oblasti poznatkov alebo témy uvedené v národných kurikulumách sú znázornené v ukazovateli 1.6. Možno ich zhrnúť do troch hlavných kategórií: národného sociálno-politického systému; spoločenských otázok; a európskej a medzinárodnej dimenzie.

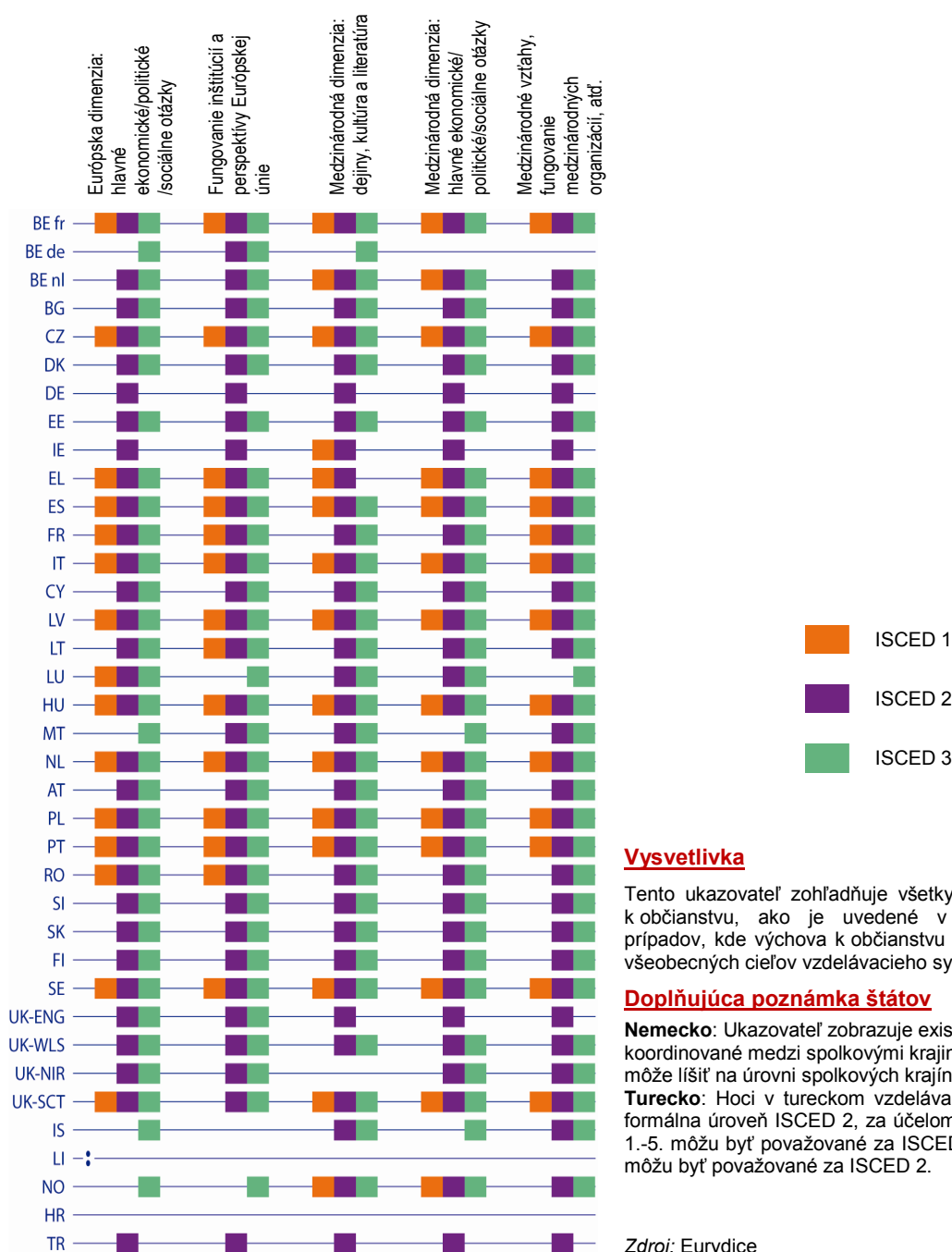
Najbežnejšie témy sa týkajú vedomostí a porozumenia sociálno-politického systému štátu, ľudských práv a demokratických hodnôt, ako aj rovnosti a spravodlivosti. Tieto témy sa tradične vyučujú vškole.

◆ ◆ ◆ **Ukazovateľ 1.6: Témy výchovy k občianstvu, ako sú odporúčané v národných kurikulumách (ISCED 1-3), 2010/11**

◆ ◆ ◆

◆ ◆ ◆ **Ukazovateľ 1.6 (pokračovanie): Témy výchovy k občianstvu, ako sú odporúčané v národných kurikulumách (ISCED 1-3), 2010/11**

Kurikulá tiež zahrnujú súčasné spoločenské otázky, s ktorými sa stretávajú žiaci v každodennom živote. Tolerancia a diskriminácia, kultúrna rozmanitosť a udržateľný rozvoj sú najbežnejšie témy v tejto kategórii, ktoré uvádzajú európske štáty.

A nakoniec, národný kontext nie je jediným centrom pozornosti výchovy k občianstvu, dôležité sú aj európske a medzinárodné dimenzie. Predmetový obsah sa týka zväčša histórie, kultúry a literatúry, ako aj ekonomických, politických a sociálnych otázok. Špecifickejšie otázky zahrnujú európske

inštitúcie, fungovanie EÚ ako aj medzinárodných organizácií a celosvetových záležitostí. Takisto je zahrnutý zmysel pre národnú a európsku identitu a príslušný pocit spolupatričnosti.

V niektorých štátoch sa tiež odporúčajú iné témy: rodová rovnosť (Francúzske spoločenstvo Belgicka, Španielsko a Rakúsko), cestná bezpečnosť (Lotyšsko, Portugalsko a Španielsko) a systém sociálneho zabezpečenia (Španielsko a Island). V Českej republike a Lotyšsku, kurikulum o občianstve zahŕňa témy majetku, vlastníctva ako aj „peniaze a trhovú ekonomiku“. V niektorých štátoch ako v Estónsku a Portugalsku sa v rámci výchovy k občianstvu vyučuje tiež téma podnikateľstvo (¹⁴).

Ukazovateľ 1.6 znázorňuje, že väčšina štátov odporúča veľké množstvo tém, o ktorých sa diskutuje. Okrem toho, čím vyšší stupeň vzdelávania, tým viac tém sa skúma.

Najbežnejšie témy na primárnej úrovni vzdelávania podľa národných kurikul sú: „sociálno-politický systém štátu“, „demokratické hodnoty“, „tolerancia a diskriminácia“ a „národná identita a patričnosť“. Menej bežné sú témy „udržateľný rozvoj“ a „ľudské práva“, ktoré rieši podobný počet štátov. Asi tretina štátov nezahŕňa témy „rovnosti a spravodlivosti“, alebo „kultúrnej rozmanitosti“ na základnom stupni – tieto otázky sú aktuálne až na stredoškolskej úrovni vzdelávania. Témy o európskej a medzinárodnej dimenzii sú najmenej bežné v primárnom vzdelávaní (menej ako polovica skúmaných štátov).

Na nižšej stredoškolskej úrovni sú všetky spomenuté témy súčasťou výchovy k občianstvu takmer vo všetkých štátoch. Existuje malá zmena na vyššej stredoškolskej úrovni vzdelávania, ale niektoré témy sú v niektorých štátoch na tejto úrovni vynechané. Napríklad v Nemecku a v Spojenom kráľovstve (Anglicku), témy o európskej a medzinárodnej dimenzii už nie sú zahrnuté do kurikul. Ale do konca stredoškolského vzdelávania žiaci takmer všetkých európskych štátov preberú všetky tri oblasti vedomostí a porozumenia.

1.3.3. Zručnosti

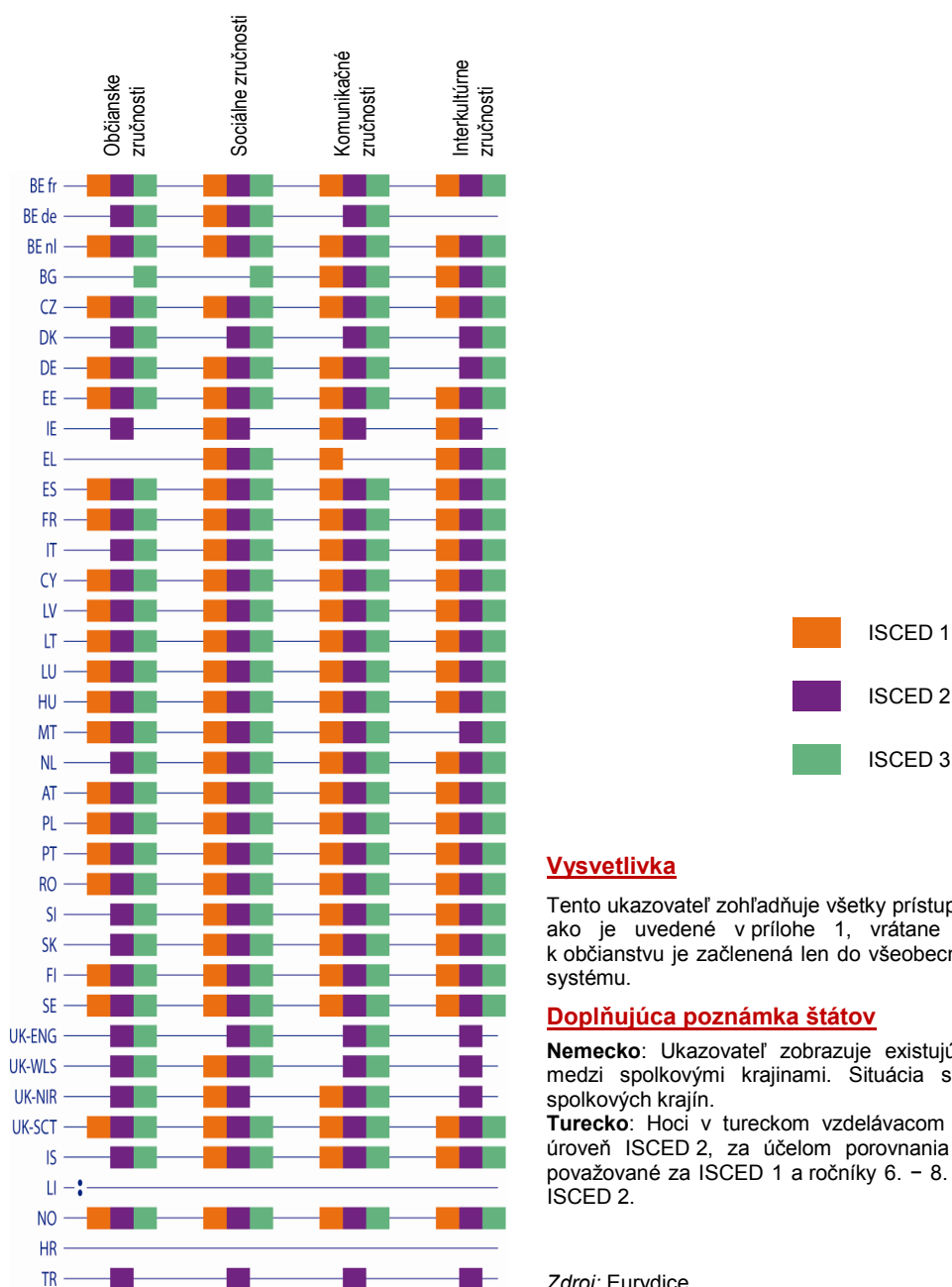
Pre túto štúdiu boli za základné stanovené štyri zručnosti pre žiakov a študentov, aby sa mohli stať aktívnymi a zodpovednými občanmi:

- Občianske zručnosti (účasť v spoločnosti napr. prostredníctvom dobrovoľníctva, ovplyvňovaním verejnej politiky prostredníctvom volieb a petícií);
- Sociálne zručnosti (spolužitie a spolupráca s inými, riešenie konfliktov);
- Komunikačné zručnosti (počúvanie, porozumenie a zapájanie sa do diskusie);
- Interkultúrne zručnosti (vytvorenie interkultúrneho dialógu a ocenenie kultúrnych rozdielov).

Ukazovateľ 1.7 prezentuje, že vo väčšine štátov národné kurikulá zahŕňujú všetky štyri zručnosti na všetkých úrovniach vzdelávania. Hoci tieto zručnosti nie sú vždy pokryté na rovnakej úrovni vzdelávania ku koncu stredoškolského vzdelávania, žiaci by mali mať osvojené všetky štyri zručnosti. Existuje však niekoľko výnimiek. Občianske zručnosti v Grécku a interkultúrne zručnosti v Nemeckom spoločenstve Belgicka nie sú zahrnuté do kurikula na žiadnej vzdelávacej úrovni.

(¹⁴) Podrobnejšie informácie o postavení podnikateľskej výchovy v európskych národných kurikulách pozri EACEA/Eurydice (2012a).

◆ ◆ ◆ **Ukazovateľ 1.7: Zručnosti, ktoré by si žiaci mali osvojiť vo výchove k občianstvu, ako sú odporúčané v národných kurikulumoch (ISCED 1-3), 2010/11**

Vysvetlivka

Tento ukazovateľ zohľadňuje všetky prístupy k výchove k občianstvu, ako je uvedené v prílohe 1, vrátane prípadov, keď výchova k občianstvu je začlenená len do všeobecných cieľov vzdelávacieho systému.

Doplňujúca poznámka štátov

Nemecko: Ukazovateľ zobrazuje existujúce politiky koordinované medzi spolkovými krajinami. Situácia sa môže líšiť na úrovni spolkových krajín.

Turecko: Hoci v tureckom vzdelávacom systéme nie je formálna úroveň ISCED 2, za účelom porovnania ročníky 1.-5. môžu byť považované za ISCED 1 a ročníky 6. – 8. môžu byť považované za ISCED 2.

Zdroj: Eurydice

Na primárnej úrovni vzdelávania sú komunikačné a sociálne zručnosti najbežnejšie odporúčané zručnosti v rámci všetkých štátov siete Eurydice, hoci medzikultúrne zručnosti sú takisto zahrnuté vo väčšine národných kurikulumov. Občianske zručnosti sú najmenej odporúčané, pretože si vyžadujú pochopenie abstraktnejších politických myšlienok.

Na stredoškolskej úrovni, vo väčšine príslušných štátov, oficiálne kurikulumy zahrňujú všetky štyri zručnosti. Avšak existujú výnimky: v Grécku ani občianske, ani komunikačné zručnosti nie sú zahrnuté na tejto úrovni vzdelávania; Bulharsko odporúča rozvoj občianskych a sociálnych zručností iba na vyššej stredoškolskej úrovni; v Nemeckom spoločenstve Belgicka a Spojenom kráľovstve medzikultúrne zručnosti nie sú odporúčané pre stredoškolské vzdelávanie (okrem Walesu na nižšej

stredoškolskej úrovni); v Spojenom kráľovstve (okrem Škótska), sú medzikultúrne zručnosti odporúčané iba na nižšej stredoškolskej úrovni; v Írsku a Turecku na vyššej stredoškolskej úrovni nie sú odporúčané žiadne z týchto zručností. Vcelku je to nižšia stredoškolská úroveň vzdelávania, kde najväčší počet štátov odporúča, aby sa žiaci venovali rozvoju všetkých štyroch zručností.

1.3.4. Údaje o kurikulárnych cieľoch údajov ICCS 2009 a sebadôvere učiteľov

Časť 1.3 uvádza ciele, vedomosti a zručnosti, ktoré by si žiaci európskych štátov mali osvojiť podľa ustanovení národných kurikul pre výchovu k občianstvu. Na vykonanie analýzy a porovnanie táto časť poskytuje perspektívu školskej úrovne o výchove k občianstvu. Údaje sa čerpajú z učiteľského prieskumu – Medzinárodnej štúdie o občianstve a výchove k občianstvu a zahrňuje 23 vzdelávacích systémov v sieti Eurydice ⁽¹⁵⁾.

Analýza údajov ICCS sa týka dvoch ukazovateľov učiteľského prieskumu ⁽¹⁶⁾. Prvý sa týka troch cieľov, ktoré považovali za najdôležitejšie pre občiansku výchovu a výchovu k občianstvu. Druhý ukazovateľ sa týka učiteľskej sebadôvery vyučovať témy týkajúce sa občianskej výchovy a občianstva. Všetci učitelia podrobení prieskumu vyučovali predmety žiakov 8. ročníka (vo veku cca 14 rokov) v bežných školách v školskom roku 2008/09. Vo všetkých dotknutých štátoch je 8. ročník súčasťou nižšieho stredného vzdelávania.

Štúdia ICCS navrhla desať cieľov občianstva a výchovy k občianstvu. Učitelia mali z nich vybrať tri, podľa nich najdôležitejšie. Tieto ciele zahrňovali podporovanie žiakov pri osvojovaní si vedomostí alebo rozvoj postojov alebo zručností v týchto oblastiach:

1. Sociálne, politické a občianske inštitúcie
2. Rešpektovanie a ochrana životného prostredia
3. Obhajoba vlastného názoru
4. Riešenie konfliktov
5. Práva a povinnosti občanov
6. Účasť v miestnej komunite
7. Kritické a nezávislé myslenie
8. Účasť na živote školy
9. Účinné stratégie boja proti rasizmu a xenofóbii
10. Budúca politická angažovanosť

Podľa odpovedí učiteľov (pozri ukazovateľ 1.8), podporovanie vedomostí o právach a povinnostiach občanov sa považuje za najdôležitejší cieľ občianstva a výchovy k občianstvu (62,8 %). Podporovanie kritického a nezávislého myslenia takisto patrí k trom najdôležitejším cieľom vo výše polovici učiteľov zúčastnených v prieskume (57,9 %). Na druhej strane však veľmi nízke percento učiteľov zaradených medzi skupinu „príprava žiakov na politickú angažovanosť“; iba 4,4 % to považovali za dôležitý cieľ občianstva a výchovy k občianstvu.

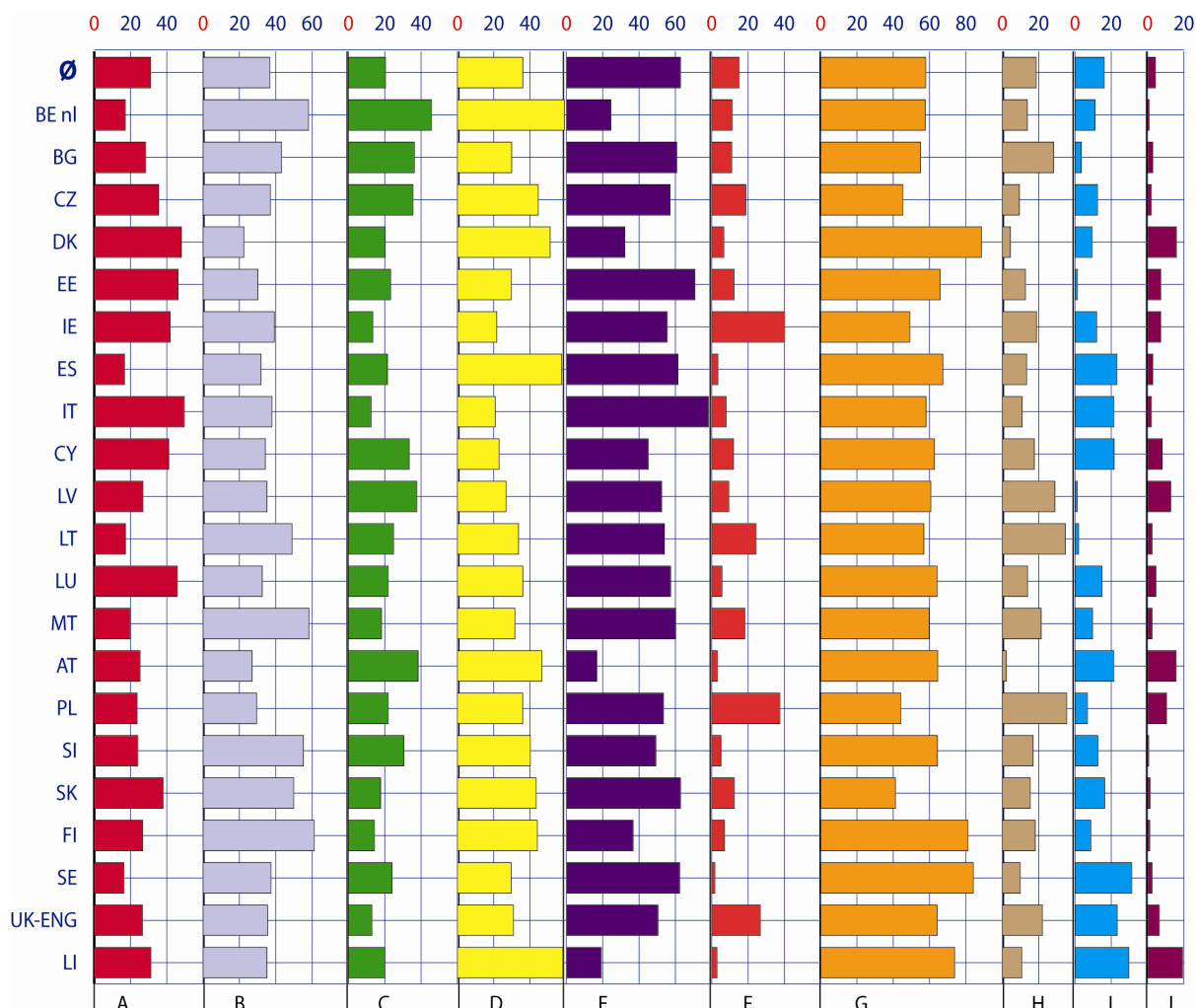
Dva z cieľov získali podobné hodnotenia podľa učiteľov vyučujúcich 8. ročník, konkrétne „podporovanie rešpektu a ochrany životného prostredia“ (36,7 %) a „rozvoj žiackych kompetencií pri riešení konfliktov“ (36,0 %). Pre mierne nižšie percento učiteľov (31,1 %) sú znalosti o sociálnych, kultúrnych a občianskych inštitúciách takisto významným cieľom. A nakoniec, menej ako 20 %

⁽¹⁵⁾ Medzi 23 európskymi štátmi sú Belgicko (Flámske spoločenstvo), Bulharsko, Česká republika, Dánsko, Estónsko, Grécko, Írsko, Španielsko, Taliansko, Cyprus, Lotyšsko, Litva, Luxembursko, Malta, Holandsko, Rakúsko, Poľsko, Slovinsko, Slovensko, Fínsko, Švédsko, Spojené kráľovstvo (Anglicko) a Lichtenštajnsko.

⁽¹⁶⁾ Riaditelia boli tiež vyzvaní, aby určili ciele, ktoré považujú za tri najdôležitejšie pre občianstvo a výchovu k občianstvu. Ďalšie podrobnosti pozri IEA 2010b. s 126-130.

učiteľov si zvolilo zostávajúce štyri ciele: „podporovanie schopnosti obhájiť si svoj názor medzi žiakmi“ (20,1 %), „podporovanie účasti žiakov na živote školy“ (18,7 %) ako aj v miestnej komunite (15,1 %) a konečne, „podporovanie rozvoja efektívnych stratégií boja proti rasizmu a xenofóbii“ (16,2 %).

♦ ♦ ♦ Ukazovateľ 1.8: Názory učiteľov o význame špecifických cieľov pre občianstvo a výchovu k občianstvu (ako národné percentá), 2008/09

Ciele občianskej výchovy a výchovy k občianstvu týkajúce sa:

A Znalosti o sociálnych, politických a občianskych inštitúciách	F Účasť v miestnej komunite
B Rešpektovanie a ochrana životného prostredia	G Kritické a samostatné myslenie
C Schopnosť obhájiť vlastný názor	H Účasť na živote školy
D Zručnosti a kompetencie pri riešení konfliktov	I Efektívne stratégie boja proti rasizmu a xenofóbii
E Znalosti o právach a povinnostiach občanov	J Príprava na budúce politické angažovanie sa

Zdroj: IEA, ICCS 2009 databáza.

Ø Priemerné percentá

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
Ø	31,1	36,7	20,4	36,0	62,8	15,1	57,8	18,7	16,2	4,4
BE nl*	17,1	58,0	45,7	58,9	24,5	11,3	57,6	13,8	11,1	0,8
BG	28,3	43,2	36,3	29,9	60,8	11,1	55,0	28,4	3,6	2,8
CZ	35,5	37,1	35,6	44,5	57,1	18,8	45,3	9,5	12,5	2,0
DK*	48,0	22,5	20,2	51,1	32,2	6,7	88,5	4,5	9,5	15,9
EE	46,2	30,2	23,2	29,6	70,8	12,3	65,8	12,8	1,4	7,3
IE	41,9	39,2	13,5	21,7	55,5	40,2	49,2	18,9	11,9	7,2
ES	16,7	31,9	21,5	57,5	61,5	3,4	67,3	13,5	23,1	2,9
IT	49,6	37,8	12,4	20,8	78,3	8,0	58,0	10,9	21,5	2,1
CY	41,0	34,2	33,5	23,0	45,1	12,0	62,7	17,6	21,6	8,1
LV	26,9	35,2	37,7	26,8	52,4	9,4	60,7	29,0	1,2	12,7
LT	17,2	49,0	24,9	33,7	54,0	24,5	56,9	34,8	2,0	2,5
LU*	45,8	32,6	21,8	36,0	57,4	5,6	64,2	13,9	14,9	4,6
MT	19,6	58,3	18,2	31,7	60,3	18,3	59,8	21,5	9,7	2,5
AT*	25,3	27,0	38,4	46,5	16,7	3,2	64,5	2,2	21,4	15,7
PL	23,6	29,5	21,9	36,0	53,5	37,6	44,1	35,5	6,9	10,5
SI	24,0	55,3	30,5	40,2	49,3	5,1	64,3	17,0	12,6	0,7
SK	38,0	49,9	17,7	43,3	62,9	12,5	41,2	15,4	16,4	1,4
FI	26,8	61,1	14,3	44,0	36,8	7,1	81,1	18,2	8,7	1,3
SE	16,4	37,4	24,0	29,6	62,3	1,7	84,0	9,9	31,3	2,5
UK-ENG*	26,7	35,4	12,9	30,8	50,4	26,8	64,1	22,1	23,3	6,5
LI	31,2	35,2	20,2	58,1	19,2	3,0	73,8	10,7	29,7	19,3

Ciele občianskej výchovy a výchovy k občianstvu týkajúce sa:

A Znalosti o sociálnych, politických a občianskych inštitúciách	F Účasť v miestnej komunite
B Rešpektovanie a ochrana životného prostredia	G Kritické a samostatné myslenie
C Schopnosť obhájiť si vlastný názor	H Účasť na živote školy
D Zručnosti a kompetencie pri riešení konfliktov	I Efektívne stratégie boja proti rasizmu a xenofóbie
E Znalosti o právach a povinnostiach občanov	J Príprava na budúce politické angažovanie sa

Zdroj: IEA, Databáza ICCS 2009.

Ø Priemerné percentá

* Nesplnili požiadavky vzorky na učiteľskej úrovni, a preto nie sú výsledky reprezentatívne. Z toho dôvodu boli tieto štáty vylúčené pri výpočte priemerných percent.

Vysvetlivka

ICCS navrhli desať cieľov občianskej výchovy a výchovy k občianstvu. Učitelia zapojení do prieskumu mali uviesť, ktoré z cieľov považujú za tri najdôležitejšie. Vzorka pre prieskum učiteľov ICCS bola stanovená ako všetci učitelia vyučujúci v poslednom ročníku predmetu v školách bežného typu (zvyčajne žiakov 8. ročníka) na každej vybranej škole. Zahrmovala len tých učiteľov, ktorí vyučovali cieľový ročník počas testovacieho obdobia, a ktorí pracovali v škole od začiatku školského roka (IEA 2010b, s. 20).

Pri porovnaní národných percent pre každý cieľ, existujú medzi štátmi veľké rozdiely. V niektorých štátoch väčšina učiteľov považuje určité ciele za svoje tri najdôležitejšie, pričom v iných štátoch iba menšina zdieľala tie isté preferencie.

Najväčšie rozdiely v priemeroch štátov možno pozorovať vo dvoch cieľoch, ktoré získali najvyššie priemerné ratingy v európskych štátoch. Napríklad, zatiaľ čo 78,3 % učiteľov daného prieskumu v Taliansku vybrali „prehľbovanie vedomostí o občianskych právach a povinnostiach“ za jeden z troch najdôležitejších cieľov, v Rakúsku si iba 16,7 % zvolilo túto možnosť. ‘Podporovanie kritického a samostatného myslenia žiakov bolo ďalším cieľom, ktorý získal veľmi odlišné hodnotenia od učiteľov rôznych štátov. Vyše 80 % učiteľov zo zúčastnených škandinávskych štátov (Dánsko, Švédsko a Fínsko) zaradilo tento cieľ medzi tri najdôležitejšie, zatiaľ čo v Českej republike, Írsku, Poľsku a Slovensku toto číslo dosiahlo menej ako 50 %.

Cieľ, ktorý bol v priemere najmenej favorizovaný medzi učiteľmi európskych štátov bol 'príprava žiakov pre budúcu politickú angažovanosť, ktorý sa medzi štátmi najmenej líšil. V Dánsku a Lichtenštajnsku učitelia prisúdili tomuto cieľu najvyššie ocenenie (15,9 % a 19,3 %). V polovici ostatných štátov bolo toto ocenenie menej ako 5 %.

V ostatných cieľoch rozdiel medzi najvyšším a najnižším národným percentom bol medzi 30 % a takmer 40 %. Preto existuje výrazný rozdiel medzi štátmi vo význame prisudzovanom špecifickým cieľom občianskej výchovy a výchovy k občianstvu.

Niektoré z cieľov, uvedených v prieskume ICCS, veľmi úzko korešpondujú s cieľmi výchovy k občianstvu ako sa uvádza v národných kurikulumoch (pozri časť 1.3). Napríklad národné kurikula európskych štátov zúčastnených v ICCS odporúčajú „podporovanie kritického a nezávislého myslenia“ ako jeden z ich cieľov pre výchovu k občianstvu (pozri časť 1.3). Podľa zistení ICCS, tento cieľ bol priemerne druhým najobľúbenejším medzi všetkými učiteľmi, ktorí sa podrobili prieskumu. Avšak ako sa uvádza vyššie, názory učiteľov sa medzi štátmi výrazne líšili. Prieskum ICCS tiež uviedol vekové rozpätie učiteľov, ktorí sa podrobili prieskumu ako aj predmety, ktoré vyučovali v škole⁽¹⁷⁾. Tieto údaje boli preto analyzované preto, aby sa zistilo, či existuje nejaká zhoda medzi vekom učiteľov alebo predmetovým zameraním s ich preferenciami vo vzťahu k cieľom občianstva a výchovy k občianstvu⁽¹⁸⁾. Výsledky ukazujú, že hocijaká asociácia medzi osobnými okolnosťami učiteľov a hodnotením cieľov občianskej výchovy, bola slabá. Ani vek učiteľov, ani ich predmetová špecializácia výraznejšie neovplyvnili ich voľby v tomto prieskume.

Ako sme už konštatovali, ďalším ukazovateľom prieskumu ICCS 2009, týkajúcim sa tejto štúdie bola sebadôvera vo výučbe niekoľkých tém občianstva a výchovy k občianstvu. Podľa výsledkov prieskumu (IEA 2010b, s. 130-132), učitelia mali najväčšiu sebadôveru vo výučbe „ľudských práv“ a „práv a povinností občanov“. V európskych štátoch sa priemerne 93 % učiteľov cítilo „veľmi sebaisto“, alebo „úplne sebaisto“ pri výučbe týchto tém. Približne 84 % učiteľov takisto cítili sebaistotu vo výučbe o „rôznych kultúrach a etnických skupinách“ a o „volení a voľbách“. Na druhej strane, pri výučbe o „právnych inštitúciách a súdoch“ sa učitelia cítili najmenej sebaistí (len 57 % cítilo „veľkú sebaistotu“ alebo „pomerne veľkú istotu“ pri výučbe tejto témy). Napriek tomu veľký počet učiteľov odpovedalo (77-80 %), že cítili „veľkú sebaistotu“ alebo „pomerne veľkú sebaistotu“ vo vzťahu k štyrom zostávajúcim témam („globálna komunita a medzinárodné organizácie“, „Európska únia“, „ústava a politické systémy; a „emigrácia a imigrácia“).

⁽¹⁷⁾ Predmetové kategórie sú: humanitné vedy; matematika alebo/a prírodné vedy; jazyky. Vekové rozpätie bolo rozdelené do štyroch kategórií: do 30 rokov; 30-40; 40-50; nad 50 rokov.

⁽¹⁸⁾ Výpočet Eurydice pomocou štatistiky Cramers' V.

Súhrn

Táto kapitola poskytuje prehľad o použitých prístupoch pri výučbe výchovy k občianstvu, hodinovú dotáciu venovanú predmetovým oblastiam a obsahu kurikula odporúčaného v oficiálnych kurikulách štátov siete Eurydice. Údaje zo štúdie ICCS 2009 poskytli obraz o tom, ako učitelia ocenili význam konkrétnych cieľov pre výchovu k občianstvu.

Analýza ukázala, že oficiálne kurikulá väčšiny štátov uvádzajú predpisy o spôsoboch, akými by sa výchova k občianstvu mala na každom stupni výchovy implementovať. Používajú sa tri prístupy: výchova k občianstvu sa vyučuje ako osobitný predmet, je integrovaná do jedného alebo dvoch predmetov či kurikulárnych oblastí, a/alebo má medzipredmetové postavenie. Väčšina štátov spája viac než jeden prístup k výučbe občianstva, vo vnútri alebo v rámci stupňov vzdelávania. Existuje tiež niekoľko štátov, kde sú hľadiská o výchove k občianstvu zakotvené vo všeobecných cieľoch a hodnotách vzdelávacích systémov, ale žiadne iné špecifické zabezpečenie sa neodporúča.

Keď sa výchova k občianstvu vyučuje ako samostatný predmet, častejšie sa poskytuje na stredoškolskej než na primárnej úrovni vzdelávania. Počet školských ročníkov, ktoré zahrnuje, sa značne líši medzi jednotlivými štátmi, pohybuje sa od jedného do dvanásť rokov. V niektorých prípadoch môžu školy rozhodnúť, ktorý prístup zvolia pri poskytovaní výchovy k občianstvu.

Odporúčania o časovej dotácii venovanej výchove k občianstvu existujú hlavne v štátoch, kde sa vyučuje ako samostatný predmet. Vyučovací čas sa medzi jednotlivými štátmi značne líši a bol predmetom posledných zmien týkajúcich sa vyučovacích prístupov, ako je narastajúci význam prikladaný medzipredmetovým témam.

Vo všeobecnosti kurikulum výchovy k občianstvu v európskych štátoch pokrýva široký a veľmi komplexný rozsah cieľov, vedomostí a zručností. Ciele najčastejšie odporúčané v národných kurikulách na všetkých vzdelávacích úrovniach sa týkajú „rozvíjajúcich sa hodnôt, postojov a správania“. Najmenej odporúčaná je „aktívna účasť a angažovanosť žiakov na úrovni škôl a komunít“, ktorá je častejšie preberaná na strednej než na primárnej úrovni vzdelávania.

Od primárnej úrovne si žiaci musia prehĺbovať svoje vedomosti v rozmanitých oblastiach týkajúcich sa občianstva. Napríklad, medzi najodporúčanejšími témami sú „národný sociálno-politický systém“, „demokratické hodnoty“ a „tolerancia a antidiskriminácia“. Okrem toho, takmer všetky štáty navrhujú, aby si na jednom stupni vzdelávania mohli žiaci osvojiť občianske, sociálne, komunikačné a medzikultúrne zručnosti, ktoré by im umožnili stať sa plnoprávnymi a zodpovednými občanmi.

A nakoniec, ICCS 2009 ukazuje, že pre učiteľov 8. ročníka, ktorí sa zapojili do prieskumu v celej Európe, najdôležitejšími cieľmi výchovy k občianstvu je podporovanie vedomostí o občianskych právach a povinnostiach a podporovanie kritického a nezávislého myslenia. Z tohto hľadiska, prvý cieľ pokrýva jednu z dvoch tém, pre ktoré sa veľký počet učiteľov cíti sebaisto pri výučbe (druhou témou sú „ľudské práva“). Najmenej dôležitým cieľom pre učiteľov je „príprava žiakov pre politickú angažovanosť“. Avšak, porovnanie medzi štátmi odhalilo podstatné rozdiely. Zistilo sa tiež, že učitelia v celej Európe zaradili niektoré ciele občianstva medzi svoje tri najdôležitejšie, aj keď nie všetky štáty odporúčali tieto ciele vo svojich oficiálnych kurikulárnych predpisoch.

KAPITOLA 2: ÚČASŤ ŽIAKOV A RODIČOV V ŠKOLSKEJ SAMOSPRÁVE

Výchova k občianstvu neprebíha vo vzduchoprázdne. Žiaci sa začínajú zoznamovať s hodnotami a princípmi demokratického procesu prostredníctvom svojich skúseností v prvých komunitách, v ktorých sú aktívnymi členmi – ich triedy a školy. Preto je dôležité, aby tieto skúsenosti odrážali demokratický proces a poskytli mladým ľuďom zručnosti a schopnosti potrebné pre efektívnu účasť na živote spoločnosti. Preto európske vzdelávacie systémy ustanovili vnútorné štruktúry, riadenie školy, ktoré sú všeobsažné a umožňujú zastúpenie všetkým vrstvám školskej komunity, a umožňujú žiakom a študentom aktívne sa zapájať.

Účasť v školskom konaní je teda hlavnou témou tejto kapitoly. Je rozdelená do troch častí. Časť 1 opisuje najbežnejšie mechanizmy účasti žiakov v školskej samospráve, v súlade s platnými predpismi a odporúčaniami a zameriava sa na to, ako sú tieto mechanizmy rozšírené v Európe, ale tiež skúma mandát a právomoci zástupcov žiakov zapojených v školskej samospráve. Na základe týchto informácií, ako aj výsledky prieskumu ICCS, ktoré sú uvedené v úvode, časť 2 sa zameriava na vzťah medzi existenciou príslušných predpisov o účasti a skutočnou úrovňou účasti žiakov/študentov.

V poslednej časti tejto kapitoly sa skúma úloha rodičov v školskom dianí. Táto časť popisuje hlavné spôsoby zapojenia rodičov do aktivít spojených s riadením školy. Prieskum ukázal, že žiaci a študenti, ktorých rodičia sa aktívne zapájajú do života školskej komunity a podieľajú sa na riadení školy, rozvíjajú silnejšie kompetencie s ohľadom na interakciu s ich rovesníkmi, učiteľmi a spoločenstvom, v ktorom žijú (McWayne, Hampton, Fantuzzo, Cohen a Sekine, 2004). Účasť rodičov na riadení školy je nielen prínosom pre rozvoj občianskych kompetencií žiakov (Elias, Patrikaku a Weissberg, 2007), ale má tiež pozitívny vplyv na rozvoj komunity tým, že podporuje zlepšovanie vzťahov v školskej komunite (Shatkin a Gershberg, 2007). Sú tu popísané existujúce národné projekty, ktoré poskytujú odbornú prípravu pre rodičov, aby mali čo najviac príležitostí na zapojenie sa do riadenia školy.

2.1. Oficiálne predpisy a odporúčania na podporu účasti žiakov v školskej samospráve

Všetky štáty zaviedli opatrenia na podporu účasti žiakov a študentov v školskom dianí. Zvlášť významný je fakt, že štáty s výrazne decentralizovaným vzdelávacím systémom, napríklad v Českej republike, Maďarsku, Holandsku, Fínsku a Švédsku, zaviedli aj určitú formu centrálnej regulácie v tejto problematike; poskytuje povzbudivý signál na rozšírenie úsilia zo strany národných orgánov na podporu demokratickej účasti žiakov.

Oficiálne pravidlá a odporúčania vytvárajú tri hlavné typy účasti žiakov v školskej samospráve:

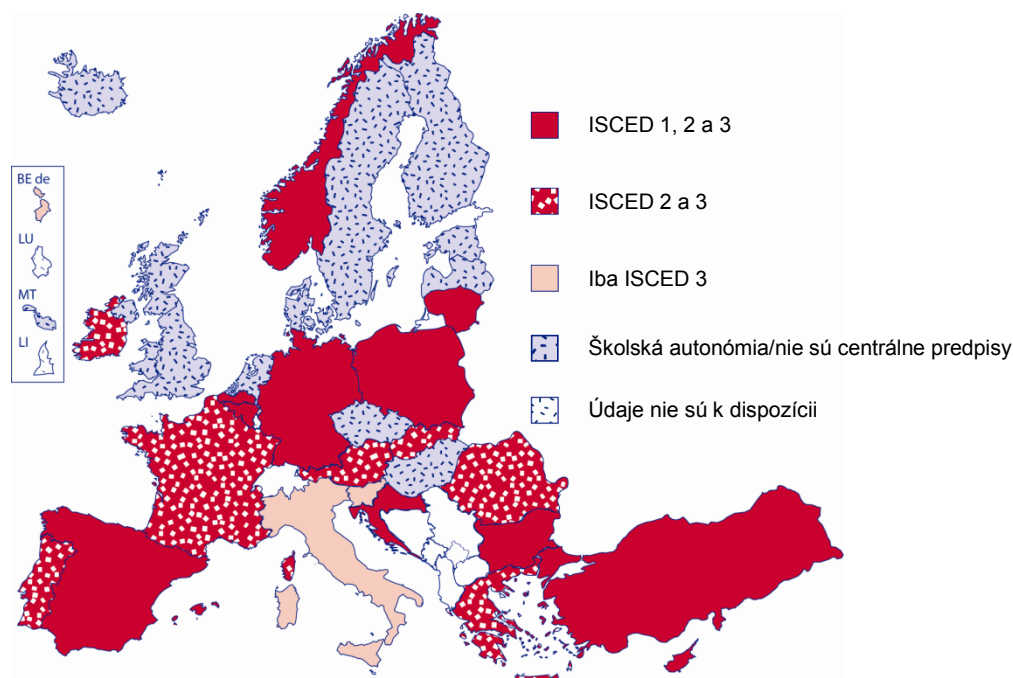
- voľba zástupcov triedy a následné vymenovanie školskej rady;
- zvolenie žiackej rady;
- zastúpenie žiakov v riadiacich orgánoch školy.

Zástupcovia triedy sú volení väčšinou žiakov v triede a majú všeobecnú zodpovednosť zastupovať záujmy žiakov, buď sa zapájajú v školskej rade tvorenej zástupcami z radov učiteľov a (niekedy) rodičov, alebo na základe neformálnych interakcií so školským manažmentom. Žiacke rady sú zastupiteľské orgány, ktorých členovia sú volení všetkými žiakmi v škole, zatiaľ čo riadiace orgány školy, napríklad školské rady, sú najvyššou úrovňou riadenia v rámci školskej inštitúcie.

Týmto zvyčajne predsedá riaditeľ školy a spravidla ju tvorí zástupca z každej školskej komunity: nepedagogických zamestnancov, učiteľov, rodičov a žiakov. V niektorých štátoch, napríklad v Spojenom kráľovstve (Anglicko, Wales a Severné Írsko), môže školským riadiacim orgánom predsedáť člen, ktorý prichádza zvonka školy a zahrňuje okrem rodičov aj zástupcov z externých záujmových skupín.

Predpisy a oficiálne odporúčania o účasti žiakov sa viac rozšírili po celej Európe ako vzdelávacie úrovne a zvýšenie vekovej kategórie žiakov. Všeobecne povedané, iné mechanizmy pre účasť žiakov existujú na vyššej stredoškolskej úrovni (ISCED 3) ako na nižšej stredoškolskej úrovni (ISCED 2) a menej na primárnej úrovni (ISCED 1). Asi jedna tretina štátov prijala právne predpisy o voľbe zástupcov triedy na úrovni ISCED 1, to stúpa na viac ako polovicu na úrovni ISCED 2 a asi dve tretiny na úrovni ISCED 3 (pozri ukazovateľ 2.1). Podobne žiacke rady existujú približne v polovici všetkých štátov na úrovni ISCED 1 a vo väčšine štátov na úrovni ISCED 2. Avšak, tieto orgány existujú takmer vo všetkých štátoch na úrovni ISCED 3 (pozri ukazovateľ 2.2). S ohľadom na riadiace orgány škôl, účasť žiakov existuje v tretine štátov na úrovni ISCED 1, v dvoch tretinách štátov na úrovni ISCED 2 a takmer vo všetkých štátoch na úrovni ISCED 3 (pozri ukazovateľ 2.3).

◆ ◆ ◆ **Ukazovateľ 2.1: Predpisy a oficiálne odporúčania zaoberajúce sa účasťou zástupcov triedy v riadení škôl (ISCED 1, 2 a 3), 2010/11**

Zdroj: Eurydice

Vysvetlivka

Zástupcovia triedy sú volení väčšinou žiakov v triede, ich úlohou je zastupovať záujmy žiakov na úrovni triedy.

Doplňujúce poznámky štátov

Česká republika a Lotyšsko: Žiaci a študenti majú právo zriaďovať samosprávne orgány v škole. Avšak voľba zástupcov triedy nie je regulovaná centrálnou a spadá do pôsobnosti autonómie škôl.

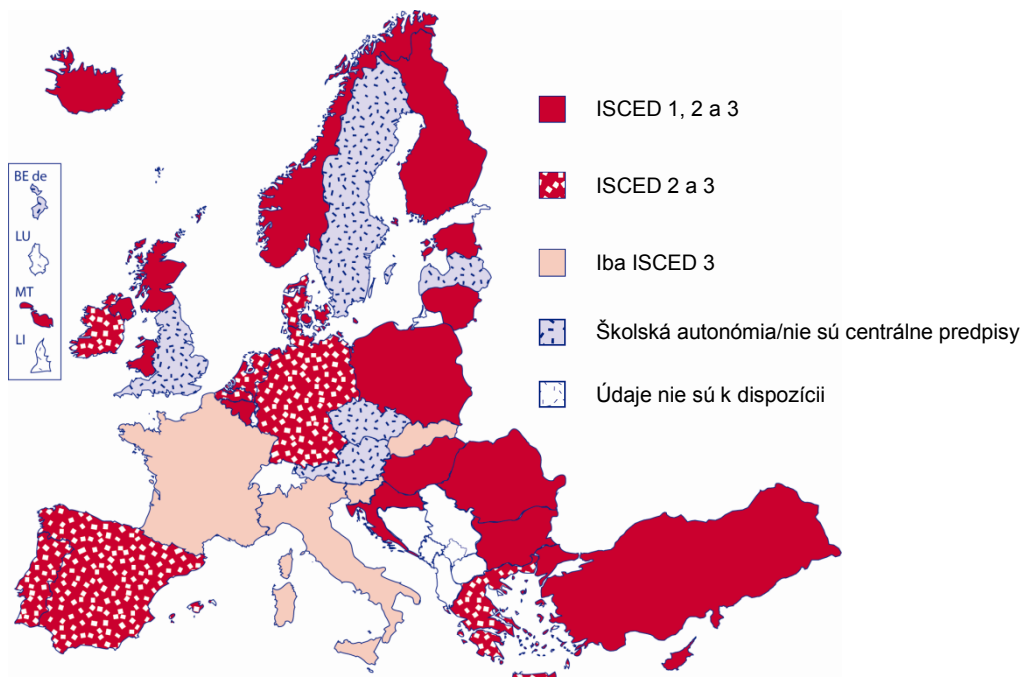
Slovinsko: Základné školy (ISCED 1 a 2) majú autonómiu v spôsobe, akým vymedzia organizáciu žiakov, ale je bežnou praxou vo väčšine škôl voliť si zástupcu triedy.

Švédsko: Oficiálne predpisy ustanovujú, že žiaci majú právo podieľať sa na riadení na úrovni triedy, ale neurčujú spôsob zapojenia.

Nórsko: Predpisy o zástupcoch tried na úrovni ISCED 1 sa nevzťahujú na najmladších žiakov (1.-4. ročník).

◆ ◆ ◆ Ukazovateľ 2.2: Predpisy a oficiálne odporúčania o zriaďovaní rady žiakov v školách (ISCED 1, 2 a 3), 2010/11

Zdroj: Eurydice

Vysvetlivka

Žiacke rady sú orgány zastupujúce žiakov, ktorých členovia sú menovaní rôznymi spôsobmi (podrobnejšie informácie pozri ukazovateľ 2.5).

Doplňujúce poznámky štátov

Česká republika: Žiaci a študenti majú právo zriaďovať samosprávne orgány v škole. Avšak voľba žiackej rady nie je regulovaná centrálnou a spadá do pôsobnosti autonómie škôl.

Španielsko: Stredné školy (ISCED 2 a 3) majú právo zriaďovať rady zástupcov (*Juntas de delegados*) zložené zo zástupcov žiakov volených z rôznych tried a ich zástupcov do riadiacich orgánov škôl. Na primárnej úrovni (ISCED 1) môže byť vytvorené iba združenie žiakov (*Asociaciones de alumnos*), zoskupujúc všetkých žiakov zo záverečných ročníkov, ktorí sa chcú pripojiť.

Lotyšsko: Oficiálne predpisy podporujú žiacku samosprávu v škole a navrhujú implementáciu žiackych rád. Avšak, voľba žiackych rád spadá do pôsobnosti autonómie škôl.

Švédsko: Oficiálne predpisy zakotvujú právo žiakov zapájať sa na úrovni školy, ale neuvádzajú spôsob.

Slovinsko: Základné školy (ISCED 1 a 2) majú autonómiu v spôsobe, akým určujú organizáciu žiakov, ale bežnou praxou pre väčšinu škôl je vytvoriť žiacke rady, bežne nazývané detský parlament, ktorý tvoria zástupcovia triedy.

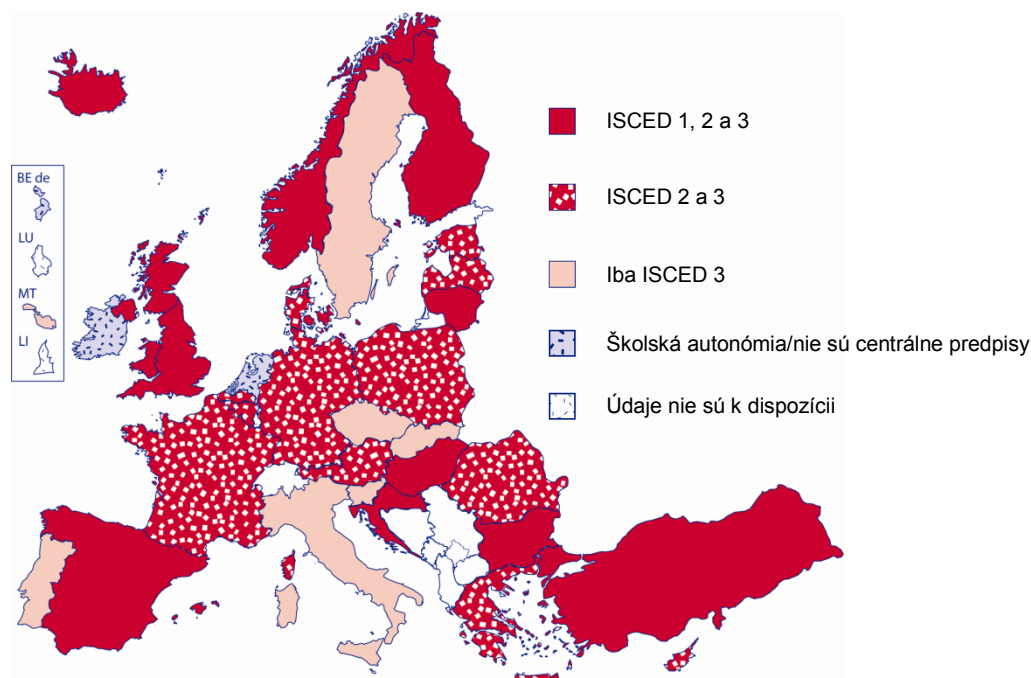
Nórsko: Predpisy o žiackej rade na úrovni ISCED 1 sa nevzťahujú na najmladších žiakov (1.-4. ročník).

Na všetkých úrovniach vzdelávania sú žiacke rady najčastejšou formou účasti uvedených v oficiálnych predpisoch a odporúčaniach. Na rozdiel od triednych rád a riadiacich orgánov školy, žiacke rady zahŕňajú iba žiakov, slúžia ako fórum pre diskusiu o školských záležitostiach, ale nemajú priznané formálne rozhodovacie právomoci na úrovni školy. Je zaujímavé uviesť, že v týchto troch inštitúciách, v ktorých žiakom nie sú priznané žiadne rozhodovacie právomoci sú najrozšírenejšie. Napriec

všetkým štátom a úrovniam vzdelávania, žiacke rady sú podstatne častejšie ako voľby zástupcov triedy alebo zástupcov žiakov v riadiacich orgánoch škôl.

◆ ◆ ◆ **Ukazovateľ 2.3: Predpisy a oficiálne odporúčania stanovujúce zástupcov žiakov do riadiacich orgánov školy (ISCED 1, 2 a 3), 2010/11**

Zdroj: Eurydice

Vysvetlivka

Školské riadiace orgány (napr. školská rada) je najvyššia úroveň riadenia v školskej inštitúcii. Zvyčajne im predsedá riaditeľ školy a spravidla ich tvoria zástupcovia z každej zo skupín školskej populácie. V niektorých štátoch školským riadiacim orgánom predsedá člen z prostredia mimo školy a tvoria ich okrem zástupcov rodičov aj zástupcovia externých zainteresovaných skupín.

Doplňujúce poznámky štátov

Česká republika: Iba študenti, ktorí dosiahli dospelosť (18 rokov a starší) môžu byť členmi školských riadiacich orgánov.

Spojené kráľovstvo (WLS): Škola musí zabezpečiť, že školská rada vymenúva študentov v ročníkoch 11.-13. ako asociovaných členov školského riadiaceho orgánu, ktorí nemajú právomoc a zodpovednosť ako ostatní členovia.

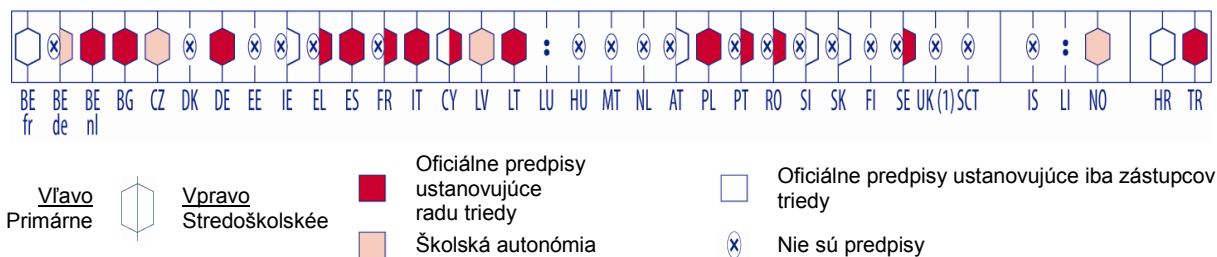
Spojené kráľovstvo (ENG): Zástupcovia študentov sa môžu zúčastniť zasadnutí školských riadiacich orgánov ako asociovaní členovia, ale nemajú právomoc a zodpovednosť ako ostatní členovia.

2.1.1. Formy reprezentácie žiakov v školách

Asi polovica všetkých štátov má predpisy a oficiálne odporúčania na vytvorenie rád na úrovni triedy, kde zástupcovia triedy sa podieľajú na realizovaní vzdelávacích a ďalších aktivít. Švédsko sa líši v tomto ohľade, hoci centrálné predpisy určujú zriaďovanie triednej rady vo vyššom stredoškolskom vzdelávaní, ale rozhodovanie o ich zložení ponechávajú školám. Len v niekoľkých štátoch nezabezpečujú vytvorenie špecifického orgánu na úrovni triedy, ponechávajú zastupovanie záujmov žiakov na neformálnej interakcii zástupcov triedy s učiteľmi a rodičmi. Írsko a Spojené kráľovstvo (Anglicko, Wales a Severné Írsko) majú odlišný prístup k úlohe zástupcov triedy. V týchto prípadoch sú volení zástupcovia triedy poverení nezapájať sa v rade triedy, ale zúčastňovať sa priamo zasadnutí žiackej rady na úrovni školy. Avšak v týchto štátoch zástupcovia triedy môžu predložiť problém triedy na zasadnutí žiackej rady a o výsledku referovať vo svojich triedach.

◆ ◆ ◆ Ukazovateľ 2.4: Vytvorenie rady triedy/zástupcov podľa oficiálnych predpisov a odporúčaní (ISCED 1, 2 a 3), 2010/11

Zdroj: Eurydice

UK (!): UK-ENG/WLS/NIR

Vysvetlivka

Triedne rady sú formálne orgány zriadené na riešenie záležitostí na úrovni triedy. Ich zloženie sa líši v závislosti od platných právnych predpisov a/alebo rozhodnutí školy, ale môžu ich tvoriť iba zástupcovia učiteľov alebo učiteľia a zástupcovia žiakov/žiakov a alebo rodičov.

Doplňujúce poznámky štátov

Belgicko (BE de), Švédsko a Slovinsko: Predpisy sa týkajú iba vyššieho stredoškolského vzdelávania (ISCED 3).

Španielsko: Triedne rady zahŕňajú všetkých učiteľov, ktorí učia rovnakú skupinu žiakov. Zástupcovia žiakov nechodia pravidelne na zasadnutia, ale môžu byť prítomní pri diskusii o konkrétnej téme, napríklad hodnotenie žiakov.

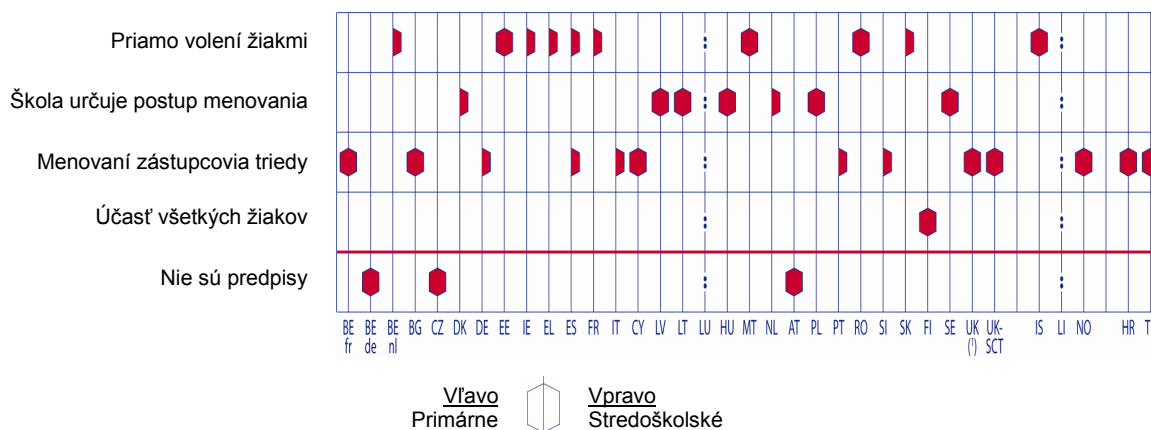
Lotyšsko a Švédsko: Oficiálne predpisy (vyššie stredoškolské vzdelávanie vo Švédsku) určujú práva žiakov požadovať vytvorenie triednej rady, ale rozhodnutie je v kompetencii každej školy.

Slovinsko: Hoci neexistujú žiadne formálne predpisy pre vytvorenie triednej rady na úrovni ISCED 1 a 2, školský zákon pre základné školy stanovuje, že všetci žiaci (teda vrátane tých na úrovni ISCED 1 a 2) z určitej triedy sú členmi triedy „class unit“ a spolu s triednym učiteľom, by mali prerokúvať otázky na úrovni triedy. Učebný plán určuje počet diskusných období a učiteľia majú postupovať podľa oficiálnych pokynov.

◆ ◆ ◆

Všeobecne platí, že členovia žiackej rady sú buď zástupcovia skupiny, alebo sú priamo volení do rady všetkými žiakmi školy. V niektorých štátoch si školy môžu slobodne určiť vlastné postupy pri vymenovaní členov žiackej rady.

◆ ◆ ◆ Ukazovateľ 2.5: Menovanie členov žiackej rady podľa oficiálnych predpisov a odporúčaní (ISCED 1, 2 a 3), 2010/11

Zdroj: Eurydice

UK (!): UK-ENG/WLS/NIR

Doplňujúce poznámky štátov

Španielsko: Žiacke rady na úrovni ISCED 2 a 3 zahŕňajú zástupcov triedy aj členov riadiacich orgánov škôl, ktorí sú priamo volení.

Poľsko: Hoci právne predpisy stanovujú, že menovanie členov je regulované na úrovni školy, v praxi všetky školy organizujú voľby do žiackych rád.

Francúzsko, Taliansko, Slovinsko a Slovensko: Pravidlá platia iba pre vyššie stredoškolské vzdelávanie (ISCED 3).

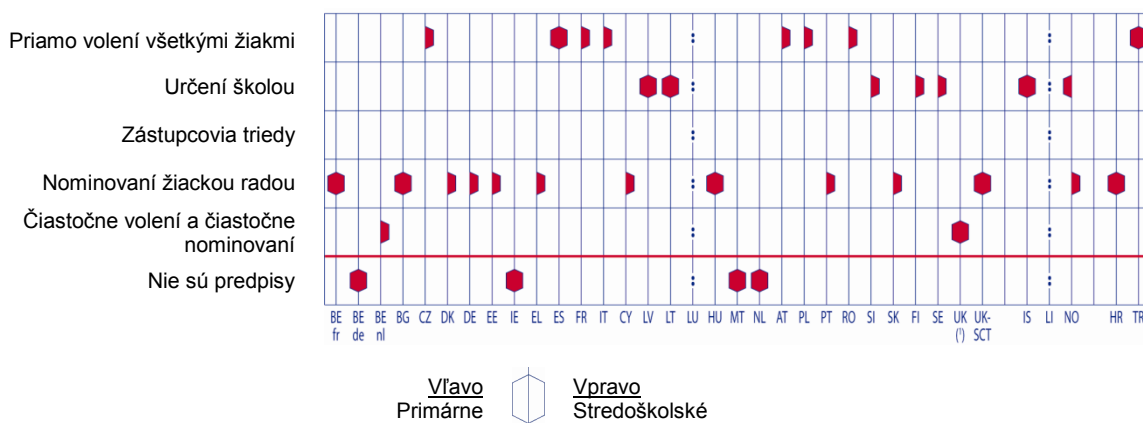
Spojené kráľovstvo (ENG/WLS/NIR): Triedy sú považované za kohorty vekových skupín. Údaje z Anglicka a Severného Írska sa vzťahujú k najbežnejšej praxi.

Nórsko: Oficiálne predpisy o menovaní členov žiackych rád na úrovni ISCED 1 sa týkajú iba 5.-7. ročníka.

◆ ◆ ◆

Existujú dva prevládajúce postupy, podľa ktorých sú zástupcovia žiakov menovaní do **riadiacich orgánov školy**: priamo volení všetkými žiakmi školy, alebo sú nominovaní žiackou radou (ak existuje). V malom počte prípadov závisí mechanizmus od príslušnej školy.

◆ ◆ ◆ **Ukazovateľ 2.6: Menovanie zástupcov žiakov do školských riadiacich orgánov podľa oficiálnych predpisov a odporúčaní (ISCED 1, 2 a 3), 2010/11**

Zdroj: Eurydice

UK (1): UK-ENG/WLS/NIR

Doplňujúce poznámky štátov

Česká republika: Voliť a byť volení môžu iba žiaci, ktorí dosiahli dospelosť (18 rokov a starší).

Česká republika, Taliansko, Portugalsko, Slovinsko, Slovensko, Švédsko a Spojené kráľovstvo (WLS): Predpisy sa týkajú iba vyššieho stredného vzdelávania (ISCED 3).

Slovensko: Tam, kde kde nie je žiacka rada, svojich zástupcovia si priamo volia všetci žiaci.

Spojené kráľovstvo (WLS): Predpisy neplatia pre primárne vzdelávanie (ISCED 1).

Nórsko: Zástupcov žiakov do školských riadiacich orgánov nominujú žiacke rady iba na úrovni vyššieho stredoškolského vzdelávania. Na úrovni primárneho a nižšieho stredoškolského vzdelávania postup menovania určuje škola.

◆ ◆ ◆

2.1.2. Úloha zástupcov žiakov v školských orgánoch

Pri účasti v školských orgánoch môžu mať žiaci rozhodovaciu, poradnú alebo informatívnu funkciu. Rozhodovacia úloha je definovaná, keď vedenie školy musí zobrať do úvahy názory žiakov. Poradná úloha je, keď sú študenti oprávnení vyjadrovať svoje názory na školské záležitosti, ale tie nie sú záväzné pre vedenie školy. Najviac obmedzenú úlohu má zástupca žiakov, ak je informatívna, t.j. ich úlohou je len informovať ostatných spolužiakov o rozhodnutiach vedenia školy.

Najčastejšou úlohou žiakov je poradná funkcia. Tam, kde existujú rady triedy, hlavnou úlohou **zástupcov triedy** zvyčajne je: účasť na príprave vzdelávacieho plánu triedy, súhlas s pravidlami riadenia každodenných aktivít, organizovanie mimoškolských aktivít a rozhodovanie o obstaraní vzdelávacích materiálov, ako sú učebnice a softvér. Hoci sa postupy líšia, zástupcovia žiakov majú tendenciu zdieľať poradné právomoci s ostatnými členmi rady triedy – zvyčajne s učiteľmi a rodičmi, skôr ako uplatňovanie rozhodovacej úlohy.

Zástupcovia triedy sú menej zapojení do výkonu iných funkcií súvisiacich s riadením triedy, ako je napríklad rozhodovanie o vylúčení žiakov, zabezpečovanie voliteľných predmetov a vytvorenie hodnotiacich kritérií pre žiakov.

Žiacka rada vzťahuje svoj mandát predovšetkým na vypracovanie školského plánu a vypracovanie pravidiel pre každodennú činnosť školy. Opäť platí, že žiaci vykonávajú prevažne poradnú, nie rozhodovaciu úlohu. Zaobstarávanie vzdelávacích materiálov, ako sú učebnice a softvér, a dohľad nad rozpočtovými otázkami, sú tiež činnosti, ktoré často spadajú do pôsobnosti žiackej rady, ale v týchto oblastiach je ich úloha zvyčajne stanovená školou. Všeobecne hlavným záverom, ktorý možno vyvodiť je, že žiacke rady nemajú skutočnú rozhodovaciu právomoc v niektorých z činností, do ktorých sú zainteresovaní. Ich úloha sa zdá byť poradná, na zabezpečenie toho, aby názory žiakov bolo počuť, bez toho, aby sa zúčastňovali na aktuálnom rozhodovaní.

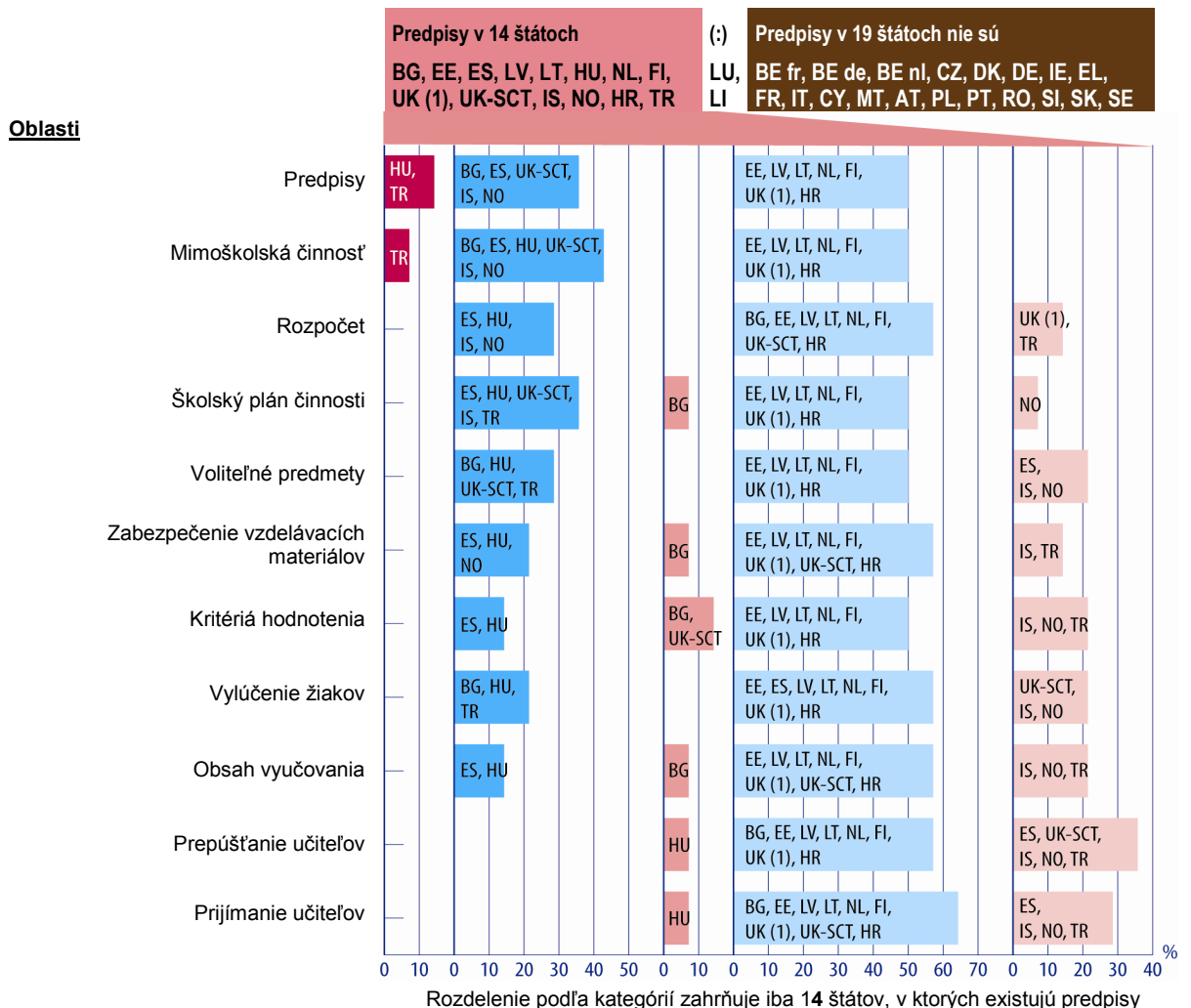
Ako **zástupcovia v riadiacich orgánoch škôl**, žiaci sa prevažne zaoberajú vypracovaním školského vzdelávacieho plánu, vytvorením pravidiel života školy, organizáciou mimoškolských aktivít a dohľadom nad rozpočtovými otázkami. V týchto oblastiach majú zástupcovia žiakov vo väčšine štátov prevažne poradnú úlohu.

Je však potrebné poznamenať, že množstvo vzdelávacích systémov, kde sú žiaci v riadiacich orgánoch školy, im priznáva úplnú rozhodovaciu právomoc, ktorá je väčšia ako v prípade zástupcov triedy alebo žiackej rady. Tendencia, umožniť väčšiu právomoc žiakom na úrovni riadiaceho orgánu školy je pozorovaná najmä vo vyššom stredoškolskom vzdelávaní.

V tomto ohľade je situácia v Španielsku veľmi zaujímavá, pretože v stredoškolskom vzdelávaní zohrávajú mimoriadne dôležitú úlohu pri výbere riaditeľa školy žiaci od tretieho ročníka (14 – 15-roční) a viac, sú informovaní a konzultuje sa s nimi o procese prijímania žiakov, spolupracujú so štátnymi orgánmi v školskom systéme a podieľajú sa na hodnotení školy.

Ukazovatele 2.7, 2.8 a 2.9 ilustrujú pôsobnosť zástupcov žiakov v oblastiach, za ktoré školské orgány sú zvyčajne zodpovedné na úrovni primárneho, nižšieho a vyššieho stredoškolského vzdelávania, v súlade s platnými predpismi a odporúčaniami, ak existujú. Počet štátov, ktorých sa to týka sa zvyšuje s úrovňou vzdelávania. Rozhodnutie predložiť iba údaje za riadiacie orgány škôl je odôvodnené tým, že sa jedná o hlavné rozhodovacie orgány v rámci škôl, a preto môžu ukázať mieru právomoci, ktorú majú žiaci na ovplyvňovanie najvýznamnejších rozhodnutí. Celkovo možno konštatovať a informácie získané z európskych štátov to dokazujú, že oficiálne predpisy zvyčajne zabezpečujú, že žiaci majú poradnú úlohu pri rozhodovaní v nižšom a vyššom stredoškolskom vzdelávaní, pričom škola môže rozhodnúť, či a ako sa žiaci zapoja na úrovni primárneho vzdelávania. S ohľadom na skutočné rozhodovacie právomoci sa zdá, že je málo priestoru na určovanie pravidiel, ktorými sa riadia aktivity školy a školského života. Záležitosti týkajúce sa učiteľov, zamestnanie, obsah výučby a vylúčenie žiakov sa všeobecne nepovažujú za záležitosti, ktoré si vyžadujú zapojenie žiakov.

♦ ♦ ♦ **Ukazovateľ 2.7: Úloha zástupcov žiakov v školských riadiacich orgánoch podľa oficiálnych predpisov a odporúčaní (ISCED 1), 2010/11**

KATEGÓRIE

■ Rozhodovacie ■ Konzultačné ■ Informatívne ■ Závisí od školy ■ Nerozhodujú školské riadiace orgány

Zdroj: Eurydice

UK (1): UK-ENG/WLS/NIR

Vysvetlivka

Podrobný prehľad o statuse v každom z 36 národných vzdelávacích systémov pozri ukazovateľ 2.7 v prílohe 3.

Štáty zahrnuté do kategórie „závisí od autonómie škôl“ majú centrálné predpisy, ktoré umožňujú zástupcom žiakov účasť v orgánoch školy, ale ich pôsobnosť a funkcie sú ponechané na rozhodnutí školy.

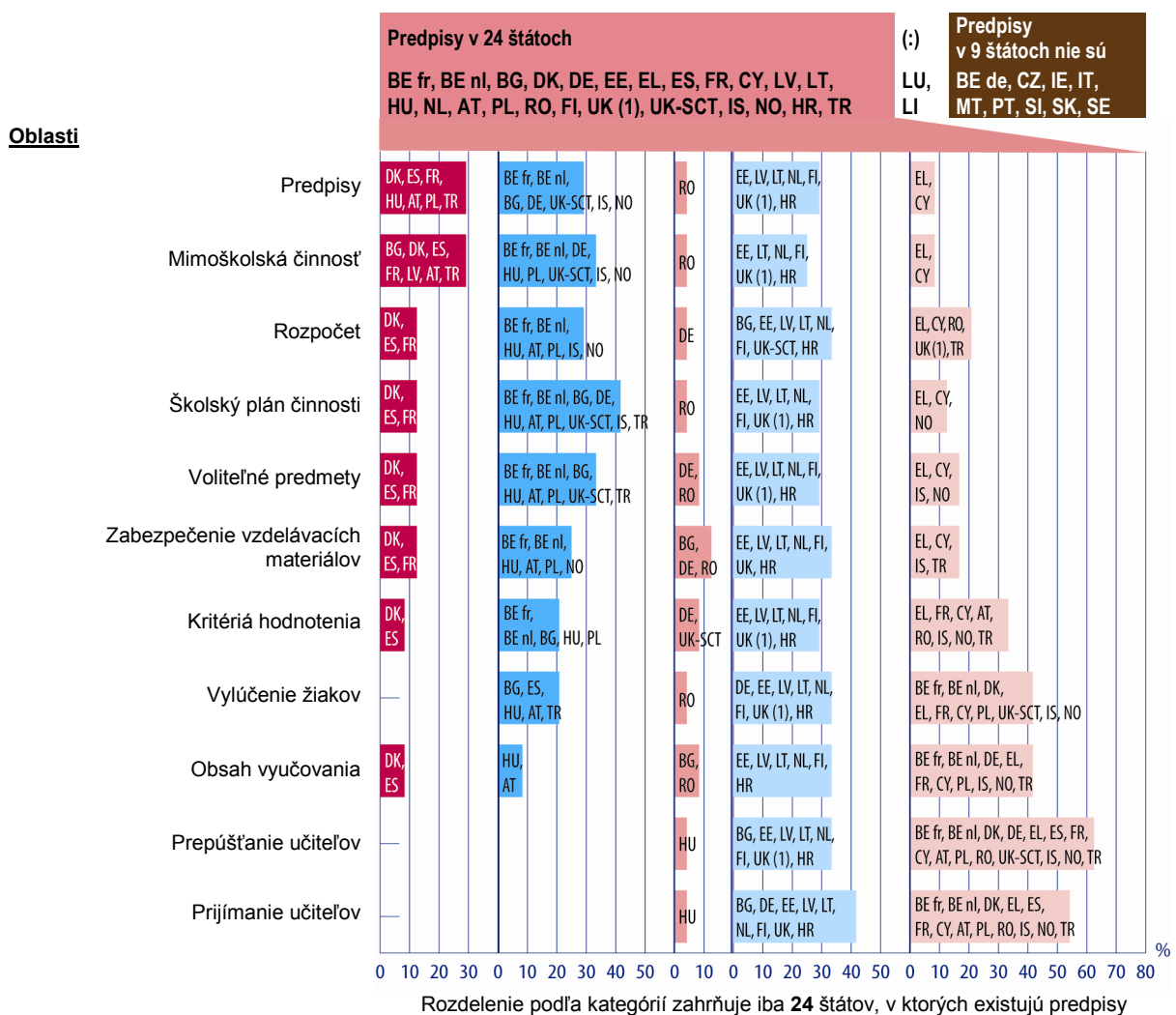
Doplňujúce poznámky štátov

Španielsko: Iba žiaci posledných ročníkov primárneho vzdelávania (10 – 11-roční) sú zastúpení v riadiacich orgánoch školy, a to iba v niektorých autonómnych spoločenstvách.

Spojené kráľovstvo (ENG/NIR): O otázkach rozpočtu rozhodujú riadiace orgány škôl, žiaci sa nemôžu zúčastňovať.

♦ ♦ ♦

◆◆◆ **Ukazovateľ 2.8: Úloha zástupcov žiakov v školských riadiacich orgánoch podľa oficiálnych predpisov a odporúčaní (ISCED 2), 2010/11**

KATEGÓRIE

■ Rozhodovacia
 ■ Konzultačná
 ■ Informatívna
 ■ Závisí od školy
 ■ Nerozhoduje školský riadiaci orgán

Zdroj: Eurydice

UK (1): UK-ENG/WLS/NIR

Vysvetlivka

Podrobný prehľad o statuse v každom z 36 národných vzdelávacích systémov pozri ukazovateľ 2.8 v prílohe 3.

Štáty zahrnuté do kategórie „závisí od autonómie škôl“ majú centrálné predpisy, ktoré umožňujú zástupcom žiakov účasť v orgánoch školy, ale ich pôsobnosť a funkcie sú ponechané na rozhodnutí školy.

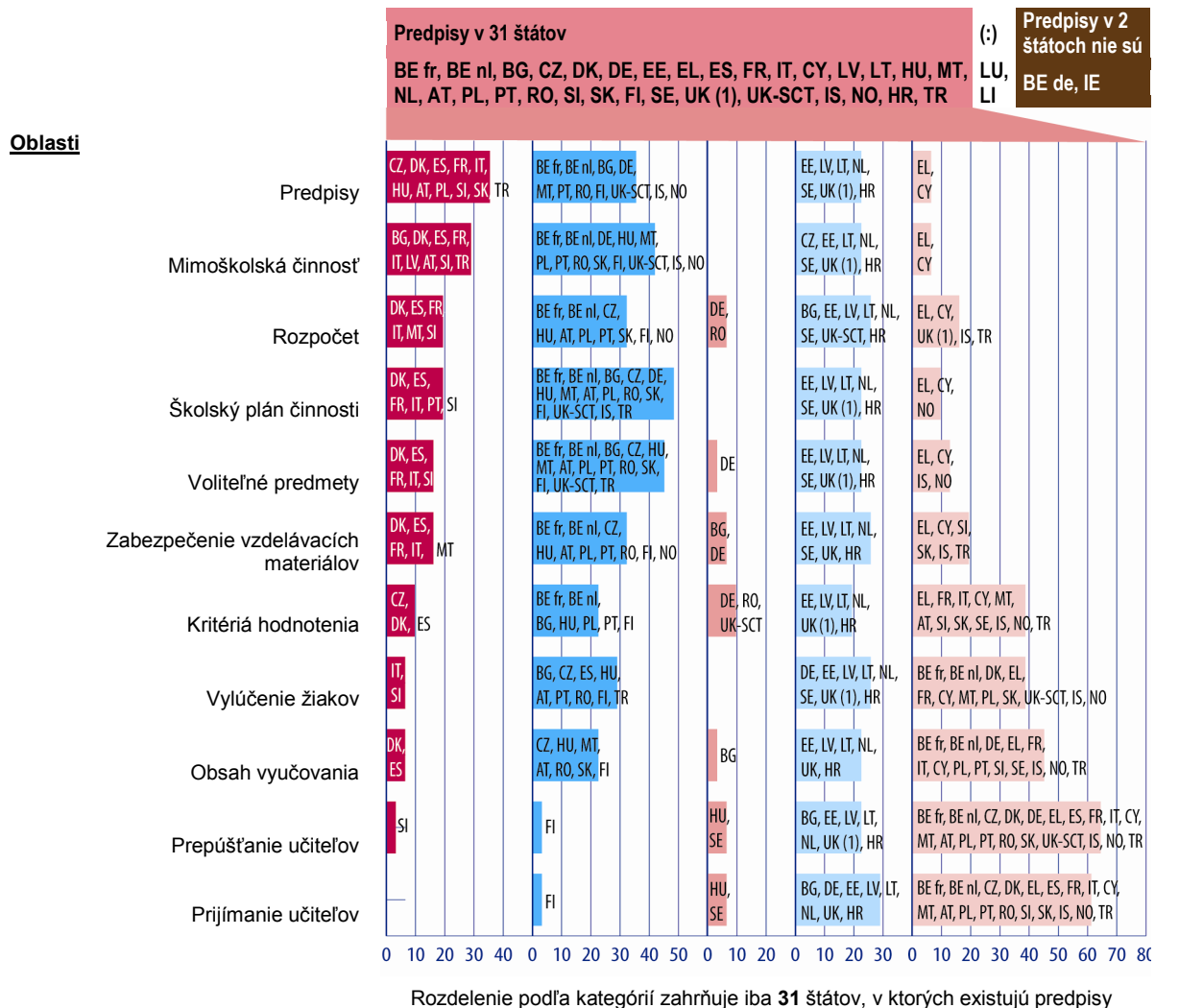
Doplňujúce poznámky štátov

Rakúsko: Zástupcovia žiakov na úrovni ISCED 2 existujú iba vo všeobecnovzdelávacích stredných školách (*allgemein bildende höhere Schule*).

Turecko: Hoci v tureckom vzdelávacom systéme nie je formálna úroveň ISCED 2, za účelom porovnania môžu byť ročníky 1.-5. považované za ISCED 1 a ročníky 6., 7. a 8. môžu byť považované za ISCED 2.

◆◆◆

♦ ♦ ♦ **Ukazovateľ 2.9: Úloha zástupcov žiakov v školských riadiacich orgánoch podľa oficiálnych predpisov a odporúčaní (ISCED 3), 2010/11**

KATEGÓRIE

■ Rozhodovacia
 ■ Konzultačná
 ■ Informatívna
 ■ Závisí od školy
 ■ Nerozhoduje školský riadiaci orgán

Zdroj: Eurydice

UK (1): UK-ENG/WLS/NIR

Vysvetlivka

Podrobný prehľad o statusu v každom z 36 národných vzdelávacích systémov pozri ukazovateľ 2.9 v prílohe 3.

Štáty zahrnuté do kategórie „závisí od autonómie škôl“ majú centrálné predpisy, ktoré umožňujú zástupcom žiakov účasť v orgánoch školy, ale ich pôsobnosť a funkcie sú ponechané na rozhodnutí školy.

Doplňujúce poznámky štátov

Taliansko: Pre kategórie „mimoškolská činnosť“, „rozpočet“, „voliteľné predmety“ a „zabezpečenie vzdelávacích materiálov“ môžu voliť len žiaci, ktorí dosiahli dospelosť (18 rokov). Akékoľvek rozhodnutia o rozpočte a finančných záležitostiach, a/alebo dopady na náklady môžu zapájať len dospelých žiakov.

♦ ♦ ♦

Tieto údaje naznačujú tiež ďalšie skutočnosti: oblasť manažmentu, kde viac štátov umožňuje školským riadiacim orgánom rozhodovať rovnako ako v oblastiach, kde môžu žiaci zastávať vplyvnejšiu úlohu. Napríklad, rozdelenie rozpočtu školy je jednou z oblastí, kde väčšina štátov umožňuje rozhodovať školským riadiacim orgánom. Počet štátov, ktoré poskytujú rozhodovacie právomoci žiakom v tejto oblasti je tiež pomerne vysoký. Naopak, prijímanie učiteľov je jednou z oblastí, kde len veľmi málo štátov umožňuje školským riadiacim orgánom uplatniť svoj vplyv, je to oblasť, v ktorej majú žiaci najmenší vplyv.

2.1.3. Národné programy a dobrá prax

Popri oficiálnych predpisoch si niektoré štáty vypracovali národné programy zamerané na posilnenie účasti žiakov v riadení školy a rozhodovaní. Významnými príkladmi sú vzdelávací program pre vedúcich žiackych samosprávnych orgánov zriaďovaných v Lotyšsku, školský program „*Democra-School programme*“ prijatý v Spojenom kráľovstve (Severné Írsko) a pilotný projekt zameraný na zvýšenie kapacity žiackych rád v Škótsku. Tieto a ďalšie podobné programy, sú určené pre lepšiu výkonnosť žiackych rád podporou účinnej spolupráce medzi jednotlivými stranami zapojenými do vnútorného rozhodovania, napríklad učiteľov, rodičov a žiakov. Aj keď sa v jednotlivých štátoch tieto typy iniciatív odlišujú, majú veľa spoločného: ich cieľom je poskytnúť učiteľom, rodičom a vedúcim pracovníkom škôl špeciálne školenie, ktoré im pomôže pochopiť hodnotu účasti žiakov, poskytujú podporu žiakom a riaditeľom škôl na to, aby zriadili a prevádzkovali žiacke rady efektívne, a podporovali interakciu a spoluprácu medzi žiackymi radami rôznych škôl na podporu výmeny osvedčených postupov. Okrem vyššie uvedených, nasledujúce príklady ilustrujú ciele a črty týchto iniciatív.

V roku 2008 ministerstvo školstva autonómnych spoločenstiev Kastília a León v **Španielsku**, spustili vzdelávací program na podporu rodiny a žiakov v účasti v školskej správe. Cieľom programu je vybudovať školskú komunitu žiakov, učiteľov, rodiny a riaditeľov škôl, v ktorej majú aktívne a demokratické zastúpenie. Je rozdelený do štyroch vzdelávacích blokov a to: „manažment“, „porozumenie“, „žiť spoločne“ a „zapájať sa“. Hlavné ciele tohto programu zahŕňajú podporu účasti rodiny a žiakov v rámci školských rád, a podporovanie účasti žiakov ako zástupcov v radách škôl.

Od roku 2007 zahrnuje **Nórsko** ako predmet kurikula v nižšom stredoškolskom vzdelávaní „prácu v žiackej rade“. Prostredníctvom skupinovej aktivity a účasti v rozhodovacích procesoch, vrátane práce v žiackej rade je predmet vnímaný ako príspevok k rozvoju schopností žiakov vyjadriť nezávislý názor a tiež ochotu spolupracovať. Predmet teda „podporuje rozvoj inkluzívneho vzdelávacieho prostredia, v ktorom nemá miesto šikanovanie, a kde sa žiaci cítia bezpečne, sebavedomo a akceptovaní“. Avšak od školského roku 2012/13 už nebude existovať ako samostatný predmet (podrobnosti v kapitole 1).

V Spojenom kráľovstve podporuje školy projekt **Waleskej vlády** (WAG) účasť žiakov vo vytváraní podmienok pre deti a mladých ľudí mať volebný hlas a podieľať sa na rozhodnutiach, ktoré sa ich týkajú. Prvý začal v roku 2005, projekt je zameraný na výrobu informačných a poradenských materiálov pre deti, mládež a dospelých, ktorí ich podporujú. Poskytuje sieť profesionálov, ktoré majú byť vytvorené v miestnych orgánoch v celom Walese, môžu propagovať a podporovať rozvoj efektívnych modelov participácie žiakov na miestnej úrovni. Ďalšie informácie sú k dispozícii na webových stránkach projektu ⁽¹⁹⁾.

Niekoľko príkladov **dobrej praxe** (iniciatívy považované za úspešné, na národnej úrovni a popísané národnými expertami), na podporu účasti študentov v školách – organizované v škole aj na miestnej úrovni – možno nájsť v rôznych štátoch. V Poľsku *Bednarska* stredná škola vo Varšave zaviedla systém internej školskej demokracie známej ako „školská republika dvoch teritórií“, už pred 20 rokmi. Študenti, učitelia, rodičia a absolventi zdieľajú rozhodovacie právomoci v rámci školských orgánov, ktoré sa podobajú štátnej inštitúcii. Ústava školy stanovuje úlohy a funkcie školského parlamentu, školskej rady a školského dvora, kde študenti zasadajú s ostatnými členmi školskej komunity na rovnakej úrovni.

⁽¹⁹⁾ <http://www.pupilvoicewales.org.uk>

Zaujímavým príkladom podporovania pri zapájaní žiakov v rámci škôl spravovaných na úrovni obcí je Lotyšsko, kde v roku 2002 bola založená žiacka rada *Riga pupil council*, aby koordinovala činnosť samosprávnych orgánov žiakov v mestských školách. Rade predsedá skupina 13 žiakov volených žiakmi zúčastnených škôl, a určuje ročný pracovný plán, ktorý bude prezentovaný a implementovaný v školách Rigy.

2.2. Účasť študentov v školskej samospráve: údaje z roku 2009, Medzinárodná štúdia o občianstve a výchove k občianstvu (ICCS)

ICCS – vykonávaný prostredníctvom Medzinárodnej asociácie pre hodnotenie výsledkov vzdelávania (IEA) – prezentuje údaje získané z počtu viac ako 140 000 8. ročníkov (alebo ekvivalent) 62 000 žiakov, učiteľov a 5 300 riaditeľov škôl z 38 štátov⁽²⁰⁾. Údaje o účasti žiakov v rámci škôl na základe skúseností a motivácie zapojených asi vo veku 14 rokov, boli získané prostredníctvom odpovedí dotazníka.

V priebehu školského roka 2008/09 vo viac ako 24 európskych štátoch priemerne 74 percent žiakov hlasovalo v školských voľbách, a asi 36 percent sa zapojilo do rozhodovania o prevádzke školy⁽²¹⁾. Žiaci teda vykazujú tendenciu zapájať sa viac ako voliči, než aby sa aktívne podieľali na rozhodovaní.

Ak budeme porovnávať jednotlivé štáty na základe existencie formálnych predpisov a oficiálnych odporúčaní na účasť a úroveň účasti žiakov v školských voľbách, existuje málo všeobecných dôkazov o prepojení medzi týmito dvoma skutočnosťami. Poľsko a Nórsko sú príklady štátov, ktoré vykazujú významný vzťah medzi predpismi a účasťou.

Školský zákon z roku 1991 zaviedol mechanizmy na účasť žiakov na všetkých troch úrovniach ISCED v školskom systéme v **Poľsku**. Tie zahŕňali ustanovenie o voľbe zástupcov triedy, žiackej rady (*Samorząd uczniowski*) a na účasť žiakov v školskej rade (*Rada szkoły*).

Podobne v **Nórsku** školský zákon z roku 1998 stanovuje pre inštitúciu zástupcov triedy, žiacke rady (*Elevråd*) a žiacku reprezentáciu v koordinačných výboroch (*Samarbeidsutvalg*).

Dva štáty – ktoré tiež priznávajú zástupcom žiakov poradnú úlohu vo väčšine otázok, ktorými sa zaoberajú riadiace orgány škôl – vykazujú najvyššiu mieru účasti žiakov v školských voľbách (95 percent v Poľsku a 90 percent v Nórsku), ako je uvedené v ukazovateli 2.10. Na druhej strane, ďalšie štáty nevykazujú podobnú zhodu medzi predpismi a účasťou.

Napríklad **Bulharsko** prijalo zákon o verejnom školstve v roku 1991, ktorý vytvoril mechanizmy pre účasť žiakov v primárnom, nižšom a vyššom stredoškolskom vzdelávaní. Okrem toho, žiaci majú často konzultačnú úlohu v školských orgánoch. Avšak, uvedená úroveň účasti žiakov patrí k najnižším v jednotlivých európskych štátoch: iba polovica (52 percent) uviedla, že hlasovali v školských voľbách.

Naopak, **Švédsko** vykazuje vysokú mieru zapájania študentov (85 percent), hoci iba málo oficiálnych predpisov bolo prijatých na centrálnej úrovni preto, aby podporovali účasť. Švédske kurikulum pre povinné a postpovinné vzdelávanie jasne zdôrazňuje demokratický a participatívny charakter vzdelávacieho systému, nikdy neurčuje prostriedky, ktorými by školy mali presadzovať tieto ciele.

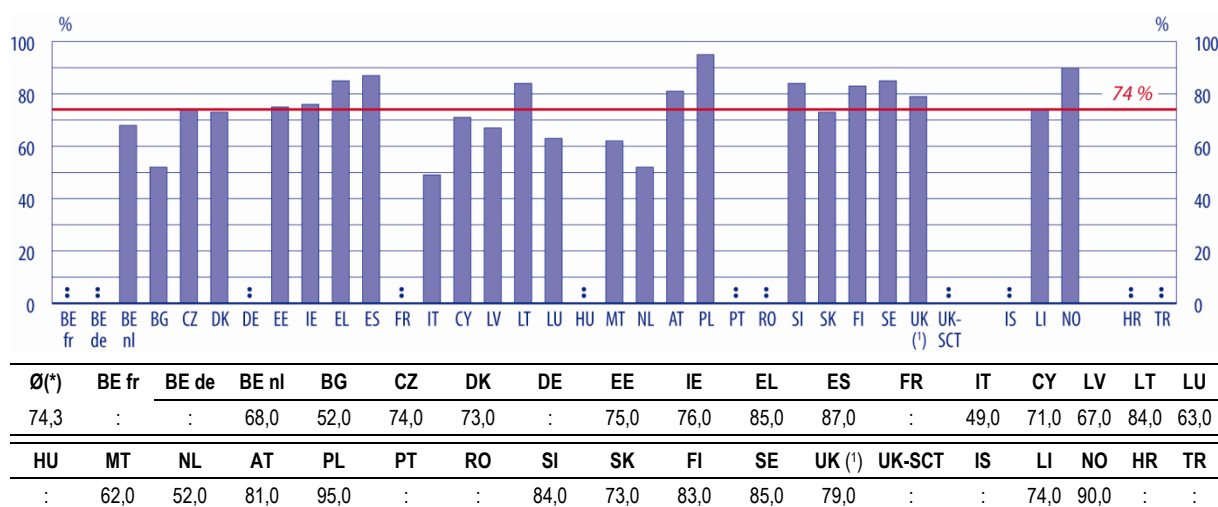
⁽²⁰⁾ Podrobnejšie informácie o štúdiu ICCS pozri na webovej stránke <http://iccs.acer.edu.au/>.

⁽²¹⁾ V tejto časti informácie siete Eurydice.

Mnoho rôznych faktorov ovplyvňuje stanovenie rozsahu účasti študentov v školskom živote. Patrí medzi ne najmä politická kultúra v rôznych štátoch, do akej miery sú existujúce predpisy implementované, a dobu, počas ktorej sú tieto predpisy v platnosti. Okrem toho, tam kde školy sú oprávnené rozhodovať o vlastných opatreniach, je ťažké určiť, aké metódy účasti sa používajú a v akom rozsahu. Preto ich nie je možné porovnávať s uvedenými úrovňami účasti žiakov zaregistrovanými v štúdiu ICCS.

Je zaujímavé, že vo väčšine štátov, ktoré majú predpisy a oficiálne odporúčania o právach žiakov voliť zástupcu triedy a vymenovať žiacku radu, percento žiakov hlasujúcich v žiackych voľbách je rovnaké alebo vyššie ako európsky priemer v nižšom stredoškolskom vzdelávaní.

◆◆◆ Ukazovateľ 2.10: Percento žiakov 8. ročníkov, ktorí volili zástupcov triedy alebo žiacku radu, 2008/09

(*) Ø = Priemer vychádza z dostupných údajov.

UK (1): UK-ENG

Zdroj: ICCS 2009.

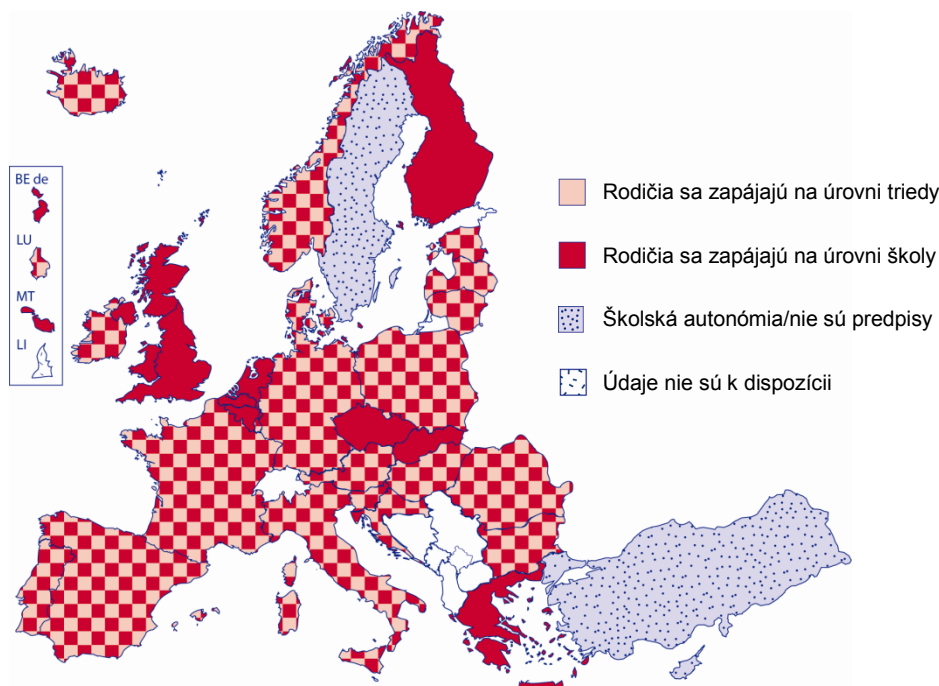

2.3. Účasť rodičov v demokratickej školskej samospráve

Všetky európske štáty s výnimkou Cypru, Švédska a Turecka zaviedli centrálné predpisy a oficiálne odporúčania na povolenie alebo podporu zapojenia rodičov do školských záležitostí. Ako už bolo spomenuté v súvislosti s účasťou žiakov, je príznačné, že štáty, ktoré majú decentralizované vzdelávacie systémy (napríklad Česká republika, Maďarsko, Holandsko a Fínsko) zaviedli centrálné predpisy na podporu zapájania rodičov do školských záležitostí.

Rodičia prispievajú školskej samospráve rôznymi spôsobmi. Takmer vo všetkých štátoch sledovaných v tejto štúdiu, oficiálne predpisy a odporúčania stanovujú účasť rodičov na úrovni školy a takmer v dvoch tretinách štátov aj na úrovni triedy. V žiadnom prípade štáty nerobia rozdiely medzi charakterom účasti rodičov na rôznych úrovniach ISCED. Ako už bolo uvedené v tejto kapitole, je to v kontraste s účasťou žiakov, kde zapojenie žiakov je intenzívnejšie čím vyššia je úroveň vzdelávania a čím sú žiaci starší.

◆◆◆ **Ukazovateľ 2.11: Oficiálne predpisy o účasti rodičov na úrovni triedy a školy (ISCED 1, 2 a 3), 2010/11**

Zdroj: Eurydice

Doplňujúca poznámka štátov

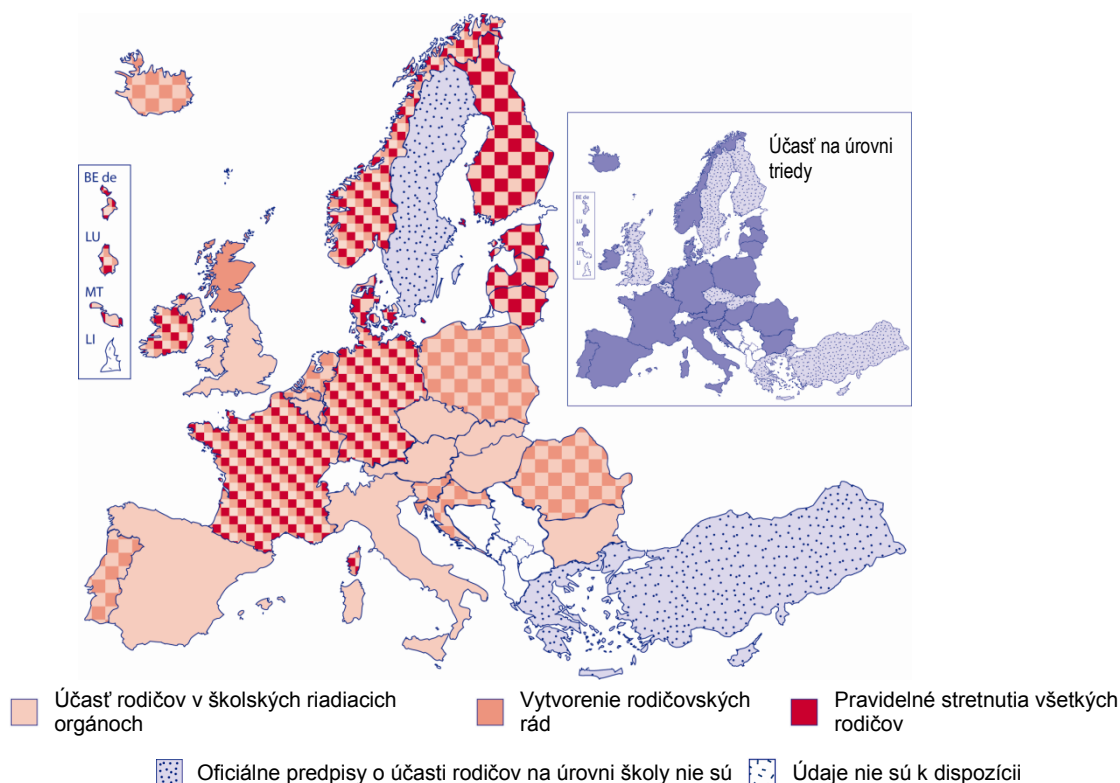
Nórsko: Nie sú oficiálne právne úpravy o účasti rodičov na úrovni triedy. Avšako, predpisy ustanovujú povinnosť, aby miestne úrady zabezpečili spoluprácu s rodičmi na všetkých úrovniach.

2.3.1. Formy účasti rodičov v školách

Okrem výnimiek uvedených vyššie, rodičia sa formálne podieľajú na školskej samospráve vo všetkých štátoch po celej Európe. Ich účasť môže mať rôzne formy. Ich zástupcovia môžu byť zapojení do riadiacich orgánov školy; rodičia alebo ich zástupcovia môžu byť pozvaní na zasadnutie školských rád rodičov a/alebo na pravidelné stretnutia riaditeľa školy za účelom výmeny informácií, alebo môžu byť zapojení do činnosti na úrovni triedy. V poslednom prípade, tam kde existuje, sa môžu rodičia zúčastniť na zasadnutiach triednych rád, alebo sa stretnúť s/bez študentov a učiteľov, tiež môžu komunikovať s učiteľmi individuálne. Prostredníctvom týchto činností, môžu rodičia uplatniť svoje právo byť informovaní a prispieť k procesu riadenia školy a následne, ako je uvedené v úvode, vplývať na rozvoj občianskych kompetencií žiakov.

Ako je uvedené v ukazovateli 2.12, účasť v riadiacich orgánoch školy je najviac používaný spôsob pre rodičov, aby boli zapojení do riadenia školy. Zástupcovia rodičov sú zvyčajne volení školských riadiacich orgánov všetkými rodičmi v škole, aj keď v niektorých štátoch oficiálne predpisy umožňujú školám rozhodovať o vlastnom postupe vymenovania.

◆ ◆ ◆ **Ukazovateľ 2.12: Formálne prostriedky účasti rodičov na úrovni školy, podľa oficiálnych predpisov a odporúčaní (ISCED 1, 2 a 3), 2010/11**

Zdroj: Eurydice

Doplňujúce poznámky štátov

Belgicko (BE de) a Dánsko: Predpisy platia iba pre účasť rodičov na úrovni ISCED 1 a 2.

Grécko: Oficiálne predpisy umožňujú účasť rodičov na správe školy, ale nešpecifikujú prostriedky. Rodičia sa zapájajú predovšetkým do školských aktivít prostredníctvom neformálnych postupov.

Taliansko: Vymedzená úloha rodičov závisí od toho, ako každá škola realizuje centrálné predpisy. Ukazovateľ znázorňuje najvplyvnejšiu úlohu rodičov, ktorú môžu zohrávať.

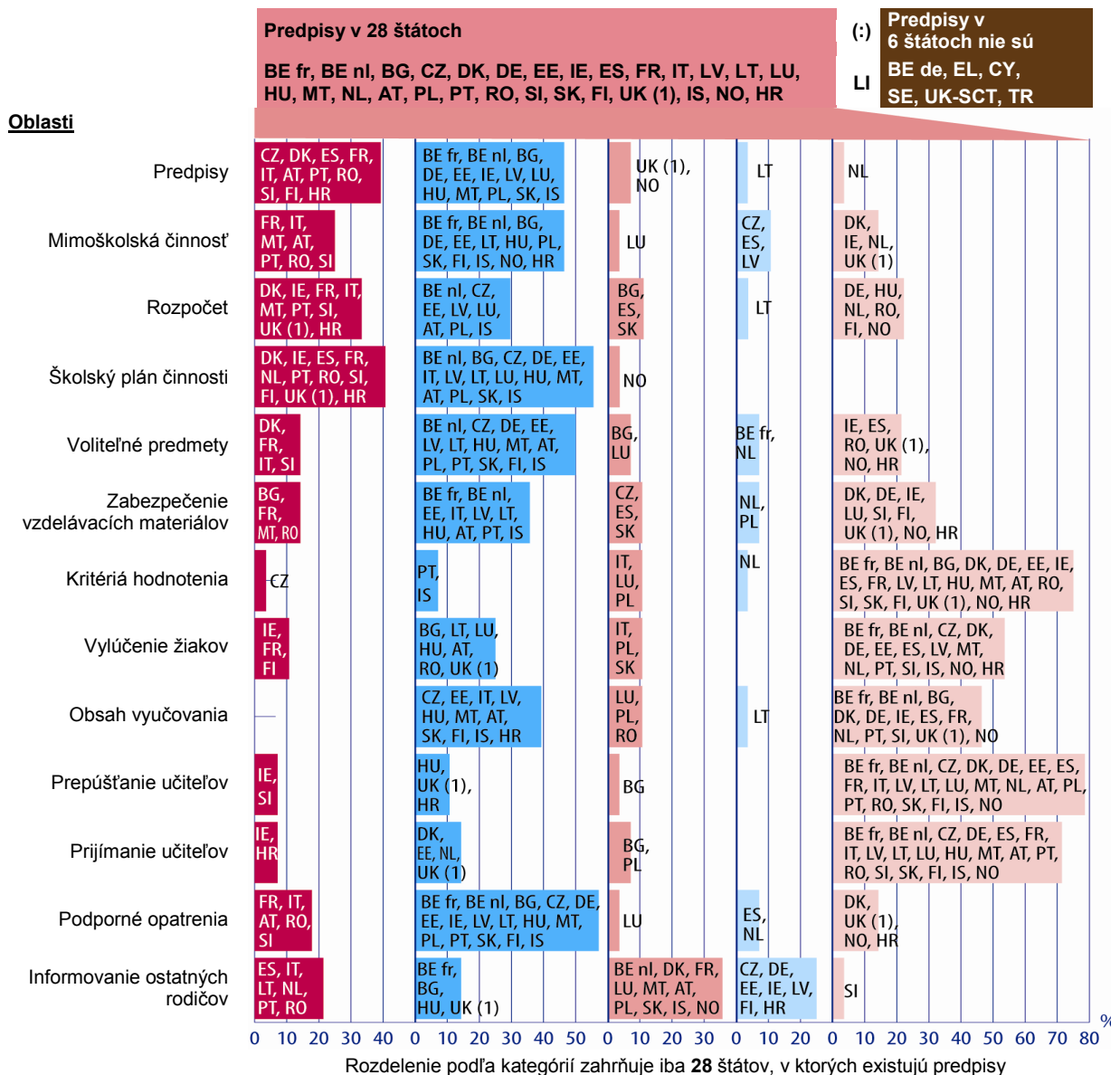

Ako členovia riadiacich orgánov škôl sa rodičia podieľajú na mnohých manažérskych činnostiach škôl, spoločne s riaditeľom školy, učiteľmi, a – ak oficiálne predpisy umožňujú – zástupcami žiakov (pozri kapitolu 2.1).

Ukazovateľ 2.13 poskytuje prehľad o manažérskych oblastiach, ktorým sa bežne venujú školské riadiace orgány a prezentuje úlohu rodičov, ktorú zohrávajú v rôznych štátoch, kde oficiálne predpisy ustanovujú zastúpenie rodičov.

Ako už bolo uvedené v prípade individuálnej účasti na správe školy, tam sú niektoré aspekty školskej samosprávy nad rámec pôsobnosti riadiacich orgánov školy, a teda mimo vplyvu rodičov, napríklad vytvorenie hodnotiacich kritérií, vylúčenie žiakov pre disciplinárne porušenie, prijímanie učiteľov a ukončenie pracovného pomeru. Napriek tomu niektoré štáty umožňujú školským riadiacim orgánom rozhodovať o týchto záležitostiach a je medzi nimi j niekoľko, ktoré idú tak ďaleko, že priznávajú rozhodovaciu právomoc zástupcom rodičov. Ako členovia školských samosprávnych orgánov sa rodičia v Írsku, Portugalsku a Chorvátsku podieľajú na rozhodovaní o prijímaní nových učiteľov, zatiaľ čo v Slovinsku môžu tiež zasahovať do ich prepustenia. V Írsku by sa zástupcovia rodičov mohli podieľať na kolektívnej zodpovednosti za prepustenie za určitých okolností. Vylúčenie žiakov podlieha schváleniu zástupcov rodičov vo Francúzsku, Írsku a Fínsku. V Českej republike sa podieľajú na stanovení kritérií hodnotenia žiakov.

♦ ♦ ♦ **Ukazovateľ 2.13: Hlavné funkcie a činnosti zástupcov rodičov v riadiacich orgánoch školy (ISCED 1, 2 a 3), v súlade s platnými predpismi, 2010/11**

KATEGÓRIE

Rozhodovacia Konzultačná Informačná Závisí od školy Nerozhoduje školský riadiaci orgán

Zdroj: Eurydice

UK (1): UK-ENG/WLS/NIR

Vysvetlivka

Podrobný prehľad o stave v každom z 36 národných vzdelávacích systémoch pozri ukazovateľ 2.13 v prílohe 3.

Doplňujúce poznámky štátov

Slovinsko: Rodičia sú členmi školskej rady (*svet šole*) na rovnakej úrovni s ostatnými dospelými členmi. Školské rady rozhodujú o vylúčení žiakov v stredných školách.

Najčastejšie otázky, ktoré sú v kompetencii riadiacich orgánov školy (rozvoj školského plánu činnosti a stanovenie pravidiel, rozhodovanie o rozpočte, výber mimoškolských aktivít alebo ktoré voliteľné predmety sa budú ponúkať a rozsah poskytovaných podporných opatrení), zástupcovia rodičov majú všeobecne buď rozhodovaciu, alebo poradnú úlohu. Spôsob, akým zástupcovia rodičov budú informovať ostatných rodičov o aktivitách školy je často ponechaný na školy na ich vlastné vnútorné mechanizmy.

Francúzsko a Slovinsko sa zdajú byť štátmi, kde je rodičom spravidla prisudzované najvplyvnejšie postavenie. Oficiálne predpisy v týchto štátoch majú snahu priznávať rodičom rozhodovaciu úlohu, a to nielen v oblastiach, ktoré sú najčastejšie v kompetencii školských riadiacich orgánov, ale aj tam, kde ktoré sú obvykle vyhradené pre vyššie správne orgány.

Okrem riadiacich orgánov škôl predstavujú **rady rodičov** ďalšiu príležitosť pre zapojenie rodičov do školskej samosprávy. V týchto radách môžu byť rodičia z celej školy alebo ich volení zástupcovia a stretávajú sa pravidelne v priestoroch školy. Rady rodičov poskytujú fórum pre diskusiu a poskytovanie informácií o školských záležitostiach. Nemajú zvyčajne špecifické rozhodovacie právomoci, ale môže konzultovať s riaditeľom školy a/alebo riadiacimi orgánmi škôl, kedykoľvek je potrebný názor rodičov. Je bežné, že rodičovské rady vymenúvajú zástupcov rodičov, ktorí sú členmi riadiacich orgánov škôl.

Iba niekoľko štátov (Nemecko, Francúzsko, Taliansko, Rakúsko, Poľsko a Rumunsko) oficiálne ustanovuje účasť rodičov v triednych radách (pozri časť 2.1) a pripisujú oveľa obmedzenejšiu úlohu pre rodičov ako pre zástupcu žiakov. Triedne rady zahŕňajúce zástupcov žiakov sú bežné vo väčšine európskych vzdelávacích systémoch. V dôsledku toho sa zdá, že triedne rady sa používajú skôr ako prostriedok umožňujúci zapojenie žiakov, ako vplyv rodičov.

Okrem doteraz spomínaných obvyklých postupov, niektoré štáty zaviedli ďalšie príležitosti pre zapojenie rodičov do školskej samosprávy. Napríklad, v Belgicku, Nemecku, Estónsku, Španielsku, Francúzsku, Cypre, Rakúsku a Slovinsku školy vytvárajú združenia rodičov. Sú to zvyčajne dobrovoľné skupiny zriadené na pomoc rodičom vo všetkých záležitostiach týkajúcich sa vzdelávania svojich detí, podporovania vzdelávacej činnosti vzdelávacích zariadení a podporovania zapojenia rodičov do riadenia školy. Často sú školské rodičovské združenia zoskupené pod zastrešujúcou organizáciou na regionálnej alebo národnej úrovni. V takých prípadoch, nielenže slúžia ako fórum pre výmenu osvedčených postupov v zapájaní rodičov, ale tiež konzultujú s tvorcami politiky o školských reformách v oblasti vzdelávania.

Vo Flámskom spoločenstve Belgicka existujú tri zastrešujúce organizácie rodičov: KOOGO, združenie rodičov pre verejne dotované školy, GO pre školy zriaďované Flámskym spoločenstvom a VCOV pre súkromné dotované školy. Tieto organizácie dostávajú finančnú podporu od ministerstva školstva a vzdelávania. Ich hlavnou úlohou je, aby rodičia boli informovaní o vzdelávaní a školských aktivitách (napr. webové stránky, stretnutia a letáky), aby poskytovali materiálnu podporu pre školy (študijné materiály a učebné zariadenia), poskytovali školenia pre rodičov a mediáciu medzi rodičmi a školami v prípade potreby (napr. pri vylúčení žiaka).

Každá škola na Cypre vytvára svoje vlastné rodičovské združenie, ktoré spolupracuje s vedením školy a finančne prispieva na vzdelávacie aktivity a školské pomôcky. V školských rodičovských združeniach volia svojich zástupcov do Celocyperského združenia rodičov pre primárne a stredné vzdelávanie, ktoré úzko spolupracuje s ministerstvom školstva pri regulovaní aspektov školskej správy na centrálnej úrovni.

2.3.2. Príprava a podpora účasti rodičov v školskej samospráve

Niekoľko štátov (Nemecko, Estónsko, Španielsko, Rakúsko, Holandsko, Poľsko a Slovinsko) zaviedlo národné programy, ktorých cieľom je podporiť zapojenie rodičov do školských aktivít a riadenia prostredníctvom cielených vzdelávacích iniciatív. V závislosti od typu programu, môžu mať podobu pravidelných stretnutí konaných v rámci školy, trvalých poradenských služieb pre rodičov, ktorí potrebujú pomoc, alebo školení organizovaných orgánmi štátnej správy a organizáciami občianskej spoločnosti.

Estónska asociácia rodičov zaviedla vzdelávacie kurzy pre všetky kategórie členov správnych rád, a preto aj pre rodičov. Cieľom školenia je zvýšiť informovanosť rodičov o možnosti ovplyvňovania riadenia škôl a povzbudiť rodičov k účasti. Program je financovaný ministerstvom školstva a výskumu a je realizovaný na národnej úrovni.

Vzdelávacie programy sú realizované v niekoľkých oblastiach v Španielsku. Napríklad autonómne spoločenstvo Navarra vyvinulo iniciatívu pod názvom *Escuelas de Familia* (Rodina školy), aby pripravili rodičov detí vo veku od 0 do 14 rokov aktívne sa podieľať na vzdelávaní svojich detí. Konkrétne sú rodičia povzbudzovaní, aby spolupracovali s učiteľmi na rozvoji zručností žiakov, ako je spolupráca, zodpovednosť, samostatnosť, úcta, sústavné vzdelávanie, tvorivosť, kritické myslenie, podstupovanie rizík a prijímanie svojich chýb. Podobne autonómne spoločenstvá Kastília a León ponúkajú kurzy pre rodičov a deti, aby pritiahli rodiny bližšie k školám a zapojili rodičov do pomoci žiakom získať sociálne zručnosti.

Ministerstvo školstva, umenia a kultúry Rakúska zaviedlo poradenský servis pre rodičov v rámci partnerstva škôl. Táto služba je prevádzkovaná predovšetkým prostredníctvom vzdelávacích iniciatív pre zástupcov rodičov v riadiacich orgánoch školy, s cieľom podporiť ich aktívnu účasť a zlepšenie spolupráce v procese rozvoja školy. Aktivity sú spravované rakúskym zväzom rodičovských združení pre verejné všeobecné povinné školy.

V neposlednom rade je zaujímavý pilotný projekt, ktorý sa začal v Akadémii Cretéil vo **Francúzsku**, nazvaný „*La Mallette des parents*“ (toolkit rodičov). Prvýkrát bol spustený v roku 2008 a stále je aktuálny, skladá sa z rôznych námetov, ktoré majú pomôcť rodičom žiakov 6. ročníka posilniť spoluprácu so žiakmi a učiteľmi v akadémii. Semináre, konferencie a informačné dni sú organizované paralelne, aby poskytovali informácie a podporu účasti rodičov. Podľa hodnotenia projektov, to pomohlo v prevencii školskej absencie a násilia.

Vidiac dôležitosť účasti rodičov k zlepšeniu občianskych schopností a znalostí žiakov, niektoré štáty rozšírili doménu oficiálneho **školského hodnotenie** zahrnutím hodnotenia angažovania rodičov. Hodnotenie zhromažďuje názory rodičov na školské aktivity, vzdelávací výkon a posudzuje ich záväzok k riadeniu školy.

V **Írsku** sa stretávajú školskí inšpektori s rodičmi za účelom získania informácií o činnostiach rodičovských rád a združení a hodnotenia miery zapojenia rodičov v školskej samospráve. Inšpekcia tiež berie do úvahy, do akej miery vedenie školy a zamestnanci informujú rodičov o študijných výsledkoch žiakov.

Aj v Lotyšsku sú do procesu hodnotenia škôl zapojení rodičia. Správa o akreditácii každej školy, podľa ktorej inšpektori robia svoje odporúčania pre rozvoj kvality, obsahuje časť o posúdení stupňa spolupráce medzi školou a rodičmi. S rodičmi sa diskutuje, aby sa zistila ich spokojnosť s dostupnosťou príležitostí na ich účasť.

Školské inšpekcie vykonávané inšpekciou pre školstvo a šport v Slovinsku monitorujú implementáciu právnych predpisov o zriadení a činnosti rodičovských a školských rád. Podľa výročnej správy z roku 2010, počet prípadov týkajúcich sa problémov spolupráce v školách medzi rodičmi, žiakmi a učiteľmi končiace inšpekciou sa zvýšil v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi.

Súhrn

Všetky európske štáty zaviedli predpisy a oficiálne odporúčania, ktoré stanovujú právo žiakov, aby mali hlas vo vedení ich školy. Hoci formy a miera účasti existujú v celej Európe, odlišujú sa, ale **všetky štáty preukázali vedomie dôležitosti zapojenia žiakov do školského riadenia.**

Ak porovnáme výsledky nášho prieskumu o žiakoch a účasti rodičov s výsledkami štúdie ICCS, zdá sa, že vo väčšine **štátov s oficiálnymi predpismi o voľbe zástupcov triedy a účasť v žiackej rade, úrovne účasti v žiackych voľbách sú relatívne vyššie, než je európsky priemer**, aj keď s významnými výnimkami. Aj keď je dôkaz jednoznačnej súvislosti medzi existenciou pravidiel a účasťou žiakov, nemôžeme zistiť na základe dostupných informácií, či táto tendencia poskytuje povzbudivý údaj pre ďalšie šírenie a posilnenie účasti žiakov v školskej samospráve.

Zapojenie rodičov sa ukazuje ako všeobecne uznávaný a dôležitý faktor pre stimuláciu demokratického riadenia v rámci školskej komunity. Oficiálne predpisy o účasti rodičov, ako aj dobrovoľných iniciatív na podporu spolupráce medzi rodičmi, žiakmi a učiteľmi sú veľmi rozšírené vo všetkých európskych vzdelávacích systémoch.

KAPITOLA 3: ŠKOLSKÁ KULTÚRA A ÚČASŤ ŽIAKOV V SPOLOČNOSTI

Ako sme mohli čítať v prvej kapitole, mladí ľudia sa učia stať sa plnohodnotnými občanmi prostredníctvom formálneho a explicitného vyučovania v triede. Avšak o občianstve sa učia aj prostredníctvom iných prostriedkov. Napríklad, ako bolo uvedené v predchádzajúcej kapitole, žiaci sa môžu začať učiť o demokratických postupoch svojou účasťou v školskom rozhodovaní. Existujú teda „možnosti dozvedieť sa a získať skúsenosti o občianskej výchove v mnohých kontextoch (...) prostredníctvom celoškolských procesov“, ale tiež prostredníctvom „aktivít a skúseností zahrňujúcich širšiu komunitu“ (Kerr et al. 2004, s. ii).

Preto táto kapitola bude skúmať, ako žiaci poznávajú aktívne a demokratické občianstvo v škole a mimo nej. Časť 3.1 skúma, do akej miery sa národné politiky týkajú školskej kultúry v súvislosti s výchovou k občianstvu, zatiaľ čo časť 3.2 sa zameriava na to, ako jednotlivé štáty podporujú žiacku účasť na činnostiach v miestnej komunite a v širšej spoločnosti. A nakoniec, časť 3.3 skúma skutočnosť o príležitostiach žiakov zúčastňovať sa na občianskych aktivitách komunity v európskych štátoch, na základe údajov z Medzinárodnej štúdie o výchove k občianstvu (ICCS).

3.1. Participatívna školská kultúra pre úspešnú výchovu k občianstvu

Školy sú mikrokozmom, kde sa mladí ľudia učia byť aktívnymi a zodpovednými občanmi prežívaním svojich každodenných skúseností. Štúdia Eurydice 2005 ozrejmla dôležitosť školskej kultúry vo výchove k občianstvu. Charakterizovala školskú kultúru ako „systém postojov, hodnôt, noriem, viery, každodennej praxe, princípov, pravidiel, vyučovacích metód a organizačných opatrení“ (Eurydice 2005, s. 28). Školská kultúra má preto silný vplyv na to, ako pôsobí celá školská komunita. Preto úspešná realizácia výchovy k občianstvu si vyžaduje školskú kultúru, kde sa podporuje a oceňuje účasť založená na demokratických princípoch a poskytuje žiakom možnosti zapájania sa do rozhodovania, ktoré ich ovplyvňuje.

Národné kurikulá a/alebo vzdelávacie predpisy v troch európskych štátoch explicitne odkazujú na presadzovanie školského étosu alebo kultúry⁽²²⁾ vedúcich k zlepšovaniu výchovy k občianstvu. Niektoré štáty tiež podporujú celonárodné iniciatívy zamerané na školskú kultúru. Pokyny a odporúčania sa zvyčajne aplikujú minimálne na povinné úrovne vzdelávania v štáte. Existuje množstvo prístupov v Európe, ale vo všeobecnosti všetky štáty špecifikujú, ktoré postoje a hodnoty by školy mali prijať a všetky zdôrazňujú princíp demokracie.

Národné kurikulá spomínajú školskú kultúru v častiach špecificky zameraných na výchovu k občianstvu v desiatich štátoch: Českej republike, Španielsku, Estónsku, Francúzsku, Írsku, Rakúsku, Fínsku, Spojenom kráľovstve, na Islande a v Nórsku.

V **Českej republike** sa prierezová téma „Demokratické občianstvo“ týka celkovej školskej atmosféry. Konštatuje, že vzťahy medzi jednotlivcami zapojenými do vzdelávacieho procesu, založené na spolupráci, partnerstve, dialógu a rešpekte vytvárajú demokratickú atmosféru v triede. Tak sú žiaci viac motivovaní vymieňať si názory v kolektívnych diskusiách a následne sa zúčastňovať v rozhodovaní v škole, ako aj v miestnej komunite a v spoločnosti vôbec.

Na primárnej a nižšej stredoškolskej úrovni vzdelávania v **Španielsku**, podporovanie žiackej a študentskej účasti v školskom živote pre úspešnú výchovu k občianstvu je súčasťou obsahu kurikula a kritérií hodnotenia, napríklad v predmete výchova k občianstvu a ľudským právam na nižšej stredoškolskej úrovni.

⁽²²⁾ Sú tu zahrnuté iné podobné výrazy používané v štátoch, ako je školské prostredie, klíma a životné prostredie ako aj širší pojem, školský život.

Nový **estónsky** kurikulárny rámec uvádza, že školský život musí byť organizovaný ako model spoločnosti, ktorý si cení ľudské práva a demokraciu, charakterizované zdieľanými a trvalými základnými hodnotami v školskej komunite a podporou dobrých nápadov a pozitívnych inovácií ⁽²³⁾.

Všeobecné základné zručnosti vo **Francúzsku** (*Le socle commun de connaissances et de compétences*) špecifikujú, že žiaci by sa mali učiť o občianstve prostredníctvom školského života, ktorý má vychádzať z rešpektovania pravidiel; prevencie násilia, antisociálneho a nebezpečného správania sa; a na zdravotných a bezpečnostných úvahách.

V **Írsku** majú učitelia základných škôl k dispozícii od roku 2006 pokyny ako súčasť predmetu „Sociálna, individuálna a zdravotná výchova“ (*SPHE*). V nich sa uvádza, že „ak má byť tento predmet účinný, mal by sa realizovať v kombinácii, v rámci pozitívnej školskej klímy a atmosféry, osobitne vymedzeného času a integrovaného učenia“ (NCCA, 1999).

V **Rakúsku** vyhláška z roku 1978 o princípe integrovanej výchovy k občianstvu v školách zdôraznila význam triedy, školského života a kultúry.

Základné kurikulum vo **Fínsku** (časti 1.1) pre povinné (2009) a vyššie stredné vzdelávanie (2003) uvádza, že školy by mali zohľadniť priezovú tému „Participatívne občianstvo a podnikanie“ vo svojich metódach a kultúre.

V **Spojenom kráľovstve (Škótsku)**, Tvorba kurikula 3 ⁽²⁴⁾ uvádza, že „východisko pre učenie sa je pozitívnym étosom a klímou rešpektu a dôvery založenej na zdieľaných hodnotách v celej školskej komunite, vrátane rodičov, či už pre mládež v škole alebo mimo školy. Všetci pracovníci by mali prispievať na základe otvorených, pozitívnych a podporných vzťahov, kde deti a mládež budú cítiť, že ich niekto počúva; podporovanie klímy, v ktorej sa cítia bezpečne a istí; modelovanie správania, ktoré podporuje efektívne učenie a pohodu v školskej komunite; svojou citlivosťou a vnímavosťou učiť mladých duševnej pohode (škótska vláda 2008, s. 20.).

Na **Islande** nové smernice Národného kurikula ⁽²⁵⁾ pre predškolskú výchovu, povinné vzdelávanie a vyššie stredné vzdelávanie uvádzajú, že každá škola musí nájsť spôsob na podporu dobrej školskej kultúry, so zreteľom na šesť základných pilierov výchovy: demokracia a ľudské práva, rovnosť, kreativita, výchova k trvalo udržateľnému rozvoju, gramotnosť v najširšom slova zmysle, zdravie a blahobyt.

V **Nórsku** kladie dôraz školský zákon ako aj národné kurikulum na žiacke sociálne a kultúrne kompetencie, ako je ich vplyv v škole a na učenie sa ako aj ich demokratickú účasť.

V štyroch iných štátoch predpisy alebo odporúčania, ktoré sa špecificky nevzťahujú na výchovu k občianstvu, sa týkajú vytvárania podmienok, ktoré podporujú rozvoj žiackych zručností v oblasti občianstva.

Podľa vyhlášky z roku 1998 ⁽²⁶⁾, školy v **Nemeckom spoločenstve Belgicka** musia zabezpečiť, aby predstavovali dynamické miesta, vytvárajúce podmienky, ktoré každému umožnia odpovedať na otázky, ktoré ich ovplyvňujú.

V **Dánsku** podľa zákona dánskej *Folkeskole* a smerníc o vyššom strednom vzdelávaní, vyučovanie a denné aktivity škôl musia prebiehať v duchu intelektuálnej slobody, rovnosti a demokracie.

V **Luxembursku** sú školy vybavené novými odporúčaniami o zlepšení školskej klímy, ktoré tiež ovplyvňujú výchovu k občianstvu.

⁽²³⁾ Národné kurikulá pre základné školy a vyššie stredné školy prijaté 6. januára 2011. Oficiálna a anglická verzia sú uvedené na <https://www.riigiteataja.ee/akt> a na <http://www.hm.ee/index.php?1511576>.

⁽²⁴⁾ http://www.ltscotland.org.uk/Images/building_the_curriculum_3_jms3_tcm4-489454.pdf.

⁽²⁵⁾ Ministerstvo školstva, vedy a kultúry oficiálne vydalo v auguste 2011 nový dokument Sprievodca národným kurikulumom, ale bude sa postupne zavádzať v priebehu troch rokov do roku 2014.

⁽²⁶⁾ Vyhláška z 31. augusta 1998 o poslaní poskytovateľov vzdelávania a zamestnancov škôl.

Vo **Švédsku** školský zákon aj národné kurikulum uvádzajú, že školy musia fungovať demokraticky a predstavovať miesto, kde zamestnanci a žiaci sú splnomocnení podieľať sa na školských prácach a na vzdelávacom/vyučovacom prostredí.

Okrem odporúčaní a predpisov v národných kurikulumách a inde, štyri štáty zahájili celonárodné programy o školskej kultúre, ktoré majú takisto vplyv na výchovu k občianstvu. V troch štátoch (Francúzsko, Lotyšsko a Island) je cieľom programov zabezpečiť, aby žiaci mali bezpečné a pozitívne prostredie v škole.

Vo **Francúzsku** je cieľom boj proti násiliu v škole od základnej po strednú úroveň. Na dosiahnutie tohto cieľa, program navrhuje rôzne spôsoby posilnenia výchovy k občianstvu ⁽²⁷⁾.

Lotyšsko začalo dvojročný projekt v roku 2010 pod názvom „Priateľské školské hnutie“, ktoré zahŕňa základné a stredné školy. Projekt je zameraný na zlepšenie psychosociálneho prostredia škôl, aby sa tak vyhlili konflikty a podporili plne rešpektovanú spoluprácu medzi žiakmi, rodičmi, učiteľmi, školskou samosprávou a miestnou komunitou.

V **Rakúsku**, sa v programe *Ökolog (Ecologisation)* školy zaoberajú trvalo udržateľným rozvojom v každodennom živote. Zúčastnené školy musia aplikovať princípy demokracie a účasti, zabezpečiť zdravú a sociálnu atmosféru a spolupracovať s miestnou komunitou.

Od roku 2002 ministerstvo školstva na **Islande** podporuje program boja proti šikanovaniu *Olweus* (OBPP), ktorý má potlačiť šikanovanie a antisociálne správanie v školách. Tento program používa na základnom stupni približne 40 percent škôl, ale tiež predškolské a vyššie stredné úrovne v mládežníckych programoch ⁽²⁸⁾.

3.2. Opatrenia na podporu účasti žiakov v miestnej komunite a v širšej spoločnosti

Ako vyplýva z prvej kapitoly, podporovanie aktívnej účasti a angažovanie sa v miestnej komunite je základným cieľom výchovy k občianstvu v mnohých štátoch. Táto časť podrobne skúma, ako štáty podporujú žiakov a študentov v ich zapájaní sa do činností mimo školy, ktoré podporujú rozvoj ich občianskych zručností. Ustanovenia v národných kurikulumách a v školských smerniciach a predpisoch sa zvažujú ako prvé, po nich nasleduje prehľad príkladov vhodných štruktúr, ktoré umožňujú deťom a mládeži vyjadriť sa k záležitostiam, ktoré ich priamo ovplyvňujú. Ďalej sa robí prieskum najnovších iniciatív národnej politiky a programov, aby žiaci dostali príležitosť zúčastniť sa na občianskych aktivitách mimo školy.

Pozornosť treba sústrediť na skutočnosť, že školy a učitelia môžu zvyčajne slobodne organizovať vlastné aktivity (Eurydice 2012b, s. 50), je pravdepodobné, že mnohé možnosti pre mládež angažovať sa v občianskych aktivitách sú organizované samotnými školami v spolupráci s externými partnermi alebo projektmi. V tejto súvislosti poskytuje časť 3 údaje ICCS zhromaždené od riaditeľov škôl o možnostiach žiakov participovať na občianskych aktivitách na úrovni komunity.

⁽²⁷⁾ Podrobnejšie informácií nájdete na: <http://www.education.gouv.fr/bo/2006/31/MENE0601694C.htm>.

⁽²⁸⁾ <http://olweus.is>.

3.2.1. Odporúčania a predpisy v národných kurikulumách a iné riadiace dokumenty

Približne v tretine európskych štátov programové dokumenty, ako sú národné kurikulumy a iné odporúčania a predpisy podporujú zapojenie mládeže do občianskych aktivít mimo školy. Táto časť určuje zvýšenie vo väčšom počte štátov zavedenie politik v tejto oblasti, napríklad, nová školská legislatíva, ktorá sa má implementovať v Luxembursku v školskom roku 2013/14 zahrňuje pokyny pre stredné vzdelávanie o účasti žiakov v občianskych aktivitách. Existuje sedem štátov, kde oficiálne kurikulumy stanovujú, že žiakom sa musí zabezpečiť prax v mimoškolskom prostredí.

V **Grécku** sú dostupné projekty o aktívnom občianstve pre žiakov základných škôl dobrovoľne ako súčasť „aktivít kreatívneho a integrovaného kurikula“ (*Ευέλικτη Ζώνη Διαθεματικών και Δημιουργικών Δραστηριοτήτων*). Na nižšej stredoškolskej úrovni môžu žiaci vykonávať prieskumnú prácu z tém kurikulárnych oblastí – „sociálnej a občianskej výchovy“ a „domácej ekonomiky“.

V **Lotyšsku** sylaby sociálnych vied vyučované od 1.- 9. ročníka navrhujú, aby žiaci prispievali do činností miestnej komunity. Okrem toho existujú tiež metodické odporúčania zamerané na podporu sociálnej angažovanosti v škole, ktoré odporúčajú využiť povinný projektový týždeň pre aktívnu účasť žiakov na dobrovoľných prácach a iných komunitných prácach podľa školských priorít.

V **Poľsku** národné kurikulum povzbudzuje alebo odporúča, aby žiaci základnej až strednej úrovne sa zúčastňovali dobrovoľných činností na miestnej alebo inej úrovni.

Podobne vo **Fínsku**, **Spojenom kráľovstve (Anglicko, Wales a Severné Írsko)**, na **Islande** a v **Nórsku** národné kurikulumy odporúčajú, aby sa žiaci základných a stredných škôl zúčastnili aktivít miestnej komunity.

V **Spojenom kráľovstve (Škótsko)** učebné osnovy nenariaďujú, ale podporujú neformálne učenie sa mimo triedy.

Štyri štáty prijali smernice o účasti žiakov v miestnej komunite alebo širšej spoločnosti. V každom štáte sú obsahovo smernice veľmi špecifické, ale všetky sú zamerané na posilnenie výchovy k občianstvu vytvorením spojení medzi školami a žiakmi a miestnou komunitou.

V **Nemecku** podľa smernice o stálej konferencii zo 6. marca 2009 „Posilnenie demokratickej výchovy“ školy by mali podporovať účasť žiakov a študentov na všetkých úrovniach vzdelávania v inštitúciách, ako sú nadácie a charitatívne spolky v ich najbližšom prostredí.

V **Taliansku** podľa zákona č.169/2008, ktorý zaviedol výchovu k občianstvu v školách a ministerského obežníku č. 86/2010, ktorý stanovil smernice pre výučbu výchovy k občianstvu, sa od všetkých škôl požaduje vytvoriť efektívne partnerstvá s miestnymi orgánmi a policajnými silami ako aj kultúrnymi a športovými asociáciami a mimovládny organizáciami.

Vo **Francúzsku** sú základné školy podporované, aby spolupracovali s miestnymi orgánmi, ale i kultúrnymi, sociálnymi a športovými asociáciami. Bola podpísaná miestna vzdelávacia zmluva (*contrat éducatif local*) medzi ministerstvom školstva a miestnymi orgánmi, ktorá stanovuje mimoškolské aktivity na obdobie troch rokov.

Po vykonaní a monitorovaní osemročného celonárodného pilotného projektu v **Holandsku** vyhlásili v roku 2007, že pre všetkých stredoškolákov bude povinné vykonávať komunitné služby (*maatschappelijke stage*)⁽²⁹⁾. Na získanie maturitného vysvedčenia musia žiaci počas stredného vzdelávania odpracovať vcelku 30 hodín v rámci komunitných služieb.

⁽²⁹⁾ www.maatschappelijkestage.nl

3.2.2. Politické štruktúry zriadené pre žiakov

Približne tretina európskych štátov uviedla, že vytvorili politické štruktúry, často nazvané rady alebo parlamenty ⁽³⁰⁾ pre mladých ľudí za účelom stretávania sa na prediskutovanie záležitostí, ktoré sa ich priamo dotýkajú. Existujú dva hlavné typy. Prvým typom je rozšírenie na regionálnu a národnú úroveň rád, ktoré existujú v škole (pozri časť 2.1). Druhým typom je organizácia, ktorá, aj keď spojená so školami, sa líši v tom, že jej mandát je širší, umožňujúci žiakom zaoberať sa otázkami, ktoré prekračujú vzdelávanie, zahrnujúc všetky otázky týkajúce sa detí a mladých ľudí.

Príklady prvého typu organizácie možno nájsť v štyroch štátoch a regiónoch: vo Flámskom spoločenstve Belgicka, v Taliansku, Maďarsku a Slovinsku. Zástupcovia žiakov v týchto štátoch a regiónoch konajú ako advokáti svojich kolegov (*peers*) vo vzdelávacích záležitostiach.

V **Belgicku** flámske žiacke rady (*Vlaamse Scholierenkoepel* alebo VSK) zahrnujú členov zo žiackych rád (680) všetkých škôl bez ohľadu na typ školského organizačného orgánu alebo typ vzdelávania na stredoškolskej úrovni. Úlohou tejto samosprávnej organizácie je informovať, radiť a reprezentovať žiakov vo všetkých záležitostiach týkajúcich sa žiackych práv a vzdelávania. Ministerstvo výchovy a vzdelávania oficiálne uznáva a financuje VSK. Všetci ostatní zainteresovaní vo vzdelávaní považujú VSK za „presadzovací“ orgán.

V **Taliansku** sú spomedzi žiakov zvolení dvaja krajskí zástupcovia pre každú vyššiu strednú školu na dvojročné obdobie. Tí zas volia spomedzi vlastných radov predsedov krajských žiackych organizácií, ktorí sa stretávajú v Národnej rade ⁽³¹⁾. V **Slovinsku** je situácia podobná vzhľadom na Národnú školskú žiacku organizáciu ⁽³²⁾.

V **Maďarsku** presadzuje záujmy žiakov školy Národná rada pre žiacke práva, predovšetkým keď ministerstvo školstva pripravuje zákony a reformy. Rada je zložená z deviatich členov, z ktorých šiesti sú z národných žiackych organizácií a zastupujú žiakov základných a vyšších stredných škôl.

Deväť štátov uvádza, že vytvorili druhý typ politickej organizácie, kde právomoci, ktoré boli presahujú otázky vzdelávania. Avšak miera žiackej účasti a veľkosť vplyvu, ktorý majú nad rozhodovaním, sa medzi štátmi líši. Aktivity, do ktorých sú tieto organizácie zapojené, sa takisto líšia, od prerokovania a prezentácii žiackych názorov legislatívnym orgánom, až po iniciovanie a prípravu projektov v spolupráci s oficiálnymi orgánmi. V niektorých prípadoch sa zriaďujú rôzne orgány s rôznou úrovňou zodpovednosti pre žiakov rôzneho veku. Tí, čo sú určené pre staršie vekové skupiny, ktoré by mohli zahŕňať žiakov posledných ročníkov stredného vzdelávania ako aj mladí dospelí, majú často viac povinností, napríklad, čo sa týka širších mládežníckych otázok.

Väčšina týchto orgánov sú celonárodné organizácie, ktoré zahrnujú predstaviteľov celého štátu. Zvyčajne je to národný parlamentný orgán, ktorý zriaďuje alebo podporuje repliku vlastnej štruktúry a organizáciu umožňujúcu mladým delegátom stretnúť sa, aby prerokovali a hlasovali o otázkach, ktoré sa ich týkajú. Tak je to v Českej republike, Francúzsku, Maďarsku, Rakúsku, Poľsku, Portugalsku a v Spojenom kráľovstve. V Litve a Slovinsku je situácia trochu iná, keďže tam sú to mimovládne organizácie (NGOs), ktoré zodpovedajú za také štruktúry. Centrum občianskych iniciatív koordinuje projekt „Litovského žiackeho parlamentu“ každé dva roky a Slovinská asociácia priateľov mládeže každoročne organizuje detské parlamenty na školskej, regionálnej a národnej úrovni.

⁽³⁰⁾ Pozri v prílohe 2 popis každého národného príkladu.

⁽³¹⁾ http://iostudio.pubblica.istruzione.it/alfresco/d/d/workspace/SpacesStore/f34fd191-bc9b-11dd-8f07-11a93e530236/dpr_29_novembre_2007_n_268.pdf and http://iostudio.pubblica.istruzione.it/web/guest/dpr_268_07

⁽³²⁾ <http://www.dijaska.org>

V niektorých štátoch existujú tiež organizácie pre žiakov na mestskej alebo regionálnej úrovni.

Vo **Francúzsku** oficiálne orgány na miestnej/regionálnej úrovni, alebo úrovni departementu vytvorili poradenské rady pre zástupcov žiakov a študentov na každom stupni školského vzdelávania ⁽³³⁾. Existuje teda mestská detská rada (*conseil municipal d'enfants*) pre žiakov základných škôl, pre stredoškôľakov ministerská rada *collège* (*conseil départemental des collégiens*) a regionálna mládežnícka rada (*conseil régional des jeunes*).

V **Rakúsku** projekt *Word up*, ktorého motto je „Povedz si svoje! Zúčastni sa na rozhodovaní! Uplatni svoj vplyv!“ podporuje žiakov 8. ročníka (ISCED 2), aby sa zúčastnili na radách šiestich viedenských obvodov (Leopoldstadt, Alsergrund, Simmering, Brigittenau, Donaustadt, Liesing).

V **Poľsku** existujú mládežnícke rady na miestnej úrovni, napríklad, vo Varšave. Tieto rady sú zložené zo zástupcov žiackych rád na školskej úrovni.

Vo **Švédsku** existuje mnoho samospráv miestnych mládežníckych rád, v ktorých má mládež príležitosť prerokúvať a ovplyvňovať miestne záležitosti, aby si tak skvalitnili život v miestnej komunite. Je to tiež spôsob na posilnenie záujmu a porozumenie demokratických procesov.

Na **Islande**, od zavedenia nového mládežníckeho zákona, ktorý vstúpil do platnosti v roku 2007, sa od mestských orgánov požaduje podporovať zriaďovanie mládežníckych rád. Úlohou mládežníckej rady je, okrem iného, radiť mestským orgánom o záležitostiach mládeže v príslušnej komunite ⁽³⁴⁾.

3.2.3. Celonárodné iniciatívy a programy

Niektoré európske štáty prijali tiež celonárodné iniciatívy a programy preto, aby podporili účasť žiakov a študentov v projektoch mimo školy, a tak zlepšili ich výchovu k občianstvu.

Tri pobaltské štáty prijali podobné iniciatívy národnej politiky na zlepšenie občianskych aktivít pre mládež mimo školy.

V **Estónsku** prijala vláda trojročný Plán rozvoja občianskej spoločnosti v roku 2011 ⁽³⁵⁾, ktorý podporuje programy a projekty. Plán nabáda miestne samosprávy, aby podporovali komunitné iniciatívy zamerané na žiakov vyšších stredných škôl.

V **Lotyšsku** boli v rámci Európskeho roka dobrovoľníctva 2011 vydané smernice pre základné a stredné školy, aby im pomohli implementovať pravidelné projektové týždne počas školského roka 2010/11. Cieľom bolo podporiť žiakov prehĺbiť pochopenie hodnoty dobrovoľnej práce a chápať ju ako formu občianskej účasti.

V roku 2006 prijal Národný parlament v **Litve** dlhodobý „Národný program výchovy k občianstvu“ ⁽³⁶⁾. Odvtedy ministerstvo školstva a vedy koordinovalo rôzne celonárodné iniciatívy v oblasti výchovy k občianstvu a centrum pre občianske iniciatívy realizovalo niekoľko projektov ⁽³⁷⁾.

Dvadsať štátov uviedlo, že od roku 2007 implementovali najmenej jeden program, ktorý získal vyše 50 % financií z verejných zdrojov, buď národných alebo medzinárodných ⁽³⁸⁾. Treba však spomenúť,

⁽³³⁾ Napríklad, zákon zo 6. februára 1992 o územnej správe republiky umožňuje miestnym orgánom (*obciam*) zriadiť poradné výbory o všetkých otázkach miestneho významu, aby získali názory jednotlivcov, ktorí nie sú členmi miestnej rady.

⁽³⁴⁾ Podrobnejšie informácie o realizácii mládežníckych rád nájdete vo Výročnej správe detského ombudsmana 2008-2009 na Islande: <http://www.barn.is/barn/adalsida/english/>

⁽³⁵⁾ Oficiálny dokument je na stránke: <https://valitsus.ee/UserFiles/valitsus/et/valitsus/arengukavad/siseministeerium/kodanikuyhiskonna%20arengukava%202011-2014.pdf> a anglická verzia na: http://www.siseministeerium.ee/public/KODAR_VV_EN.pdf.

⁽³⁶⁾ http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=283042&p_query=&p_tr2=.

⁽³⁷⁾ Príklady nájdete na www.pic.lt.

⁽³⁸⁾ Programy nájdete uvedené v prílohe 2.

že niekoľko štátov nahlásilo dôležité iniciatívy ponúkané na miestnej alebo regionálnej úrovni, ktoré tu nie sú popísané, keďže sú mimo rámca štúdie.

Niekoľko programov na podporu žiackej účasti v činnostiach týkajúcich sa výchovy k občianstvu mimo školy podporujú projekty medzi školami a miestnou komunitou.

V **Bulharsku** udeľuje ministerstvo školstva a Národná asociácia mestských rád ceny školám za najlepšie iniciatívy týkajúce sa aktívnej účasti v komunitnom živote.

Komunitný školský projekt začatý v Ústeckom kraji **Českej republiky** v roku 2009 sa zameriaval na vytvorenie centra celoživotného vzdelávania v škole prístupnej celej miestnej komunite. Počas dvojročného projektu žiaci od 6 do 19 rokov sa zúčastňovali na rôznych občiansky zameraných aktivitách.

V **Maďarsku** vykonávali stredoškólači (9.- 12. ročník) 30 hodinovú komunitnú službu, v skupinách alebo individuálne, v 148 projektoch celonárodného mimoškolského programu 2010/11 „Sociálna solidarita“.

V **Litve** majú stredoškólači príležitosť spolupracovať so širšou komunitou v dvojročnom celonárodnom projekte „Posilnenie žiackej samosprávy“.

V **Rumunsku** počas školského roka 2011/12 zabezpečujú všetky školy týždenné mimoškolské aktivity venované výchove k občianstvu v spolupráci s miestnou komunitou. Program sa nazýva „Iný druh školy“.

V **Chorvátsku** v rámci celonárodného programu na zavedenie výchovy k občianstvu v škole, Chorvátska agentúra pre prípravu učiteľov vypracovala moduly a projekty, ktoré zahŕňujú prvok miestnej účasti (pozri Prílohu 2).

V štyroch iných štátoch (Francúzsko, Taliansko, Lotyšsko a Poľsko) existujú programy, ktoré sa usilujú vyvíjať občianske hodnoty a postoje medzi žiakmi a študentmi v úzkom spojení s komunitou.

V priebehu roka 2010/11 v parížskom okrese (**Francúzsko**), v rámci medzigeneračného projektu zahrnujúceho základné školy a domy dôchodcov, sa žiaci oboznámili s pojmami ako rešpekt, občianska a morálna zodpovednosť a tolerancia pri práci so staršími ľuďmi.

V **Taliansku** je cieľom prebiehajúceho celonárodného programu „Občianstvo a ústava“ (*Cittadinanza e costituzione*) ukázať a upevniť hodnoty prisudzované talianskej ústave. Školy si môžu navrhovať svoje projekty, ale v roku 2009, na základe národnej súťaže, ministerstvo školstva vybralo 104 školských projektov ako príklady dobrej praxe v aktívnom občianstve ⁽³⁹⁾.

V **Lotyšsku** projekt „Príležitosti pre občiansku účasť v multikultúrnej spoločnosti“: „Od poznatkov k činom“ realizovaný v rokoch 2007/08 podporil spoluprácu medzi žiakmi z rôznych etnických a socio-ekonomických skupín v komunitných aktivitách.

V **Poľsku** realizovalo programy už od svojho založenia v roku 1994 Centrum pre občiansku výchovu (*Centrum Edukacji Obywatelskiej*). Programy podporujú porozumenie sveta medzi mládežou, rozvoj kritického myslenia a sebadôveru a účasť na verejnom živote. Žiaci absolvovali tiež činnosti, aby pomohli tým, čo to potrebujú. Napríklad, v rámci Programov mladého občana v školskom roku 2010/11, sa stredoškólači naučili hodnotám dôvery a spolupráce, zmyslu pre miestnu identitu a zlepšili si komunikáciu s miestnymi obyvateľmi.

⁽³⁹⁾ www.indire.it/cittadinanzaecostituzione.

V ďalších programoch sa žiaci učia, čo znamená demokratická účasť. Také programy ich povzbudzujú byť aktívnymi občanmi a zapájať sa do spoločnosti ovplyvňovaním verejnej politiky petíciami a účasťou vo voľbách.

V **Dánsku** spustil v roku 2007 Národný parlament iniciatívu „Tovareň na demokraciu“. Organizuje rôzne workshopy pre 8-15-ročných žiakov. Na jar 2011 existoval tiež celonárodný projekt „Demokracia pretože...“ (*Demokrati Fordi*) zameraný na všetkých žiakov vo veku 13 až 20 rokov ⁽⁴⁰⁾.

V **Českej republike** v celonárodnom projekte „Kecejme do toho!“, mládež vo veku 15 a 26 rokov sa zúčastňuje mnohých aktivít, ako je výskum verejnej mienky; e-diskusia a fóra; diskusia s politikmi vrátane predkladania návrhov na riešenie niektorých problémov.

V **Španielsku** iniciatíva „Model európskeho parlamentu“ umožňuje žiakom vo veku 16 až 17 rokov oboznámiť sa s parlamentným protokolom a rozšíriť si svoje zručnosti a postoje nevyhnutné pre komplexné vzdelávanie, ako je tímová práca, prejav na verejnosti, rešpektovanie názorov iných ľudí a rokovania na dosiahnutie konsenzu.

Vo **Švédsku** kedykoľvek sú voľby (v miestnej samospráve alebo národné či európske parlamentné voľby), žiaci či už sami od seba alebo svojimi učiteľmi sú podporovaní v organizovaní simulovaných volieb podľa tých istých pravidiel ako bežné voľby.

Podobná situácia je aj v **Nórsku**, každé dva roky program *Skolevalg* podporuje simulované volebné postupy pre žiakov vyšších stredných škôl vo veku 16 až 18 rokov týždeň pred celoštátnymi a miestnymi voľbami.

Iné programy a projekty podporujú žiakov a študentov, aby uplatňovali svoje vedomosti a zručnosti týkajúce sa občianstva riešením špecifického tematického problému.

Environmentálna výchova a riadenie školy založené na demokratickom a participatívnom prístupe je jadrom medzinárodného programu *Eco-Schools* ⁽⁴¹⁾. Tento program prebieha, napríklad, v **Bulharsku, Lotyšsku, Maďarsku, Portugalsku, Slovinsku a na Islande**. Zameriava sa na zvýšenie povedomia problematiky trvalo udržateľného rozvoja. Preto podporuje deti a mladých ľudí aktívne pristupovať k otázke, ako možno riadiť školu v prospech životného prostredia. Projekty prebiehajú vo vnútri a mimo triedy prostredníctvom komunitných aktivít.

Vo **Francúzskom spoločenstve Belgicka** projekt „Príroda a školy eko-občanov“ zahájený v školskom roku 2011/12 sa zameriava na aktívnu úlohu, ktorú môžu žiaci zohrávať vo vnútri a mimo školy v oblasti trvalo udržateľného rozvoja a ochrany životného prostredia.

V **Španielsku** existuje celonárodný program venovaný obnove a využitiu opustených dedín na vzdelávanie (*Programa de recuperación y utilización educativa de pueblos abandonados*), ktorý sa tiež zameriava na environmentálnu výchovu.

V **Nórsku** sú každoročne od roku 1964 všetci 16-18-roční žiaci podporovaní zúčastňovať sa na kampani solidarity Práca operačných dní. Žiaci vykonávajú *fund raising* činnosti na získanie finančných prostriedkov na báze dobrovoľnosti pre vzdelávanie mladých ľudí v rozvojových štátoch. Robia sa tiež prednášky v niektorých školách skupinou mladých ľudí pozvaných z príslušných rozvojových krajín. Žiaci prerokúvajú témy ako solidarita, rovnosť a ľudské práva.

Existujú tiež programy zamerané na odmeňovanie a podporovanie širokej palety mimoškolských aktivít a projektov podporujúcich výchovu k občianstvu.

V **Írsku** úrad írkeho prezidenta každoročne udeľuje národnú odmenu (*Gaisce*) mladým ľuďom, ktorí sa pustili do projektov osobnej, komunitnej a spoločenskej hodnoty. Druhá iniciatíva, národná súťaž „Mladí sociálni inovátori“, odmeňuje projekty spojené so sociálnou a občianskou zodpovednosťou rozmanitých tém.

⁽⁴⁰⁾ <http://www.demokratifordi.dk/>.

⁽⁴¹⁾ Na Islande sa v školskom roku 2010/11 zúčastnilo približne 40 % škôl (celkom 200) s cca 45 % žiakov zo všetkých úrovní vzdelávania. Podrobnejšie informácie o programe pozrite na stránke <http://landvernd.is/page2.asp?ID=3365>.

V **Španielsku** od roku 2009 národná cena Vicente Ferreriho za výchovu pre rozvoj každoročne vyberá 15 školských projektov zo všetkých úrovní vzdelávania. Ocenené projekty by mali zvyšovať sebavedomie, rozvíjať kritické myslenie a podporovať aktívnu účasť žiakov pri sledovaní globálneho občianstva, solidarity, odstránenie chudoby a trvalo udržateľný rozvoj.

V **Rakúsku** v školskom roku 2007/08 „Školský projekt Fond pre učenie sa a žijúcu demokraciu“ podporil 47 inovatívnych školských projektov, ktoré vyzdvihujú rôzne aktivity, ako sú stretnutia so žiadateľmi o azyl a predstaviteľmi rôznych regiónov; zameriava sa na témy, ako je medzikultúrne učenie sa, dialóg a rovnaké príležitosti.

3.3. Možnosti žiakov zúčastniť sa občianskych aktivít komunity podľa údajov ICCS z roku 2009

Štúdia ICCS 2009 (Medzinárodná štúdia o občianskej výchove) poskytuje informácie o účasti žiakov v komunitných občianskych aktivitách v európskych štátoch. Zahnuje 24 vzdelávacích systémov v sieti Eurydice ⁽⁴²⁾. Analýza vychádza z odpovedí riaditeľov škôl na otázku o ich chápaní, koľko žiakov 8. ročníka (priemerný vek 14 rokov) dostalo príležitosť zúčastniť sa komunitných občianskych aktivít organizovaných školou v spolupráci s externými skupinami alebo organizáciami ⁽⁴³⁾. Ukazovateľ udáva „percentá žiakov v školách“, kde riaditelia hlásili, že „všetci alebo takmer všetci žiaci ich školy mali príležitosť zúčastniť sa na občianskych aktivitách komunity“ ⁽⁴⁴⁾.

Štatistický prehľad ICCS uviedol zoznam ôsmich občianskych aktivít komunity, ktoré podľa parametrov ukazovateľa, poskytli školy v spolupráci s externými skupinami alebo organizáciami ⁽⁴⁵⁾. Dve z týchto aktivít – kultúrne aktivity (napr. divadlo, kino, atď.) a účasť na športových podujatiach – nespĺnili ciele občianskej výchovy ako sa uvádza v tejto štúdii. Preto je tu zahrnutých iba šesť aktivít ICCS:

- Aktivity životného prostredia v miestnej oblasti;
- Projekty o ľudských právach;
- Aktivity znevýhodnených ľudí alebo skupín;
- Multikultúrne a medzikultúrne aktivity v miestnej komunite;
- Kampane na zvýšenie povedomia (napr. Svetový deň AIDS, Svetový deň bez tabaku);
- Aktivity na zveladenie zariadení bez miestnej komunity (napr. verejné parky, knižnice, zdravotné strediská, rekreačné strediská, komunitné strediská).

Predchádzajúce časti tejto kapitoly boli zamerané na centrálnu politiku, smernice a celonárodné programy zavedené na podporu škôl vytvárať správne životné prostredie a organizovať vhodné aktivity pre žiakov zúčastňujúcich sa na miestnej komunite a širšej spoločnosti. Táto časť vychádza z politických informácií poskytnutím konkrétnejších dôkazov od riaditeľov škôl ukazujúc, do akej miery žiaci v celej Európe dostali príležitosť aktívne sa zapojiť do občianskych projektov.

⁽⁴²⁾ 24 európskych štátov zahrnuje Belgicko (Flámske spoločenstvo), Bulharsko, Česká republika, Dánsko, Estónsko, Grécko, Írsko, Španielsko, Taliansko, Cyprus, Lotyšsko, Litva, Luxembursko, Malta, Holandsko, Rakúsko, Poľsko, Slovinsko, Slovensko, Fínsko, Švédsko, Spojené kráľovstvo (Anglicko), Lichtenštajnsko a Nórsko.

⁽⁴³⁾ Učiteľov sa tiež pýtali, či majú možnosť podieľať sa na komunálnych aktivitách v súvislosti so žiakmi posledného ročníku. Keďže výsledky boli podobné, rozhodlo sa prezentovať informácie na základe odpovedí riaditeľov škôl, pretože menej štátov vyhovel požiadavkám na výber učiteľov. Okrem toho Európsky dotazník pre žiakov ICCS obsahoval doplňujúcu otázku, ktorá sa pýtala žiakov na ich účasť v troch typoch aktivít týkajúcich sa Európy. Podrobnejšie informácie pozri v IEA 2010b, s. 133-138.

⁽⁴⁴⁾ Riaditelia boli vyzvaní, aby uviedli, či „všetci alebo takmer všetci“, „väčšina“, niektorí“ alebo „žiadny“ alebo „takmer žiadny“ zo žiakov sa zúčastnili v každej z aktivít (IEA 2010b, s. 133).

⁽⁴⁵⁾ Okrem toho Európsky dotazník pre žiakov ICCS obsahoval doplňujúcu otázku, ktorá sa pýtala na účasť žiakov v troch typoch aktivít týkajúcich sa Európy. Pozri IEA 2010b, s. 138-139.

◆ ◆ ◆ Ukazovateľ 3.1: Príležitosti ôsmakov zúčastniť sa občianskych aktivít (národné percentá), ako ich uviedli riaditelia, 2008/09

- A** Aktivity súvisiace so životným prostredím v danej oblasti
B Projekty ľudských práv
C Činnosti znevýhodnených ľudí alebo skupín

- D** Multikultúrne a medzikultúrne aktivity v miestnej komunite
E Kampane na podporu zvýšenia povedomia
F Aktivity súvisiace so zlepšením zázemia pre miestnu komunitu

	A	B	C	D	E	F		A	B	C	D	E	F
Ø (priemer)	55,0	47,5	46,6	36,6	66,2	22,0	LU	23,3	32,2	38,7	34,7	74,3	0,0
BE nl	62,6	45,0	67,8	33,1	72,8	62,6	MT	41,6	37,6	48,3	19,2	38,9	13,2
BG	45,9	7,8	23,7	35,6	76,5	45,9	NL*	25,0	24,4	41,8	23,1	29,5	15,9
CZ	74,4	42,0	33,7	50,7	76,8	74,4	AT	32,5	27,1	33,4	18,2	64,7	11,0
DK	22,2	24,4	25,2	18,0	17,6	22,2	PL	62,6	51,1	49,9	32,7	92,4	21,9
EE	75,9	22,5	15,4	40,4	78,4	75,9	SI	68,4	49,3	39,1	46,3	85,5	31,2
IE	40,1	38,7	33,0	17,6	20,7	40,1	SK	73,5	49,6	33,8	53,0	63,4	35,7
EL	24,5	9,6	12,9	10,8	22,2	24,5	FI	39,1	15,2	48,3	27,9	88,5	31,6
ES	63,4	52,2	44,2	34,0	72,2	63,4	SE	35,1	46,7	33,6	27,3	29,8	19,6
IT	59,9	65,6	44,2	46,8	56,4	59,9	UK-ENG	49,4	46,6	70,5	40,0	66,1	23,5
CY	20,7	18,5	11,0	26,4	19,4	20,7							
LV	43,0	29,7	30,8	46,8	53,4	43,0	LI	32,3	59,2	59,5	20,9	75,3	12,9
LT	54,8	27,7	20,3	51,3	66,7	54,8	NO	37,9	30,7	36,6	90,3	56,8	21,4

Zdroj: IEA, ICCS 2009 Databáza.

* Holandsko nesplnilo výberové požiadavky a výsledky nie sú reprezentatívne, preto boli vynechané pri výpočte priemeru.

Vysvetlivka

Odpovede riaditeľov „všetci alebo takmer všetci“ a „väčšina“ sú zhrnuté v tomto ukazovateli. Alternatívne odpovede „niektorý“, „žiadny“ alebo „takmer žiadny“ boli vylúčené.

Odpovede ukazujú, že väčšina ôsmakov (66,2 %) v európskych štátoch mala príležitosť zúčastniť sa kampaní na zvýšenie povedomia a na aktivitách týkajúcich sa životného prostredia na miestnej úrovni (55,0 %). Navyše, takmer polovica žiakov dostala šancu zapojiť sa do činností týkajúcich sa projektov ľudských práv (47,5 %) a pomôcť znevýhodneným ľuďom alebo skupinám (46,6 %).

Na druhej strane však odpovede ukazujú, že, v priemerne nižšie percento žiakov malo možnosť vykonávať multikultúrne a medzikultúrne aktivity v miestnej komunite (36,6 %), pričom aktivity týkajúce sa zlepšenia zariadení v miestnej komunite boli najmenej bežnou občianskou aktivitou v európskych školách (v priemere iba 22,0 % ôsmakov mali možnosť byť v škole zapojení do podujatí tohto typu).

Existujú však veľké rozdiely medzi jednotlivými štátmi. Najväčšie rozdiely sa vyskytujú v súvislosti so zapojením do multikultúrnych a medzikultúrnych aktivít v miestnej komunite. Podľa odpovedí riaditeľov škôl v Nórsku 90,3 % žiakov malo v škole možnosť zúčastniť sa tejto činnosti, zatiaľ čo v Grécku to číslo dosahovalo iba 10,8 %. Treba však poznamenať, že Nórsko je extrémny príklad – ďalšie najvyššie frekvencie boli cca 50 % v troch štátoch.

Druhý najväčší rozdiel medzi štátmi možno pozorovať v zapojení sa žiakov do kampaní na zvýšenie povedomia. V Poľsku národné percento dosahovalo 92,4 %, zatiaľ čo v Dánsku to bolo iba 17,6 %. V mnohých štátoch to však bola pre žiakov bežná činnosť; v desiatich štátoch vyše 70 % žiakov študovalo v školách, kde riaditeľ uviedol, že „všetci alebo takmer všetci“ alebo „väčšina žiakov“ mala možnosť participovať na kampaní na zvýšenie povedomia. Na druhej strane, iba tri štáty uviedli národné percento nižšie než 20 % pre tento typ činnosti.

Hoci európsky priemer pre činnosti pre miestnu komunitu bol najnižší v pobaltských štátoch, vyše polovica všetkých ôsmakov študovala v školách, kde riaditelia škôl uviedli, že „všetci alebo takmer všetci“ alebo „väčšina žiakov“ mala príležitosť participovať na takých činnostiach.

Stojí tiež za zmienku, že medzi jednotlivými typmi aktivít v štáte boli veľké rozdiely. V Luxembursku, Poľsku a vo Fínsku riaditelia škôl hlásili oveľa vyššie čísla pre kampane na zvýšenie povedomia než v iných typoch činností. Na druhej strane, v Dánsku, Grécku a na Cypre, všetky analyzované občianske činnosti komunity mali podobne nízke percentá. V priemere v týchto štátoch iba málo žiakov (štvrtina alebo menej) študovala v školách, kde riaditelia škôl uviedli, že väčšina žiakov dostala príležitosť zúčastniť sa občianskych aktivít. Najvyššie úrovne účasti hlásili riaditelia v Českej republike, Poľsku, Slovinsku a na Slovensku.

Súhrn

Táto kapitola analyzuje dva spôsoby, akým žiaci môžu zažívať praktickú výchovu k občianstvu. Po prvé, prostredníctvom školskej kultúry založenej na účasti a demokracii, a po druhé, účasťou v občianskych aktivitách či už na miestnej úrovni alebo v spoločnosti vôbec. Asi tretina európskych štátov vo svojich smerniciach a odporúčaniach, alebo v národných kurikulumách sa zmieňuje o vytváraní školskej kultúry, ktorá má podporovať rozvoj občianskych zručností. Len vo veľmi malom počte štátov boli zavedené národné programy na podporu rozvoja školskej kultúry tohto typu. O občianskych aktivitách európske štáty uviedli tri rôzne spôsoby zlepšovania a podporovania žiackej účasti.

V niektorých štátoch národné kurikulum alebo iné odporúčania/smernice uvádzajú, že žiaci by mali mať možnosť zapojiť sa a byť aktívnymi mimo školy, konkrétne vo vlastnej obci. Paralelne existujú politické štruktúry, väčšinou na strednom stupni, ktoré mienia poskytnúť žiakom diskusné fórum a umožniť im vyjadriť svoje názory na záležitosti priamo sa týkajúce školy alebo, v niektorých štátoch, na hocijakú oblasť týkajúcu sa detí a mladých ľudí. A nakoniec, väčšina európskych štátov podporuje školy pri zabezpečovaní možností pre žiakov a študentov učiť sa občianske zručnosti mimo školy prostredníctvom celonárodných programov a projektov. Práca s miestnou komunitou, odhaľovanie a zažívanie demokratickej účasti v spoločnosti a riešenie aktuálnych otázok, ako je ochrana životného prostredia, spolupráca medzi generáciami a národmi, sú príkladmi činností podporovaných národnými verejne financovanými programami.

Informácie z medzinárodnej štúdie o občianskej výchove (ICCS) dopĺňujú túto diskusiu. Údaje z prieskumu ukazujú, že podľa riaditeľov škôl, ôsmaci zapojení do občianskych aktivít v obci sa značne líšili v európskych štátoch. Kampane na zvýšenie povedomia boli najpopulárnejšou formou angažovania sa v európskych školách, pričom zlepšovanie zariadení pre miestnu komunitu boli najmenej bežné. Porovnanie odpovedí riaditeľov škôl ukazuje, že žiaci v niektorých štátoch mali väčšie možnosti zúčastniť sa na množstve aktivít občianskej komunity než v iných.

KAPITOLA 4: HODNOTENIE, POSUDZOVANIE A MONITOROVANIE

Hodnotenie je integrálnou súčasťou výučby a učenia. Okrem toho európske štáty tiež hodnotia vzdelávací výkon, aby zabezpečili efektívnosť svojich vzdelávacích systémov a úspešnú implementáciu vzdelávacích politík. Na to sa používajú rôzne prostriedky, vrátane hodnotenia jednotlivých žiakov ako aj hodnotenia škôl, učiteľov a miestnych inštitúcií. V niektorých prípadoch sa tieto a iné indikátory používajú aj na posúdenie vzdelávacieho systému ako celku. Keďže výchova k občianstvu je integrálnou súčasťou učebných plánov vo všetkých štátoch, je potrebné navrhnuť vhodné nástroje posudzovania, aby sa zabezpečilo, že táto oblasť, podobne ako ostatné, je primerane hodnotená. Rozvoj hodnotiacich metód, ktoré prekračujú meranie nadobudnutia teoretických vedomostí, bol v skutočnosti identifikovaný ako jedna z najväčších výziev v oblasti výchovy k občianstvu (Eurydice, 2005). Závazok členských štátov EÚ rozvíjať spoločenské a občianske zručnosti ako časť kľúčových zručností pre vzdelávanie ⁽⁴⁶⁾ z roku 2006 má, okrem iného, posilniť potrebu efektívnejšieho posudzovania tejto dôležitej vedomostnej oblasti. Vyžaduje sa hodnotenie zamerané nielen na nadobudnutie predmetných vedomostí, ale tiež na rozvoj schopností a prístupov.

Táto kapitola spomína hlavné metódy posudzovania zároveň s pohľadom na stanovenie, do akej miery sa uplatňujú vo výchove k občianstvu. S ohľadom na hodnotenie žiakov a posúdenie školy sa analýza snaží identifikovať, ktoré konkrétne aspekty výchovy k občianstvu sa posudzujú. Individuálne hodnotenie žiakov má dva aspekty – hodnotenie učiteľom, ktoré je popísané v časti 4.1 a národné štandardizované hodnotenie, ktorému sa venujú časti 4.1 a 4.3. Školské hodnotenie je preskúmané v časti 4.2 a národné monitorovanie v časti 4.3.

4.1. Hodnotenie žiakov

Táto časť poskytuje prehľad národných politík hodnotenia žiakov, ktorá poukazuje, aký majú vplyv na výchovu k občianstvu. Najprv sa rozoberie centrálné poradenstvo, ktoré poskytuje rámec pre hodnotenie učiteľa; nasleduje preskúmanie prínosu dosiahnutých schopností žiakov v občianstve k ich prechodu z jednej úrovne vzdelávania na ďalšiu. Do úvahy sa berú aj konkrétne formy hodnotenia používané pri posudzovaní účasti žiaka v občianskych aktivitách. Analýza v tejto časti vychádza z centrálnych smerníc pre učiteľov a z obsahu nástrojov národného štandardizovaného hodnotenia, pokiaľ sa týkajú konkrétne výchovy k občianstvu.

4.1.1. Centrálna smernice pre učiteľov

Žiaci sú hodnotení vo výchove k občianstvu prostredníctvom rôznych predmetov, v ktorých sa vyučuje, či sú to samostatné predmety alebo integrované predmety/prierezové témy, do ktorých boli začlenené otázky výchovy k občianstvu (pozri prílohy k všeobecným informáciám o štátoch). Pri hodnotení žiakov sa učitelia môžu odvolávať na vzdelávacie ciele predmetu, ktorého sa to týka, ktoré sú súčasťou národných kurikúl, alebo na všeobecné smernice hodnotenia žiakov, ktoré sa aplikujú na všetky predmety. Niekoľko štátov poskytuje špecifické odporúčania alebo smernice na hodnotenie študijných výsledkov v občianstve. Takéto situácie môžeme nájsť v Španielsku, Lotyšsku, Rumunsku, Slovinsku a Švédsku.

⁽⁴⁶⁾ Odporúčanie 2006/962/EC Európskeho parlamentu a Rady z 18. decembra o kľúčových kompetenciách pre celoživotné vzdelávanie, OJ L 394, 30. 12. 2006.

V **Španielsku** kurikulá všetkých predmetov zahŕňajú špecifické kritériá hodnotenia, ktoré musia učitelia používať. V **Lotyšsku** modelový program predmetu spoločenské vedy odporúča špecifické prístupy hodnotenia. V **Rumunsku** boli v roku 2003 vytvorené hodnotiace štandardy pre občiansku výchovu v 4. ročníku a občiansku kultúru v 8. ročníku. V roku 2004 boli vytvorené nové kritériá známkovania pre občiansku kultúru v 8. ročníku.

V **Slovinsku** obsahujú prílohy ku všetkým predmetovým kritériám pre školy s povinnou školskou dochádzkou špecifické odporúčania pre hodnotenie vedomostí. Okrem toho Národný vzdelávací inštitút poskytol nepovinnú príručku ako učiť a hodnotiť výchovu k občianstvu a etiku (7. – 8. ročník).

Vo **Švédsku** Národná agentúra pre vzdelávanie vytvorila sériu šiestich testov pre 7. – 9. ročník, aby podporila učiteľov spoločenských štúdií pri vykonávaní formatívneho hodnotenia chápania princípov demokracie žiakmi.

Vzdelávacie autority v Európe poskytujú niekoľko nástrojov, aby pomohli učiteľom hodnotiť vedomosti, schopnosti a postoje k občianstvu, ktoré žiaci nadobudli výučbou predmetov alebo prostredníctvom iných školských skúseností. V tejto súvislosti je vhodné spomenúť prax realizovanú v dvoch štátoch (Francúzsko a Rakúsko).

Vo **Francúzsku** učitelia posudzujú spoločenské a občianske zručnosti študentov na základe viacerých kľúčových požiadaviek v povinnom vzdelávaní (2. a 5. ročník základného vzdelávania a posledný ročník nižšieho stredného vzdelávania) použitím štandardnej osobnej knižky. Knižka sa obsahuje požiadavky na vedomosti, schopnosti a postoje žiakov, definované v Spoločnom základnom štandarde pre vedomosti a schopnosti.

V **Rakúsku** na jeseň 2011, stredisko pre výchovu k občianstvu publikovalo nový štandard zaoberajúci sa otázkou hodnotenia zručností mladých ľudí pre výchovu k občianstvu. Zručnosti sa týkajú schopností a snahy nájsť nezávisle riešenia na problémy, použiť rozhodovacie schopnosti a koncepčné myslenie. Štandard poskytuje praktické lekcie a diagnostické cvičenia (*Diagnoseaufgaben*), ktoré pomáhajú učiteľom stavať na existujúcich schopnostiach študentov v týchto oblastiach. Je dostupná pre všetkých rakúskych učiteľov.

Hodnotenie zručností žiakov v občianstve, keď sa vyučuje prierezovo v kurikulách, je rozhodne výzvou (Kerr et al., 2009), ale bez účinných hodnotiacich nástrojov nie je možné posúdiť poskytované vzdelávanie a nie je možné výučbu zlepšiť. Príklady spomenuté vyššie poskytujú náznak možných spôsobov smerom k hodnoteniu výstupov výchovy k občianstvu, keď je ako medzipredmetová téma (pozri časť 1.1).

4.1.2. Dosiahnutie vedomostí vo výchove k občianstvu a proces prechodu žiaka

Rozhodnutie o postupe žiaka na vyššiu úroveň vzdelávania v základnom a strednom vzdelávaní závisí, vo väčšine prípadov, na výstupoch sumatívnych foriem hodnotenia, ktoré je organizované buď školou, alebo centrálnym orgánom ⁽⁴⁷⁾. Táto časť analyzuje, do akej miery sa berú známky žiakov v povinnej výchove k občianstvu, keď sa vyučuje ako samostatný predmet, do úvahy pri rozhodovaní, či by študenti mali postúpiť na ďalšiu úroveň vzdelávania. Ako sa uvádza skôr, výchova k občianstvu sa vyučuje ako samostatný predmet v šiestich vzdelávacích systémoch na primárnej úrovni, 15 na nižšej stredoškolskej úrovni a 13 na vyššej stredoškolskej úrovni (20 rôznych štátov alebo regiónov celkom) (pozri časť 1.1).

Vo väčšine prípadov známky z občianskej výchovy (ako samostatný predmet) sú systematicky brané do úvahy pri rozhodovaní vydať vysvedčenia pri ukončení úrovne alebo stanoviť, či žiaci úspešne ukončili základné alebo nižšie stredoškolské vzdelávanie. Výnimky z tohto všeobecného pravidla sú v Grécku, Francúzsku, Portugalsku, Rumunsku, Fínsku, Spojenom kráľovstve (Anglicko) a v Nórsku.

⁽⁴⁷⁾ Podrobnejšie informácie o podmienkach vstupu na nižšiu stredoškolskú úroveň a certifikované hodnotenie na konci nižšieho a vyššieho stredoškolského vzdelávania pozri EACEA/Eurydice 2012b, st. 162-168.

V Portugalsku a Nórsku výsledky žiaka v samostatných predmetoch „občianska príprava“ a „práca v žiackej rade“ nie sú zahrnuté v sumatívnom hodnotení. V Portugalsku je občianska príprava „nedisciplinárnou oblasťou učiva“ povinného vzdelávania a vychádza z vedomostí a znalostí zo škály predmetov. Hodnotenie žiakov je preto kvalitatívne a nedávajú sa žiadne známky. V Nórsku učitelia považovali absenciu hodnotenia žiakov v predmete „práca v žiackej rade“, ktorý sa vyučuje na nižšom stredoškolskom stupni, za spôsobenie ťažkostí pri implementácii predmetu ⁽⁴⁸⁾. V Grécku maturitné vysvedčenie po ukončení všeobecného vyššieho stredoškolského vzdelávania sa vydáva z celkového priemeru známok z posledného ročníka vyššieho stredoškolského vzdelávania, čo nezahŕňa výchovu k občianstvu, keďže sa vyučuje ako samostatný povinný predmet v predchádzajúcom školskom roku.

Vo Francúzsku, Rumunsku, Fínsku a Spojenom kráľovstve (Anglicko) sa známky zo samostatných predmetov môžu brať do úvahy pri vydávaní vysvedčenia z nižšieho, povinného alebo vyššieho stredoškolského vzdelávania, ale nie je to systematické.

Vo **Francúzsku** sú študijné výsledky žiaka v '*éducation civique, juridique et sociale*' počas troch rokov vyššieho stredoškolského vzdelávania potvrdené učiteľmi a môžu byť použité pri rokovaní komisie pre vydanie maturitného vysvedčenia. V **Rumunsku** a **Fínsku** sa dosiahnuté výsledky žiakov v spoločenských vedách pri vydávaní vyššieho stredoškolského certifikátu berú do úvahy podľa výberu predmetov a či tvoria súčasť štandardizovanej maturitnej skúšky. V **Spojenom kráľovstve (Anglicko)** sú výsledky vo výchove k občianstvu hodnotené na konci povinného vzdelávania, ak žiaci navštevovali krátky kurz výchovy k občianstvu pre získanie všeobecného certifikátu stredného vzdelávania (GCSE). V roku 2010 približne 13 % 16-ročných absolvovalo skúšku z občianskej výchovy ako súčasť GCSE.

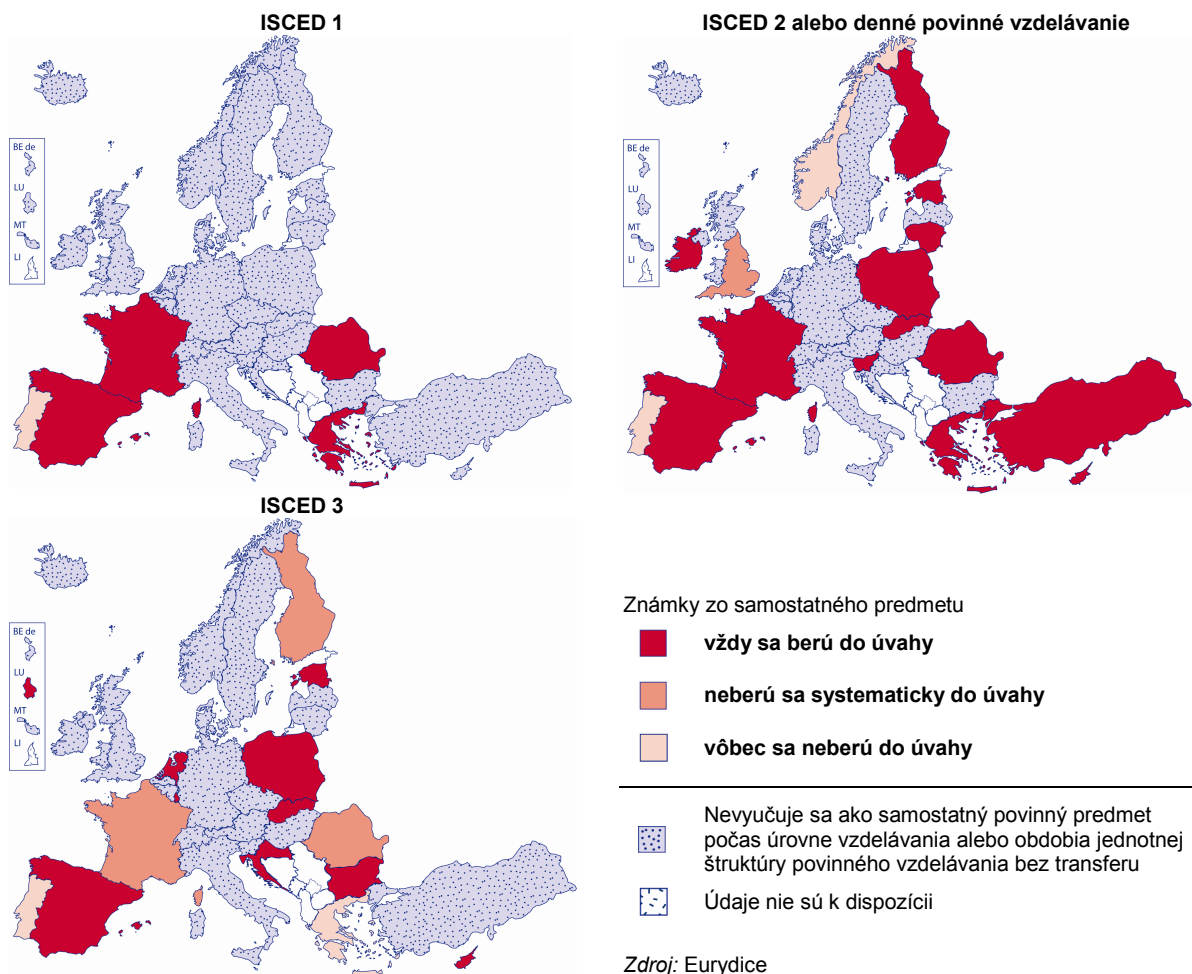
Za iných okolností, pri postupe na ďalšiu úroveň vzdelávania sa systematicky berú do úvahy výsledky žiakov z občianskej výchovy ako samostatného predmetu, všeobecne na základe známok získaných počas interného priebežného hodnotenia alebo v interných záverečných skúškach. Iba vo Francúzsku a Írsku je občianska výchova ako samostatný predmet vždy zahrnutá v externých skúškach.

Vo **Francúzsku** záverečná písomná skúška na nižšej stredoškolskej úrovni zahŕňa francúzsky jazyk, matematiku, dejepis, geografiu a občiansku výchovu. V **Írsku** vydanie certifikátu *Junior Certificate* (nižší stredoškolský certifikát) je na základe iba externých skúšok, ktoré zahŕňajú predmet „občianska, spoločenská a politická výchova“ (CSPE) (pozri časť 4.1.3).

Žiaci v Estónsku si môžu vybrať zo zoznamu možností, či absolvujú externú skúšku zo samostatného predmetu na konci nižšieho stredoškolského vzdelávania. Podobná možnosť existuje v Estónsku, Holandsku, Poľsku, na Slovensku a v Chorvátsku pokiaľ ide o externé skúšky na konci vyššieho stredoškolského vzdelávania. Na rozdiel od toho, v Rumunsku povinné predmety venované konkrétne výchove k občianstvu nie sú súčasťou záverečných externých skúšok, ktoré sa konajú na konci 7. a 8. ročníka. To platí pre externé záverečné skúšky konané na konci vyššieho stredoškolského vzdelávania aj v Bulharsku, na Cypre a v Luxembursku. Podobnú situáciu sme mohli nájsť v Poľsku do školského roku 2010/11. Od ďalšieho školského roka prvky samostatného predmetu „náuka o spoločnosti“ budú zahrnuté v záverečných externých skúškach, ktoré sa konajú na konci nižšieho stredoškolského vzdelávania.

⁽⁴⁸⁾ *Erfaringer med utdanningsvalg og elevrådsarbeid på ungdomstrinnet*, Skúsenost' so vzdelávacími výbermi a prácou žiackej rady v stredných školách, Zdroj: Utdanningsdirektoratet 2011 (Nórske riaditeľstvo pre vzdelávanie a prípravu).

◆ ◆ ◆ **Ukazovateľ 4.1: Prínos známok z občianskej výchovy (vyučovanej ako samostatný povinný predmet) k postupu žiaka na ďalšiu úroveň vzdelávania (ISCED 1, 2 a 3), 2010/11**

Vysvetlivka

Ďalšie informácie o štátoch, kde sa nevyučuje žiadny samostatný povinný predmet, pozri ukazovateľ 1.1. Známky z občianskej náuky ako samostatného povinného predmetu nie sú systematicky brané do úvahy pri prechode žiakov na ďalšiu úroveň vzdelávania, keď sú otáznymi predmetmi, v rôznej miere, predmetom výberu alebo žiakov alebo vzdelávacích autorít. Certifikácia na konci dennej povinnej dochádzky namiesto ISCED 2 sa vzťahuje na Spojené kráľovstvo (Anglicko).

Špecifické poznámky štátov

Česká republika: Vyučovanie samostatného predmetu občianska výchova na úrovni ISCED 2 a 3 závisí od príslušnej školy.

Portugalsko: Dosiahnuté študijné výsledky žiakov v samostatnom povinnom predmete „občianska príprava“ zavedenom v šk. r. 2011/12 v 1. ročníku vyššieho stredoškolského vzdelávania sa neznámujú. Robí sa iba kvalitatívne hodnotenie.

Rumunsko: Záverečné skúšky sa nekonajú na konci nižšieho stredoškolského vzdelávania, ale na konci 8. ročníka.

◆ ◆ ◆

4.1.3. Hodnotenie účasti žiaka v školskom živote a v širšej spoločnosti

Podpora žiakov k aktívnej účasti v škole a komunite sa stala cieľom výchovy k občianstvu vo väčšine európskych štátov. Asi jedna tretina štátov vydala centrálnu metodiku na stredoškolskej úrovni pre hodnotenie účasti žiakov v školskom živote a v širšej spoločnosti (ukazovateľ 4.2). Okrem toho účasť žiakov v školskom živote a/alebo v spoločnosti sa hodnotí v základných školách v Bulharsku, Španielsku, Lotyšsku a Poľsku. Hodnotenie účasti žiakov má rôzne formy vrátane založenia osobných profilov žiakov, uznania účasti v škole a mimo školy prostredníctvom záverečného vysvedčenia, hodnotiac výsledky žiakov na hodinách občianskej výchovy poskytovaných ako samostatný alebo integrovaný predmet. Okrem Nemecka sú známky žiakov za účasť súčasťou hodnotení, ktoré

sumarizujú výsledky žiakov na konci školského roka alebo na konci vzdelávacej úrovne a prispievajú k rozhodovaciemu procesu o budúcej školskej kariére žiakov.

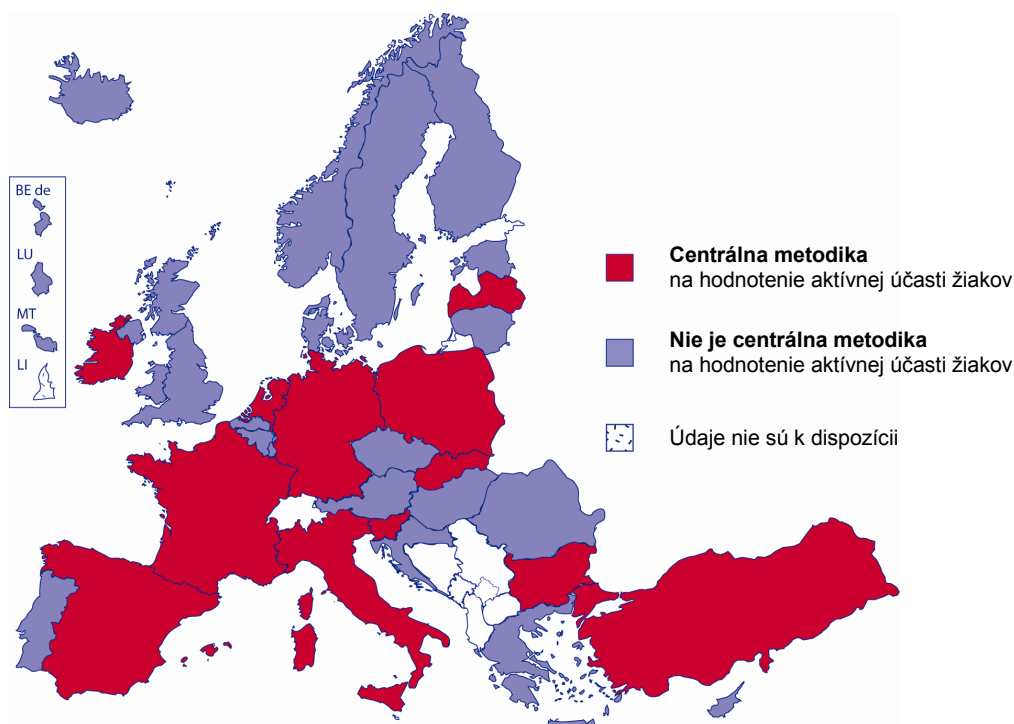
V Bulharsku, Francúzsku, Lotyšsku a Poľsku je účasť žiakov hodnotená a zaznamenaná v osobných profiloch ako známka za účasť v školskom živote alebo ako známka za správanie.

V **Bulharsku** učiteľ pripravuje na konci každého roka základného alebo stredoškolského vzdelávania triedny osobný profil, ktorý hodnotí účasť žiakov v mimoškolských činnostiach (napr. projekty, konferencie, súťaže, olympiády, atď.). Po ukončení základného a stredoškolského vzdelávania je komplexný osobný profil integrálnou súčasťou maturitných vysvedčení.

Vo **Francúzsku** žiaci dostávajú '*note de vie scolaire*' počas celého nižšieho sekundárneho vzdelávania, teda aj na záverečnom vysvedčení. Táto známka vyjadruje prínos žiaka do študentského života a účasť v činnostiach organizovaných alebo uznaných školou.

V **Lotyšsku** a **Poľsku** na základnej úrovni vzdelávania patrí zapojenie žiakov do spoločenských činností v triede alebo školy a do dobrovoľných činností medzi kritériá hodnotenia správania žiakov.

◆ ◆ ◆ **Ukazovateľ 4.2: Centrálna metodika na hodnotenie aktívnej účasti žiakov v škole alebo v komunite (ISCED 2 a 3), 2010/11**

Zdroj: Eurydice

Vysvetlivka

Centrálna metodika sa môže aplikovať na jednu alebo dve úrovne ISCED zahrnuté v ukazovateli.

Špecifické poznámky štátov

Nemecko: Informácie platia pre Severné Porýnie-Vestfálsko.

◆ ◆ ◆

V Taliansku, Holandsku a Poľsku sa kredity a body udeľujú za účasť na komunitne orientovaných mimoškolských aktivitách a berú sa do úvahy vo všeobecnom hodnotení, ktoré poskytuje prístup k stredoškolskému vzdelávaniu (Poľsko), alebo pri získaní maturitného vysvedčenia (Taliansko a Holandsko). V Taliansku a Poľsku to však nie je povinné, zatiaľ čo v Holandsku žiaci musia absolvovať spolu 30 hodín služieb komunite počas stredoškolského vzdelávania, aby dostali maturitné vysvedčenie (podrobnejšie informácie pozri v kapitole 3). V Nemecku, v Severnom Porýní-Vestfálsku, žiaci môžu tiež požiadať o dobrovoľnú prácu v škole i mimo školy, ktorá sa dokumentuje v záznamoch na karte alebo na vysvedčení, ale je to nepovinné a neberie sa do úvahy pri vydávaní vysvedčenia. Nakoniec v Írsku hodnotenie žiaka v CSPE na vydanie vysvedčenia *Junior Certificate* tvorí až do 60 % z hodnotenia pre správu do knihy záznamov o akčnom projekte v danom školskom roku. Akčný projekt je všeobecne prepojený s aktivitami občianstva v alebo mimo školských aktivitách ako je konanie simulovaných volieb alebo exkurzia do mestskej rady.

Prístup a účasť sa môžu posudzovať pri hodnotení žiaka z predmetu, ktorý sa čiastočne alebo úplne venuje výchove k občianstvu. V Španielsku, Slovinsku, na Slovensku a v Turecku kurikulá pre predmet výchova k občianstvu zahŕňajú návrhy kritérií, ktoré učitelia môžu použiť pri hodnotení účasti žiakov v škole alebo v komunite.

V **Španielsku** národné kurikulá pre samostatné predmety „výchova k občianstvu a ľudským právam“ a „etická a občianska výchova“ na nižšej sekundárnej úrovni zahŕňajú kritériá hodnotenia o rozsahu účasti žiakov v aktivitách triedy a školy.

V **Slovinsku** metodika pre učiteľov pre históriu (v ktorých je zahrnutá aj výchova k občianstvu) uvádzajú, že učitelia môžu používať alternatívne formy hodnotenia, ako je hodnotenie aktívnej účasti v diskusiách na triednej alebo školskej úrovni.

Na **Slovensku** národné kurikulum pre samostatný predmet občianska výchova na nižšej strednej úrovni navrhujú napríklad aj hodnotenie účasti žiaka na zasadnutiach obecnej rady.

V **Turecku** hodnotenie v samostatnom predmete „občianstvo a demokracia“ sa robí prostredníctvom sebahodnotiacich formulárov, ktoré umožňujú žiakom zhodnotiť vlastné zručnosti súvisiace s aktívnym zapájaním sa v komunite.

Aj keď neexistujú centrálné smernice pre hodnotenie aktívnej účasti žiakov v alebo mimo školy, učitelia to môžu za určitých okolností brať do úvahy pri ich hodnotení. Z tohto pohľadu práca v projekte, ktorý sa týka školského života alebo komunitné aktivity môžu poskytnúť možnosti pre posúdenie aktívnej účasti žiakov. Napríklad Rakúsko a Poľsko zaviedli projektovú prácu, ktoré nie je prepojená na konkrétny predmet, ale ktorá závisí od typu projektu, môže zahŕňať rozmer aktívnej účasti. V Rakúsku musia byť ohodnotené výsledky žiaka v projektovej práci, zatiaľ čo v Poľsku účasť žiaka v projekte je postačujúca na pozitívne zhodnotenie. Okrem toho v Maďarsku si žiaci môžu vybrať maturitnú skúšku z projektu „ľudstvo, spoločnosť a morálka“. Vzdelávacia autorita rozhoduje o téme projektu, napr. násilie v škole alebo špecifická MVO.

4.2. Hodnotenie škôl

Táto časť analyzuje, ako je výchova k občianstvu zahrnutá do procesu externého a/alebo interného hodnotenia základných a stredných škôl. Najprv posudzuje, či procesy výchovy k občianstvu sú pokryté nariadeniami a odporúčaniami na centrálnej úrovni o hodnotení školy naprieč Európou; potom sa pozrie na hodnotené špecifické stránky školskej činnosti o výchove k občianstvu.

Pre účely tejto štúdie **externé hodnotenie školy** sa definuje ako proces, ktorý vykonávajú hodnotitelia. Reportujú miestnej, regionálnej alebo centrálnej vzdelávacej autorite, ale nie sú zamestnancami danej školy. V niektorých prípadoch sú hodnotitelia z nezávislej hodnotiacej agentúry. Zámerom externého hodnotenia je monitorovať a skvalitniť výkon školy, ako aj umožniť zodpovednosť. Zahrnuté sú mnohé stránky školských činností a riadenia, vrátane vyučovania a učenia. Vo väčšine európskych štátov (okrem Grécka, Talianska, Cypru, Luxemburska a Chorvátska) sú všetky vzdelávacie inštitúcie pre základné a stredné vzdelávanie predmetom externého hodnotenia (Eurydice/EACEA 2012b, str. 39-41).

Interné hodnotenie školy sa vykonáva členmi školskej komunity, t.j. jednotlivcami alebo skupinami osôb, ktoré sú priamo zapojené do školských činností (riaditeľ školy, pedagogickí a administratívni pracovníci a žiaci), alebo inými zainteresovanými stranami (rodičia alebo zástupcovia miestnej komunity). Prispieva k zlepšeniu školy a pomáha zvýšiť štandardy. Realizuje sa v podstate vo všetkých štátoch Európy, zvyčajne povinne. Avšak v Belgicku (Francúzske spoločenstvo) to nie je ani povinné, ani odporúčané. Na Cypre je zriedkavé a v Grécku a Luxembursku existuje v súčasnosti iba vo forme pilotných projektov (Eurydice/EACEA, ibid.).

4.2.1. Otázky výchovy k občianstvu v hodnotení školy

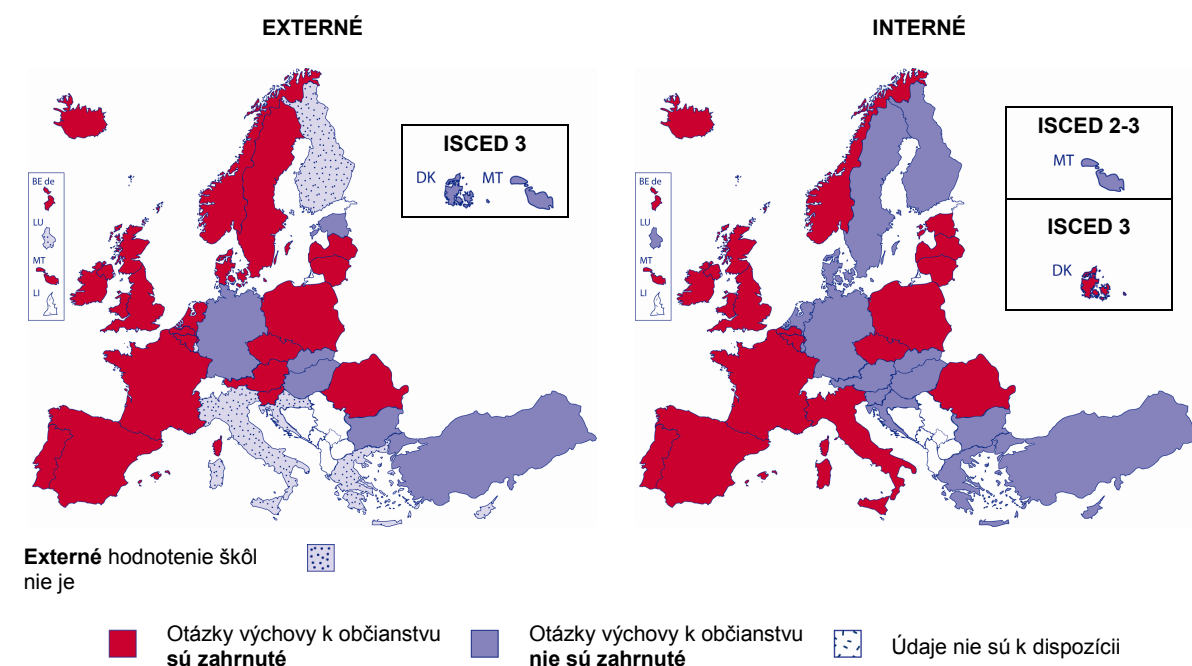
Väčšina štátov, kde sa uskutočňuje hodnotenie školy uvádza, že otázky výchovy k občianstvu sú explicitne pokryté v oficiálnych nariadeniach/opporúčaniach. V devätnástich štátoch sú tieto otázky zahrnuté v externom hodnotení školy a v 17 štátoch v internom hodnotení (pozri ukazovateľ 4.3).

Vo väčšine štátov sa obe hodnotenia školy, externé aj interné, zaoberajú otázkami výchovy k občianstvu podľa platných nariadení a odporúčaní. Jedinými výnimkami sú Holandsko, Rakúsko, Slovinsko a Švédsko, kde je občianstvo zahrnuté iba do externého hodnotenia a Estónsko a Taliansko, kde sa občianstvo berie do úvahy iba v internom hodnotení školy.

Okrem Dánska a Malty, štáty, ktoré pokrývajú otázky spojené s výchovou k občianstvu ako súčasť procesu hodnotenia školy, tak robia na oboch, základnej a strednej úrovni (ISCED 1, 2 a 3). V Dánsku sú však otázky výchovy k občianstvu pokryté len ako časť externého hodnotenia na základnej a strednej úrovni (ISCED 1 a 2); na vyššej strednej úrovni (ISCED 3) je občianstvo zahrnuté iba do procesov interného hodnotenia. Na Malte iba externé hodnotenie škôl pre povinné vzdelávanie (ISCED 1 a 2) a interné hodnotenie základných škôl (ISCED 1) pokrývajú otázky výchovy k občianstvu.

Ukazovateľ 4.3 znázorňuje, že v mnohých štátoch centrálna nariadenia alebo smernice o externom a/alebo internom hodnotení škôl nezahŕňajú žiadne referencie na výchovu k občianstvu. Avšak nemusí to hneď znamenať, že hodnotenie škôl sa nezaobera otázkami občianstva. Vzhľadom na decentralizáciu rozhodovania v oblasti vzdelávania a zvyšujúcu sa autonómiu škôl, môžu existovať požiadavky a odporúčania vydané na regionálnej alebo miestnej úrovni, alebo v rámci vlastnej politiky škôl.

◆ ◆ ◆ **Ukazovateľ 4.3: Otázky výchovy k občianstvu zahrnuté do externého a/alebo interného hodnotenia škôl (ISCED 1, 2 a 3), podľa nariadení/odporúčaní na centrálnej úrovni, 2010/11**

Zdroj: Eurydice

Špecifické poznámky štátov

Nemecko: Situácia sa môže líšiť na úrovni spolkových krajín.

Španielsko: Za hodnotenie škôl sú zodpovedné autonómne spoločenstvá; informácie v ukazovateli reprezentujú bežnú prax v spoločenstvách.

Fínsko: Poskytovatelia vzdelávania (najčastejšie samosprávy) sú zodpovední za hodnotenie efektívnosti poskytovaného vzdelávania a majú pri jeho príprave plnú autonómiu.

Švédsko: Informácie platia pre externé hodnotenie škôl, ktoré uskutočňuje švédska štátna školská inšpekcia.

◆ ◆ ◆

4.2.2. Oblasti školskej činnosti vo výchove k občianstvu, ktoré sú zahrnuté do externého alebo interného hodnotenia školy

Vo vzťahu k poskytovaniu výchovy k občianstvu môže byť hodnotených mnoho druhov školských činností. Pre analytické účely boli tieto aspekty zoskupené do štyroch hlavných oblastí:

- kultúra školy;
- riadenie školy;
- vzťahy so širšou komunitou;
- výučba a učenie sa.

Kultúra školy alebo atmosféra v škole sa týka najmä „systému postojov, hodnôt, noriem, názorov, dennej praxe, princípov, pravidiel, vzdelávacích metód a organizačných stránok“ (Eurydice 2005). Atmosféra alebo kultúra školy môže byť posúdená pomocou kritérií týkajúcich sa starostlivosti o žiakov, ako je ochrana a bezpečnosť žiakov, ako aj starostlivosti o ich citové, psychologické a sociálne potreby, alebo praktickej komunikácie v škole. Hodnotenie riadenia školy vo vzťahu k občianstvu sa týka zabezpečenia, aby žiaci, rodičia a učitelia boli schopní zapájať sa do rôznych rozhodovacích alebo konzultačných orgánov na školskej úrovni ako aj do tvorby politiky školy. Vzťahy školy s jej

zainteresovanými stranami sa môžu merať napríklad pomocou evidencie spolupráce s rodičmi a existenciou formálneho partnerstva s komunitnými organizáciami a inými orgánmi. Napríklad v Spojenom kráľovstve (Anglicko) smernice pre inšpektorov (Ofsted, 2009) ošetrojú prepojenia, ktoré by mali byť vytvorené s inými agentúrami a širšou komunitou, aby sa zabezpečila širšia škála kurikúl a obohatené činnosti, a tak sa podporilo zapojenie žiakov do výchovy k občianstvu. Napokon hodnotenie výučby a učenia sa k občianstvu so všetkými kurikulárnymi predmetmi alebo oblasťami, je zamerané na kvalitu vzdelávacieho a učiaceho sa procesu, žiakov, ako aj na dodržiavanie obsahu schválených kurikúl a na odporúčané vyučovacie metódy.

Aj ďalšie dôležité oblasti školskej činnosti môžu byť zahrnuté do hodnotenia školy. Napríklad v Spojenom kráľovstve (Škótsko) príručka pre inšpekcie zahŕňa tiež medzinárodné vzdelávanie, globálne občianstvo a otázky udržateľnosti.

Externé hodnotenie

Vo vyše polovici štátov, kde sú otázky občianstva zahrnuté do externého hodnotenia školy, hodnotenie pokrýva na všetkých vzdelávacích úrovniach všetky štyri predmetné oblasti; t.j. kultúru školy, riadenie školy, vzťahy so širšou komunitou ako aj výučbu a učenie (pozri ukazovateľ 4.4).

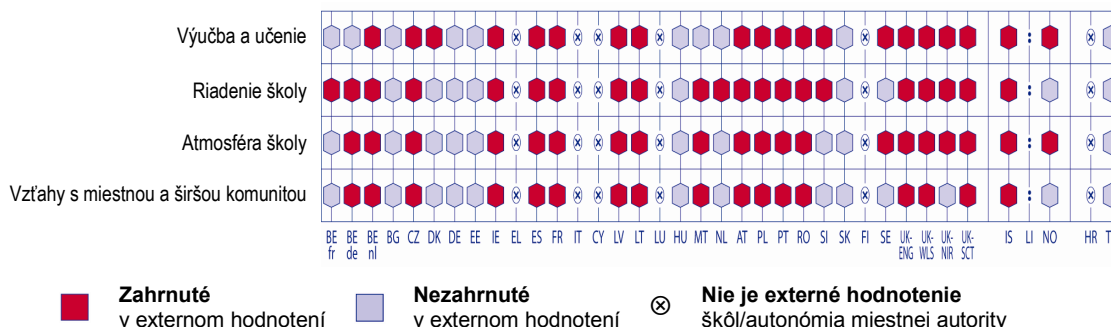
V Belgicku (Nemecké spoločenstvo) a na Malte sa externé hodnotenie vykonáva na všetkých vzdelávacích úrovniach a pokrýva všetky oblasti okrem implementácie kurikúl.

Napríklad v **Belgicku (Nemecké spoločenstvo)** vnímajú inšpektori atmosféru v škole (napr. či existuje zmysel pre školskú identitu medzi všetkými stranami, či sú učitelia rozhodnutí postupovať podľa pravidiel riadenia, a či sa žiaci cítia v škole bezpečne). Inšpektori overujú, či škola stanovila a zverejnila zodpovednosti riaditeľa školy a či sú účastníci (riaditeľ školy, učitelia, rodičia, žiaci a ďalší zamestnanci) pravidelne informovaní o rozhodnutiach jednotlivých školských orgánov. Inšpektori tiež hodnotia na externé vzťahy škôl, napr. či škola podporuje pravidelné výmeny žiakov (*Autonome Hochschule in der DG, 2009*).

V Slovinsku, Švédsku a Nórsku iba dve zo štyroch oblastí sú pokryté na každej úrovni. Napokon v troch štátoch hodnotenie pokrýva iba jednu z predmetných oblastí, t.j. riadenie školy v Belgicku (Francúzske spoločenstvo) a Holandsku a výučba a učenie sa v Dánsku.

Keď sa pozrieme na konkrétne oblasti školskej činnosti, keďže sa týkajú výchovy k občianstvu, neexistujú podstatné rozdiely vo frekvencii, s akou každú z nich pokrývajú oficiálne smernice pre externé hodnotenie. Vo väčšine štátov sú tie isté oblasti hodnotené na každej vzdelávacej úrovni. Avšak existuje niekoľko výnimiek. V Dánsku a na Malte sú aspekty výchovy k občianstvu hodnotené iba počas obdobia povinného vzdelávania. V Írsku sa hodnotenie výučby a učenia k občianstvu realizuje najmä počas predmetových inšpekcií na nižšej strednej úrovni a do určitej miery v rámci celoškolských hodnotení na primárnej úrovni. Aspekty riadenia (úloha žiakov a rodičov v tvorbe politiky školy a v práci školských a rodičovských rád) sú hodnotené iba v celoškolských hodnoteniach na strednej úrovni. Napokon v Litve výučba a učenie a školské vzťahy sú hodnotené iba v strednom vzdelávaní.

◆ ◆ ◆ **Ukazovateľ 4.4: Oblasti školskej činnosti výchovy k občianstvu zahrnuté v externom hodnotení školy (ISCED 1, 2 a 3), podľa nariadení/odporúčaní na centrálnej úrovni, 2010/11**

Zdroj: Eurydice

Vysvetlivka

„Riadenie školy“ sa týka najmä účasti žiakov a rodičov na tvorbe politiky školy a zastúpenia v žiackych/školských radách/orgánoch.

Špecifické poznámky štátov

Dánsko a Malta: Aspekty výchovy k občianstvu sa neberú do úvahy pri externom hodnotení vyšších stredných škôl.

Nemecko: Situácia sa môže líšiť na úrovni spolkových krajín.

Španielsko: Za hodnotenie škôl sú zodpovedné autonómne spoločenstvá; informácie v ukazovateli reprezentujú bežnú prax v spoločenstvách.

Fínsko: Pozri poznámku v ukazovateli 4.3.

Švédsko: Informácie platia pre externé hodnotenie škôl, ktoré uskutočňuje švédska štátna školská inšpekcia.

Inšpektori pri hodnotení kvality výchovy k občianstvu môžu používať rôzne záznamy a metódy.

V niektorých štátoch (napr. Francúzsko a Holandsko) inšpektori skúmajú aj začlenenie aspektov o výchove k občianstvu do vyhlásení o úlohách škôl a/alebo ich plánov rozvoja vzdelávania. Vo Francúzsku národní inšpektori skúmajú kapitoly občianstva (*volet citoyeneté*) v školskom pláne, aby zhodnotili napr. zapojenie riaditeľov škôl, rodičov a žiakov do Rady pre výchovu k zdraviu a občianstvu (*Comité d'éducation à la citoyenneté et à la santé* – CESC) a v iných akciách na úrovni školy a širšej komunity. V Holandsku inšpektori skúmajú jasné začlenenie odkazov na výchovu k občianstvu vo vyhláseniach o úlohe školy a iných školských dokumentoch.

Pri hodnotení aspektov výchovy k občianstvu v školách môžu aj rodičia poskytnúť relevantný zdroj informácií. Napríklad v Írsku sa školskí inšpektori stretávajú s rodičmi, aby získali informácie o činnostiach rád a združení rodičov a monitorovali reálny stupeň zapojenia rodičov do riadenia školy. V Lotyšsku sa rodičia zúčastňujú na prieskume, aby zhodnotili spokojnosť s nástrojmi zapojenia, ktoré sú pre nich prístupné.

Vo Spojenom kráľovstve (Škótsko) príručka pre inšpektorov ⁽⁴⁹⁾ je veľmi detailná a poukazuje na veľký počet indikátorov o výchove k občianstvu.

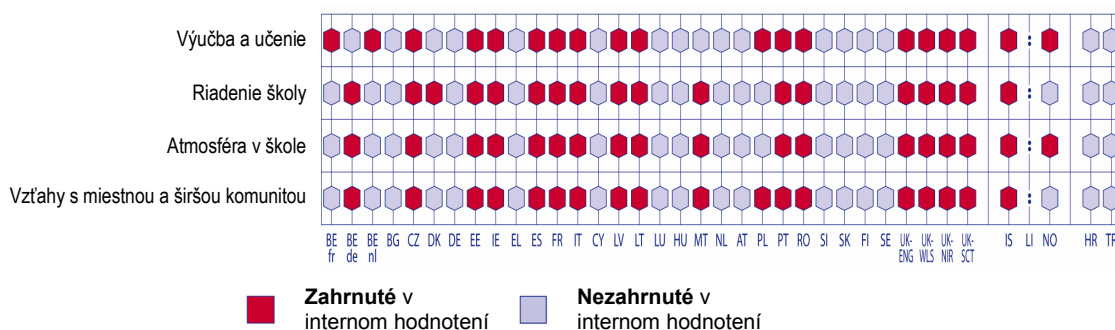
Kľúčové zdroje evidencie zahŕňajú priame pozorovania učiacich sa; úroveň dochádzky, zachovanie a vynechanie; analýzu prípadov násilia, zastrašovania a rasovo-orientovaného správania; mieru účasti a napredovania v športových, kultúrnych a občianskych činnostiach vrátane učenia sa mimo školy; mieru účasti v činnostiach rovesníkov, mentorovacie schémy a zapojenie komunity; mieru, do akej sú splnené potreby všetkých učiacich sa, vrátane tých, ktorí sú ohrození vymeškaním ako ťažko dosiahnuteľné skupiny; a analýzu pripomienok a dotazníkových odpovedí zameraných na skupinu od učiacich sa a iných zainteresovaných osôb, ktorá indikuje mieru spokojnosti s tým, čo poskytuje škola. Inšpektori môžu použiť aj zdroje sebahodnotenia, aby získali dôkazy, podľa ktorej vypracujú svoju správu.

⁽⁴⁹⁾ How Good is Our School 3 HGIOS?3, 2006. <http://www.hmie.gov.uk/Generic/HGIOS>.

Interné hodnotenie

Vo väčšine zo 17 štátov, kde sa výchova k občianstvu berie do úvahy pri internom hodnotení, sú všetky oblasti výchovy k občianstvu identifikované v ukazovateli 4.5 a pokryté na všetkých úrovniach vzdelávania. V Belgicku (Nemecké spoločenstvo) a na Malte (iba primárna úroveň) smernice/nariadenia pre hodnotenie platia pre tri zo štyroch oblastí na všetkých školských úrovniach, výučba a učenie tvoria výnimku. V Poľsku a Nórsku iba dve zo štyroch oblastí výchovy k občianstvu sú pokryté na všetkých úrovniach. Napokon v Belgicku (Flámske spoločenstvo) sú pokryté iba výučba a učenie a v Dánsku iba riadenie školy.

◆ ◆ ◆ Ukazovateľ 4.5: Oblasti školskej činnosti o výchove k občianstvu zahrnuté v internom hodnotení školy (ISCED 1, 2 a 3), podľa nariadení/odporúčaní na centrálnej úrovni, 2010/11

Zdroj: Eurydice

Vysvetlivka

„Riadenie školy“ sa týka najmä účasti žiakov a rodičov na tvorbe politiky školy a zastúpenia v školských radách/orgánoch.

Špecifické poznámky štátov

Dánsko: Riadenie školy je zahrnuté do interného hodnotenia školy na úrovni ISCED 3.

Nemecko: Situácia sa môže líšiť na úrovni spolkových krajín.

Grécko a Luxembursko: Interné hodnotenie sa v súčasnosti realizuje iba vo forme pilotných projektov.

Španielsko: Za hodnotenie školy sú zodpovedné autonómne spoločenstvá a informácie v ukazovateli odrážajú najbežnejšiu prax v komunitách.

Cyprus: Interné hodnotenie sa vykonáva zriedkavo.

Malta: Aspekty o výchove k občianstvu zahŕňajú iba interné hodnotenie základných škôl.

Spojené kráľovstvo (ENG): Metodika *Ofsted* o sebahodnotení bola prepracovaná v roku 2011. Od škôl sa očakáva, že podstúpia sebahodnotenie použitím vlastného prístupu.

◆ ◆ ◆

Ako pri externom hodnotení, keď sa skúmajú konkrétne oblasti školskej činnosti o výchove k občianstvu, neexistujú tu žiadne veľké rozdiely vo frekvencii, s akou sa objavujú. Všetky štyri hlavné oblasti určené v ukazovateli 4.5 sú rovnako zastúpené v štátoch a na vzdelávacích úrovniach. Navyše vo väčšine štátov sa berú do úvahy na každej školskej úrovni tie isté oblasti. Výnimky sú v Írsku, kde výučba a učenie nie sú pokryté na úrovni ISCED 3, a v Litve, kde riadenie školy nie je zahrnuté na úrovni ISCED 1, ani vzťahy školy na úrovni ISCED 3.

Niektoré štáty oznamujú, že inšpektoráty (alebo iné hodnotiace orgány) podnecujú a podporujú školy pri tvorbe sebahodnotiacich kapacít s ohľadom na prax vo výchove k občianstvu.

V **Írsku** v rámci predmetov „Spoločenská a osobná výchova a výchova k zdraviu“ (SPHE) a celkový školský život, školy sú podporované v tom, aby merali kľúčové aspekty vlastnej praxe, vrátane povzbudenia žiakov prispievať miestnej komunite a ako to uľahčiť. Kniha *Pozrime sa na našu školu: Pomôcka pre sebahodnotenie školy* (samostatné verzie pre ISCED 1 a ISCED 2-3), ktorú pripravil inšpektorát, obsahuje indikátory dobrej praxe, ako aj mnohé referencie o dôležitosti komunikácie a hovorcu v rámci školskej komunity a medzi školou a jej komunitou ⁽⁵⁰⁾.

V **Spojenom kráľovstve (Severné Írsko)** zverejnil inšpektorát zdroj *Spolu k zlepšeniu*, aby podporil školy v procese sebahodnotenia. Pre úroveň stredného vzdelávania zahŕňa širokú škálu relevantných indikátorov kvality pre výchovu k občianstvu ⁽⁵¹⁾.

V niektorých štátoch (napr. Francúzsko a Nórsko) školy vytvorili svoje vlastné nástroje a/alebo kritériá pre sebahodnotenie podľa legislatívy a oficiálnych nariadení, odporúčaní a/alebo indikátorov výkonov.

Vo **Francúzsku** školy vykonávajú rôzne opatrenia na hodnotenie svojej vlastnej výkonnosti na základe oficiálnych odporúčaní pre riaditeľov škôl (*lettre de mission*) a špecifických zákonov o financiách (*La Loi organique relative aux lois de finances*). Tieto opatrenia zahŕňajú skúmanie správ činností rôznych rád (napr. administrácia, disciplína, občianstvo a zdravie) a iných združení v škole. V **Nórsku** sú dôležitým nástrojom sebahodnotenia ⁽⁵²⁾ ročné prieskumy žiakov, učiteľov a rodičov, ktoré pokrývajú rôzne aspekty školského života v oblasti občianstva.

4.3. Monitorovanie vzdelávacích systémov

Táto časť skúma spôsoby, akými bola výchova k občianstvu zahrnutá v národných postupoch pre monitorovanie výkonu celého vzdelávacieho systému počas posledných desiatich rokov. Monitorovanie zahŕňa zber a analýzu informácií, aby sa skontrolovala výkonnosť vzdelávacieho systému v súvislosti s cieľmi a štandardmi, a tak bolo možné urobiť akékoľvek potrebné zmeny (EACEA/Eurydice 2012b, str. 46).

Aj keď sa prax medzi európskymi štátmi líši, boli identifikované štyri hlavné typy monitorovacieho procesu, ktoré sa zaoberajú výchovou k občianstvu priamo alebo nepriamo:

- špecifické hodnotenie poskytovania výchovy k občianstvu,
- výskumné projekty o širších vzdelávacích otázkach, ktoré zahŕňajú otázky občianstva,
- prieskumy o účasti v alebo prístupoch mladých k škole, spoločnosti a politike,
- využívanie záverov z externého posudzovania školy alebo štandardizovaného hodnotenia žiakov.

Nemecko, Taliansko, Slovinsko, Švédsko a Nórsko uvádzajú, že vykonali **špecifické hodnotenia poskytovania výchovy k občianstvu** v škole.

V **Nemecku** v rokoch 2002 až 2007, *Bund-Länder-Commission* pre plánovanie a výskum vzdelávania a Nemecký inštitút pre výskum vzdelávania urobili prieskum na 200 všeobecných a odborných stredných školách v 13 *Länder* (spolkových krajinách). Prieskum sa zameriaval na opatrenia škôl, aby podporili demokratické správanie prostredníctvom výučby, projektov alebo celkového školského prostredia ⁽⁵³⁾.

⁽⁵⁰⁾ V týchto dokumentoch nie sú priame odkazy na výchovu k občianstvu, t.j. nie sú určené špecifické indikátory, ale celková podstata dokumentov obsahuje silný dôraz na tieto hodnoty. Pozri PDF verzie na www.education.ie.

⁽⁵¹⁾ 'Spolu k zlepšeniu' pozri <http://www.etini.gov.uk/index/together-towards-improvement/together-towards-improvement-post-primary.pdf>.

⁽⁵²⁾ Webová stránka *Skoleporten* na školskej/mestskej/regiónálnej/národnej úrovni: <http://skoleporten.udir.no/>.

⁽⁵³⁾ Záverečná správa o hodnotení BLK – programu 'To learn and live democracy', Frankfurt, 2007 <http://blk-demokratie.de/index.php?id=83>.

V **Taliansku** skúmala v roku 2010 národná hodnotiaci agentúra pre školský systém (*Invalsi*) vzorku škôl prostredníctvom dotazníkov o implementácii medzikurikulárnej oblasti „Občianstvo a ústava“ (pozri časť 1.1), na ktorú dostali verejné zdroje.

V **Slovinsku** projekt komplexného prieskumu „Výchova k občianstvu pre multikultúrny a globalizovaný svet“ bol realizovaný od januára 2010 do augusta 2011 (⁵⁴). Interdisciplinárna projektová skupina novelizovala obsah, koncepcie, prístupy, stratégie a inštitucionálny rámec výchovy k občianstvu vo svetle súčasných teórií o výchove k občianstvu a prístupov používaných v iných európskych štátoch. Prieskum zistil, že slovinský prístup k výchove k občianstvu sa nezaobera dostatočne všeobecným spoločenským a politickým prostredím alebo otázkami, ktoré predstavujú hlavné výzvy v 21. storočí a že učitelia nemajú dostatočné schopnosti. Tento projekt prieskumu vyústil do návrhov, aby sa do kurikúl výchovy k občianstvu priniesol súčasný globálny a multikultúrny obsah a poskytol nové vyučovacie materiály.

Vo **Švédsku** v rokoch 2009 až 2011 vykonala Národná agentúra pre vzdelávanie (*Skolverket*) komparatívnu štúdiu založenú na rozhovoroch a pozorovaniach, spôsoboch, v ktorých demokratické hodnoty a prístupy boli integrované do školskej práce a predmetov (⁵⁵).

V **Nórsku** realizovalo Riaditeľstvo pre vzdelávanie a prípravu v roku 2010 prieskum, aby identifikovalo výzvy a otázky, ktorým čelia stredné školy pri implementácii samostatného predmetu „Práca žiackej rady“ (nórske Riaditeľstvo pre vzdelávanie a prípravu, 2011). Toto hodnotenie, ktoré zahŕňa rozhovory na školskej a miestnej úrovni v štyroch krajoch, vyústilo do záverečnej správy o školskej praxi a zmene v prístupe pre výučbu občianstva (pozri časť 1.1).

Monitoring výchovy k občianstvu sa môže tiež realizovať ako časť **výskumných projektov o širších vzdelávacích otázkach** na centrálnej úrovni. V skutočnosti v roku 2008/09 v Belgicku (Flámske spoločenstvo) akademický výskumný projekt (Elchardus et al., 2008) skúmal sociálnu a pedagogickú relevantnosť a uskutočniteľnosť medzipredmetových cieľov uvedených na začiatku desaťročia. Efektívnosť medzipredmetových cieľov v občianstve bola špecifickým zámerom tohto prieskumu.

Výstupy výchovy k občianstvu sú niekedy monitorované pomocou prieskumov, aby sa vyhodnotila účasť mladých ľudí alebo prístupov k škole, spoločnosti a politike.

V **Lotyšsku** skúmala v roku 2008 Lotyšská univerzita integráciu mladých ľudí do spoločnosti, ako aj ich občiansku participáciu a prístupy. Časť výskumného projektu (⁵⁶) sa zaoberala účasťou mladých ľudí na školskom živote.

V **Litve** sa národné hodnotenia v oblasti spoločenskej výchovy/výchovy k občianstvu realizujú pravidelne. V roku 2008 sa približne 2 000 mladých ľudí vo veku 16-24 rokov zúčastnilo prieskumu prostredníctvom rozhovorov, konkrétnych skupín a dotazníkov, aby sa posúdila ich participácia v mládežníckych organizáciách, voľbách a komunitných aktivitách (Zaleskienė et al., 2008).

V **Rakúsku** boli dva nedávne prieskumy zamerané na mladých ľudí vo veku medzi 14 a 24 rokov v kontexte zníženia veku voličov v roku 2007 z 18 na 16 rokov. Prvý sa zameral na ich postoje a očakávania výchovy k občianstvu (⁵⁷) a druhý na politické postoje, hodnoty a prax (Filzmaier, 2007).

Napokon výchova k občianstvu môže byť vložená do dvoch mechanizmov používaných pre pravidelné monitorovanie vzdelávacích systémov. Po prvé závery z **externého hodnotenia školy** sú veľmi často používané v Európe na hodnotenie výkonnosti vzdelávacieho systému ako celku (EACEA/Eurydice,

(⁵⁴) <http://www.drzavljanska-vzgoja.org/>.

(⁵⁵) *Redovisning av uppdrag om skolans värdegrund Dnr U 2009/2848/S* [Správa o úlohe hlavných hodnôt v škole] http://www.skolverket.se/2.3894/publicerat/2.5006?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww4.skolverket.se%3A8080%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D2580.

(⁵⁶) *A Portrait of Latvian Youth Today: Integration in Society and Marginalization Risks*, Lotyšská univerzita (Riga, 2009).

(⁵⁷) Filzmaier, Peter: *Jugend und Politische Bildung – Einstellungen und Erwartungen von 14- bis 24-Jährigen* [Mládež a výchova k občianstvu – postoje a očakávania 14 až 24-ročných]. Viedeň 2007 (www.donau-uni.ac.at/dpk/studie).

2012b) a národné správy založené na týchto údajoch niekedy pracujú s poskytovaním výchovy k občianstvu.

V **Írsku** pripravuje Odbor inšpektorátu vzdelávania a zručností správy o vzdelávacom systéme na základe celoškolských a predmetových inšpekcií vykonávaných počas roka, ktoré hodnotia, ako sú rôzne predmety implementované. Správa z roku 2009 bola zameraná na poskytovanie sociálnej, individuálnej a zdravotnej výchovy na primárnej úrovni ⁽⁵⁸⁾.

V **Holandsku** vykonáva Inšpektorát všeobecné závery o stave výchovy k občianstvu v každoročnej správe ⁽⁵⁹⁾.

V **Spojenom kráľovstve (Anglicko)** neministerský vládny odbor pre inšpekciu škôl (*Ofsted*) zverejnil správu v roku 2010, ktorá bola zameraná na implementáciu predmetu „občianstvo“ (*Ofsted*, 2010).

Po druhé národný monitoring na základe výstupov **štandardizovaného hodnotenia žiakov** je veľmi rozšírený v Európe. Väčšina štátov, kde sa realizuje takéto hodnotenie, zhromažďuje výsledky na získanie všeobecného prehľadu, akú výkonnosť má národný alebo centrálny vzdelávací systém a na tomto základe informuje tvorcov politik (EACEA/Eurydice, 2012b). Avšak vo väčšine štátov predmety venované výchove k občianstvu nie sú hodnotené v národných testoch a taktiež nie sú hodnotené ani spoločenské a občianske zručnosti žiakov (EACEA/Eurydice 2009). Napriek tomu v Írsku a Francúzsku ⁽⁶⁰⁾ sú samostatné predmety venované výchove k občianstvu (t.j. „CSPE“ a „občianska výchova“ v poradí) zahrnuté do národných skúšok, ktoré sa konajú na konci nižšieho stredného vzdelávania a sú povinné pre všetkých žiakov (pozri časť 4.1). Z času na čas sa v Írsku vydávajú národné správy o výkonnosti škôl vo vzťahu k CSPE ⁽⁶¹⁾.

Ďalšie typy národných testov primárne cielené na monitoring vzdelávacieho systému ako celku, sa zaoberajú výchovou k občianstvu v siedmich štátoch alebo regiónoch. V Belgicku (Flámske spoločenstvo), Francúzsku, Litve a Slovinsku tieto národné testy zahŕňajú predmety plne alebo čiastočne venované výchove k občianstvu a môžu byť vykonávané každoročne alebo pravidelne ako časť procesu rotácie predmetov.

V **Belgicku (Flámske spoločenstvo)** sa posledné národné hodnotenie oblastí „spoločnosť“, „vesmír“, „čas“ a „použitie rôznych informačných zdrojov“ z predmetu „štúdie životného prostredia“ konalo v máji 2010. Ciele výsledkov primárneho vzdelávania v spoločensko-ekonomických, spoločensko-kultúrnych ako aj politických a právnych aspektoch oblasti „spoločnosť“ boli testované na vzorke temer 3 400 žiakov v poslednom ročníku primárneho vzdelávania v 113 školách.

Vo **Francúzsku** je občianska výchova jedným z rotačných predmetov v národnom teste založenom na predmete (*Cycle d'évaluations disciplinaires réalisées sur échantillons*), ktorý sa vykonáva na vzorke škôl na konci základnej školy a na konci povinnej školskej dochádzky.

⁽⁵⁸⁾ Pozri správy školskej inšpekcie (CSPE) na www.education.ie.

⁽⁵⁹⁾ <http://www.onderwijsinspectie.nl/actueel/publicaties/Onderwijsverslag+2009-2010.html>.

⁽⁶⁰⁾ Písomná skúška vykonaná na národnej úrovni na získanie národného certifikátu sa nepovažuje za národný test ako taký (t.j. EACEA/Eurydice 2009 a EACEA/Eurydice 2012b) vzhľadom na nedostatok centrálnych procedúr pre administráciu a známkovanie tejto skúšky. Cieľom je zdôrazniť, že jej obsah je štandardizovaný na národnej úrovni, zahŕňa samostatný povinný predmet „občianska výchova“.

⁽⁶¹⁾ Tieto správy a ročná štatistika pre CSPE sú dostupné na www.examinations.ie.

V **Litve** sa integrovaný kurz spoločenských vied, ktorý zahŕňa predmet „občianska náuka“, testuje každý druhý rok na vzorke žiakov v 10. ročníku.

V **Slovinsku** na konci deviateho ročníka všetci žiaci robia národný test vo svojom materinskom jazyku, matematike a treťom predmete, ako to stanovuje ministerstvo školstva. Každý rok minister stanoví štyri predmety zo zoznamu povinných predmetov v 8. a 9. ročníku; môže stanoviť „občianstvo, výchovu k vlastenectvu a etiku“, keďže je to povinný predmet v 7. a 8. ročníku. Iba jeden zo štyroch predmetov je hodnotený v každej škole.

Okrem toho Španielsko, Lotyšsko a Fínsko vykonávajú národné testy so zámerom monitorovania, ktoré nie sú zamerané na konkrétny predmet, ale na zručnosti v konkrétnych oblastiach. Spoločenské a občianske zručnosti bývajú monitorované pravidelne (Španielsko a Fínsko) alebo ročne (Lotyšsko).

V **Španielsku** Inštitút hodnotenia v spolupráci so všetkými autonómnymi spoločenstvami pravidelne vykonáva všeobecné diagnostické hodnotenie založené na vzorke, aby zmerali výsledky žiakov v kľúčových zručnostiach stanovených hlavnými národnými kurikulumami, vrátane spoločenských a občianskych kompetencií. V 2008/09 spoločenské a občianske zručnosti boli hodnotené vo 4. ročníku primárneho vzdelávania. V roku 2010 boli hodnotené v 2. ročníku stredného vzdelávania. Okrem toho všetky autonómne spoločenstvá vykonávajú vlastné ročné diagnostické posudky vykonávané na všetkých žiakoch v určitých ročníkoch.

V **Lotyšsku** žiaci v treťom a šiestom ročníku primárneho vzdelávania musia podstúpiť národný test s kombinovaným obsahom, aby sa zhodnotilo ich spoločensko-kultúrne zručnosti. Spoločensko-kultúrna zručnosť zahŕňa socializačné schopnosti, vedomosti o lotyšskej a svetovej kultúre, nezávislé schopnosti učiť sa, spolupracovať a byť tolerantný.

Vo **Fínsku** predmety v testoch založené na vzorke sú stanovené v súlade s národnými prioritami. V roku 2011 boli testované vedomosti, schopnosti a postoje vo výchove k občianstvu a aktívna participácia u 15-ročných žiakov.

Malo by sa poznamenať, že okrem národných iniciatív zameraných na monitorovanie výchovy k občianstvu mnohé štáty, ktoré sú zahrnuté v tejto štúdii, sa zúčastnili v posledných dvoch prieskumoch IEA (Medzinárodná asociácia pre hodnotenie vzdelávacích výsledkov) týkajúcich sa výchovy k občianstvu. A následne tieto výsledky môžu tvoriť budúce politiky. Výstupy oboch prieskumov poskytujú národné informácie o výsledkoch žiakov vo výchove k občianstvu, ako aj o praxi v školách. Štúdiá o občianskej výchove z roku 1999 zahŕňa 22 vzdelávacích systémov pokrytých v tejto štúdii a Štúdiá o občianskej výchove z roku 2009 pokrýva 21 systémov. V Rakúsku bol medzinárodný prieskum pripravený na mieru národnému kontextu výchovy k občianstvu pomocou zahrnutia špecifického rakúskeho modulu navyše k nástrojom používaným v ďalších štátoch. Modul zahŕňal nasledujúce predmetové záležitosti: implementácia výchovy k občianstvu v školách; školská demokracia; účasť žiakov; postoje žiakov k politike a politikom; ako aj rozvoj kompetencií pre aktívne občianstvo v rámci a mimo školského kontextu.

*

*

*

Súhrn

Táto kapitola skúmala, ako je výchova k občianstvu hodnotená a posudzovaná pri hodnotení jednotlivých žiakov a zhodnotenie školy, ako aj prostredníctvom rôznych procesov používaných na monitorovanie výkonnosti vzdelávacieho systému ako celku.

Žiaci v celej Európe sa hodnotia podľa vedomostí a pochopenie otázok občianstva podľa používaných štandardných opatrení pre rôzne samostatné alebo integrované predmety, v ktorých sa vyučuje občianstvo. Niektoré štáty tiež začali navrhovať hodnotiace nástroje pre učiteľov alebo národné štandardizované testy pre žiakov, ktoré sa snažia ohodnotiť spoločenské a občianske kompetencie nezávisle od daného predmetu. Približne tretina štátov vydala centrálnu metodiku na používanie celkových foriem hodnotenia na posúdenie účasti žiakov na školskom živote alebo na aktivitách komunity. Výstupy tohto hodnotenia môžu mať vplyv na kariéru žiaka v škole v budúcnosti.

Vo väčšine prípadov známky získané v povinných samostatných predmetoch občianstva na primárnej, nižšej alebo vyššej strednej úrovni sa berú do úvahy pri rozhodovaní o prechode žiaka na ďalšiu úroveň vzdelávania alebo pri získaní maturitného vysvedčenia. Hodnotenie výsledkov žiaka v predmetoch týkajúcich sa občianstva je zvyčajne priebežné počas roka alebo pomocou záverečného interného hodnotenia. Keď sú predmety občianstva súčasťou záverečných externých skúšok, prax sa líši medzi európskymi štátmi. Iba vo Francúzsku a Írsku je samostatný predmet zameraný na občianstvo systematicky zahrnutý do externých skúšok. V ďalších štátoch, kde je občianstvo vyučované ako samostatný povinný predmet, môže byť zahrnutý iba do národných externých skúšok pre tých žiakov, ktorí sa rozhodli pre štúdium tohto predmetu. Napokon v Portugalsku a Nórsku žiaci nie sú klasifikovaní známkou za štúdium občianstva, a tak nemôžu byť brané do úvahy pri rozhodovaní o postupe študenta na ďalšiu úroveň vzdelávania.

Skoro vo všetkých európskych štátoch školy posudzujú externí aj interní hodnotitelia pre účely zlepšenia, monitorovania a zodpovednosti. Vo väčšine prípadov sa centrálna nariadenia a odporúčania pre hodnotenie zaoberajú výučbou a učením občianstva. Keďže výchova k občianstvu je komplexný proces, ktorý nie je obmedzený len na formálnu výučbu výchovy k občianstvu v triede, široká škála ďalších opatrení školy môže byť tiež posudzovaná. Tie sa týkajú najmä výučby a učenia; školskej atmosféry, vrátane otázok starostlivosti o žiakov; účasti zainteresovaných osôb, ako sú rodičia, na riadení školy a v rozvoji školskej politiky; ako aj vzťahov škôl s miestnou a širšou komunitou. Vo väčšine prípadov externí alebo interní hodnotitelia posudzujú, či prax v týchto štyroch oblastiach je organizovaná spôsobom, ktorý podporí účinné poskytnutie výchovy k občianstvu.

Napokon výchova k občianstvu je zahrnutá do posúdenia celého vzdelávacieho systému. V Európe je veľmi rozšírené monitorovanie výkonnosti vzdelávacieho systému zberom informácií na národnej úrovni. Počas posledných desiatich rokov sa približne dve tretiny štátov zaoberali výchovou k občianstvu priamo alebo nepriamo ako súčasť národného monitorovacieho procesu. Aj keď zopár štátov uvádza, že realizovali prieskumy so špecifickým cieľom posúdenia poskytovania výchovy k občianstvu, mnoho štátov sa naozaj zaoberá výchovou k občianstvu pomocou ďalších mechanizmov hodnotenia. Národné správy založené na údajoch z externých inšpekcií školských a žiackych výsledkov v národných testoch sú pravidelne používané na monitorovanie výkonnosti systému a môžu sa niekedy špecificky zamerať na výchovu k občianstvu. Väčšina štátov však nezahŕňa predmety venované plne alebo čiastočne výchove k občianstvu do svojich národných testovacích systémov. Napokon širšie prieskumy o zapojení mladých ľudí alebo ich postojoch ku škole, spoločnosti alebo politike môžu byť tiež použité na monitorovanie výstupov výchovy k občianstvu, ako je to v prípade Lotyšska, Litvy a Rakúska.

KAPITOLA 5: PRÍPRAVA A PODPORA UČITEĽOV A RIADITEĽOV ŠKÔL

Učiteľia spolu s ďalšími pedagogickými zamestnancami majú dôležitú úlohu pri transformovaní cieľov politiky, ktoré tvoria základ výchovy k občianstvu, na efektívnu prax. Kapitola 1 ukázala, že vo výučbe výchovy k občianstvu sa podporujú rôzne prístupy. Od učiteľov sa očakáva, že budú vyučovať výchovu k občianstvu ako samostatný predmet, ako integrovanú oblasť v rámci širšieho predmetu, za ktorý sú normálne zodpovední, alebo ako prierezovú tému vo viacerých predmetoch. Aby naplnili svoje poslanie, učiteľia musia dostať primerané počiatočné vzdelávanie, ako aj kontinuálny odborný rast.

Okrem stanovenia, ktoré vyučovacie postupy sa majú používať, národné kurikulá alebo ďalšie nariadenia/ odporúčania často zdôrazňujú, že výučba občianstva v triedach by mala byť posilnená praktickými skúsenosťami získanými v aktivitách v škole alebo mimo nej. Preto riaditelia škôl a celá školská komunita majú dôležitú úlohu pri zabezpečení, že žiaci dostávajú kvalitnú výchovu k občianstvu, ktorá ich pripraví, aby sa stali plnohodnotnými a aktívnymi dospelými členmi spoločnosti.

Vzdelávanie a odborná príprava poskytnutá učiteľom a riaditeľom škôl, aby boli schopní poskytnúť výchovu k občianstvu v školách a dostupné typy neustálej podpory majú preto kľúčovú dôležitosť a sú predmetom tejto kapitoly. Prvá časť je zameraná na učiteľov a skúma:

- kvalifikácie potrebné na vyučovanie výchovy k občianstvu;
- poskytovanie kontinuálneho odborného rastu pre učiteľov;
- opatrenia podpory dostupné pre učiteľov výchovy k občianstvu.

Druhá časť sa sústreďuje na riaditeľov škôl a pokúša sa analyzovať ich oficiálnu špecifickú úlohu s ohľadom na implementáciu výchovy k občianstvu v školách; ďalej skúma, či existujú nejaké ďalšie opatrenia, ktoré majú pripraviť riaditeľov na ich úlohu a pomôcť im plniť povinnosti.

5.1. Vzdelávanie a podpora učiteľov

Efektívne počiatočné vzdelávanie a kontinuálny odborný rast pre učiteľov, plus ďalšie typy podpory tvoria základ pre poskytovanie primeraných schopností vyučovať občianstvo na základných a stredných školách.

5.1.1. Počiatočné vzdelávanie a kvalifikácie

Táto analýza sa zameriava najmä na kvalifikácie potrebné na vyučovanie výchovy k občianstvu, ale nepokrýva úroveň, obsah alebo dĺžku vzdelávacích programov pre učiteľov ⁽⁶²⁾.

Vo všeobecnosti učiteľia výchovy k občianstvu na primárnej úrovni sú všeobecní učiteľia, to znamená, že sú kvalifikovaní na výučbu všetkých alebo väčšiny vyučovacích predmetov v kurikulách. Pravidlom je, že požadované vyučovacie schopnosti sú spoločné pre všetkých všeobecných učiteľov. Naopak, na stredoškolskej úrovni sú učiteľia občianstva špecializovaní učiteľia, zvyčajne kvalifikovaní na vyučovanie jedného alebo dvoch predmetov. V niekoľkých štátoch (napr. Belgicko (Flámske spoločenstvo), Francúzsko, Spojené kráľovstvo (Škótsko)) boli definované spoločné kompetencie priamo prepojené na občianstvo pre všetkých stredoškolských učiteľov, bez ohľadu na ich predmetovú špecializáciu.

⁽⁶²⁾ Podrobnejšie informácie o týchto otázkach nájdete v *Key Data on Education in Europe 2012*, kapitola E.

V **Belgicku (Flámske spoločenstvo)** kvalifikovaní špecializovaní učitelia musia získať potrebné základné kompetencie, aby naplnili rôzne ciele výsledkov stanovených národnými kurikulumami pre stredoškolské vzdelávanie počas vyučovacej praxe. Vo vzťahu k občianstvu musia napríklad byť schopní rešpektovať práva detí v ich výučbe.

V **Spojenom kráľovstve (Škótsko)** štandard pre počiatočné vzdelávanie učiteľov špecifikuje očakávania od novokvalifikovaného učiteľa na primárnej alebo stredoškolskej úrovni, odkazuje veľakrát na výchovu k občianstvu. Konkrétne stanovuje, že učitelia musia nadobudnúť „vedomosti a pochopenie, aby naplnili svoju zodpovednosť s ohľadom na prierezové témy zahŕňajúce občianstvo, tvorivosť, podnikateľské postoje, gramotnosť a matematickú gramotnosť, osobnú, spoločenskú a zdravotnú výchovu a IKT, ako primerané pre rezort a stupeň vzdelávania“⁽⁶³⁾.

V **Nórsku** nové národné kurikulumy nariadenia pre učiteľov na primárnej a nižšej stredoškolskej úrovni (ustanovené v roku 2010) určujú, že vzdelávacie výstupy budúcich učiteľov by mali zahŕňať vedomosti o právach detí z národnej a medzinárodnej perspektívy, ako aj schopnosť rozvíjať u žiakov chápanie demokracie, demokratickej účasti a schopnosti kritickej reflexie.

Vo väčšine štátov nariadenia o počiatočnom vzdelávaní učiteľov a/alebo ich kvalifikácii na centrálnej úrovni definujú oblasti špecializácie pre stredoškolských učiteľov podľa študijných programov, ktoré absolvovali. Vo všeobecnosti je oblasť výchovy k občianstvu integrovaná v rámci počiatočných vzdelávacích programov pre špecializovaných učiteľov histórie, geografie, filozofie, etiky/náboženstva, sociálnych vied alebo ekonomiky.

V **Lotyšsku** väčšina vysokoškolských inštitúcií (HEIs) pre vzdelávanie učiteľov, organizuje študijné programy pre prípravu učiteľov spoločenských vied vo výchove k občianstvu ako ich druhú kvalifikáciu. Napríklad Akadémia pre prípravu učiteľov a manažment vzdelávania v Ríge poskytuje pre budúcich učiteľov spoločenských vied vzdelávací program „kurikulum a metódy výchovy k občianstvu v multikultúrnej spoločnosti“. Národný štandard pre učiteľov občianstva im dáva zodpovednosť za „zlepšenie občianskej a demokratickej participácie žiakov v spoločnosti“.

Na **Slovensku** pedagogické fakulty poskytujú počiatočné vzdelávacie programy pre učiteľov ako predmetových špecialistov vo výchove k občianstvu v kombinácii s inými predmetmi (napr. etika alebo slovenský jazyk).

Vo **Fínsku** stať sa učiteľom dejepisu si vyžaduje stupne a kvalifikácie ako v histórii, tak aj v spoločenských vedách (ktoré zahŕňajú spoločenské vedy, občianstvo, politiku, právnu výchovu a ekonomiku). Budúci učitelia musia najprv získať magisterský stupeň v týchto predmetoch a potom ukončiť vzdelávací program pre učiteľov, ktorý zahŕňa pedagogiku a didaktiku histórie a spoločenských vied, ako aj praktickú prípravu v univerzitných školách poskytujúcich praktickú prípravu pod vedením školiacich učiteľov.

Okrem predmetov spomenutých vyššie, niektoré štáty tiež spomínajú psychológiu (Bulharsko, Cyprus a Lotyšsko), právo (Bulharsko a Taliansko) alebo iné predmety (napr. latinský a grécky jazyk na Cypre, kultúrne štúdiá v Lotyšsku), ktoré zahŕňajú vyučovanie občianstva. Znamená to, že napríklad v Grécku absolventi vysokoškolských inštitúcií poskytujúcich programy v politických vedách, sociológii, spoločenských štúdiách, práve a ekonomike môžu tiež učiť výchovu k občianstvu v stredných školách. Malo by sa tiež spomenúť, že v niekoľkých štátoch (napr. Dánsko, Írsko a Spojené kráľovstvo) neexistujú žiadne nariadenia o riadiacich oblastiach špecializácie a/alebo inštitúcie počiatočného vzdelávania učiteľov samé rozhodujú o obsahu študijných programov a oblastiach špecializácie. V týchto prípadoch si potenciálny špecializovaný učiteľ môže vybrať akýkoľvek predmet alebo kombináciu predmetov.

Iba v Spojenom kráľovstve (Anglicko) sa potenciálnym učiteľom umožňuje pripraviť sa ako špecializovaný učiteľ pre výchovu k občianstvu. Rôzne vysokoškolské inštitúcie poskytujú jednoročné

⁽⁶³⁾ <http://www.gtcs.org.uk/standards/standard-initial-teacher-education.aspx>.

postgraduálne programy, ktoré pokrývajú teoretické vedomosti o predmete spolu s praktickou skúsenosťou výučby.

Niekoľko štátov poskytlo správy o počiatočnom vzdelávaní učiteľov v občianstve. V Turecku oficiálne nariadenia o počiatočnom vzdelávaní stredoškolských učiteľov nezahŕňajú prípravu pre vyučovanie občianstva ako samostatného predmetu. V Chorvátsku potrebné kvalifikácie na vyučovanie samostatného voliteľného predmetu vo výchove pre ľudské práva a demokratické občianstvo na primárnej a nižšej stredoškolskej úrovni vzdelávania môžu byť nadobudnuté výhradne prostredníctvom programov kontinuálneho odborného rastu a iba učitelia, ktorí absolvovali tieto programy, môžu vyučovať tento predmet. Česká republika reportovala, že zatiaľ neexistuje všeobecne akceptovaná definícia výchovy k občianstvu, a tak doposiaľ nebola zahrnutá do programov vzdelávania učiteľov. Avšak v súčasnosti sa vytvárajú v Stredisku občianskej výchovy na Masarykovej univerzite v Brne. Napokon v Írsku poskytovanie dostatočne vhodne kvalifikovaných učiteľov na výučbu nového predmetu „politika a spoločnosť“, ktorý má byť zavedený na vyššej stredoškolskej úrovni, ostáva vážnou plánovanou výzvou pre ministerstvo školstva a zručností.

Je potrebné poznamenať, že zmeny v oficiálnych kurikulumoch štátov ako zavedenie nového predmetu môžu byť nasledované centrálnymi opatreniami pre počiatočné vzdelávanie učiteľov. V Rakúsku napríklad nový predmet „história, spoločenské vedy a výchova k občianstvu“ v 8. ročníku bol zavedený v roku 2008/09. Výsledkom toho sa výchova k občianstvu stala povinným predmetom pre všetkých budúcich učiteľov, ktorí navštevovali pedagogické fakulty (*Pädagogische Hochschule*), a pre všetkých študentov, ktorí študujú históriu na univerzitách.

5.1.2. Kontinuálny odborný rast a podporné opatrenia pre učiteľov

Rôzne formy kontinuálneho odborného rastu zamerané na výchovu k občianstvu sú dostupné učiteľom vo väčšine európskych štátov. Organizácia kontinuálneho odborného rastu sa v rôznych štátoch líši a okrem vzdelávacích autorít zahŕňa ďalších poskytovateľov, menovite akreditované strediská pre ďalšie vzdelávanie učiteľov, asociácie, MVO alebo súkromné organizácie. Projekty kontinuálneho odborného rastu sa líšia v rôznych štátoch v ich trvaní, špecifických cieľoch a obsahu. V niektorých štátoch poskytovanie kontinuálneho odborného rastu je úplne decentralizované, a tak informácie o jeho obsahu nie sú dostupné. Niektoré štáty uvádzajú, že opakujú program kontinuálneho odborného rastu o výchove k občianstvu.

V **Belgicku (Francúzske spoločenstvo)** Inštitút ďalšieho odborného rastu (*Institut de la formation en cours de carrière – IFC*) organizuje kurzy o smerovaní politiky a prioritných témach stanovených vládou. IFC ponúka kurzy napr. demokratického riešenia konfliktov alebo účasti žiakov na školskom živote. V súčasnosti boli takého programy zamerané na identifikáciu diskriminácie v školách a na sociálnu inklúziu (⁶⁴).

V **Belgicku (Flámske spoločenstvo)** niekoľko organizácií a MVO (⁶⁵), ktoré ponúkajú programy kontinuálneho vzdelávania vo výchove k občianstvu, môže sprístupňovať informácie o materiáloch a príprave prostredníctvom webovej stránky ministerstva školstva, ako aj prostredníctvom ministerskej publikácie „Klasse“, ktorá je voľne distribuovaná všetkým školám a učiteľom.

Vo **Francúzsku** trojdňové vzdelávacie stretnutia na témy výchovy k občianstvu organizujú regionálne vzdelávacie authority a sú zamerané najmä na učiteľov histórie a geografie na primárnej a nižšej stredoškolskej úrovni. Avšak učitelia ďalších predmetov sa môžu tiež zúčastniť, ak chcú vyučovať občianstvo.

(⁶⁴) Katalóg je dostupný na <http://www.ifc.cfwb.be/>.

(⁶⁵) Niektoré príklady týchto organizácií zahŕňajú: Flámska organizácia pre výchovu k ľudským právam (www.vormen.org); Kleur Bekennen: svetové občianstvo (www.kleurbekennen.be); Studio Globo: vzdelávanie rozvoja, interkultúrna výchova (www.studioglobo.be).

Na **Malte** kurzy a semináre kontinuálneho odborného rastu občianstva sa konajú sporadicky. Napríklad v septembri roku 2009 niekoľko takýchto kurzov pre učiteľov zodpovedných za predmet „osobný a spoločenský rozvoj“ (PSD) bolo realizovaných v súvislosti s výchovou k občianstvu a ľudskými právami a aktívnou participáciou študentov. Kurzy kontinuálneho odborného rastu pre učiteľov pracujúcich na rôznych miestach v základných školách, ktoré boli organizované v roku 2011/12, zahŕňali výchovu k občianstvu so sústredením sa na študentské rady.

V **Rakúsku** magisterské programy vo výchove k občianstvu organizované na rôznych univerzitách ⁽⁶⁶⁾ sú dostupné pre učiteľov všetkých predmetov na všetkých typoch škôl. Ich zámerom je podporiť učiteľov v napĺňaní výchovy k občianstvu čo najefektívnejšie v rámci špecializovaného predmetu alebo/a na základe vzdelávacieho princípu výchovy k občianstvu.

Vo väčšine štátov programy sú kontinuálneho odborného rastu zamerané najmä na učiteľov výchovy k občianstvu. Avšak ďalší učitelia a pedagogickí zamestnanci, ako sú riaditelia škôl alebo výchovní poradcovia, sa ich môžu tiež zúčastniť. V Poľsku je program zameraný na učiteľov niekoľkých predmetov: vedomosti o spoločnosti, história a poľský jazyk, ako aj na učiteľov zodpovedných za školské európske kluby a vodcov zapojených do činnosti zameraných na rozširovanie výchovy k občianstvu. V Slovinsku okrem učiteľov zodpovedných za občianstvo sú zapojení aj vedúci učitelia ako aj ďalší učitelia. V Spojenom kráľovstve (Anglicko) a Rakúsku sa všetci kvalifikovaní učitelia môžu zúčastniť takýchto programoch. Podobne v Taliansku a Chorvátsku je kontinuálny odborný rast dostupný učiteľom všetkých ročníkov a všetkých typov škôl.

Asi tretina európskych štátov prijala národné programy kontinuálneho odborného rastu alebo projekty, aby pomohli učiteľom rozvíjať odborné vedomosti a zručnosti v oblasti občianstva. Tieto programy sú zvyčajne koordinované a financované verejnými autoritami na centrálnej a/alebo regionálnej úrovni. Avšak vzdelávacie inštitúcie pre učiteľov, MVO alebo iné orgány môžu byť tiež zahrnuté.

Prebiehajúce programy v Španielsku, Taliansku, Lotyšsku, Poľsku, Slovinsku a Spojenom kráľovstve sú celonárodné dlhotrvajúce projekty zamerané na skvalitnenie výchovy k občianstvu a posilnenie vedomostí a kompetencií učiteľov v oblasti. Podobný program bol teraz ukončený v Írsku.

V **Španielsku** prioritné oblasti Vzdelávacieho plánu učiteľov ministerstva školstva vytvorili základ vzdelávacích aktivít pre učiteľov zameraných na otázky ako žiť a pracovať spolu a pokojné riešenie konfliktov; rovnosť práv pre rôzne skupiny, špeciálne medzi mužmi a ženami a budovanie vzťahov s rodičmi. Inštitút pre prípravu učiteľov, výskum a inovácie vo vzdelávaní (*IFIIE*) ⁽⁶⁷⁾, odbor ministerstva, je zodpovedný za koordináciu programu. Okrem toho autonómne spoločenstvá sú zodpovedné najmä za kontinuálny odborný rast a majú vlastné vzdelávacie programy, ktoré pokladajú tieto otázky tiež za prioritné.

V **Írsku** je národný prístup kontinuálneho odborného rastu zameraný na samostatný predmet „občianska, spoločenská a politická výchova“ (*CSPE*), ktorý bol v prevádzke približne 11 rokov (1998-2009). Určený podporný tím navštevoval školy a organizoval workshopy pre nových učiteľov v oblasti *CSPE*, pre koordinátorov *CSPE*, riaditeľov a zástupcov riaditeľov škôl. Príprava bola zameraná na aktívnu metodológiu, učenie sa prácou, tvorbu zdrojov, atď. ⁽⁶⁸⁾ Program koordinovala Služba odborného rastu pre učiteľov (*PDST*) ⁽⁶⁹⁾. Pôvodný podporný tím *CSPE* je teraz včlenený do *PDSR* na stredoškolskej úrovni vzdelávania, s podobným tímom zapojeným do podpory učiteľov na základných

⁽⁶⁶⁾ 1) Od roku 2011 – Master of Political Studies & Democratic Citizenship občianstva (Univerzita v Salzburgu v spolupráci s Pedagogickou univerzitou v Salzburgu a *Fachhochschule* Salzburg, Univerzita aplikovaných vied).

2) Od roku 2009 – Master of Arts for Civic Education (Johannes Kepler University Linz).

3) Od roku 1983 – Master of Science for Civic Education (Donau University Krems)

⁽⁶⁷⁾ www.educacion.gob.es/ifiie. V blízkej budúcnosti National Institute of Educational Technologies and Teachers Training (INTEF) bude zodpovedať za kontinuálny odborný rast na národnej úrovni: <http://www.ite.educacion.es/>

⁽⁶⁸⁾ Webová stránka www.cspe.ie tiež podporuje vzdelávací program.

⁽⁶⁹⁾ www.pdst.ie.

školách, zatiaľ čo stanovená Podporná služba pre spoločenskú, osobnú a zdravotnú výchovu (SPHE) pokračuje vo svojej prevádzke pre učiteľov na oboch úrovniach vzdelávania, primárnej a nižšej stredoškolskej. V roku 2009 inšpektorát zhodnotil programy SPHE ⁽⁷⁰⁾.

V **Taliansku** program 'Puntoedueuropa', ktorý spustilo ministerstvo školstva v roku 2002 a koordinovali ho regionálne vzdelávacie authority, obsahuje e-learningové kurzy a regionálne workshopy pre učiteľov. Pre každú tematickú oblasť (napr. ľudské práva, európske občianstvo, interkultúrny dialóg, udržateľný rozvoj a životné prostredie) sú navrhnuté špecifické modely praxe pre aktívne občianstvo.

V **Lotyšsku** národný projekt ESF „Ďalšie vzdelávanie pre učiteľov všeobecnovzdelávacích predmetov“ (2010-2013) pre učiteľov povinného všeobecného a vyššieho stredoškolského vzdelávania zahŕňa programy pre rozvoj kompetencií vo výchove k občianstvu (napr. „Štát a spoločnosť“, „Lotyšsko v globálnych procesoch“, „Kvalita života a udržateľnosť“, „Bezpečnosť a zodpovednosť“, „Hodnoty a diverzita v spoločnosti“). Okrem toho Národné stredisko pre vzdelávanie pripravilo, počas toho istého obdobia, 18-hodinový program nazvaný „Rozvoj odborných kompetencií učiteľov ľudských práv a výchova demokratického občianstva v škole“.

V **Poľsku** je cieľom programu v rokoch 2002-2016 koordinovanom Divíziou občianskej výchovy na Stredisku rozvoja vzdelávania ⁽⁷¹⁾ rozvoj spoločenských a občianskych zručností žiakov a študentov na všetkých úrovniach vzdelávania skvalitňovaním schopností učiteľov.

V **Slovinsku** boli národné programy vytvorené pre školský rok 2010/11 a sledovali súčasné priority vzdelávacej politiky. Program nazývaný „Život v komunite“ je jedným z programov kontinuálneho odborného rastu ⁽⁷²⁾ organizovaných na tému „Vzdelávanie pre zodpovedné občianstvo“.

V **Spojenom kráľovstve (Anglicko)** Národný program kontinuálneho odborného rastu o občianstve ⁽⁷³⁾ pre roky 2007-2012 má za cieľ pomôcť účastníkom vybudovať si svoje vedomosti a schopnosti o predmete, aby zlepšili kvalitu poskytovania občianstva. Program je zameraný na rozvoj vedomostí a pochopenie účastníkov a umožniť im rolu vodcu s ohľadom na odovzdávanie vedomostí o výchove k občianstvu v rámci vlastných inštitúcií. Zahŕňa širokú škálu aspektov výchovy k občianstvu vo všetkých kľúčových fázach. Od všetkých účastníkov sa očakáva, že ukončia desať vyučovacích stretnutí prostredníctvom regionálneho strediska alebo možnosti dištančného vzdelávania.

Národné programy kontinuálneho odborného rastu sú v niektorých štátoch tiež zamerané na podporu učiteľov v špecifických úlohách súvisiacich s implementáciou zmien do národných kurikúl pre výchovu k občianstvu. Platí to pre dva prebiehajúce programy v Českej republike a Chorvátsku, ako aj jeden ukončený program v Estónsku.

V **Českej republike** podľa oficiálnych odporúčaní musia učelia začleniť do kurikúl na školskej úrovni medzipredmetovú tému „demokratické občianstvo“. Avšak jej aktuálne využitie závisí od každej školy a jej učiteľov. Existuje mnoho regionálnych a školských projektov financovaných z verejných zdrojov, ktorých cieľom je pomôcť učiteľom efektívne začleniť túto tému do školy. Napríklad program Vzdelávanie budúcich občanov (2010-2012) bol implementovaný ako výsledok 5-ročného výskumu výchovy k občianstvu. Jeho ciele zahŕňali vytvorenie strategických materiálov pre koncepcie výchovy k občianstvu a stanovenie štandardov kvality pre výchovu k občianstvu.

V **Estónsku** bol zriadený program na prípravu učiteľov učiť výchovu k občianstvu v estónskom jazyku pre žiakov vyššej stredoškolskej úrovne, ktorí končili základnú školu v ruskom vyučovacom jazyku. Viac ako 200 učiteľov absolvovalo prípravu ako súčasť tohto programu v roku 2009/10.

⁽⁷⁰⁾ Výsledky sú dostupné vo vzdelávacích štúdiách inšpektorátu: Sociálna, individuálna a zdravotná výchova;; 2009 op cit. zo strany 83 a ďalej.

⁽⁷¹⁾ www.ore.edu.pl.

⁽⁷²⁾ <http://lim1.mss.edus.si/katis/default.aspx>.

⁽⁷³⁾ <http://www.plymouth.ac.uk/pages/view.asp?page=27174>.

V **Chorvátsku** boli učitelia vzdelávaní od roku 1999, aby sa stali facilitátormi pre implementáciu národného pilotného programu „Zavedenie občianskej výchovy na základných a stredných školách“, po ktorom nasledoval súčasný program „Výchova k ľudským právam a demokratickému občianstvu“. Agentúra pre vzdelávanie a prípravu učiteľov (ETTA) poskytuje vzdelávanie pre všetkých učiteľov.

5.1.3. Ďalšie iniciatívy na podporu učiteľov

Okrem kontinuálneho odborného rastu boli v Európe zavedené rôzne ďalšie iniciatívy a podporné opatrenia. Napríklad boli zriadené národné orgány pre koordináciu výchovy k občianstvu, vytvorené oficiálne webové stránky, príručky a publikované vzdelávacie manuály. Orgány zapojené v poskytovaní tejto podpory zahŕňajú vzdelávacie authority na národnej, regionálnej alebo miestnej úrovni; verejné alebo súkromné strediská pre kontinuálny odborný rozvoj; inštitúty pre tvorbu kurikúl; ďalšie vzdelávacie výskumné centrá; a mimovládne organizácie (MVO).

V Belgicku (Francúzske spoločenstvo) a Rakúsku boli zriadené centrá pre koordináciu všetkých záležitostí týkajúcich sa výchovy k občianstvu.

V **Belgicku (Francúzske spoločenstvo)** umožňuje Regionálne a komunitné stredisko pre občianstvo a demokraciu (*Centre régional et communautaire de la citoyenneté et de la démocratie* – CRECCIDE) ⁽⁷⁴⁾ učiteľom zúčastniť sa rôznych programov a poskytuje škálu nástrojov pre výučbu.

V **Rakúsku** je Centrum pre výchovu k občianstvu v školách (*Zentrum Polis – Politik Lernen in der Schule*) ústrednou inštitúciou na podporu výchovy k občianstvu na všetkých vzdelávacích úrovniach ⁽⁷⁵⁾. Pomáha učiteľom priniesť výchovu k občianstvu a ľudským právam do triedy, slúži ako informačná platforma a poradné centrum, vytvára nové materiály, hrá časť v európskych a národných diskusiách o výchove k občianstvu a má vplyvnú úlohu ako v počiatočnom vzdelávaní učiteľov, tak aj v kontinuálnom odbornom raste.

Veľké množstvo európskych štátov vytvorilo oficiálne webové stránky a/alebo internetové portály na poskytovanie informácií, vzdelávacích zdrojov a vyučovacích materiálov špecificky sa dotýkajúcich výchovy k občianstvu. Tieto internetové opatrenia tiež slúžia ako platformy pre e-learningové kurzy, výmenu informácií a zdieľanie dobrej praxe.

V **Taliansku** špeciálna webová stránka ⁽⁷⁶⁾ podporuje prebiehajúce národné programy kontinuálneho odborného rastu vo výchove k občianstvu.

V **Rakúsku** vytvorilo ministerstvom školstva, umenia a kultúry portál „Výchova pre demokratické občianstvo“ ⁽⁷⁷⁾ ako výsledok Európskeho roka občianstva prostredníctvom vzdelávania v roku 2005.

V mnohých štátoch je výučba občianstva podporená smernicami zahrnutými do rámcov národných kurikúl, príručiek, prospektov a ďalších materiálov pripravených verejnými autoritami.

V **Rakúsku** v roku 2011 publikovalo ministerstvo školstva príručku so smernicami a odporúčaniami, ako aj praktickými príkladmi a cvičeniami pre maturitnú skúšku orientovanú na schopnosti v predmete „história, spoločenské štúdie a výchova k občianstvu“. Príručku považujú manažéri škôl za oficiálny dokument a všetci učitelia predmetu „história, spoločenské štúdie a výchova k občianstvu“ ho musia brať do úvahy.

Na **Islande** pripravuje ministerstvo školstva publikovanie tematického materiálu pre učiteľov na uľahčenie implementácie nových smerníc národných kurikúl. Materiál vysvetľuje „základné piliere“ občianstva detailnejšie a zahŕňa materiál pre všetky školské úrovne ako aj príklady dobrej praxe.

⁽⁷⁴⁾ www.creccide.org.

⁽⁷⁵⁾ www.politik-lernen.at.

⁽⁷⁶⁾ www.indire.it/cittadinanzaecostituzione.

⁽⁷⁷⁾ www.politische-bildung.at.

Okrem toho niektoré štáty tiež zdôrazňujú, že veľa podporných opatrení pre výchovu k občianstvu poskytujú skôr špecializované združeniami ako verejné vzdelávacie inštitúcie. Opatrenia majú rôzne formy ako projekty, výskumné štúdie a ďalšie iniciatívy, aby poskytli učiteľom nové nápady, prístupy a informácie o výchove k občianstvu.

V **Belgicku (Francúzske spoločenstvo)** združenie nazvané '*Démocratie ou barbarie*'⁽⁷⁸⁾ (*Demokracia alebo barbarstvo*) koordinuje otázky výchovy k občianstvu v stredoškolskom vzdelávaní.

V **Lotyšsku** má nezisková MVO „Stredisko pre rozvoj vzdelávania“⁽⁷⁹⁾ za cieľ rozvíjanie vzdelanej a demokratickej spoločnosti a organizuje iniciatívy v oblasti výchovy k občianstvu na národnej úrovni; ponúka programy kontinuálneho odborného rozvoja pre učiteľov.

V **Španielsku** *Cives Foundation*⁽⁸⁰⁾ pracovala vyše desať rokov na dosiahnutí sociálno-demokratického štátu založeného na pravidle zákona, kde všetci občania majú plné práva. Cieľom je šírenie informácií a vzdelávanie učiteľov v otázkach etickej a občianskej výchovy. Organizuje workshopy, konferencie a semináre na prehĺbenie vedomostí o týchto otázkach, publikuje populárne knihy o výchove k občianstvu, vytvára webové stránky s novinkami, zdrojmi a rôznymi typmi informácií o predmete a vytvorila vedomostnú sieť o občianskej výchove a výchove k hodnotám a demokracii. Okrem toho program „Barcelona, Citizenship Classroom“⁽⁸¹⁾ spája miestnu administratívu a univerzitnú výskumnú skupinu, aby s učiteľmi pracovali na výchove k občianstvu a jej hodnotám. Jeho cieľmi a hlavnými úlohami sú organizácia pracovných stretnutí s diskusnou skupinou učiteľov; vytvorenie webovej stránky venovanej zdrojom a nástrojom na zlepšenie vzdelávacej praxe; príprava publikácií, ktoré zbierajú dokumenty vytvorené skupinou; zbierka relevantných príkladov dobrej praxe, aby sa stali míľnikmi pre výchovu k občianstvu a tvorba tímu učiteľov schopných pripravovať a radiť zamestnancom z ďalších škôl.

A napokon mnohé webové stránky patriace vzdelávacím autoritám a organizáciám občianskej spoločnosti ponúkajú zdroje a návrhy na podporu vyučovania výchovy k občianstvu⁽⁸²⁾. Okrem toho existujú tiež portály poskytované profesionálnymi združeniami, úniami, výskumnými centrami a univerzitami⁽⁸³⁾.

5.2. Zodpovednosti, opatrenia prípravy a podpory pre riaditeľov škôl

Táto časť analyzuje úlohu a zodpovednosti riaditeľov škôl v tomto procese a poskytuje prehľad opatrení uvedených v európskych štátoch, aby pomohli riaditeľom škôl implementovať rôzne odporúčania a nariadenia v tejto oblasti.

5.2.1. Zodpovednosti riaditeľov škôl týkajúce sa občianstva

Ako je zdôraznené v kapitole 3, oficiálne nariadenia a/alebo smernice v európskych štátoch často zdôrazňujú dôležitosť školskej kultúry a odporúčajú, aby žiaci boli zapojení do aktivít týkajúcich sa občianstva. Inštrukcie sú často všeobecné svojim charakterom a týkajú sa školy ako celku, vrátane všetkých pedagogických zamestnancov a širšej školskej komunity. Avšak v niektorých štátoch (Belgicko (Francúzske spoločenstvo), Dánsko, Francúzsko, Lotyšsko, Rakúsko, Švédsko a Spojené

⁽⁷⁸⁾ <http://www.democratieoubarbarie.cfwb.be/>.

⁽⁷⁹⁾ http://www.iac.edu.lv/?locale=en_US.

⁽⁸⁰⁾ <http://www.fundacioncives.org/>.

⁽⁸¹⁾ www.ub.edu/valors.

⁽⁸²⁾ Niektoré príklady webových stránok vzdelávacích autorít sú:
http://ntic.educacion.es/v5/web/profesores/asignaturas/educacion_para_la_ciudadania/ (ministerstvo školstva).

⁽⁸³⁾ - Hegoa, Institute of Development Studies and International Cooperation, Baskická univerzita:

http://www.hegoa.ehu.es/articles/text/educacion_para_la_ciudadania_global

- Program vzdelávania k hodnotám, Barcelonská univerzita: <http://www.ub.edu/valors/bac>

- UGT. FETE Education (Union): <http://www.educacionenvalores.org/spip.php?mot447>

- Senderi, Portál pre vzdelávanie k hodnotám: <http://www.senderi.org/index.php?lang=es>

kráľovstvo (Škótsko)), oficiálne nariadenia sú zamerané špeciálne na úlohu, ktorú by riaditelia škôl mali zohrať pri zlepšovaní školskej kultúry a v tvorbe možností pre aktivity týkajúce sa občianstva.

V závislosti od štátu alebo regiónu, riadiace dokumenty vo väčšej alebo menšej miere zdôrazňujú, rôznorodosť úloh pre riaditeľa škôl, ako podporovanie zapojenia žiakov a učiteľov do školského života alebo do širšej komunity, vytváranie partnerstiev s rodičmi a ďalšími zainteresovanými osobami, zabezpečenie zdravia a ochrany školskej komunity ako aj podporovanie demokratických hodnôt a kultúru začlenenia.

V **Belgicku (Francúzske spoločenstvo)** napríklad existujú rôzne nariadenia pre podporu občianskych a demokratických princípov v škole. Nariadenie z roku 2007 ⁽⁸⁴⁾ odporúča, aby riaditelia škôl na primárnej a stredoškolskej úrovni vzdelávania organizovali interdisciplinárnu aktivitu aspoň každé dva roky.

V **Dánsku** by riaditelia škôl mali zapájať žiakov do otázok týkajúcich sa ich zdravia a ochrany ⁽⁸⁵⁾.

Vo **Francúzsku** je na nižšej a vyššej stredoškolskej úrovni vzdelávania, úlohou riaditeľa školy zabezpečiť, aby škola fungovala harmonicky. Mali by stanoviť opatrenia pre zabezpečenie bezpečnosti a proti násiliu a spolupracovať pri vytváraní interných pravidiel. Spolu s učiteľmi sú zapojení do vytvárania školského plánu, ktorý zahŕňa časť o výchove k občianstvu.

V **Lotyšsku** v rámci Európskeho roka dobrovoľníctva 2011 ⁽⁸⁶⁾, riaditelia škôl spolu s administratívnymi zamestnancami boli zodpovední za koordináciu a organizáciu všetkých aktivít dobrovoľníckej a občianskej participácie počas projektového týždňa.

V **Rakúsku** informuje ministerstvo školstva, umenia a kultúry riaditeľov škôl o nových iniciatívach a programoch vo výchove k občianstvu ⁽⁸⁷⁾ a nabáda ich k motivácii učiteľov zapojiť sa do aktivít kontinuálneho odborného rozvoja alebo zúčastniť sa na ďalších špeciálnych iniciatívach.

V **Švédsku** majú riaditelia škôl špeciálnu zodpovednosť za zabezpečenie, aby žiaci mali vplyv na svoje vlastné vzdelávanie a aby medzikurikulárne aspekty ako rodová rovnosť a udržateľný rozvoj boli integrované do rôznych predmetov ⁽⁸⁸⁾.

V **Spojenom kráľovstve (Škótsko)** definuje Standard for Headship ⁽⁸⁹⁾ špecifické zodpovednosti priamo súvisiace s občianstvom, napríklad riaditelia škôl majú úlohu v rozvoji a udržaní partnerstiev s rodičmi, deťmi a mladými ľuďmi, ako aj s ďalšími službami a agentúrami; pri tvorbe kultúry rešpektu a inklúzie; pri zabezpečení záväzkov voči širšej komunity a k intelektuálnej, duchovnej, fyzickej, morálnej, spoločenskej a kultúrnej spokojnosti detí, mladých ľudí a rodín. Ďalšie aspekty ich úlohy sa týkajú napríklad rovnosti možností, etickej praxe, demokratických hodnôt, podpory participujúceho občianstva, inklúzie, podnikavosti, demokratických hodnôt a kultúry rešpektu v rámci školskej komunity a mimo nej.

⁽⁸⁴⁾ http://www.adm.cfwb.be/index.php?m=doc_view&do_id=2097.

⁽⁸⁵⁾ <http://www.uvm.dk/Uddannelse/Folkeskolen>.

⁽⁸⁶⁾ Inštrukcie vydané ministerstvom školstva a vedy o organizácii aktivít pre žiacky projektový týždeň počas Európskeho roka dobrovoľníctva 2011 (2011): http://izm.izm.gov.lv/upload_file/jaunatne/Vadlinijas_skolenuEBDG2011_aktivitates.pdf.

⁽⁸⁷⁾ Napríklad odporúčanie CM/Rec(2010)7 Rady ministrov členských štátov o Charte o výchove k demokratickému občianstvu a ľudským právam Rady Európy. Môžete ich nájsť na stránke rakúskeho internetového portálu „Citizenship Education“: www.politische-bildung.at/Lehrplaene/Erlaesse.

⁽⁸⁸⁾ Kurikulum pre povinný školský systém, predškolskú triedu a centrum voľného času, kapitola 2.8. Publikované 2011.

⁽⁸⁹⁾ Standard for Headship – 2005: <http://www.gtcs.org.uk/nmsruntime/saveasdialog.aspx?IID=128&sID=6311>.

5.2.2. Špeciálna príprava pre funkciu riaditeľa a kontinuálny odborný rozvoj

Hoci sa opatrenia medzi štátmi líšia, riaditeľom škôl môže byť poskytnutá pomoc pri plnení ich povinností, aby zlepšili školskú kultúru a naplánovali aktivity súvisiace s občianstvom. Existujú dva prevládajúce spôsoby, ktorými sa to dosiahne: prostredníctvom účasti vo všeobecnom kontinuálnom odbornom rozvoji alebo, kde je to relevantné, pomocou špeciálnych vzdelávacích programov pre riadiacu funkciu. Okrem toho majú štáty často ďalšie projekty a iniciatívy, ktoré pomáhajú riaditeľom škôl propagovať výchovu k občianstvu na školskej úrovni.

Temer v polovici európskych štátov adepti na riaditeľov škôl, musia úspešne ukončiť špeciálny vzdelávací program pre riadiacu funkciu (EACEA/Eurydice, 2012b). V niektorých štátoch sa tieto programy vo väčšej alebo menšej miery explicitne týkajú otázok vzťahujúcich sa na výchovu k občianstvu ako výchovu k demokratickým hodnotám a ľudským právam, komunikačné schopnosti a spoluprácu, ako aj inštitucionálne a právne otázky spojené s prevádzkou školy. V niektorých prípadoch zdravie a bezpečnosť, ako aj psychologická spokojnosť detí a mladých ľudí, môžu byť tiež súčasťou prípravy pre riadiacu funkciu.

V **Slovinsku**, aby budúci riaditelia škôl dosiahli licenciu riadiacej funkcie, sa musia zúčastniť na vzdelávacom programe, ktorý pokrýva rôzne otázky výchovy občianstva ako aj školskej kultúry. Na absolvovanie týchto modulov je potrebných 46 hodín ⁽⁹⁰⁾.

V **Spojenom kráľovstve (Anglicko)** v rámci národnej odbornej kvalifikácie pre funkciu riaditeľa, riaditelia škôl získajú neformálnu prípravu k charakteru, úlohe a možnom vplyvu výchovy k občianstvu a jej dôležitosti pre mladých ľudí a jeho prínose pre celú školu a život komunity ⁽⁹¹⁾.

Vo väčšine štátov, kde je kontinuálny odborný rozvoj dostupný pre riaditeľov škôl, zahŕňa prvky súvisiace s výchovou k občianstvu. V mnohých prípadoch nie sú tieto aktivity regulované vzdelávacími autoritami, ale školami a ich účasť je zvyčajne dobrovoľná. Belgicko (Francúzske spoločenstvo), Lotyšsko a Fínsko sú výnimky, keďže programy kontinuálneho odborného rozvoja sú centrálné alebo regionálne regulované a účasť pre riaditeľov škôl je povinná. Vo všeobecnosti kontinuálny odborný rozvoj týkajúci sa občianstva zahŕňa najmä otázky riadiacich skúsenosti, školskej kultúry, komunikácie a spolupráce v školskej komunite, právne aspekty riadenia školy a podporu demokratických hodnôt. V Lotyšsku kurzy kontinuálneho odborného rozvoja tiež zahŕňajú otázky ako riadenie imidžu školy a vedenie úspešných tímov. V Slovinsku, kde sú dostupné rôzne vzdelávacie možnosti pre riaditeľov škôl (napr. program Vedenie pre učenie, 60 hodín ročne) alebo technické stretnutia a semináre (priemerne 36 hodín ročne), okrem iných vecí príprava zdôrazňuje dôležitosť etických otázok v riadení ⁽⁹²⁾.

Ďalšie podporné opatrenia pre riaditeľov škôl

Projekty a iniciatívy na podporu škôl pri propagácii výchovy k občianstvu a zlepšení školskej kultúry alebo atmosféry zvyčajne zahŕňajú opatrenia zamerané na podporu riaditeľov škôl.

V **Dánsku** ministerstvo detí a vzdelávania a ministerstvo sociálnych vecí a integrácie poskytli 2,1 miliónov DKK pre online projekt pre vytváranie sietí (*Medborger–Citizen*) na posilnenie vzdelávania/vyučovania v demokratickom občianstve. Účelom novej siete, ktorá bola spustená v roku 2010 a beží už dva a pol roka, je pomôcť riaditeľom škôl

⁽⁹⁰⁾ <http://www.solazaravnatelje.si/>

⁽⁹¹⁾ <http://www.nationalcollege.org.uk/index/professional-development/npqh.htm>

⁽⁹²⁾ <http://www.solazaravnatelje.si/eng/>

zdieľať vedomosti a metódy vyučovania demokratického občianstva. Medzi aktivitami siete sú semináre, letáky, zdieľanie vedomostí o miestnych rozvojových projektoch, partnerstvá s ministerstvami a zriadenie webovej stránky ⁽⁹³⁾.

V **Rakúsku** ako časť programu ÖKOLOG koordinovaného ministerstvom školstva (pozri časť 3.1), ktorého cieľom je urobiť školy ekologicky prijateľnejšie, riaditelia škôl sa zúčastňujú na seminároch, kde rozoberajú a hodnotia svoje školské aktivity a výkon týkajúci sa výchovy pre udržateľný rozvoj. Tiež navštevujú ďalšie školské projekty a uvažujú o ďalších opatreniach, ktoré by mali byť zahrnuté do programu každej školy. Počas týchto seminárov sa riaditelia škôl tiež zaoberajú otázkami demokracie a aktívnej participácie žiakov ako aj vytváraním nápadov pre implementáciu výchovy k občianstvu v školách.

V **Rakúsku** bola tiež preložená publikácia Rady Európy „Demokratické riadenie škôl“ do nemčiny a ponúknutá zdarma všetkým riaditeľom škôl.

*

* *

Súhrn

Táto kapitola poskytla prehľad, ako európske štáty začleňujú výchovu k občianstvu do svojich kvalifikačných požiadaviek pre učiteľov a riaditeľov škôl a preskúmala kontinuálnu prípravu a podporu poskytovanú učiteľom počas ich kariéry. Taktiež analyzovala národné odporúčania pre úlohu riaditeľov škôl s ohľadom na výchovu k občianstvu a školskú kultúru a analyzovala poskytnutú podporu, ktorá im má pomôcť vykonávať túto úlohu v škole.

Kapitola vedie k trom hlavným zisteniam.

Po prvé, kvalifikácie požadované na vyučovanie výchovy k občianstvu na primárnej úrovni sú najmä všeobecné, zatiaľ čo na stredoškolskej úrovni ide o špecifické predmetové kvalifikácie. Na stredoškolskej úrovni oblasť výchovy k občianstvu je všeobecne začlenená v rámci počiatočných vzdelávacích kurzov pre učiteľov špecializovaných na históriu, geografiu, filozofiu, etiku/náboženstvo, spoločenské vedy alebo ekonomiku. Veľmi málo štátov požaduje, aby všetci novokvalifikovaní učitelia na stredoškolskej úrovni získali zručnosti v propagovaní výchovy k občianstvu. Možnosti na prípravu špecializovaného učiteľa výchovy k občianstvu nie sú bežné, ale sú dostupné v Rakúsku pomocou kontinuálneho odborného rozvoja a v Spojenom kráľovstve (Anglicko) prostredníctvom postgraduálnych kurzov.

Po druhé, plne kvalifikovaným učiteľom vo väčšine európskych štátov sa ponúkajú rôzne formy kontinuálneho odborného rozvoja v oblasti výchovy k občianstvu. Okrem toho väčšina štátov vytvorila množstvo iniciatív a programov na poskytnutie podpory pre učiteľov v oblasti výchovy k občianstvu (napr. oficiálne inštrukcie, webové stránky, letáky, atď.). Kontinuálny odborný rozvoj ako aj ďalšie programy a iniciatívy nie sú vždy poskytované výlučne vzdelávacími autoritami, ale môžu byť tiež iniciované MVO a súkromnými organizáciami.

Po tretie, prisudzujúc dôležitosť propagácii výchovy k občianstvu na školskej úrovni, tvorbe priaznivej školskej kultúry a aktívnej participácii všetkých členov školskej komunity, niektoré štáty vydali špecifické odporúčania pre úlohu riaditeľov škôl v tomto procese. Výsledkom toho je, že riaditelia škôl sú niekedy podporovaní v tejto úlohe špecifickou prípravou poskytnutej v špeciálnych programoch pre riadiace funkcie a/alebo prostredníctvom ďalších foriem kontinuálneho odborného rozvoja.

⁽⁹³⁾ www.medborger.net

ZÁVERY

Odovzdávanie vedomostí, zručností a prístupov, ktoré umožnia mladým ľuďom stať sa aktívnymi občanmi so schopnosťou tvoriť budúcnosť demokratických spoločností v Európe, je jednou z hlavných výziev, ktorým čelia vzdelávacie systémy 21. storočia. Výchova k občianstvu je jedným z hlavných prostriedkov, ktorými európske štáty pomáhajú mladým ľuďom získať spoločenské a občianske zručnosti, ktoré budú potrebovať vo svojom budúcom živote. Táto štúdia preskúmala politiky a opatrenia implementované v európskych štátoch na podporu tejto oblasti učenia. Ďalej sú popísané kľúčové zistenia spolu s dôležitými otázkami pre budúcu diskusiu alebo prieskum a národné iniciatívy, ktoré môžu byť inšpiráciou pre tvorbu budúcich politík v ďalších európskych štátoch.

Prístupy k výchove k občianstvu v národných kurikulumách

Kurikulá na národnej alebo centrálnej úrovni predstavujú jeden v najdôležitejších rámcov, v ktorých vzdelávatelia vytvárajú obsah výchovy a vzdelávania. V európskych štátoch je do kurikul k občianstvu začlenené široké spektrum tém. Tieto sa zaoberajú nielen tradičnými predmetmi, ako sú vedomosti a pochopenie spoločensko-politického systému, ľudských práv a demokratických hodnôt, ale tiež súčasnými spoločenskými otázkami, ako kultúrna rôznorodosť a udržateľný rozvoj. V niektorých štátoch sa špeciálny dôraz kladie na ekonomické otázky s témami ako „vzdelávanie pre podnikateľstvo“, ktoré boli zahrnuté do výchovy k občianstvu. Európske a medzinárodné dimenzie sú tiež dobre zastúpené v kurikulumách pre občianstvo.

Národné kurikulumá vyjadrujú veľmi jasne, že výchova k občianstvu by mala byť široká v rozsahu zahŕňajúcom prenos vedomostí, získanie analytických zručností a kritického myslenia, a rozvoj demokratických hodnôt a postojov; mala by tiež podporiť aktívnu participáciu mladých ľudí v škole alebo v komunite. Tento posledný cieľ je skôr odporúčaný na vyššej stredoškolskej úrovni než na nižších stupňoch vzdelávania.

Zatiaľ čo európske štáty majú tendenciu určiť podobné ciele pre školy v príprave budúcich občanov Európy, rôznorodejší obraz sa objaví, keď sa pozrieme na vyučovacie a učiace sa prístupy odporúčané v kurikulumách na centrálnej úrovni. K výchove k občianstvu sú prijaté tri hlavné prístupy: môže byť poskytnutá ako samostatný predmet; integrovaná do ďalších predmetov (ako spoločenské vedy, história, jazyk, atď.); alebo môže mať medzipredmetový status, ktorým musí byť začlenená do všetkých školských predmetov, kde je to relevantné. Väčšina štátov kombinuje viac ako jeden prístup vyučovania občianstva, v rámci alebo naprieč úrovňami vzdelávania. Súčasné reformy týkajúce sa kurikul občianstva, ktoré sa realizujú v európskych štátoch, sa veľmi rôznia. Napríklad zatiaľ čo niektoré štáty zaviedli samostatný predmet (Španielsko, Holandsko a Fínsko), ďalšie prestali alebo plánujú prestať vyučovať občianstvo týmto spôsobom. Preto v týchto štátoch obsah kurikul bol alebo je integrovaný do širších predmetov alebo prierezových oblastí (napr. Nemecké spoločenstvo Belgicka). Medzipredmetový prístup pravdepodobne získal podnet pod vplyvom európskeho rámca pre kľúčové kompetencie zavedeného v roku 2006, ktorý zahŕňa sociálne a občianske kompetencie. Samozrejme tento rámec viedol európske štáty, aby v národných kurikulumách zdôraznili dôležitosť vedomostí, zručností a prístupov relevantných ku kľúčovým zručnostiam. Napokon by sa malo poznamenať, že odporúčania o vyučovacích prístupoch vytvorené autoritami na centrálnej úrovni, môžu byť v budúcnosti nahradené vďaka trendu zvyšovania autonómie škôl, aby sa samé rozhodli, ako poskytnúť široké oblasti učenia určené na centrálnej úrovni.

Prínos školskej kultúry a participácie študentov pre školu a spoločnosť

Výchova k občianstvu prináša so sebou vzdelávacie ciele, ktoré by pravdepodobne mali byť splnené prostredníctvom aktívneho učenia alebo učenia prácou než prostredníctvom vyučovacích metód. Európske štáty odhalili širokú škálu vzdelávacích nariadení, programov, iniciatív a projektov, ktoré dávajú žiakom možnosť na praktické skúsenosti občianstva počas svojej školskej dochádzky. Boli uvedené tri hlavné spôsoby propagácie a podpory účasti žiakov v aktivitách mimo školy, ktoré prispievajú k rozvoju občianskych schopností:

- odporúčania v národných kurikulumoch alebo ďalších riadiacich dokumentoch o vytváraní prepojenia s komunitou alebo pri ponuke skúseností mimo školy;
- politické štruktúry poskytujúce žiakom možnosti voľiť si zástupcov a/alebo fórum pre diskusiu o otázkach alebo úzko súvisiacich so školskými otázkami alebo s inou záležitosťou priamo sa týkajúcou detí a mladých ľudí;
- celonárodné programy a projekty zamerané napríklad na prácu s miestnou komunitou; na získanie informácií alebo skúsenosti z demokratickej participácie v spoločnosti; alebo na tematické otázky ako ochrana životného prostredia, spolupráca medzi generáciami a národmi.

Údaje z Medzinárodnej štúdie o výchove k občianstvu (ICCS) z roku 2009 odhaľujú, že podľa riaditeľov škôl občianske aktivity v komunite zahŕňajúce žiakov 8. ročníka sa do značnej miery líšia medzi európskymi štátmi. Fakt, že žiaci majú viac možností zúčastniť sa škály občianskych aktivít komunity v niektorých štátoch než v ďalších, môže naznačovať potreby pre obnovenie úsilia v rozvoji celonárodných programov alebo projektov alebo posilnenie väčšej podpory pre miestne iniciatívy.

Školská kultúra sa týka systému prístupov, hodnôt, noriem, názorov, dennej praxe, princípov, pravidiel a organizačných záležitostí vytvorených v rámci škôl, vrátane tried a celoškolskej úrovni. Úspešná implementácia výchovy k občianstvu vyžaduje školskú kultúru, kde participácia založená na demokratických princípoch je podporovaná a cenená a kde sa žiakom poskytujú možnosti, aby boli zapojení do rozhodovania. Národné kurikulumy a/alebo školské nariadenia môžu podporovať, aby celá škola prijala prístupy a hodnoty, ktoré zdôrazňujú princíp demokracie. Tak je to v tretine európskych štátov, buď alebo nie v priamej spojitosti s výchovou k občianstvu. Okrem toho tri štáty (Francúzsko, Lotyšsko a Island) zaviedli národné programy na zabezpečenie splnenia určitých podmienok týkajúcich sa bezpečnosti, zabránenia konfliktom a rešpektu, ktoré podporujú výchovu k občianstvu.

Jeden z najzvyčajnejších praktických spôsobov, ako získať skúsenosť s občianstvom v škole, je prostredníctvom účasti žiakov na riadení školy – buď prostredníctvom volieb alebo nominácie zástupcov triedy alebo zástupcov do žiackej rady alebo školských riadiacich orgánov. Všetky štáty zaviedli nejakú formu regulácie, ktorá umožňuje žiakom mať hlas v pôsobení školy, častejšie na stredoškolskej ako na primárnej úrovni. Rozsah účasti žiakov sa líši medzi štátmi, ale s ohľadom na školské riadiace orgány zvyčajne majú konzultačnú a nie rozhodovaciu úlohu.

Vo väčšine štátov s oficiálnymi nariadeniami o voľbe zástupcov triedy, účasti v žiackych radách alebo o oboch, úrovne participácie v žiackych voľbách, ako sú merané vyššie uvedenou štúdiou IEA, sú pomerne vyššie ako je európsky priemer, hoci s veľkými výnimkami. Aj keď dôkazy o jednoznačnom vzťahu medzi existenciou nariadení a participáciou žiakov nemôžu byť založené na základe dostupných informácií, táto tendencia poskytuje povzbudzujúci náznak pre ďalšie rozšírenie a posilnenie účasti žiakov v riadení školy. Z tohto ohľadu sa oplatí spomenúť, že niekoľko štátov podporuje implementáciu svojich nariadení s národnými programami alebo, ako v Nórsku, povinnými

študijnými kurzami, zameranými na podporenie možnosti žiakov zapájať sa do riadenia školy a rozhodovania.

Vo všeobecnosti programy zamerané na zlepšenie aktívnej, demokratickej účasti v školách sú namierené nielen na žiakov, ale tiež rodičov a niekedy učiteľov, aby upriamil celú školskú komunitu na dosiahnutie tohto cieľa. Okrem toho všetky štáty okrem Cypru, Švédska a Turecka, zaviedli nariadenia alebo odporúčania, aby umožnili alebo podporili zapojenie rodičov do riadenia školy. Využitie rodičov ako rolových modelov pre svoje deti, keďže sa aktívne zapájajú do svojej komunity, sa zdá byť široko propagované v Európe.

Kľúčová úloha učiteľov a riaditeľov škôl

Zlepšenie vedomostí a schopností učiteľov vo výučbe občianstva bolo identifikované ako jedna z významných výziev v predchádzajúcej štúdii Eurydice o výchove k občianstvu. Táto štúdia naznačuje, že posilnenie kompetencií učiteľov by malo ostať dôležitým záujmom pre tvorcov politik. V skutočnosti, zatiaľ čo niekoľko štátov zreformovalo svoje kurikulá výchovy k občianstvu počas ostatných desiatich rokov, zavedenie súvisiacich reforiem v počiatočnom vzdelávaní učiteľov alebo v kontinuálnom odbornom rozvoji ostáva výnimkou. V niektorých prípadoch by to mohlo viesť napríklad k nedostatku vhodných kvalifikovaných učiteľov pre vyučovanie nového samostatného predmetu o občianstve. Hoci vo väčšine štátov má výchova k občianstvu prierezový status, iba tri z nich definovali spoločné kompetencie priamo prepojené na občianstvo, ktoré majú nadobudnúť všetci potenciálni učitelia na stredoškolskej úrovni. V ďalších štátoch oblasť výchovy k občianstvu je všeobecne začlenená do kurzov počiatočného vzdelávania učiteľov pre špecializovaných učiteľov histórie, geografie, filozofie, etiky/náboženstva, spoločenských vied alebo ekonomiky. Na záver uvádza jeden štát nedostatok nariadení o príprave vyučovania občianstva ako samostatného predmetu, aj keď s takýmto opatrením sa počíta v národných kurikulách.

Okrem učiteľov majú riaditelia škôl tiež dôležitú úlohu pri tvorbe základných podmienok pre úspešné poskytovanie výchovy k občianstvu. Riaditelia škôl môžu napríklad byť kľúčoví pri podporovaní priaznivej školskej kultúry, v podpore aktívnej účasti všetkých členov školskej komunity alebo vo vytváraní možností pre aktivity súvisiace s občianstvom. Úloha riaditeľa školy s ohľadom na výchovu k občianstvu je uznaná do určitej miery v niekoľkých európskych štátoch, pretože je to predmetom špecifických odporúčaní alebo im vzdelávacie authority poskytujú špecifické vzdelávacie programy a iné podporné opatrenia. Avšak systematickejší prieskum spôsobov, akými sa môže ďalej pomôcť riaditeľom škôl pri poskytovaní účinného prostredia pre vyučovanie a učenie občianstva, by poskytol užitočný prínos pre budúce diskusie o problematike výchovy k občianstvu.

Trendy v hodnotení žiakov, postupy posudzovania školy a národného monitoringu

Naprieč primárnym a stredným vzdelávaním prechod žiakov na ďalšiu úroveň vzdelávania závisí vo väčšine prípadov od známok získaných v predmetoch vyučovaných počas predchádzajúcej úrovne. Vo väčšine štátov, kde je výchova k občianstvu vyučovaná ako samostatný povinný predmet, známky, ktoré žiaci získajú ako časť interných hodnotiacich procedúr, sú systematicky brané do úvahy pri rozhodovaní pri postupe naprieč školským systémom. Avšak vo všeobecnosti výchova k občianstvu, keď sa vyučuje ako samostatný predmet, alebo nie je vôbec zahrnutý do externých národných skúšok konaných na konci vzdelávacích úrovní alebo jeho zahrnutie závisí od výberu predmetov žiakmi. Nedostatok národne štandardizovaného hodnotenia zameraného na výchovu k občianstvu vyvoláva niekoľko obáv vzhľadom na tendenciu klásť väčší dôraz na vyučovanie a učenie sa predmetov a schopností, ktoré sú externe testované (EACEA/Eurydice, 2009).

V predchádzajúcej štúdii Eurydice o výchove k občianstvu (2005) hodnotenie žiakov a posúdenie opatrení školy v tejto oblasti boli identifikované medzi hlavnými výzvami pre budúce roky. V skutočnosti niekoľko štátov uvádzalo nedostatok cieľov a metód pre hodnotenie prvkov učenia ako hodnoty, prístupy a aktívna účasť. Problematika hodnotenia schopností a prvkov prístupov ôsmich kľúčových zručností (vrátane sociálnych a občianskych zručností) identifikovaných ako základné pre život vo vedomostnej spoločnosti bola nastolená na európskej úrovni počas niekoľkých posledných rokov. Táto štúdia preto skúmala prax štátov v hodnotení výchovy k občianstvu so špeciálnym záujmom o opatrenia pre zachytenie aspektov iných ako teoretické vedomosti o témach súvisiacich s občianstvom prostredníctvom hodnotiaceho procesu.

Doposiaľ niektoré štáty začali poskytovať hodnotiace nástroje pre učiteľov alebo implementovať národne štandardizované testy. Ich cieľom je zaoberať sa nielen vedomosťami, ale tiež schopnosťami a prístupmi týkajúcimi sa občianstva, ako samostatné myslenie, prístupy umožňujúce účasť alebo úrovne tolerancie. Asi v tretine štátov účasť žiaka na školskom živote alebo v spoločnosti sa berie do úvahy v celkových formách hodnotenia na konci školského roka alebo na vzdelávacej úrovni, a to môže mať vplyv na budúcu školskú kariéru žiakov. Tento trend je evidentný napríklad v Holandsku, kde musia žiaci absolvovať 30 hodín komunitnej služby, aby získali vysvedčenie po ukončení vyššej stredoškolskej úrovne. Okrem potvrdenia pomocou záverečného certifikátu hodnotenie schopností žiakov zapojiť sa, môže mať rôzne iné formy, vrátane zriadenia osobných profilov s popisom dosiahnutých výsledkov žiakov.

Okrem nariadení a odporúčaní, v miernej väčšine štátov, externé alebo interné zhodnotenie škôl sa zaoberá aktivitami súvisiacimi s vyučovaním a učením občianstva. V tomto kontexte bola vytvorená aj široká škála hodnotiacich kritérií, ktoré presahujú formálnu výučbu občianstva v triede. V skutočnosti štáty uvádzali príklady hodnotiacich kritérií, ktoré sa zamerali na veľmi praktické aspekty poskytovania výchovy k občianstvu, ako sú:

- skutočné zapojenie žiakov a rodičov do riadenia školy a tvorby školskej politiky;
- prax školskej komunikácie;
- miery účasti žiakov na mimoškolských aktivitách súvisiacich s občianstvom;
- ochrana a bezpečnosť žiakov;
- existencia formálnych partnerstiev s organizáciami z komunity a pod.

Okrem hodnotenia žiakov a posúdenia školy, európske štáty tiež posudzujú výchovu k občianstvu ako súčasť rozmanitých procesov zameraných na monitorovanie výkonu celého vzdelávacieho systému pomocou výskumných projektov, prieskumov o prístupe mladých ľudí alebo správ založených na zisteniach hodnotení škôl alebo národných štandardizovaných hodnotení. Počas ostatných desiatich rokov približne dve tretiny štátov vykonali národné monitorovacie postupy, ktoré boli priamo alebo najčastejšie nepriamo zamerané na vyučovanie a učenie občianstva. Okrem toho posledné dve IEA štúdie o výchove k občianstvu poskytli údaje o dosiahnutých výsledkoch žiakov a školskej praxi na úrovni vzdelávacieho systému v asi dvoch tretinách príslušných štátov. Takéto procesy môžu poskytnúť relevantné údaje pre meranie efektívnosti a účinnosti vzdelávania a následne informovať prax a politiky. Avšak malé množstvo informácií by mohlo byť zozbierané pre súčasnú štúdiu o tom, ako centrálné koncepcie výchovy k občianstvu alebo samozrejme prax na úrovni školy sa menia ako výsledok dôkazov z národných monitorovacích procesov alebo medzinárodných prieskumov. To však ostáva naďalej oblasťou, v ktorej je potrebný ďalší výskum a údaje.

ZDROJE

Autonome Hochschule in der Deutschsprachigen Gemeinschaft [Autonomous higher education institution in the German-speaking Community], 2009. *Orientierungsrahmen Schulqualität: Externe Evaluation der Schulen in der Deutschsprachigen Gemeinschaft Belgiens*. [Online] Dostupné na: www.ahs-dg.be [Přístup 7. máj 2012].

Centre for Social and Economic Research (CASE), 2009. *Key Competences in Europe: Opening Doors For Lifelong Learners Across the School Curriculum and Teacher Education*. Warsaw: CASE.

Council of Europe, O'Shea, K, 2003. *A Glossary of terms for education for democratic citizenship. Developing a shared understanding*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2003.

Council of Europe, 2010. *Recommendation CM/Rec (2010)7 of the Committee of Ministers to Member States on the Council of Europe Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education*. [Online] Dostupné na: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1621697> [Přístup 7. máj 2012].

Council of the European Union. Joint Progress Report of the Council and the Commission on the implementation of the "Education & Training 2010" work programme – Adoption of the report. Brussels, 18. január 2010, 5394/10, EDUC 11, SOC 21.

EACEA/Eurydice, 2009. *National Testing of Pupils in Europe: Objectives, Organisation and Use of Results*. Brussels: Eurydice

EACEA/Eurydice, 2011. *Teaching Reading in Europe: Contexts, Policies and Practices*. Brussels: Eurydice.

EACEA/Eurydice, 2012a. *Entrepreneurship Education at School in Europe: National Strategies, Curricula and Learning Outcomes*. Brussels: Eurydice.

EACEA/Eurydice, 2012b. *Key Data on Education in Europe 2012*. Brussels: Eurydice.

Elchardus, M., Op de Beeck, S., Duquet, F. & Roggemans, L. (2008). *Vakoverschrijdende eindtermen in het secundair onderwijs. Een onderzoek naar de relevantie en de haalbaarheid van de vakoverschrijdende eindtermen in het secundair onderwijs* [Cross-curricular final objectives in secondary education: a study of the social and educational relevance of cross-curricular themes and feasibility]. In opdracht van de Vlaamse Minister voor Onderwijs en Vorming, in het kader van het 'OBPWO-programma'. Brussel: V. U. Brussel.

European Commission, 2009a. *Progress towards the Lisbon objectives in education and training. Indicators and benchmarks 2009*. Commission staff working document, SEC (2009) 1616.

European Commission, 2009b. *Key competences for a changing world*. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Draft 2010 joint progress report of the Council and the Commission on the implementation of the "Education & Training 2010 work programme", Brussels, 25.11.2009, COM(2009) 640 final.

Filzmaier, Peter, 2007. *Jugend und Politische Bildung – Einstellungen und Erwartungen von 14- bis 24-Jährigen* [Youth and Citizenship Education – attitudes and expectations of 14 to 24 years of age]. ([Online] Dostupné na: www.donau-uni.ac.at/dpk/studies [Přístup 7. máj 2012].

Hoskins, B. et al., 2006. Measuring Active Citizenship in Europe. *CRELL Research Paper 4*, EUR 22530 EN.

International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA), 2010a. *ICCS 2009 International report. Civic Knowledge, attitudes, and engagement among lower-secondary students in 38 countries*. Amsterdam: IEA.

IEA, 2010b. *ICCS 2009 European Report. Civic Knowledge, attitudes, and engagement among lower-secondary students in 24 European countries*. Amsterdam: IEA.

Kerr, D., 1999. *Citizenship education: an International Comparison*. London: QCA.

Kerr, D. et al., 2004. Citizenship Education Longitudinal Study: Second Annual Report. First Longitudinal Survey. Making Citizenship Education Real. *Research Report RR531*. [pdf] Dostupné na: <https://www.education.gov.uk/publications/eOrderingDownload/RR531.pdf> [Prístup 3. máj 2012].

Kerr, D., Keating, A. & Ireland, E. 2009. *Pupil Assessment in Citizenship Education: Purposes, Practices and Possibilities. Report of a CIDREE Collaborative Project*. Slough: NFER/CIDREE.

McWayne, C. et al., 2004. A multivariate examination of parent involvement and the social and academic competencies of urban kindergarten children. *Psychology in Schools*, 41, pp. 363-377.

National Council for Curriculum and Assessment (NCCA), 1999. *Social, personal and health education. Teacher guidelines* [Online] Dostupné na: http://www.curriculumonline.ie/en/Primary_School_Curriculum/Social,_Personal_and_Health_Education_SPHE/_Social,_Personal_and_Health_Education_SPHE_Teacher_Guidelines/ [Prístup 3. máj 2012].

Ofsted, 2009. *The new Framework for the inspection of maintained schools in England from September 2009*. [Online] Dostupné na: www.ofsted.gov.uk [Prístup 3. máj 2012].

Ofsted, 2010. Citizenship established? [Online] Dostupné na: www.ofsted.gov.uk [Prístup 3. máj 2012].

Rey, O., 2008. De la transmission des savoirs à l'approche par compétence. *Dossier d'actualité Veille et Analyse* n°38. [pdf] Dostupné na: <http://ife.ens-lyon.fr/vst/DA-Veille/34-avril-2008.pdf> [Prístup 3. máj 2012].

The Norwegian Directorate for Education and Training, 2011. *Erfaringer med utdanningsvalg og elevrådsarbeid på ungdomstrinnet* [Experience with educational choices and student council work in secondary schools] Reference: Utdanningsdirektoratet 2011.

The Scottish Government, 2008. *Curriculum for excellence. Building the curriculum 3. A framework for learning and teaching* [pdf] Dostupné na: http://www.ltscotland.org.uk/Images/building_the_curriculum_3_jms3_tcm4-489454.pdf [Prístup 3. máj 2012].

Shatkin, G. & Gershberg, A.I., 2007. Empowering parents and building communities: The role of school-based councils in educational governance and accountability. *Urban Education* 42, p. 582.

Zaleskienė, Irena and others, 2008. Civic participation of young people at age 16-24. [Online] Dostupné na: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/sb/Visuomeniskai_aktyvus_asm_2009_03_10.pdf

SLOVNÍK

Kódy štátov

EÚ-27	Európska únia
BE	Belgicko
BE fr	Belgicko – Francúzske spoločenstvo
BE de	Belgicko – Nemecké spoločenstvo
BE nl	Belgicko – Flámske spoločenstvo
BG	Bulharsko
CZ	Česká republika
DK	Dánsko
DE	Nemecko
EE	Estónsko
IE	Írsko
EL	Grécko
ES	Španielsko
FR	Francúzsko
IT	Taliansko
CY	Cyprus
LV	Lotyšsko
LT	Litva
LU	Luxembursko
HU	Maďarsko
MT	Malta
NL	Holandsko

AT	Rakúsko
PL	Poľsko
PT	Portugalsko
RO	Rumunsko
SI	Slovinsko
SK	Slovensko
FI	Fínsko
SE	Švédsko
UK	Spojené kráľovstvo
UK-ENG	Anglicko
UK-WLS	Wales
UK-NIR	Severné Írsko
UK-SCT	Škótsko
EFTA/EEA štáty	Tri štáty európskeho voľného obchodu Asociácia, ktorá je členom Európskeho hospodárskeho priestoru
IS	Island
LI	Lichtenštajnsko
NO	Nórsko
Kandidátske štáty	
TR	Turecko

Štatistický kód

: Údaje nie sú k dispozícii

Medzinárodná klasifikácia štandardov (ISCED 1997)

ISCED je nástroj vhodný na zber medzinárodných štatistických údajov o vzdelávaní. Zahrňuje klasifikáciu podľa dvoch faktorov: úrovni a odborov vzdelávania s doplnkami všeobecnou/odbornou/predodbornou vzdelávacou orientáciou a účelom vzdelávaci/pracovný trh. Súčasná verzia, ISCED 97 ⁽⁹⁴⁾ rozlišuje sedem úrovní vzdelávania.

ÚROVNE ISCED 97

Podľa úrovne a typu vzdelávania je potreba vybudovať hierarchický systém medzi hlavnými a vedľajšími kritériami (typická kvalifikácia pre prijatie, minimálne požiadavky pri prijímaní, minimálny vek, kvalifikácia pedagogických zamestnancov a pod.)

ISCED 0: Predprimárne vzdelávanie

Predprimárne vzdelávanie je definované ako počiatočný stupeň organizovaného vyučovania. Realizuje sa v škole alebo stredisku a je určené deťom vo veku minimálne tri roky.

ISCED 1: Primárne vzdelávanie

Táto úroveň začína vo veku päť až sedem rokov, je povinná vo všetkých štátoch a všeobecne trvá päť až šesť rokov.

ISCED 2: Nižšie stredné vzdelávanie

Pokračovanie základných programov na primárnej úrovni, hoci vyučovanie je viac zamerané na vyučovanie predmetov. Zvyčajne, s ukončením tejto úrovne, sa predpokladá ukončenie povinného vzdelávania.

ISCED 3: Vyššie stredné vzdelávanie

Táto úroveň všeobecne začína na konci povinného vzdelávania. Vstupný vek je všeobecne 15 alebo 16 rokov. Požadovaná kvalifikácia na prijatie (ukončenie povinného vzdelávania) a ďalšie minimálne požiadavky sú zvyčajne potrebné. Vyučovanie je zamerané viac na vyučovanie predmetov ako na úrovni ISCED 2. Všeobecná doba trvania tejto úrovne je dva až päť rokov.

ISCED 4: Postredoškolské neterciárne vzdelávanie

Tieto programy tvoria hranicu medzi vyšším stredným a terciárnym vzdelávaním. Slúžia na rozšírenie vedomostí absolventov úrovne ISCED 3. Typickými príkladmi sú programy určené na prípravu žiakov na štúdium na úrovni ISCED 5, alebo programov určených na prípravu žiakov na priamy vstup na pracovný trh.

ISCED 5: Terciárne vzdelávanie (prvý stupeň)

Na prijatie do týchto programov sa bežne požaduje úspešné ukončenie úrovni ISCED 3 alebo 4. Táto úroveň zahrňuje terciárne programy s akademickou orientáciou (typ A), ktoré sú väčšinou teoretické a terciárne programy s profesijnou orientáciou (typ B), ktoré sú kratšie ako programy typu A a sú zamerané na vstup na pracovný trh.

ISCED 6: Terciárne vzdelávanie (druhý stupeň)

Táto úroveň je venovaná terciárnemu vzdelávaniu, ktoré vedie k získaniu kvalifikácie s moderným výskumom *advanced research qualification* (PhD. alebo doktorát).

⁽⁹⁴⁾ <http://unesco.stat.unesco.org/en/pub/pub0.htm>

TABUĽKA UKAZOVATEĽOV

KAPITOLA 1: KURIKULUM OBČIANSKEJ VÝCHOVY: PRÍSTUPY, VYUČOVACÍ ČAS A OBSAH

Ukazovateľ 1.1: Poskytovanie samostatného povinného predmetu zameraného na prvky výchovy k občianstvu, podľa národného kurikula (ISCED 1, 2 a 3), 2010/11	19
Ukazovateľ 1.2: Výchova k občianstvu vyučovaná ako samostatný predmet alebo integrovaná do iných predmetov podľa veku, podľa národných kurikul, 2010/11	20
Ukazovateľ 1.3: Medzipredmetový prístup k výchove k občianstvu, ako je zaradený do národných kurikul (ISCED 1, 2 a 3), 2010/11	22
Ukazovateľ 1.4: Priemerná minimálna časová dotácia pre výchovu k občianstvu ako samostatného predmetu počas teoretického roku, na základe odporúčaní pre primárne, všeobecné (nižšie a vyššie) stredné vzdelávanie, 2010/11	26
Ukazovateľ 1.5: Ciele výchovy k občianstvu, ako sú odporúčané v národných kurikulách (ISCED 1-3), 2010/11	29
Ukazovateľ 1.6: Témy výchovy k občianstvu, ako sú odporúčané v národných kurikulách (ISCED 1-3), 2010/11	30
Ukazovateľ 1.7: Zručnosti, ktoré by si žiaci mali osvojiť vo výchove k občianstvu, ako sú odporúčané v národných kurikulách (ISCED 1-3), 2010/11.	33
Ukazovateľ 1.8: Názory učiteľov o význame špecifických cieľov pre občianstvo a výchovu k občianstvu (ako národné percentá), 2008/09	35

KAPITOLA 2: ÚČASŤ ŽIAKOV A RODIČOV V ŠKOLSKEJ SAMOSPRÁVE

Ukazovateľ 2.1: Predpisy a oficiálne odporúčania zaoberajúce sa účasťou zástupcov triedy v riadení škôl (ISCED 1, 2 a 3), 2010/11	40
Ukazovateľ 2.2: Predpisy a oficiálne odporúčania o zriaďovaní rady žiakov v školách (ISCED 1, 2 a 3), 2010/11	41
Ukazovateľ 2.3: Predpisy a oficiálne odporúčania stanovujúce zástupcov žiakov do riadiacich orgánov školy (ISCED 1, 2 a 3), 2010/11	42
Ukazovateľ 2.4: Vytvorenie rady triedy/zástupcov podľa oficiálnych predpisov a odporúčaní (ISCED 1, 2 a 3), 2010/11	43
Ukazovateľ 2.5: Menovanie členov žiackej rady podľa oficiálnych predpisov a odporúčaní (ISCED 1, 2 a 3), 2010/11	43
Ukazovateľ 2.6: Menovanie zástupcov žiakov do školských riadiacich orgánov podľa oficiálnych predpisov a odporúčaní (ISCED 1, 2 a 3), 2010/11	44
Ukazovateľ 2.7: Úloha zástupcov žiakov v školských riadiacich orgánoch podľa oficiálnych predpisov a odporúčaní (ISCED 1), 2010/11	46
Ukazovateľ 2.8: Úloha zástupcov žiakov v školských riadiacich orgánoch podľa oficiálnych predpisov a odporúčaní (ISCED 2), 2010/11	47
Ukazovateľ 2.9: Úloha zástupcov žiakov v školských riadiacich orgánoch podľa oficiálnych predpisov a odporúčaní (ISCED 3), 2010/11	48
Ukazovateľ 2.10: Percento žiakov 8. ročníkov, ktorí volili zástupcov triedy alebo žiacku radu, 2008/09	51
Ukazovateľ 2.11: Oficiálne predpisy o účasti rodičov na úrovni triedy na úrovni triedy školy (ISCED 1, 2 a 3), 2010/11	52
Ukazovateľ 2.12: Formálne prostriedky účasti rodičov na úrovni školy, podľa oficiálnych predpisov a odporúčaní (ISCED 1, 2 a 3), 2010/11	53
Ukazovateľ 2.13: Hlavné funkcie a činnosti zástupcov rodičov v riadiacich orgánoch školy (ISCED 1, 2 a 3), av súlade s platnými predpismi, 2010/11	54

KAPITOLA 3: ŠKOLSKÁ KULTÚRA A ÚČASŤ ŽIAKOV V SPOLOČNOSTI

Ukazovateľ 3.1: Príležitosti ôsmakov zúčastniť sa občianskych aktivít (národné percentá) ako ich uviedli riaditelia, 2008/09	68
--	----

KAPITOLA 4: HODNOTENIE, POSUDZOVANIE A MONITOROVANIE

Ukazovateľ 4.1: Prínos známk z občianskej výchovy (vyučovanej ako samostatný povinný predmet) k postupu žiaka na ďalšiu úroveň vzdelávania (ISCED 1, 2 a 3), 2010/11	74
Ukazovateľ 4.2: Centrálna metodika na hodnotenie aktívnej účasti žiakov v škole alebo v komunite (ISCED 2 a 3), 2010/11	75
Ukazovateľ 4.3: Otázky výchovy k občianstvu zahrnuté do externého a/alebo interného hodnotenia škôl (ISCED 1, 2 a 3), podľa nariadení/odporúčaní na centrálnej úrovni, 2010/11	78
Ukazovateľ 4.4: Oblasti školskej činnosti výchovy k občianstvu zahrnuté v externom hodnotení školy (ISCED 1, 2 a 3), podľa nariadení/odporúčaní na centrálnej úrovni, 2010/11	80
Ukazovateľ 4.5: Oblasti školskej činnosti výchovy k občianstvu zahrnuté v internom hodnotení školy (ISCED 1, 2 a 3), podľa nariadení/odporúčaní na centrálnej úrovni, 2010/11	81

PRÍLOHY

2.13:	Hlavné funkcie a aktivity zástupcov rodičov v školských riadiacich orgánoch	135
2.7:	Právomoci zástupcov žiakov v školských riadiacich orgánoch podľa oficiálnych predpisov, primárne vzdelávanie (ISCED 1), 2010/11	135
2.8:	Právomoci zástupcov žiakov v školských riadiacich orgánoch podľa oficiálnych predpisov, nižšie stredné vzdelávanie (ISCED 2), 2010/11	136
2.9:	Právomoci zástupcov žiakov v školských riadiacich orgánoch podľa oficiálnych predpisov, vyššie stredné vzdelávanie (ISCED 3), 2010/11	136

PRÍLOHY

Príloha 1: Povinné a voliteľné prístupy k výchove k občianstvu podľa národných kurikul, 2010/11 ⁽⁹⁵⁾

Belgicko – Francúzske spoločenstvo

Primárne a stredné

- **Prístup:** Integrovaný ⁽⁹⁶⁾
- **Terminológia:** ISCED 1 a 2: *Eveil-formation géographique et historique*, francúzština, jazyky, telesná výchova, umelecká výchova, etika/náboženstvo
ISCED 3: história, etika/náboženstvo, geografia, sociálne a ekonomické vedy, francúzština

Primárne a stredné

- **Prístup:** Prierezový
- **Terminológia:** Interdisciplinárne aktivity venované vzdelávaniu k aktívnemu a zodpovednému občianstvu
- **Časová dotácia:** Najmenej raz v každom zo šiestich cyklov primárneho a stredoškolského vzdelávania

Zdroje

Décret définissant les missions prioritaires de l'enseignement fondamental et secondaire (1997) [Online]

Dostupné na: http://www.gallilex.cfwb.be/fr/leg_res_01.php?ncda=21557&referant=I01

Décret relatif au renforcement de l'éducation à la citoyenneté responsable et active au sein des écoles (2007) [Online]

Dostupné na: http://www.gallilex.cfwb.be/document/pdf/31723_000.pdf

Socles de compétences [Core skills] (1997) [Online]

Dostupné na: <http://www.enseignement.be/index.php?page=24737&navi=295>.

Belgicko – Nemecké spoločenstvo

Primárne a nižšie stredné

- **Prístup:** Integrovaný
- **Terminológia:** Nemčina, francúzština, cudzí jazyk, matematika, história/geografia, prírodné vedy a technika, umelecké vzdelávanie, šport

Primárne a nižšie stredné

- **Prístup:** Prierezový
- **Terminológia:** Dať také právomoci žiakom, aby mohli prispievať k formovaniu spoločnosti

Vyššie stredné

- **Prístup:** Je zakotvený vo všeobecných cieľoch vzdelávacieho systému, ale nie je odporúčaný

Zdroje

Dekret zur festlegung von kernkompetenzen und rahmenplänen im unterrichtswesen [Vyhláška určujúca hlavné zručnosti a kurikulárnu metodu vo vzdelávaní] (2008) [Online] Dostupné na:

http://www.dgparlament.be/PortalData/4/Resources/Datenbank/2004_2009/2007-2008_BR_127__50230doc.pdf

Rahmenpläne (Frameworks) (2008) [Online] http://www.bildungsserver.be/desktopdefault.aspx/tabid-2221/4415_read-31778/

⁽⁹⁵⁾ Táto tabuľka bola pôvodne prevzatá z prílohy II: Formal curriculum provisions for EDC in Europe, *All-European Study on Policies for Education for Democratic Citizenship (EDC) – A Synthesis*, pp. 34-42. Strasbourg: Council of Europe, 2003.

Bola aktualizovaná a doplnená v štúdiu Eurydice 2005 o výchove k občianstvu (Eurydice, 2005) a v tejto štúdiu.

⁽⁹⁶⁾ Zoznam predmetov je ilustratívny a nie je úplný.

Belgicko – Flámske spoločenstvo

Primárne

- **Prístup:** Integrovaný
- **Terminológia:** Spoločenská téma – orientácia vo svete

Primárne

- **Prístup:** Prierezový
- **Terminológia:** Prierezový finálny cieľ 'sociálne zručnosti'

Stredné

- **Prístup:** Prierezový
- **Terminológia:** Prierezové finálne ciele väčšinou pod názvom 'neustranný politický obraz o spoločnosti'

Zdroje

Final objectives of the mainstream primary education (01/09/1998) [Online] Dostupné na:
<http://www.ond.vlaanderen.be/curriculum/basisonderwijs/lager-onderwijs/leergebieden/wereldorientatie/eindtermen.htm>
<http://www.ond.vlaanderen.be/curriculum/basisonderwijs/lager-onderwijs/leergebiedoverschrijdend/sociale-vaardigheden/eindtermen.htm>

Final objectives for general secondary education 2010 [Online]
Dostupné na: <http://www.ond.vlaanderen.be/curriculum/secundair-onderwijs/vakoverschrijdend/context5.htm>

Bulharsko

Primárne a nižšie stredné

- **Prístup:** Integrovaný
- **Terminológia:** ISCED 1: vlastiveda, človek a spoločnosť
ISCED 2: história a civilizácia, geografia a ekonómia
ISCED 3: psychológia a logika, história a civilizácia, geografia a ekonómia, etika a zákon, filozofia

Vyššie stredné

- **Prístup:** Samostatný predmet
- **Terminológia:** Svet a osobnosť
- **Časová dotácia:** 11,6 h/teoretický rok

Zdroje

Ordinance N° 2 of 18.05.2000 on curriculum content [Online] Dostupné na: www.mon.bg

Česká republika

Primárne a stredné

- **Prístup:** Integrovaný vo vzdelávacích oblastiach (ďalej organizovaný do predmetov na úrovni školy)
- **Terminológia:** ISCED 1: človek a jeho svet
ISCED 2: človek a spoločnosť (rozdelený medzi históriu a občianstvo), jazyk a jazyková komunikácia
ISCED 3: človek a spoločnosť (rozdelený medzi základy občianstva a sociálnych vied, história a geografia), jazyk a jazyková komunikácia

Primárne a stredné

- **Prístup:** Prierezový
- **Terminológia:** Demokratické občianstvo (ISCED 1 a 2), myslenie v rámci európskeho a svetového kontextu, multikultúrne vzdelávanie

Primárne a stredné

- **Prístup:** Prierezový
- **Terminológia:** Občianske kompetencie

Zdroje

Framework education programme for basic education (2007) [Online]
Dostupné na: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVP_ZV_EN_final.pdf
Framework education programme for secondary general education (Grammar Schools) (2007) [Online]
Dostupné na: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVP_G-anj.pdf

Dánsko

Primárne a nižšie stredné

- **Prístup:** Integrovaný
- **Terminológia:** História, sociálne štúdium

Vyššie stredné

- **Prístup:** Sú zakotvené vo všeobecných cieľoch vzdelávacieho systému, ale bez odporúčaného prístupu

Zdroje

Bekendtgørelse om formål, trin- og slutmål for folkeskolens fag og emner Fælles Mål (BEK nr 748) [Description of goals and targets for 'folkeskolens subjects from first to final year (BEK Nr 748)] (2009) [Online]
Dostupné na: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=125973#K1>
Bekendtgørelse om uddannelsen til studentereksamen [Regulation on general upper secondary education] [Online]
Dostupné na: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=132647#K2>

Nemecko

Primárne a stredné

- **Prístup:** Integrovaný
- **Terminológia:** ISCED 1: všeobecné znalosti (*Sachkundeunterricht*)
ISCED 2 a 3: história, sociálne vedy, politika

Zdroje

Stärkung der Demokratieerziehung – Beschluss der Kultusministerkonferenz vom 06.03.2009 [Strengthening democracy education – Resolution of the Standing Conference of 06/03/2009] (2009) [Online]
Dostupné na: http://www.kmk.org/fileadmin/veroeffentlichungen_beschluesse/2009/2009_03_06-Staerkung_Demokratieerziehung.pdf

Estónsko

Primárne a nižšie stredné

- **Prístup:** Integrovaný
- **Terminológia:** Individuálne, sociálne a zdravotné vzdelávanie, všeobecné právo (voliteľné), ekonomické štúdium, obchodné štúdium

Primárne a stredné

- **Prístup:** Samostatný predmet
- **Terminológia:** Občianstvo
- **Časová dotácia:** ISCED 1: 4,4 h/teoretický rok
ISCED 2: 17,5 h/teoretický rok
ISCED 3: 17,5 h/teoretický rok

Primárne a stredné

- **Prístup:** Prierezový
- **Terminológia:** Hodnotové kompetencie, sociálne kompetencie, komunikačné kompetencie a podnikateľské kompetencie

Zdroje

National curriculum for basic schools (2011) [Online] Dostupné na: <http://www.hm.ee/index.php?1511576>

National curriculum for upper secondary schools (2011) [Online] Dostupné na: <http://www.hm.ee/index.php?1511576>

Írsko

Primárne a stredné

- **Prístup:** Integrovaný ⁽⁹⁷⁾
- **Terminológia:** Angličtina, história a geografia

Nižšie stredné

- **Prístup:** Samostatný predmet
- **Terminológia:** Občianstvo, sociálne a politické vzdelávanie
- **Časová dotácia:** ISCED 2: 23 h/teoretický rok

Primárne

- **Prístup:** Prierezový
- **Terminológia:** Sociálne, individuálna a zdravotná výchova

Zdroje

Primary school curriculum (1999)

Primary school curriculum – Social, Personal and Health Education – Teacher Guidelines (1999)

Junior cycle curriculum (1999)

Junior certificate – Civic, Social and Political Education – Guidelines for teachers (2005) [Online]
Dostupné na: www.ncca.ie

⁽⁹⁷⁾ Zoznam predmetov je ilustratívny a nie je úplný.

Grécko

Primárne

- **Prístup:** Integrovaný
- **Terminológia:** Štúdium o životnom prostredí, telesná výchova, domáca ekonomika, výchova k zdraviu, vzdelávanie spotrebiteľov, bezpečnosť cestnej premávky, vzdelanie a environmentálne vzdelávanie, jazyk

Primárne a stredné

- **Prístup:** Samostatný predmet
- **Terminológia:** ISCED 1 a 2: občianstvo a sociálne štúdie
ISCED 3: zákon a politické inštitúcie
- **Časová dotácia:** ISCED 1: 8,8 h/teoretický rok
ISCED 2: 15 h/teoretický rok
ISCED 3: 15 h/teoretický rok

Zdroje

A cross thematic curriculum for compulsory education (2003) [Online]
Dostupné na: http://www.pi-schools.gr/programs/depps/index_eng.php

Španielsko

Primárne a stredné

- **Prístup:** Samostatný predmet
- **Terminológia:** ISCED 1 a 2: vzdelávanie pre občianstvo a ľudské práva
ISCED 2: etika a občianska výchova
ISCED 3: filozofia a občianstvo
- **Časová dotácia:** ISCED 1: 8,3 h/teoretický rok
ISCED 2: 17,5 h/teoretický rok
ISCED 3: 35 h/teoretický rok

Primárne a stredné

- **Prístup:** Integrovaný
- **Terminológia:** Rôzne predmety

Primárne a nižšie stredné

- **Prístup:** Prierezový
- **Terminológia:** Sociálne a občianske kompetencie

Zdroje

Real Decreto 1513/2006, de 7 de diciembre, por el que se establecen las enseñanzas mínimas de la Educación primaria (Royal Decree 1513/2006 of 7 December establishing the minimum core curricula for primary education) (2006) [Online] Dostupné na: <http://www.boe.es/boe/dias/2006/12/08/pdfs/A43053-43102.pdf>

Real Decreto 1631/2006, de 29 de diciembre, por el que se establecen las enseñanzas mínimas correspondientes a la Educación Secundaria Obligatoria (Royal Decree 1631/2006 of 29 December establishing the minimum core curriculum for compulsory secondary education (2006) [Online] Dostupné na: <http://www.boe.es/boe/dias/2007/01/05/pdfs/A00677-00773.pdf>

Real Decreto 1467/2007, de 2 de noviembre, por el que se establecen la estructura del bachillerato y se fijan sus enseñanzas mínimas (Royal Decree 1467/2007, of 2 November, establishing the structure and the core curriculum of the Baccalaureate (2007) [Online] Dostupné na: <http://www.boe.es/boe/dias/2007/11/06/pdfs/A45381-45477.pdf>

Francúzsko

Primárne a stredné

- **Prístup:** Samostatný predmet
- **Terminológia:** Etika (ISCED 1), občianska výchova (ISCED 2), *éducation civique, juridique et sociale* (ISCED 3).
- **Časová dotácia:** ISCED 1: 30 h/teoretický rok
ISCED 2: 28 h/teoretický rok
ISCED 3: 16 h teoretický rok

Primárne a stredné

- **Prístup:** Integrovaný
- **Terminológia:** História, geografia, filozofia (ISCED 3)

Nižšie stredné

- **Prístup:** Prierezový
- **Terminológia:** Sociálne a občianske kompetencie

Zdroje

Socles de compétences [Common foundation knowledge and skills] (*Décret du 11 juillet 2006*) [Online]

Dostupné na: <http://eduscol.education.fr/D0048/primprog.htm>

Programme de l'école élémentaire pour les 6 et 7 ans (CP et CE1) – instruction civique et morale [Online] Dostupné na:

http://www.education.gouv.fr/bo/2008/hs3/programme_CP_CE1.htm<http://eduscol.education.fr/D0048/primprog.htm>

Programme de l'école élémentaire dans le cycle des approfondissements (CE2, CM1 et CM2) – Instruction civique et morale [Online] Dostupné na: http://www.education.gouv.fr/bo/2008/hs3/programme_CE2_CM1_CM2.htm

Programmes d'enseignement du collège / éducation civique Bulletin Officiel spécial n°6 du 28 août 2008 [Online]

Dostupné na: <http://www.education.gouv.fr/pid20484/special-n-6-du-28-aout-2008.html>

Programme d'enseignement d'éducation civique, juridique et sociale en classe de seconde générale et technologique BOEN spécial n°9 du 30 septembre 2010 [Online]

Dostupné na: <http://www.education.gouv.fr/cid53317/mene1019676a.html>

Programme d'enseignement d'éducation civique, juridique et sociale en classe de première BOEN n°21 du

26 mai 2011 [Online] Dostupné na: <http://www.education.gouv.fr/cid56295/mene1109954a.html>

Programme d'enseignement d'éducation civique, juridique et sociale en classe de terminale BOEN hors série n°5 du 30 août 2001 [Online] Dostupné na: <http://www.education.gouv.fr/bo/2001/hs5/som.htm>

Programme d'enseignement de l'histoire-géographie-éducation civique des nouvelles séries technologiques, classe de première (STI2D, STL, STD2A) BOEN spécial n°3 du 17 mars 2011 [Online]

Dostupné na: <http://www.education.gouv.fr/cid55414/mene1104163a.html>

Taliansko

Primárne a stredné

- **Prístup:** Prierezový
- **Terminológia:** Prierezový program o občianstve a ústave

Primárne a stredné

- **Prístup:** Integrovaný
- **Terminológia:** História, geografia, sociálne štúdium (ISCED 1 a 2); história, filozofia, právo, sociálne štúdium (ISCED 3)

Zdroje

Indicazioni Nazionali per i Piani di Studio Personalizzati nella Scuola Primaria [Online] Dostupné na: http://archivio.pubblica.istruzione.it/dgstudiante/alfabetizzazione_motoria/2004_Moratti_DLvo_59.pdf (Annex B)

Indicazioni Nazionali per i Piani di Studio Personalizzati nella Scuola secondaria [Online] Dostupné na: http://archivio.pubblica.istruzione.it/dgstudiante/alfabetizzazione_motoria/2004_Moratti_DLvo_59.pdf (Annex C)

Conversione in legge, con modificazioni, del decreto-legge 1° settembre 2008, n. 137, recante disposizioni urgenti in materia di istruzione e università- Legge 30 ottobre 2008, n. 169 [Online]
Dostupné na: <http://www.camera.it/parlam/leggi/08169l.htm>

Cittadinanza e costituzione: Attuazione dell'art. 1 della legge 30 ottobre 2008, n. 169 – Anno scolastico 2010-2011. Circolare ministeriale n° 86 (2010) [Online] Dostupné na: http://www.istruzione.it/alfresco/d/d/workspace/SpacesStore/19b60061-d624-4dbd-be97-784876cb6393/cm86_10.pdf

Cyprus**Nižšie a vyššie stredné**

- **Prístup:** Samostatný predmet
- **Terminológia:** Sociálna a občianska výchova (ISCED 2) a občianska výchova (ISCED 3)
- **Časová dotácia:** ISCED 2: 4 h/teoretický rok
ISCED 3: 8 h/teoretický rok

Primárne a stredné

- **Prístup:** Prierezový (od šk. roka 2011/12)
- **Terminológia:** Štruktúra kurikula, ktorá sa týka učiva, je v troch pilieroch – prístupy a správanie, kľúčové hodnoty, kompetencie a zručnosti

Primárne a stredné

- **Prístup:** Integrovaný
- **Terminológia:** História, moderná gréčtina, literatúra
ISCED 2 a 3: staroveká gréčtina
ISCED 3: filozofia, psychológia, sociológia (voliteľná)

Zdroje

Ministry of Education and Culture, 2002-2007 reprint. *Analytika Programmata Dimotikis Ekpaidefsis* (Curricula of primary education). Nicosia: Ministry of Education and Culture

Analytika Programmata Gymnasiou (Curricula of secondary education) (2006) [Online]
Dostupné na: <http://www.moec.gov.cy/dme/analytika.html>

Lotyšsko**Primárne a stredné**

- **Prístup:** Integrovaný
- **Terminológia:** Kurikulárne oblasti: „Človek a spoločnosť“, „jazyk“, „základy technológie a vedy“ (etika/kresťanstvo na úrovni ISCED 1, spoločenské vedy a lotyština na úrovni ISCED 1 a 2, cudzí jazyk, história, literatúra, geografia, prírodné vedy na úrovni ISCED 2)
ISCED 3 ⁽⁹⁸⁾: „spoločenské vedy“, oblasť (politika a právo, dejiny, ekonómia, filozofia, etika, geografia, psychológia, teória kultúry, vedenie domácnosti, „jazyk“ a „prírodné vedy“ (lotyština, cudzí jazyk, biológia a prírodné vedy)

⁽⁹⁸⁾ Od roku 2012/13 sa pre stredoškóľakov navrhuje nový voliteľný predmet „výchova k národnej obrane“, ktorý obsahuje ciele výchovy k občianstvu.

Primárne a stredné

- **Prístup:** Prierezový
- **Terminológia:** Sociálne a komunikačné zručnosti

Zdroje

Regulations on the national standard for basic education and standards for basic education subjects (2006) [Online]
Dostupné na: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=150407>

Regulations on national standard for general upper secondary education and standards for upper secondary education subjects (2008) [Online] Dostupné na: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=181216>

Subjects' model programmes [Online] Dostupné na: <http://visc.gov.lv/saturs/vispizgl/programmas.shtml>

Litva

Nižšie stredné

- **Prístup:** Samostatný predmet
- **Terminológia:** Základy občianstva
- **Časová dotácia:** ISCED 2: 16 h/teoretický rok

Primárne a nižšie stredné

- **Prístup:** Prierezový
- **Terminológia:** Oblasť sociálnej a občianskej výchovy

Primárne a stredné

- **Prístup:** Integrovaný
- **Terminológia:** ISCED 1: morálna výchova (etika), litovčina, sociálne a environmentálne vzdelávanie
ISCED 2: história, morálna výchova (etika), litovčina, zemepis, ekonomika a podnikateľstvo, prírodné vedy. Integrované kurzy sociálnych vied
ISCED 3: história, morálna výchova, zemepis, litovčina, ekonomika a podnikateľstvo, filozofia, právo, integrované kurzy sociálnych vied

Zdroje

Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programas, Vilnius: Svetimo aprupinimo centras (Primary and basic education curriculums, Vilnius: Education Supply Centre) (2008) [Online]
Dostupné na: <http://www.pedagogika.lt/index.php?-469374926>

Vidurinio ugdymo bendrosios programas, Vilnius: Svetimo aprupinimo centras (Secondary education curriculums, Vilnius: Education Supply Centre) (2011) [Online] Dostupné na: <http://www.pedagogika.lt/index.php?-469374926>

Luxembursko

Primárne

- **Prístup:** Prierezový
- **Terminológia:** Prístupy k vzťahom

Primárne a stredné

- **Prístup:** Integrovaný
- **Terminológia:** ISCED 1: *Éducation morale et sociale, instruction morale et religieuse*
ISCED 2: *Formation morale et sociale/Instruction religieuse et morale*, history, geography, *culture générale*
ISCED 3: *Formation morale et sociale/Instruction religieuse et morale*, history, geography, *Connaissance du monde contemporain*

Vyššie stredné

- **Prístup:** Samostatný predmet
- **Terminológia:** Občianska výchova
- **Časová dotácia:** ISCED 3: 21,1 h/teoretický rok

Zdroje

Plan d'études de l'enseignement fondamental (Study plans for basic education)

(Journal Officiel du Grand-Duché de Luxembourg, Memorial A, No 184) (2009) [Online]

Dostupné na: http://www.men.public.lu/priorites/ens_fondamental/090723_bibliotheque/090908_rgd_plan_etudes.pdf

Enseignement secondaire et secondaire technique: relevé des programmes de l'enseignement secondaire [Online]

Dostupné na:

http://www.myschool.lu/portal/server.pt?space=CommunityPage&cached=true&parentname=MyPage&parentid=2&in_hi_userid=2&control=SetCommunity&CommunityID=1385&PageID=0

Maďarsko

Primárne a stredné

- **Prístup:** Integrovaný
- **Terminológia:** Kultúrna doména človek a spoločnosť

Primárne a stredné

- **Prístup:** Prierezový
- **Terminológia:** Sociálne a občianske kompetencie, komunikácia v materinskom jazyku, schopnosť učiť sa, zmysel pre iniciatívu a podnikavosť

Zdroje

Nemzeti Alapterv [National Core Curriculum] (2003 – last modified in 2008) [Online]

Dostupné na: <http://www.nefmi.gov.hu/english/hungarian-national-core> (skrátaná verzia v angličtine)-

http://www.nefmi.gov.hu/letolt/kozokt/nat_070926.pdf (plné znenie v maďarčine)

Malta

Primárne a stredné

- **Prístup:** Integrovaný
- **Terminológia:** ISCED 1: sociálne štúdium, individuálny a občiansky rozvoj
ISCED 2: sociálne štúdium, individuálny a občiansky rozvoj, geografia, história, európske štúdie (voliteľný predmet)
ISCED 3: geografia, história a európske štúdie (voliteľný predmet)

Zdroje

ISCED 1 a 2: Creating The Future Together: National Minimum Curriculum, (1999), [Online]

Dostupné na: www.curriculum.gov.mt/docs/nmc_english.pdf

ISCED 3: Sylaby na pokročilej úrovni pre geografiu, históriu a sociológiu a osnovy na stredne pokročilej úrovni pre systémy vedomostí (všetko, ako je stanovené pre rok 2011), [Online] Dostupné na:

http://www.um.edu.mt/__data/assets/pdf_file/0010/108649/AM13.pdf

http://www.um.edu.mt/__data/assets/pdf_file/0005/83903/AM17.pdf

http://www.um.edu.mt/__data/assets/pdf_file/0009/83907/AM30.pdf

http://www.um.edu.mt/__data/assets/pdf_file/0007/55708/IM_32.pdf

Holandsko

Primárne a nižšie stredné

- **Prístup:** Integrovaný
- **Terminológia:** Vo vzdelávaní „osobná orientácia vo svete“ a „človek a spoločnosť“, niektoré z hlavných cieľov konkretizujú výchovu k občianstvu

Vyššie stredné

- **Prístup:** Samostatný predmet
- **Terminológia:** Štúdium spoločnosti

Zdroje

Core objectives primary education (2006) [Online] Dostupné na: <http://www.slo.nl/primair/kerndoelen/>
Appendix core objectives secondary education (2006) [Online]
Dostupné na: <http://english.minocw.nl/documenten/core%20objectives%20secondary%20education.pdf>

Rakúsko

Primárne a stredné

- **Prístup:** Prierezový
- **Terminológia:** Integrované vzdelávacie zásady: občianska výchova, základné projektové formy vo vzdelávaní

Primárne a stredné

- **Prístup:** Integrovaný
- **Terminológia:** ISCED 1: všeobecné a sociálne štúdium
ISCED 2 a 3: geografia a ekonomika, biológia a environmentálne štúdium, náboženská výchova, história, sociálne štúdium a občianska výchova
- **Časová dotácia:** ISCED 2: 15 h/teoretický rok

Zdroje

Decree on the integral educational principle of citizenship education in schools [Online]
Dostupné na: www.eduhi.at/dl/Grundsatzterlass_-_Civics_Education_in_Schools.pdf
Lehrpläne zur Politischen Bildung an Österreichs Schulen (Curricula of citizenship education) [Online]
Dostupné na: www.politik-lernen.at/site/basiswissen/politischebildung/lehrplaene
Verordnung über Bildungsstandards im Schulwesen (Decree on educational standards) [Online]
Dostupné na: www.bmukk.gv.at/medienpool/17533/bgbl_ii_nr_1_2009.pdf
Lehrplan der Volksschule (Curriculum of primary school) (2008) [Online]
Dostupné na: www.bmukk.gv.at/medienpool/14055/lp_vs_gesamt.pdf
Lehrplan der Allgemeinbildenden Höheren Schulen – Unterstufe (Curriculum of academic secondary school, lower level) (2000, updated 2008) [Online] Available at: www.bmukk.gv.at/schulen/unterricht/lp/lp_ahs_unterstufe.xml
Lehrplan der Allgemeinbildenden Höheren Schulen – Oberstufe (Curriculum of academic secondary school, higher level) (Grade 9-12): (2000; updated 2004). [Online]
Dostupné na: www.bmukk.gv.at/schulen/unterricht/lp/lp_ahs_oberstufe.xml

Poľsko

Primárne a stredné

- **Prístup:** Integrovaný
- **Terminológia:** ISCED 1: poľština, história a spoločnosť, etika/náboženstvo
ISCED 2: poľština, história, filozofia, etika/náboženstvo
ISCED 3: poľština, historický úvod do podnikateľstva, filozofia (študijný program), etika/náboženstvo

Stredné

- **Prístup:** Samostatný predmet
- **Terminológia:** ISCED 2 a 3: vedomosti o spoločnosti
- **Časová dotácia:** ISCED 2: 16,3h/teoretický rok
ISCED 3: 18,6h/teoretický rok

Stredné

- **Prístup:** Prierezový
- **Terminológia:** Kľúčové kompetencie zahrnuté v úlohách školy: sociálne a občianske kompetencie, komunikačné zručnosti, schopnosť spolupracovať v tíme, podnikanie iniciatívami, rešpekt k druhým, predchádzanie diskriminácie, morálne hodnoty, tvorivosť

Zdroje

Regulation by the Minister of national Education and Sport of 26 February 2002 on core curriculum for pre-school education and general education in particular types of schools (Journal of Law. 2002. Nr 51, poz. 458)

Regulation by the Minister of national Education of 23 December 2008 on core curriculum for pre-school education and general education in particular types of schools (2009) [Online] Dostupné na: www.bip.men.gov.pl

Portugalsko ⁽⁹⁹⁾

Primárne a nižšie stredné

- **Prístup:** Samostatný predmet
- **Terminológia:** Občianska výchova vzdelávanie (integrované do iných ako disciplinárnych oblastí učiva, občianska výchova, zahŕňajúca projekt a monitorovanie štúdia)
- **Časová dotácia:** ISCED 1: 16,3 h/teoretický rok
ISCED 2: 37,5h/teoretický rok

Primárne a stredné

- **Prístup:** Prierezový
- **Terminológia:** Prierezová téma výchova k občianstvu

Zdroje

National curriculum of basic education, essential competences (2001) [Online] Dostupné na: http://sitio.dgicd.min-edu.pt/recursos/Lists/Repositrio%20Recursos2/Attachments/84/Curriculo_Nacional.pdf

National curriculum of secondary education [Online] Dostupné na:
http://www.dgicd.min-edu.pt/ensinosecundario/data/ensinosecundario/Legislacao/lei_49_2005.pdf
http://www.dgicd.min-edu.pt/ensinosecundario/data/ensinosecundario/Legislacao/lei_115_97.pdf
http://www.dgicd.min-edu.pt/ensinosecundario/data/ensinosecundario/Legislacao/lei_49_2005.pdf
http://www.dgicd.min-edu.pt/ensinosecundario/data/ensinosecundario/Legislacao/lei_85_2009.pdf

Decree on 'Education for citizenship' (2001)

⁽⁹⁹⁾ Od roku 2011/12 je samostatný predmet občianska výchova zaradený v 1. ročníku všeobecného vyššieho stredného vzdelávania.

Rumunsko

Primárne a stredné

- **Prístup:** Samostatný predmet
- **Terminológia:** ISCED 1: občianska výchova + voliteľný predmet: výchova Európana
ISCED 2: občianska kultúra + voliteľný predmet: interkultúrna výchova
ISCED 3: sociálne štúdium + voliteľné predmety: občianska výchova, mediálne kompetencie, ľudské práva, interkultúrna výchova, výchova k demokracii, inštitúcie EÚ, medzinárodné humanitárne právo
- **Časová dotácia:** ISCED 1: 15 h/teoretický rok
ISCED 2: 10 h/teoretický rok

Vyššie stredné

- **Prístup:** Integrovaný
- **Terminológia:** Sociológia, filozofia, história

Zdroje

Curriculum for sociology, approved by Order of the Education and Research Minister 3252/16.02.2006.

Curriculum for philosophy, approved by Order of the Education and Research Minister 5959/22.12.2006

Curriculum for social studies approved by Order of the Education and Research Minister 5959/22.12.2006

Curriculum for citizenship education (Grade 3: 2004; Grade 4: 2005; grades 7-8: 2009) [Online]

Dostupné na: <http://www.ise.ro/Departamente/Curriculum/Programescolare.aspx>>

Curricula for social and humanistic subjects at high-school level, [Online]

Dostupné na: <http://www.ise.ro/Departamente/Curriculum/Programescolare.aspx>> Invățământ Liceal>Aria curriculară: Om și societate>Cultura civică_clasele a VII-a - a VIII-a.pdf

Slovensko

Primárne a stredné

- **Prístup:** Integrovaný
- **Terminológia:** Slovenský jazyk, cudzí jazyk, environmentálna výchova, sociálne vedy, história, geografia (ISCED 1)
Slovenský jazyk, geografia, história, cudzí jazyk a voliteľné predmety (ISCED 2)
Slovenský jazyk, cudzí jazyk, sociológia, geografia, história (ISCED 3)

Nižšie stredné

- **Prístup:** Samostatný predmet
- **Terminológia:** Občianska výchova a etika ⁽¹⁰⁰⁾ a voliteľný predmet občianska kultúra
- **Časová dotácia:** ISCED 2: 17,5 h/teoretický rok

Vyššie stredné

- **Prístup:** Prierezový (povinne voliteľný obsah)
- **Terminológia:** Občianska kultúra
- **Časová dotácia:** 15 hodín ročne v jednom ročníku *gimnázia*, určené v školskom rozvrhu

⁽¹⁰⁰⁾ Od roku 2011/12 aktualizovaný samostatný predmet 'občianstvo, výchova k vlastenectvu a etika' nahrádza výchovu k občianstvu a etiku.

Zdroje

The curricula for basic school (2010), [Online] Dostupné na:
http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmetniki/Predmetnik_splosni.pdf

The curricula for upper secondary general school *gimnazija* (2010) [Online]
 Dostupné na: http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2010/programi/gimnazija/ucni_nacrti.htm

Curricula for citizenship and patriotic education and ethic (2011) [Online]
 Dostupné na: http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_DDE__OS.pdf

The curricula for citizenship and ethic (1999) [Online] Dostupné na:
http://www.mizks.gov.si/fileadmin/mizks.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_obvezni/Drzavljanska_vz_oja_in_etika_obvezni.pdf

Citizenship culture (*Državljanska kultura*) (2011) [Online] Dostupné na:
 ISCED 2:
http://www.mizks.gov.si/fileadmin/mizks.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_izbirni/Drzavljanska_kultura_izbirni.pdf

ISCED 3: http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2011/programi/gimnazija/obvezne_izbirne_vsebine.htm#2.1

Slovensko

Primárne a stredné

- **Prístup:** Integrovaný
- **Terminológia:** ISCED 1: vlastiveda
ISCED 1 – 3: etika (v alternácii s náboženskou výchovou)

Stredné

- **Prístup:** Samostatný predmet
- **Terminológia:** Občianska náuka
- **Časová dotácia:** ISCED 2: 24,8 h/teoretický rok
ISCED 3: 6,2 h/teoretický rok

Zdroje

Občianska náuka (State educational programme for citizenship science) [Online] Dostupné na:
http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/2stzs/iscsed2/vzdelavacie_oblasti/obcianska_nauka_iscsed2.pdf

ISCED 3: http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/gymnazia/vzdelavacie_oblasti/obcianska_nauka_iscsed3a.pdf

Človek a hodnoty (Štátny vzdelávací program pre etiku) [Online] Dostupné na:
http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/1stzs/iscsed1/vzdelavacie_oblasti/eticka_vychova_iscsed1.pdf

Fínsko

Primárne a stredné

- **Prístup:** Integrovaný
- **Terminológia:** Environmentálne a prírodné vedy (ISCED 1), história, biológia, geografia:
ISCED 1-2

Nižšie a vyššie stredné

- **Prístup:** Samostatný predmet
- **Terminológia:** Sociálne štúdie

Primárne a stredné

- **Prístup:** Prierezový
- **Terminológia:** Participatívne občianstvo a podnikanie

Zdroje

National core curriculum for basic education 2004 (2004) [Online]

Dostupné na: http://www.oph.fi/english/publications/2009/national_core_curricula_for_basic_education

National core curriculum for upper secondary education 2003 (2003) [Online] Dostupné na:

http://www.oph.fi/english/publications/2003/National_Core_Curriculum_for_Upper_Secondary_Schools_2003

Švédsko

Primárne a stredné

- **Prístup:** Integrovaný
- **Terminológia:** Sociálna veda, história, švédčina

Zdroje

Curriculum for the compulsory school system, Lpo94 (SKOLFS 1994:1) [Online]

Dostupné na: <http://www.skolverket.se/skolfs?id=258>

Curriculum for the non-compulsory school system, Lpf94 (SKOLFS 1994:2) [Online]

Dostupné na: <http://www.skolverket.se/skolfs?id=259>

Spojené kráľovstvo – Anglicko

Primárne

- **Prístup:** Neštatutárne ustanovenie. Samostatný predmet alebo integrovaný, v kompetencii školy
- **Terminológia:** Neštatutárny program štúdia 'občianstvo'

Nižšie a povinné vyššie stredné

- **Prístup:** Samostatný predmet
- **Terminológia:** Občianstvo

Po-povinné vyššie stredné

- **Prístup:** Neštatutárne ustanovenie. Samostatný predmet alebo integrovaný, v kompetencii školy
- **Terminológia:** Neštatutárny podporný program *Post-16 citizenship*

Zdroje

The National Curriculum for England Key stages 1 and 2 (1999 – Key stage 1 amended 2007) [Online]

Dostupné na: <http://curriculum.qcda.gov.uk/key-stages-1-and-2/subjects/index.aspx>

Citizenship – The National Curriculum for England (Key stages 3 and 4) [Online]

Dostupné na: <https://www.education.gov.uk/publications/standard/publicationDetail/Page1/QCA/99/470>

Play your part: post-16 citizenship guidance QCDA 2004 (2004) [Online]

Dostupné na: <https://www.education.gov.uk/publications/standard/publicationdetail/page1/QCA/04/1313>

Spojené kráľovstvo – Wales

Primárne a stredné vzdelávanie

- **Prístup:** Prierezový a Integrovaný
- **Terminológia:** Súčasť rámca pre personálne a sociálne vzdelávanie (PSE)

Zdroje

Personal and social education framework for 7 to 19-year-olds in Wales (2008) [Online]

Dostupné na: www.wales.gov.uk/personalsocialandeducation

The non-statutory programme of study for citizenship at Key Stages 1 and 2 [Online]

Dostupné na: <http://www.education.gov.uk/schools/teachingandlearning/curriculum/primary/b00198824/citizenship>

Spojené kráľovstvo – Severné Írsko

Primárne

- **Prístup:** Prierezový a Integrovaný
- **Terminológia:** Osobný rozvoj a vzájomné porozumenie (vzdelávacia oblasť)

Stredné

- **Prístup:** Prierezový
- **Terminológia:** Vetva 'miestne a globálne občianstvo' v oblasti učenie pre život a prácu

Zdroje

The Northern Ireland Curriculum: Primary (2007) [Online] Dostupné na:
http://www.nicurriculum.org.uk/docs/key_stages_1_and_2/northern_ireland_curriculum_primary.pdf
http://www.nicurriculum.org.uk/key_stages_1_and_2/skills_and_capabilities/Prierezový_skills/
 The Statutory Curriculum at Key Stage 3: Rationale and Detail (2007) [Online]
 Dostupné na: http://www.nicurriculum.org.uk/docs/key_stage_3/statutory_curriculum_ks3.pdf
 Revised Curriculum. Local and Global Citizenship: Guidance for Key Stage 4 [Online]
 Dostupné na: http://www.nicurriculum.org.uk/key_stage_4/areas_of_learning/learning_for_life_and_work/

Spojené kráľovstvo – Škótsko

Primárne a stredné

- **Prístup:** Prierezové oblasti
- **Terminológia:** Občianska výchova

Stredné vzdelávanie

- **Prístup:** Integrovaný
- **Terminológia:** Rôzne predmety s prvkami výchovy k občianstvu, predovšetkým sociálne štúdiá (moderné štúdie, história, geografia)

Zdroje

Curriculum for Excellence (2004 – updated 2007) [Online] Dostupné na:
<http://www.ltscotland.org.uk/learningteachingandassessment/learningacrossthecurriculum/responsibilityofall/>
 Curriculum for Excellence: Building the Curriculum 3: A Framework for Learning and Teaching (2008) [Online]
 Dostupné na: http://www.ltscotland.org.uk/Images/building_the_curriculum_3_jms3_tcm4-489454.pdf

Lichtenštajnsko

- Údaje nie sú k dispozícii.

Island ⁽¹⁰¹⁾

Primárne a stredné

- **Prístup:** Integrovaný
- **Terminológia:** Životné zručnosti, spoločenské vedy (vyššia stredná úroveň)

Primárne a stredné

- **Prístup:** Prierezový (bude implementovaný od roku 2011/12)
- **Terminológia:** Nové kurikulum založené na šiestich základných pilieroch (gramotnosť v širšom slova zmysle, výchova k stabilite, zdravie a sociálna starostlivosť o zvieratá, demokracia a ľudské práva, rovnosť vzdelávania a tvorivej činnosti), predpokladá sa, že sú vo všetkých učivách predmetov a metodické vedenie pre školskú prax a deväť kľúčových kompetencií, vrátane demokracie a ľudských práv

Zdroje

National curriculum guidelines for the compulsory schools (2011) [Online]
Dostupné na: <http://www.menntamalaraduneyti.is/utgefid-efni/namskrar/nr/3953>
National curriculum guidelines for the upper secondary schools (2011) [Online]
Dostupné na: <http://www.menntamalaraduneyti.is/utgefid-efni/namskrar/nr/3954>
National curriculum guidelines for the compulsory schools. Life skills (2007) [Online]
Dostupné na: <http://www.menntamalaraduneyti.is/utgefid-efni/namskrar/nr/3953>

Nórsko

Primárne a stredné

- **Prístup:** Integrovaný
- **Terminológia:** Sociálna štúdia (ISCED 1-2: história, geografia, sociológia, ISCED 3: človek a spoločnosť, pracovný a obchodný život, politika a demokracia, kultúry a medzinárodné vzťahy)
ISCED 1-2: náboženstvo, filozofia života a etika
ISCED 3: história, náboženstvo a etika: história, geografia, sociológia;

Stredné

- **Prístup:** Samostatný predmet
- **Terminológia:** ISCED 2: práca v rade žiakov
ISCED 3: voliteľné predmety: politika a ľudské práva, právo, história a filozofia
- **Časová dotácia:** ISCED 2: 22,3 h/teoretický rok (práca v rade žiakov)

Primárne a stredné

- **Prístup:** Prierezový
- **Terminológia:** Sociálne a kultúrne kompetencie

Zdroje

The core curriculum (1993) [Online]
Dostupné na: <http://www.udir.no/Stottemeny/English/Curriculum-in-English/Core-Curriculum-in-five-languages/>
The quality framework (2006) [Online] Dostupné na:
http://www.udir.no/Upload/larerplaner/Fastsatte_lareplaner_for_Kunnskapsloftet/5/prinsipper_lk06_Eng.pdf
Subject Curricula (2006) [Online] Dostupné na: <http://www.udir.no/Stottemeny/English/Curriculum-in-English/>

⁽¹⁰¹⁾ Od roku 2011/12 sa budú zavádzať nové národné programy pre predškolské, povinné a vyššie stredné vzdelávanie, s prierezovým prístupom k výchove k občianstvu. V skutočnosti sú založené na šiestich základných pilieroch (gramotnosť v širšom slova zmysle, výchova k stabilite, zdravie a sociálna starostlivosť, demokracia a ľudské práva, rovnosť vzdelávania a tvorivá činnosť), ktoré majú byť témami vo všetkých učivách predmetov a metodickými usmerneniami pre školskú prax.

Chorvátsko

Primárne a stredné

- **Prístup:** Prierezový
- **Terminológia:** Výchova k ľudským právam a demokratickému občianstvu

Vyššie stredné

- **Prístup:** Samostatný predmet
- **Terminológia:** Politika a ekonomika
- **Časová dotácia:** ISCED 3: 12,6 h/teoretický rok

Zdroje

Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (National framework curriculum for pre-primary, primary and general secondary education) (2011) [Online]
Dostupné na: <http://public.mzos.hr/lgs.axd?t=16&id=18247>

Nastavni plan i program za osnovnu školu [Elementary school curriculum] (2006) [Online]
Dostupné na: <http://public.mzos.hr/lgs.axd?t=16&id=14192>

Nastavni program za gimnazije – Politika i gospodarstvo [Curriculum for general secondary education – Policy and economy] (1994) [Online] Dostupné na: http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/pig.pdf

Turecko

Nižšie stredné ⁽¹⁰²⁾

- **Prístup:** Samostatný predmet
- **Terminológia:** Občianstvo a demokracia
- **Časová dotácia:** ISCED 2: 16 h/teoretický rok

Primárne a vyššie stredné

- **Prístup:** Uvedené vo všeobecných cieľoch vzdelávacieho systému bez odporúčaného prístupu

Zdroje

<http://ttkb.meb.gov.tr/program.aspx?islem=1&kno=46>

⁽¹⁰²⁾ Aj keď formálne v tureckom vzdelávacom systéme nie je úroveň ISCED 2, pre porovnanie s ostatnými štátmi sa ročníky 1.-5. môžu považovať za úroveň ISCED 1 a ročníky 6., 7. a 8. za úroveň ISCED 2.

Príloha 2: Prebiehajúce a nedávne národné iniciatívy na podporu účasti žiakov na aktivitách, ktoré podporujú výchovu k občianstvu, v miestnej komunite a v spoločnosti, ako to uviedli národné kancelárie Eurydice, 2011/12

- Sú súčasťou politickej štruktúry pre mladých ľudí na miestnej, regionálnej a národnej úrovni.
- Prístup k linkám uvedených dole 04.04.2012

Belgicko – Francúzska komunita

- **Príroda a Eko-občania škôl (*Écoles Nature et Eco-Citoyennes*)**

Trvanie aktivity: 2011-2012

Cieľom tohto projektu je obohatiť chovanie žiakov v škole týkajúce sa sústavného rozvoja ako aj ukázať, že žiaci môžu zohrávať svoju úlohu pri ochrane životného prostredia v škole a tiež doma vo svojich rodinách.

Koordinujúci orgán / Webové stránky

Directorate for Environmental awareness/ Department of Development / Operational Directorate-General of Agriculture, Natural Resources and Environment (*Direction de la Sensibilisation à l'environnement/ Département du développement/ Direction générale opérationnelle de l'Agriculture, des Ressources naturelles et de l'Environnement*)

<http://www.ecole-nature-ecocitoyenne.be>

Bulharsko

- **Obecné ceny ("Награди на общините")**

Trvanie programu: prebiehajúci

Každý rok obce udeľujú ceny školám, ktoré urobili najvýznamnejšie aktivity týkajúce sa aktívnej účasti vo verejnom živote komunity.

Kordinujúci orgán / Webové stránky

The Department of Education to the municipalities and the National Association of municipalities

Česká republika

- **Komunitná škola (*Komunitní školy*)**

Trvanie aktivity: 2009-2011

Tento projekt začali v regióne Usti jeho hlavným cieľom je vybudovať komunitné školy napr. strediská celoživotného vzdelávania boli otvorené pre každého z miestnej komunity. V tomto projekte 6-19 roční žiaci a študenti sa aktívne zapájajú do aktivít miestnej komunity v rámci partnerstiev vytvorených medzi školami a partnermi na miestnej úrovni ako neziskové organizácie a miestnou správou.

Koordinujúci orgán / Webové stránky

Komunitné pracovné centrum Usti nad Labem

<http://www.komunitniskoly.cz/>

- **Hovorme do toho! (*Kecejme do toho!*)**

Trvanie aktivity: od roku 2010 – prebiehajúca

Táto celoštátna aktivita je zameraná na to aby sa mladým ľuďom vo veku od 15 do 26 rokov dala príležitosť diskutovať o ich názoroch a postojoch v tých oblastiach, s ktorými nie sú spokojní – na miestnej, celoštátnej a tiež európskej úrovni. Hlavné aktivity sú voľby v opinion polls; e-diskusie a fórum; diskusie s politikmi; poskytnutie alebo navrhnutie riešení daného problému a prezentovať to politikom.

Kordinujúci orgán / Webové stránky

Česká rada detí a mládeže (*Česká rada dětí a mládeže*)

www.kecejmedotoho.cz

- Národný parlament detí a mládeže (*Národní parlament dětí a mládeže*)

Trvanie iniciatívy od 1997 – prebiehajúca

Národný parlament detí a mládeže bol vytvorený v roku 1997. Je zložený zo žiakov a študentov zo základných a stredných škôl vo veku od 7 do 18 rokov asi z dvoch tretín štátu. Členovia sa stretávajú pravidelne na národnej úrovni aby identifikovali a diskutovali záležitosti detí a mládeže ako aj obhajovali oblasti, ktoré sa ich týkajú predovšetkým keď legislatíva je pending.

Kordinujúci orgán / Webové stránky

Národný parlament detí a mládeže (*Národní parlament dětí a mládeže*)

www.participace.cz/npdm

Dánsko

- Pretože demokracia (*Demokrati Fordi*)

Trvanie iniciatívy: 2010-2011

Demokrati Fordi bol celoštátny projekt prebiehajúci na jar 2011 pre žiakov a študentov zapísaných v základných a stredných školách. Bol implementovaný aby im ukázal úlohu ako občanov v demokratickom štáte. Tento projekt bol realizovaný prostredníctvom špecifických vyučovacích materiálov a skupinovej práce. Bola tam národná súťaž v ktorej žiaci a študenti museli vykonávať kreatívnu činnosť o demokracii. Čo musí byť dôležité pre nich v každodennom živote alebo ako občanov v demokratickej spoločnosti alebo tiež pre miestnu komunitu.

Koordinujúci orgán / Webové stránky

Bývale dánske ministerstvo pre utečencov, imigráciu a integračné záležitosti (teraz ministerstvo pre sociálne záležitosti a integráciu)

<http://www.demokratifordi.dk/>

Estónsko

- Občianska spoločnosť a občianska výchova (*Kodanikuühiskond ja kodanikuharidus*)

Trvanie iniciatívy: 2010-2011

Tento celoštátny projekt bol na podporu implementácie plánu rozvoja národnej občianskej spoločnosti. Hlavným cieľom bolo posilnenie dôvery v štát a vládu u vyšších stredných a univerzitných študentov. Počas obdobia od novembra 2010 do mája 2011, sa uskutočnilo niekoľko seminárov aby sa našlo najlepšie riešenie ako prispievať k rozvoju občianskej výchovy a posilňovaniu občianskej spoločnosti a ako zapájať mladých ľudí, ktorí študujú v stredných a vysokých školách.

Koordinujúci orgán / Webové stránky

Jaani Tõnisson Institute

<http://www.jti.ee>

Írsko

- Gaisce – cena prezidenta

Trvanie iniciatívy: prebiehajúca

Ceny sa udeľujú každý rok študentom vo veku 16-25 rokov, ktorí predviedli osobné výsledky a realizované projekty osobnej, komunitnej a spoločenskej hodnoty. Ocenenie má za cieľ podporovanie spoločenskej a občianskej zodpovednosti medzi študentmi, ktorí už ukončili obdobie povinnej občianskej výchovy a to na konci nižšieho stredného vzdelávania.

Koordinujúci orgán / Webové stránky

Gaisce

<http://www.gaisce.ie>

- Mladí inovátori spoločnosti

Trvanie iniciatívy: prebiehajúca

Národná súťaž a výstava, ktoré sa konajú každoročne oceňovaním a prezentovaním miestnych projektov komunity o spoločenskej a občianskej zodpovednosti, ktoré realizovali študenti vo veku od 16 rokov a starší.

Koordinujúci orgán / Webové stránky

Young Social Innovators

<http://www.youngsocialinnovators.ie>

Španielsko

- Model európskeho parlamentu (*Modelo de Parlamento Europeo*)

Trvanie iniciatívy: od 1994 – prebiehajúca

Hlavným cieľom tejto celoštátnej iniciatívy je podporovať uvedomovania si európskeho občianstva a parlamentného dialógu medzi mladými ľuďmi. Študentom vo veku medzi 16 a 17 rokov sa umožňuje zahrať úlohu člena Európskeho parlamentu počas niekoľko dní v období parlamentných prázdnin, ktorú riadia samotní študenti najprv v škole a potom prostredníctvom úspešného výberového procesu na regionálnej, národnej a európskej úrovni.

Koordinujúci orgán / Webové stránky

Nadácia San Patricio Foundation (*Fundación San Patricio*)

<http://www.modeloparlamentoeuropeo.com>

- Iniciatíva na obnovu a vzdelávacie využitie príľahlého vidieka dedín. (*Programa de recuperación y utilización educativa de pueblos abandonados*)

Trvanie iniciatívy: od 1985 – prebiehajúca

Táto celoštátna iniciatíva sa snaží priblížiť študentom od nižšieho stredného až po vysokoškolské vzdelávanie život na vidieku tým, že im umožní pochopiť potrebu zmeniť postoj aby sa zabezpečila v budúcnosti rovnováha medzi jednotlivcami a ich životným prostredím. Študentské aktivity sa organizujú okolo štyroch tematických oblastí obnovovanie a starostlivosť o vidiek, environmentálna výchova a sústavný rozvoj zdravotnej výchovy a sociability.

Koordinujúci orgán / Webové stránky

Ministerstvo školstva

<http://www.educacion.gob.es/horizontales/servicios/becas-ayudas-subvenciones/extraescolares/becas-pueblos-abandonados-verano.html>

- Vicente Ferrer národná cena pre vzdelávanie pre rozvoj (*Premio nacional de Educación para el Desarrollo – Vicente Ferrer*)

Trvanie iniciatívy: od 2009 – prebiehajúca

Táto cena je pre tie školy, ktoré rozvíjajú aktivity, vzdelávaciu prax, vzdelávacie projekty alebo návrhy k rozvoju kritického myslenia a podnecujú aktívnu účasť študentov v snahe o globálne občianstvo, súcitením, angažovaním sa v odstraňovaní chudoby a jej príčin a sústavný osobný rozvoj.

Koordinujúci orgán / Webové stránky

Španielska agentúra pre medzinárodnú spoluprácu a rozvoj (*Agencia Española de Cooperación Internacional para el Desarrollo*)
Ministerstvo školstva (*Ministerio de Educación*)

<http://www.educacion.gob.es/horizontales/servicios/becas-ayudas-subvenciones/premios/premios-centros-educativos/premio-educacion-desarrollo.html>

Francúzsko

- Medzigeneračný prístup v škole na posilnenie učenia žiakov (*L'approche intergénérationnelle à l'école pour renforcer les apprentissages*)

Trvanie iniciatívy: od 1999 – prebiehajúca

Žiaci na primárnej úrovni vykonávajú aktivity v spolupráci so staršími ľuďmi v domove dôchodcov. Cieľom nie je iba podporovať žiakov v zlepšovaní ich vzdelávacích zručností, ale tiež naučiť žiakov pojmom rešpektu, občianskej a morálnej zodpovednosti a tolerancie a odhaliť časti ich historickej a spoločenskej identity. Starším ľuďom bolo dané právo mať svoj hlas a plne zastávať svoju úlohu ako občanov.

Koordinujúci orgán / Webové stránky

Obvod primárneho vzdelávania škôl, ktorých sa to týka (*Circonscription de l'enseignement primaire des écoles concernées*)

http://www.ac-paris.fr/portail/jcms/p6_201458/l-approche-inter-generationnelle-a-l-ecole-pour-renforcer-les-apprentissages-le-dispositif-de-la-circ-20c?portal=j_55&printView=true

- Detský parlament (*Parlement des enfants*)

Trvanie iniciatívy: od 1994 – prebiehajúca

Každý rok, 577 zástupcov žiakov z posledného ročníka na primárnej úrovni sa zhromaždia v národnom zhromaždení. Počas rokovania žiaci musia vybrať najlepší návrh zákona spomedzi všetkých, ktoré boli poslané zúčastnenými triedami z celého štátu.

Koordinujúci orgán / Webové stránky

Prezident Národného zhromaždenia (*Président de l'Assemblée Nationale*)

<http://www.education.gouv.fr/cid52974/mene1000756n.html>

- Obecná rada pre deti (*Conseil municipal des enfants*)

Trvanie iniciatívy: prebiehajúca (prvá bola v roku 1979 v *Schiltigheim*)

V tejto rade žiaci konzultujú a poskytujú svoj názor na obecnú politiku a vytvárajú projekty, ktoré sa ich týkajú. Asi polovica obcí (takmer 1600) majú ustanovenú obecnú radu pre deti.

Koordinujúci orgán / Webové stránky

Obecná rada (*Conseil municipal*)

Please consult the webpage of any French municipality

- Department's Council for Students (*Conseil départemental des collégiens*)

Trvanie iniciatívy: prebiehajúca (*the first Department's Council for Students was created in 1990 in the Department of the Nord*).

Členmi tejto Rady sú zástupcovia študentov z 2. a 3. ročníka (5ème et 4ème) všetkých nižších stredných škôl oddelenia *college*. Študenti sú volení do Rady v ich škole na dobu dvoch rokov. Študenti pracujú na komunitných projektoch k témam, ako je solidarita, boj proti nerovnosti, medzinárodná spolupráca, a trvalo udržateľný rozvoj. Môžu sa zaoberať otázkou demokratického zastúpenia a úlohou voleného zástupcu. Môžu rozvíjať charty pre občianstvo pre rôzne oblasti ako je šport, komunitný život ...

Koordinujúci orgán / Webové stránky

General Council of the Department (*Conseil Général de Département*)

Please consult the webpage of any *Conseil Général de Département*

- Youth Regional Council (*Conseil régional des jeunes*)

Trvanie iniciatívy: prebiehajúca (*the First Youth Regional Council was created in 1998 by the region of Provence-Alpes-Côtes d'Azur*)

Táto rada je zložená zo zástupcov študentov vyššej strednej úrovne, ktorí prejavili svoje želanie riaditeľovi školy, byť regionálny poradca mládeže. Mandát je na dva roky a rovnosť pohlaví musí byť dodržaná. Študenti sa učia o občianskych záležitostiach v ich regióne, o voľbách a povinnosti voliť. Šíria tieto informácie vo vyšších stredných školách (lycéách) vo svojom regióne. Vypracúvajú akčný plán proti diskriminácii. Zakladajú humanitárne projekty vo svojom regióne a v zahraničí.

Koordinujúci orgán / Webové stránky

Regionálna rada (*Conseil Régional*)

Please consult the own webpage of any *Conseil Régional*

Taliansko

- Citizenship and Constitution (*Cittadinanza e Costituzione*)

Trvanie iniciatívy: od 2008 –prebiehajúca

Každá škola je povinná organizovať projekty výchovy k občianstvu pre žiakov a študentov na všetkých úrovniach vzdelávania. Cieľom činností vykonávaných v rámci projektov je vyvolať a upevniť u detí a mladých ľudí hodnoty úcty k jednotlivcovi, bez diskriminácie, pocit občianstva, individuálnu a kolektívnu zodpovednosť, hodnoty slobody, spravodlivosti, spoločného blahobytu, rešpektovanie životného prostredia pričom všetko je zakotvené v talianskej ústave

Koordinujúci orgán / Webové stránky

Ministry of Education, University and Research (*Ministero dell'istruzione, dell'università e della ricerca*, Miur) Regional Education Offices (*Uffici scolastici regionali*, USR), the National Institute for the Evaluation of the Education System (*Istituto Nazionale per la Valutazione del Sistema Educativo di Istruzione e Formazione*, INVALSI) and the National Institute of Documentation for Innovation and Educational Research (*Istituto Nazionale di Documentazione per l'Innovazione e la Ricerca*, INDIRE)

www.indire.it/cittadinanzaecostituzione

Lotyšsko

- Opportunities for Civic Participation in the Multicultural Society: from knowledge to the action (*Pilsoniskās līdzdalības iespējas daudz kultūru sabiedrībā: no zināšanām līdz darbībai*)

Trvanie iniciatīvy: 2007/08

Cieľom tejto iniciatīvy bolo podporiť účasť občanov na živote spoločnosti a vzájomnú spoluprácu ľudí z rôznych etnických a sociálno-ekonomických skupín. Tri regionálne strediská podpory pre občiansku spoluprácu a partnerstva boli vytvorené a vyvinuté v regiónoch Vidzeme, a Latgale, Ríge a jeho okolia. Cieľovou skupinou bolo 18 učiteľov a minimálne 360 študentov z 10 škôl z rôznym vyučovacím jazykom, vo veku 15-17. Hlavným výstupom tohto projektu bolo, že žiaci sa stali školiteľmi spolužiakov pripravení pre ďalšiu prácu v oblasti multikultúrnej a občianskej výchovy v rôznych regiónoch Lotyšska.

Koordinujúci orgán / Webové stránky

Association Education Development Centre (*Izglītības attīstības centrs*)

<http://www.iac.edu.lv/istenotie-projekti/pilsoniskas-lidzdalibas-iespejas-daudzkulturu-sabiedriba/summary-in-english>

Litva

- Lithuanian Pupils' Parliament (*Lietuvos moksleivių parlamentas*)

Trvanie iniciatīvy: 2005-2011

Každé dva roky litovskí žiaci majú možnosť zúčastniť sa voľby členov litovského žiackeho parlamentu, ktorý je reprezentatívna inštitúcia pre záujmy detí a mládeže a hrá poradnú úlohu pre vývoj politického rozhodovania detí a mládeže. Je tam 95 študentov vo veku 14 až 19 zastupujúcich rôzne regióny Litvy

Koordinujúci orgán / Webové stránky

Centre of Civic Initiative (*Pilietinių iniciatyvų centras*)

<http://www.pic.lt/index.php?pid=page&cid=8&tid=40>

- Strengthening of pupils self-governance (*Mokinių savivaldos stiprinimas savivaldybėse*)

Trvanie iniciatīvy: 2010-2012

Tento národný projekt sa zameriava na rozvíjanie participatívnych zručností študentov a posilnenie spolupráce medzi školami a miestnou komunitou a spoločnosťou. 2.100 žiakov zo sto škôl na nižšej strednej a vyššej strednej úrovni sú zapojené do tohto projektu.

Koordinujúci orgán / Webové stránky

Educational Exchange Support Foundation (*Švietimo mainų paramos fondas*)

<http://www.smpf.lt>

Maďarsko

- National Pupils' Parliament (*Országos Diákparlament*)

Trvanie iniciatīvy: od 1996 – prebiehajúca

- Národný žiacký parlament zhromažďuje každé tri roky zástupcov žiakov základných a stredných škôl. Počas stretnutia, členovia diskutujú o problematike predovšetkým v miestnom žiackom parlamente a prijme odporúčania pre zabezpečenie čo najúčinnnejšieho zastúpenie a pozorovanie práv žiakov.

Koordinujúci orgán / Webové stránky

Ministry of National Resources, State Secretariat for Education

- Social solidarity initiative (*Társ initiative*)

Trvanie iniciatīvy: 2010-2011

Ide o národnú mimoškolskú aktivitu, v ktorej študenti stredných škôl (9.-12 ročník) sa zúčastňujú jednotlivo alebo v skupinách vo všeobecne prospešných prácach po dobu 30 hodín ročne. Učitelia dozerajú nad činnosťou a ijej vykonávaním v spolupráci s mimovládnyimi organizáciami, nadáciami, charitatívnymi združeniami, apod

Koordinujúci orgán / Webové stránky

Ministry of National Resources, State Secretariat for Education

- The National Council for Students Rights (*Országos Diákjogi Tanács*)

Trvanie iniciatívy: 1996 – prebiehajúca

Táto rada spolupracuje pri príprave rozhodnutí ministra zodpovedného za vzdelávanie týkajúce sa študentských práv. Má za úlohu vyjadriť svoj názor, dávať návrhy a vydávať stanoviská k akejkoľvek záležitosti ovplyvňujúcu študentské práva. Skladá sa z deviatich členov: traja členovia, z ktorých sú menovaní ministrom zodpovedným za vzdelávanie (dospelých), traja členovia národnej študentskej organizácie poverených zastupovaním študentov vo veku od šesť- do štrnásť rokov a tri národnými študentskými organizáciami zodpovednými za zastupovanie študentov vo veku od pätnásť do osemnásť rokov.

Koordinujúci orgán / Webové stránky

Ministry of National Resources, State Secretariat for Education

<http://www.nefmi.gov.hu/kozoktatasi-tarsadalmi-kapcsolatok/orszagos-diakjogi-tanacs>

Rakúsko

- Factory for Democracy (*Demokratiewerkstatt*)

Trvanie iniciatívy: 2007 – prebiehajúca

Skladá sa zo súboru 6 seminárov, ktoré sa zaoberajú rôznymi aspektmi demokracie, ako sú médiá, politika a občianska účasť. Je otvorená buď pre školské triedy od 3 do 9 ročníka, alebo mladým ľuďom vo veku 8-14 rokov. 37 000 študentov sa zúčastnilo workshopu od začiatku až do júla 2011.

Koordinujúci orgán/Webové stránky

Austrian Parliament (*Österreichisches Parlament*)

www.demokratiewerkstatt.at/18.html

- Ökolog

Trvanie iniciatívy: 2007 – prebiehajúca

V rámci programu ÖKOLOG, školy majú v úmysle zabezpečovať trvalo udržateľný rozvoj ako integrálnu súčasť každodenného školského života. Nasledujúce aspekty sú nevyhnutné pre zúčastnené školy: účasť, zdravá a spoločenská atmosféra v škole, zníženie znečistenia životného prostredia, spolupráca s miestnou komunitou, ukotvenie udržateľného rozvoja v školskom profile a motto "We do not learn for but through Life" 0,1.

Koordinujúci orgán / Webové stránky

The Ministry of Education

<http://www.umweltbildung.at/cms/c/oekolog.htm>

- School Project Fund for Learning and Living Democracy (*Schulprojektfonds zur Politischen Bildung – Demokratie Lernen und Leben*)

Trvanie iniciatívy: 2007-08

V rámci iniciatívy "demokracia", "Škola Projekt fond pre Demokraciu učí sa a žije" bolo podporovaných v priebehu roka 47 inovatívnych projektov v oblasti výchovy k občianstvu v školách všetkých typov a na všetkých stupňoch. Projekty boli často realizované v spolupráci s externými partnermi, ako sú mimovládne organizácie, múzeá, umelci a novinári.

Koordinujúci orgán / Webové stránky

Zentrum polis – Austrian Centre for Citizenship Education on behalf of the Ministry of Education, Arts and Culture

www.politik-lernen.at

- Word up!

Trvanie iniciatívy: 2008

Cieľom tohto projektu je podporiť študentov 8. ročníka, aby vyjadrili svoje predstavy a požiadavky o úrovni komunity v príslušných obvodných radách Viedne, a podieľať sa na realizácii projektov zameriavajúcich sa na mládež na obvodnej úrovni. 7 obvodov Viedne sú už zapojené do projektu a už vytvorili parlamenty mládeže na základe povolenia na trvalú spoluprácu medzi školami a okresmi.

Koordinujúci orgán / Webové stránky

Verein Wiener Jugendzentren (*Association of Youth centres in Vienna*)

http://typo.jugendzentren.at/vjz/fileadmin/pdf_downloads/daten_f_young/Leitlinien_word_up.pdf

<http://wordup23.at>

- Youth Parliament (*Jugendparlament*)

Trvanie iniciatívy: od 2008 – prebiehajúca

V Rakúsku študenti z 9. ročníka spolkovej krajiny Rakúska, ktorí sú nominovaní na predsedu spolkovkej rady v súčasnej dobe, sú pozývaní Rakúskym parlamentom zúčastniť sa v parlamente mládeže (dvakrát ročne). Zúčastňujú sa na procese legislatívy, diskusie s politickými predstaviteľmi a dozvedia sa o parlamentných inštitúciách a procedúrach.

Koordinujúci orgán / Webové stránky

Austrian Parliament

www.reininsparlament.at

Poľsko

- Local Youth Council of the city of Warsaw (*Lokalna Rada Młodzieżowa Miasta Stołecznego Warszawy*)

Trvanie iniciatívy: od 2001 – prebiehajúca

Miestne rady mládeže sú zložené zo zástupcov školských študentských rád. Jedným z príkladov toho je miestna rada mládeže mesta Varšavy (YCCW). Hlavnou motiváciou svojho založenia v roku 2009 bola podpora občianskej spoločnosti medzi mladými ľuďmi a lepšie ich začleniť do mesta s prihliadnutím na ich potreby a očakávania v miestnej správe. V skutočnosti hlavné úlohy YCCW pozostávajú z doručovania uznesení a vyhlásení o záležitostiach týkajúcich sa mládeže, pokiaľ ide o územnú štátnu správu vo Varšave, iniciovanie a podporu sociálnej, kultúrnej, vzdelávacej, športovej, rekreačnej, ekologickej, charitatívnej činnosti, spoluprácu s jednotkami mesta pri organizácii podujatí týkajúcich sa týchto oblastí.

Koordinujúci orgán / Webové stránky

Municipality of Warsaw

<http://edukacja.warszawa.pl/index.php?wiad=2400>

- Polish Council of Youth Organizations (*Polska Rada Organizacji Młodzieżowych – PROM*)

Trvanie iniciatívy: od 2010 – prebiehajúca

Poľská rada mládežníckej organizácie zahŕňa predstaviteľov vo veku 15 až 30 rokov z rôznych organizácií a inštitúcií súvisiacich s mládežou na národnej aj krajskej, okresnej a miestnej úrovni. Cieľom je konzultovať a vytvoriť nové zákony týkajúce sa mládeže, vrátane vzdelávania, sprevádzkovať iniciatívu inkubátor mládeže, aby vypracovali národné iniciatívy mládeže, ako aj podporovať a šíriť mládežnícke iniciatívy a reprezentovať poľskú mládež v európskych inštitúciách.

Koordinujúci orgán / Webové stránky

Polish Council of Youth Organizations

<http://www.prom.info.pl/>

- Young Citizen (*Młody Obywatel*)

Trvanie iniciatívy:

Jedná sa o jednu z iniciatív stanovených poľským centrom občianskeho vzdelávania vytvoreného v roku 1994. Táto iniciatíva podporuje študentov z nižších a stredných škôl v ich otázkach o tom, ako ľudia v ich rodnom meste spolupracujú medzi sebou navzájom, ako si vzájomne dôverujú, ako komunikujú a čo je dôležité pre miestne identity. Na základe informácií, ktoré boli zhromaždené, študenti organizujú aktivity zamerané na zvýšenie dôvery, spolupráce, zmysel pre miestne identity a lepšiu komunikáciu medzi obyvateľmi mesta. Študentské aktivity sú štruktúrované v rámci troch ciest: vytvorenie miestnej informačnej siete, posilnenie miestnej identity a dobrovoľníckych aktivít.

Koordinujúci orgán / Webové stránky

Centrum Edukacji Obywatelskiej (Centre of Civic Education)

www.ceo.org.pl

Portugalsko

- Youth Parliament (*Parlamento dos Jovens*)

Trvanie iniciatívy: od 1995 – prebiehajúca

Každý rok, zhromaždenie republiky hostí parlament mládeže. Pred asi rokom, zástupcovia študentov z celého štátu základných a stredných škôl pripravuje debaty, ktoré sa konajú v priebehu dvoch zasadnutí na zhromaždení republiky. Debata sa sústreďuje na oblasti, ktoré ovplyvňujú mládež na miestnej a celoštátnej úrovni.

Koordinujúci orgán / Webové stránky

The Portuguese Assembly of the Republic (*Assembleia da República Portuguesa*)

<http://app.parlamento.pt/webjovem2009/index.html>

Rumunsko

- Other Kind of School (*Programul Școalaaltfel*)

Trvanie iniciatívy: 2011-2012 školský rok

V rámci tejto celoštátnej iniciatívy bude týždeň venovaný mimo školským aktivitám týkajúcich sa demokratickej výchovy k občianstvu zameraných na žiakov a študentov na všetkých úrovniach vzdelávania.

Koordinujúci orgán / Webové stránky

Ministry of Education, Research, Youth and Sports / School Education Department (*Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului / Direcția pentru Învățământ Preuniversitar*)

<http://www.edu.ro/index.php/articles/c21>

Slovinsko

- Children's Parliament (*Otroški parlament*)

Trvanie iniciatívy: od 1990 –prebiehajúca

Detské parlamenty boli vytvorené s cieľom vychovávať mladých ľudí k demokracii a demokratickému dialógu. Detské parlamenty sú organizované každoročne v každej základnej školy (základné a nižšie stredné vzdelávanie). Žiaci prerokovávajú otázky týkajúce sa ich života a volia svojich zástupcov, aby sa zúčastnili Detského parlamentu na regionálnej a národnej úrovni. Každý rok, zástupcovia každej základnej školy sa stretávajú na regionálnej úrovni a vyše 100 zástupcov zo všetkých krajov sa schádza so slovinským parlamentom prediskutovať vybranú problematiku roka. V roku 2010/11, Detské parlamenty diskutovali o vplyve spoločnosti a médií na mládež.

Koordinujúci orgán / Webové stránky

Slovenian Association of Friends of Youth (*Zveza prijateljev mladine*)

<http://www.zpms.si/programi/otroski-parlament/>

Švédsko

- School elections (*Skolval*)

Trvanie iniciatívy: Od dekády 1960 – prebiehajúca

Školské voľby sú usporiadané žiakmi alebo žiakmi a učiteľmi spoločne, zvyčajne v súvislosti s parlamentnými voľbami, miestnymi (obecnými) voľbami alebo voľbami do Európskeho parlamentu. V týchto simulovaných voľbách, žiaci volia podľa rovnakého postupu ako v bežných voľbách

Koordinujúci orgán / Webové stránky

The Swedish National Board for Youth Affairs (Ungdomsstyrelsen), The National Agency for Education (Skolverket) and the Swedish Youth Council (Sveriges ungdomsråd)

<http://www.skolval2010.se/index.php?s=start>

- The Swedish Youth Council (*Sveriges ungdomsråd*)

Trvanie iniciatívy: od 2003 – prebiehajúca

Švédska rada detí a mládeže, je mimovládna organizácia. Miestne rady mládeže sú členmi centrálnej švédskej rady mládeže a miestne rady sú buď mimovládne organizácie alebo organizované obcou. Vek členov v miestnych radách mládeže je v rozmedzí od asi 12/13 do 24/25 rokov, ale to nie je obmedzené predpismi. Väčšina členov sú zapísaní v sekundárnom vzdelávaní.

Webové stránky

<http://sverigesungdomsrad.se/om-sverigesungdomsrad/>

Spojené kráľovstvo

- The United Kingdom Youth Parliament

Trvanie iniciatívy: od 1999

V Spojenom kráľovstve sa parlament mládeže (UKYP) zaoberá státisícmi 11 -18 ročných od svojho založenia. UKYP dáva mladým ľuďom v Spojenom kráľovstve silný hlas, ktorý je počuť a počúvaný miestnymi a národnými vládami, poskytovateľmi služieb pre mládež a inými agentúrami, ktoré majú záujem o názory a potreby mladých ľudí.

Koordinujúci orgán / Webové stránky

The UK Parliament

<http://www.ukyouthparliament.org.uk/4598.html>

Island

- Youth Councils at the municipality level

Trvanie iniciatívy: since 2007

Podľa zákona o mládeži č. 70/2007 obecné úrady sú povinné podporovať vytváranie špeciálnych rád mládeže. Úloha rady mládeže je okrem iného, radiť obecným inštitúciám o záležitostiach, ktoré sa týkajú mladých ľudí v komunite. Obecné úrady potom prijímajú vlastné podrobnejšie pravidlá o postavení rady mládeže a výbere jej členov.

Podľa správy ombudsmana pre deti na základe dotazníka zaslaného všetkým obciam (2009), môže byť stanovené, že rady mládeže boli v roku 2009 aktívne v 14 obciach a sú naplánované v ďalších 30 komunitách.

<http://www.barn.is/barn/adalsida/english/>

Nórsko

- Operation Days Work

Trvanie iniciatívy: od 1964 – prebiehajúca

Jedná sa o celonárodnú kampaň zameranú na stredoškóľakov (16-18 ročných). Každý posledný štvrtok v mesiaci október a niekedy v súvislosti s *UN-dňom* 24. októbra môžu študenti dostať deň voľna, aby odpracovali jeden deň a peniaze, ktoré zarobia za ten deň ide do vzdelávania mladých ľudí v rozvojových štátoch. V dostatočnom predstihu pred ODW-dňom, je organizovaná informačná kampaň *International Week* (IW). IW ponúka širokú škálu aktivít, ako je vyučovací program a prednášky zamerané na tému demokracie, ľudských práv a solidarity; informačné stretnutia na tohtoročnom projekte. K dispozícii je tiež jedna konkrétna udalosť, na ktorej 20 mladých ľudí pochádzajúcich z krajiny alebo krajín, na ktoré idú financie *ODW-fondov* idú prednášať na nórskech školách.

Koordinujúci orgán / Webové stránky

The school student union of Norway

<http://www.od.no>

- School Elections (*Skolelag*)

Trvanie iniciatívy: od 1989 – prebiehajúca

Každé dva roky simulované hlasovanie všetkých stredoškóľakov vo veku medzi 16 a 18 rokov sa konajú jeden týždeň pred celoštátnymi a miestnymi voľbami.

Koordinujúci orgán / Webové stránky

The Norwegian Social Sciences Data Services (NSD – *samfunnsveven*)

<http://www.samfunnsveven.no/skolevalg/resultat/landsoversikt>

Chorvátsko

- Initiative for introducing citizenship education at school (*Nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava*)

Trvanie iniciatívy: od 1999 – prebiehajúca

V rámci tohto celoštátneho programu, agentúra pre vzdelávanie a odbornú prípravu chorvátskeho učiteľa (Agencija ZA odgoj i obrazovanje) sa rozvíja od roku 1999 projekty a moduly zamerané na žiakov a študentov v základnom a strednom vzdelávaní so silnou lokálnou participatívnou zložkou. V takých projektoch a moduloch, žiaci a študenti spolu s ich učiteľmi spolupracujú so zástupcami miestnych úradov a podnikov, ako aj ďalšími zainteresovanými stranami na miestnej úrovni, ako sú odborníci v rôznych odboroch a mimovládnych organizáciách NGO.

Napríklad v Molve obci, študenti 8. ročníka vyvinuli s podporou svojich učiteľov environmentálne šetrný prístup k nakladaniu s odpadmi, a navrhol ho rôznym zainteresovaným stranám, vrátane miestnych orgánov.

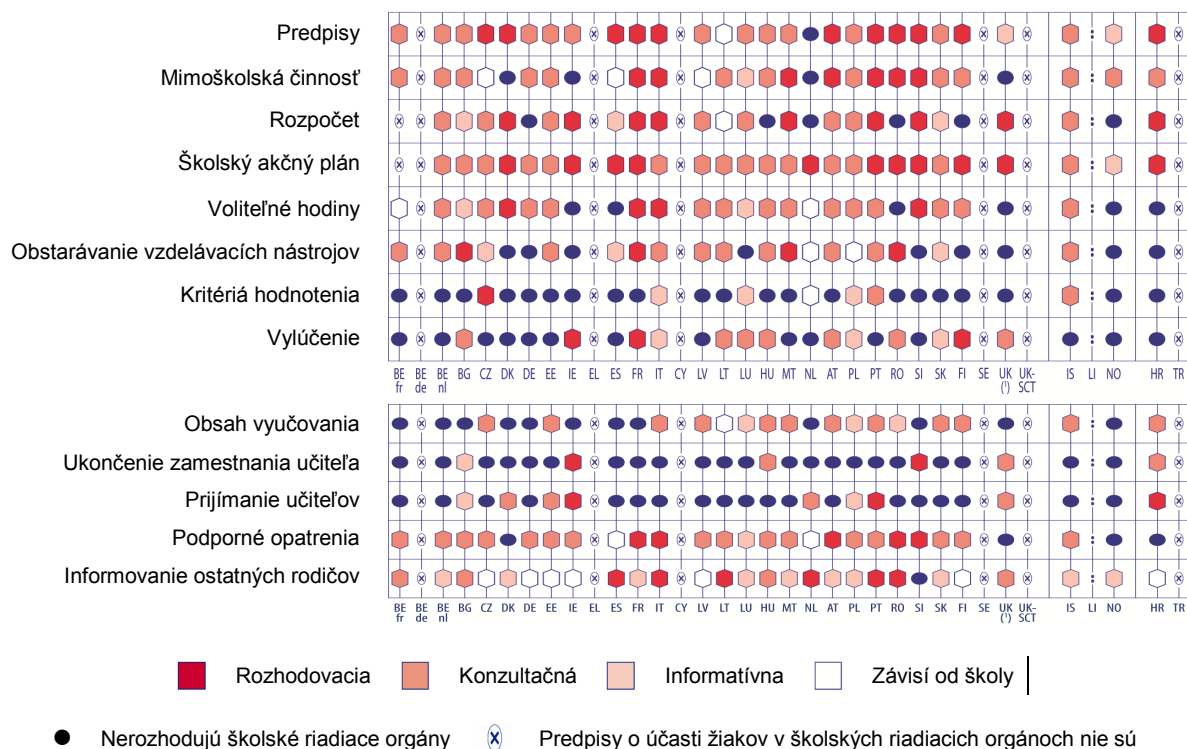
Koordinujúci orgán / Webové stránky

Teacher Training and Education Agency (*Agencija za odgoj i obrazovanje*)

http://www.azoo.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=1471

Príloha 3: Informácie usporiadané podľa štátov a ukazovateľov 2.7, 2.8, 2.9 a 2.13

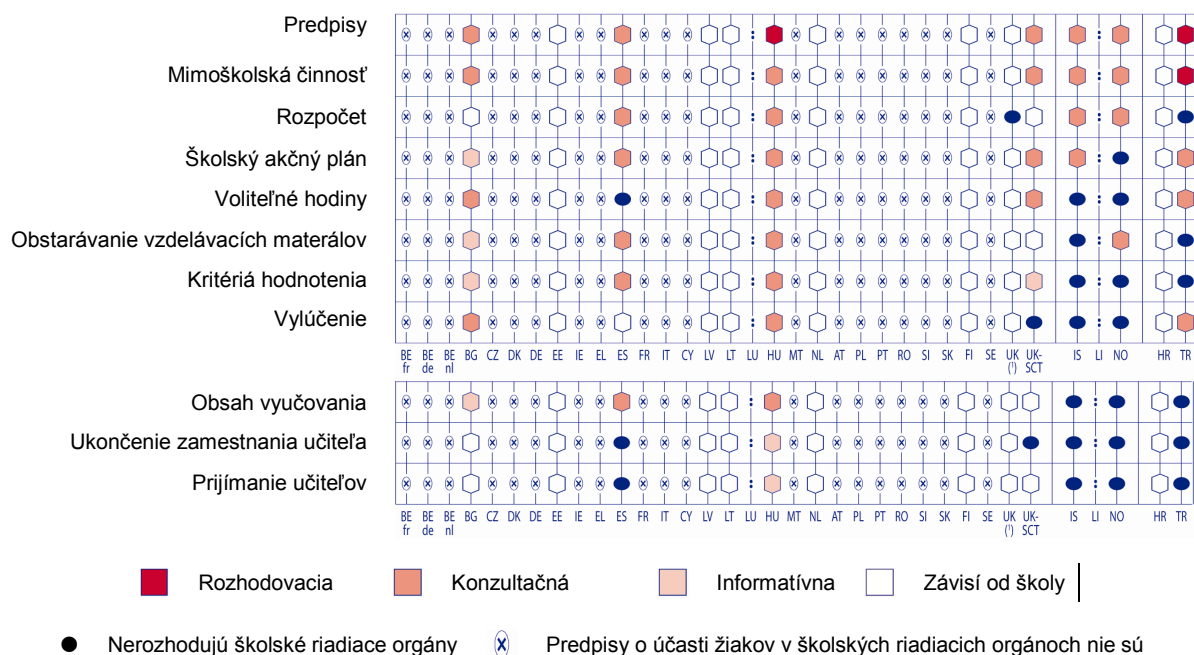
◆◆◆ 2.13: Hlavné funkcie a aktivity zástupcov rodičov v školských riadiacich orgánoch

Zdroj: Eurydice

UK (1): UK-ENG/WLS/NIR

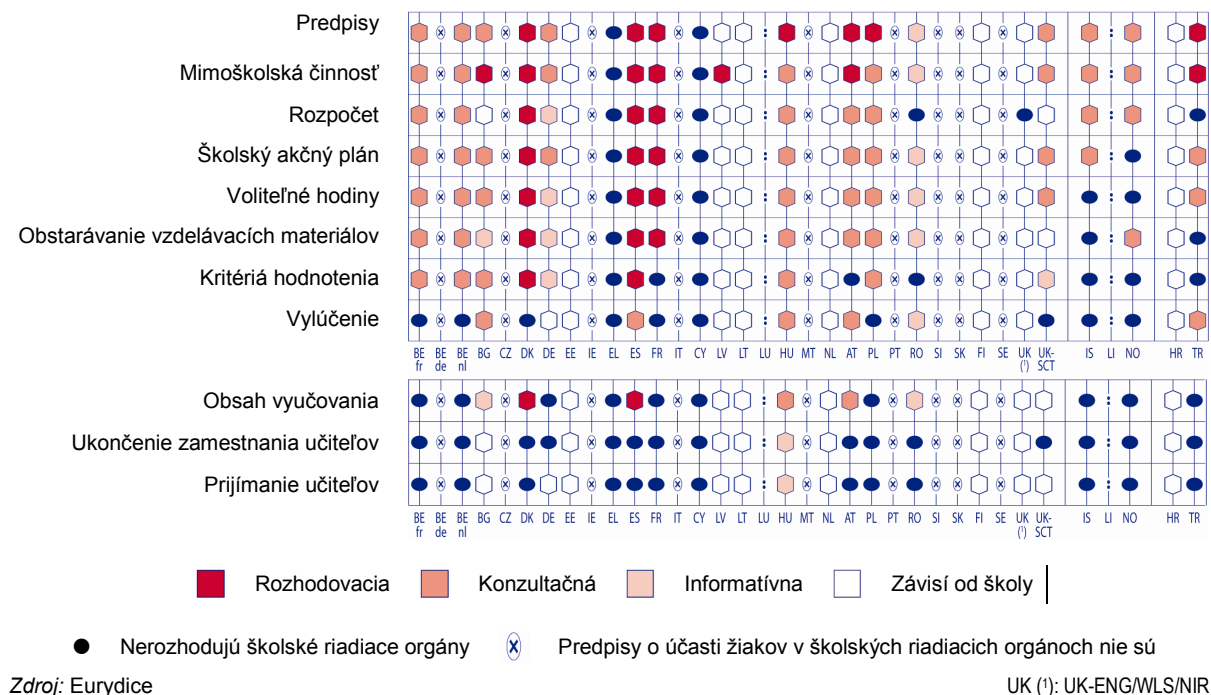
◆◆◆ 2.7: Právomoci zástupcov žiakov v školských riadiacich orgánoch podľa oficiálnych predpisov, ISCED 1, 2010/11

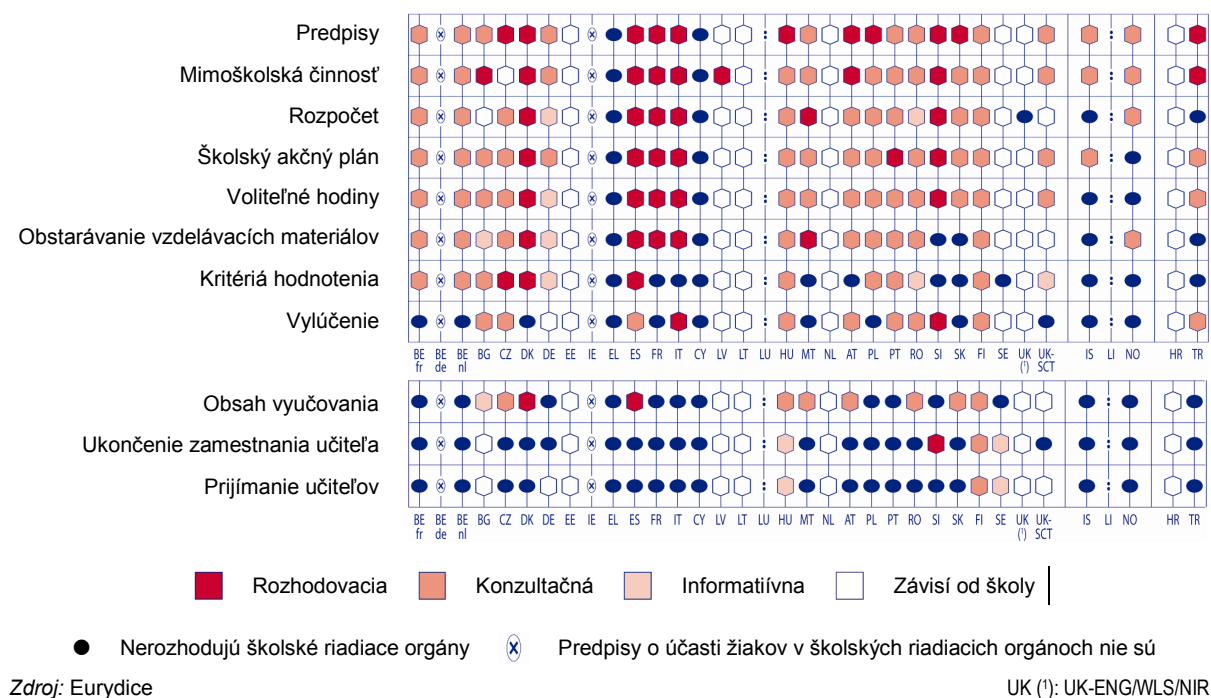
Source: Eurydice

UK (1): UK-ENG/WLS/NIR

2.8: Právomoci zástupcov žiakov v školských riadiacich orgánoch podľa oficiálnych predpisov, ISCED 2), 2010/11

2.9: Právomoci zástupcov žiakov v školských riadiacich orgánoch podľa oficiálnych predpisov, ISCED 3, 2010/11

**EDUCATION, AUDIOVISUAL AND CULTURE
EXECUTIVE AGENCY**

P9 EURYDICE AND POLICY SUPPORT

Avenue du Bourget 1 (BOU2)
B-1140 Brussels
(<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>)

Hlavný editor

Arlette Delhaxhe

Autori

Isabelle De Coster (koordinácia), Oľga Borodankova, Ana Sofia de Almeida Coutinho,
Giulia Paolini

Externí prispievatelia

Renata Kosinska (spoluautorka)
Christian Monseur, University of Liège (analýza štatistických dát)

Grafická úprava

Patrice Brel

Koordinátor výroby

Gisèle De Lel

NÁRODNÉ KANCELÁRIE EURYDICE

BELGICKO

Unité Eurydice la Fédération Wallonie-Bruxelles
Ministère de la Fédération Wallonie-Bruxelles
Direction des Relations internationales
Boulevard Léopold II, 44 – Bureau 6A/002
1080 Bruxelles
Príspevok kancelárie: spoločná zodpovednosť;
expertise inspection: Marie-Pierre Grosjean

Eurydice Vlaanderen / Afdeling Internationale Relaties
Ministerie Onderwijs
Hendrik Consciencegebouw 7C10
Koning Albert II – laan 15
1210 Brussel
Príspevok kancelárie: experti: Ann Dejaeghere (staff member of the Division for Horizontal Policy), Liesbeth Hens (staff member of the Division for Higher Education Policy), Isabelle Erauw (staff member of the Division for Strategic Policy Support), Els Ver Eecke (staff member of the Staff Services)

Eurydice-Informationsstelle der Deutschsprachigen
Gemeinschaft
Autonome Hochschule in der DG
Hillstrasse 7
4700 Eupen
Príspevok kancelárie: Stéphanie Nix

BULHARSKO

Eurydice Unit
Human Resource Development Centre
Education Research and Planning Unit
15, Graf Ignatiev Str.
1000 Sofia
Príspevok kancelárie: Silviya Kantcheva (expert)

ČESKÁ REPUBLIKA

Eurydice Unit
Centre for International Services of MoEYS
Na poříčí 1035/4
110 00 Praha 1
Príspevok kancelárie: Simona Pikálková, Marcela Máchová,
Helena Pavlíková;
externí experti: Alena Hesová, Pavla Růžková,
Tomáš Zatloukal

DÁNSKO

Eurydice Unit
Danish Agency for Universities and Internationalisation
Bredgade 43
1260 København K
Príspevok kancelárie: spoločná zodpovednosť

NEMECKO

Eurydice-Informationsstelle des Bundes
Project Management Agency
Part of the German Aerospace Center
EU-Bureau of the German Ministry for Education and
Research
Heinrich-Konen-Str. 1
53227 Bonn

Eurydice-Informationsstelle des Bundes
Project Management Agency
Part of the German Aerospace Center
EU-Bureau of the German Ministry for Education and
Research
Rosa-Luxemburg-Straße 2
10178 Berlin

Eurydice-Informationsstelle der Länder im Sekretariat der
Kultusministerkonferenz
Graurheindorfer Straße 157
53117 Bonn
Príspevok kancelárie: Brigitte Lohmar

ESTÓNSKO

Eurydice Unit
SA Archimedes
Koidula 13A
10125 Tallinn
Príspevok kancelárie: Einar Värä (Chief expert, Ministry of
Education and Research)

ÍRSKO

Eurydice Unit
Department of Education and Skills
International Section
Marlborough Street
Dublin 1
Príspevok kancelárie: Éamonn Murtagh (Assistant Chief
Inspector), Kevin Mc Carthy (Senior Inspector)

GRÉCKO

Eurydice Unit
Ministry of Education, Lifelong Learning and Religious Affairs
Directorate for European Union Affairs
Section C 'Eurydice'
37 Andrea Papandreou Str. (Office 2168)
15180 Maroussi (Attiki)
Príspevok kancelárie: spoločná zodpovednosť

ŠPANIELSKO

Eurydice España-Redie
Centro Nacional de Innovación e Investigación Educativa
(CNIIE)
Ministerio de Educación, Cultura y Deporte
Gobierno de España
c/General Oraa 55
28006 Madrid
Príspevok kancelárie: Flora Gil Traver,
Montserrat Grañeras Pastrana (koordinátori);
externí experti: Miguel Martínez Martín, Enric Prats Gil

FRANCÚZSKO

Unité française d'Eurydice
Ministère de l'Éducation nationale, de l'Enseignement
supérieur et de la Recherche
Direction de l'évaluation, de la prospective et de la
performance
Mission aux relations européennes et internationales
61-65, rue Dutot
75732 Paris Cedex 15
Príspevok kancelárie: Thierry Damour;
experti: Anne-Marie Hazard-Tourillon, *inspectrice
d'académie-inspectrice pédagogique régionale d'histoire-
géographie-éducation civique*; Benoît Falaize, *professeur
agrége d'histoire à l'Université de Cergy Pontoise, formation
des maîtres*

CHORVÁTSKO

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
Donje Svetice 38
10000 Zagreb
Príspevok kancelárie: Duje Bonacci

ISLAND

Eurydice Unit
Ministry of Education, Science and Culture
Office of Evaluation and Analysis
Sölvhólsgrötu 4
150 Reykjavík
Príspevok kancelárie: Guðni Olgeirsson (expert)

TALIANSKO

Unità italiana di Eurydice
Agenzia Nazionale per lo Sviluppo dell'Autonomia Scolastica
(ex INDIRE)
Via Buonarroti 10
50122 Firenze
Príspevok kancelárie: Erika Bartolini; Simona Baggiani;
expert: Simonetta Fichelli (*Dirigente scolastico, Referente
nazionale 'Cittadinanza e Costituzione' presso il Ministero
dell'Istruzione Università e Ricerca*)

CYPRUS

Eurydice Unit
Ministry of Education and Culture
Kimonos and Thoukydidou
1434 Nicosia
Príspevok kancelárie: Christiana Haperi;
expert: Stylianos Charalambous (Secondary Education,
Ministry of Education and Culture)

LOTYŠSKO

Eurydice Unit
Valsts izglītības attīstības aģentūra
State Education Development Agency
Valņu street 3
1050 Rīga
Príspevok kancelárie: spoločná zodpovednosť; externí
experti: Astra Aukšmuksta, Sandra Falka, Līvija Zeiberte
(zástupcovia National Centre for Education)

LICHTENŠTAJNSKO

Informationsstelle Eurydice
Schulamt des Fürstentums Liechtenstein
Austrasse 79
9490 Vaduz

LITVA

Eurydice Unit
National Agency for School Evaluation
Didlaukio 82
08303 Vilnius
Príspevok kancelárie: expert: Irena Zaleskienė;
konzultant: Ginta Orintienė

LUXEMBURSKO

Unité d'Eurydice
Ministère de l'Éducation nationale et de la Formation
professionnelle (MENFP)
29, Rue Aldringen
2926 Luxembourg
Príspevok kancelárie: Joseph Britz, Georges Paulus,
Mike Engel

MAĎARSKO

Eurydice National Unit
Ministry of National Resources
Department for International Relations in Education
Szalay u. 10-14
1055 Budapest
Príspevok kancelárie: spoločná zodpovednosť;
experti: Katalin Falus, Viktória Vajnai

MALTA

Eurydice Unit
Research and Development Department
Directorate for Quality and Standards in Education
Ministry of Education, Employment and the Family
Great Siege Rd.
Floriana VLT 2000
Príspevok kancelárie: spoločná zodpovednosť;
expert: Louis Borg

HOLANDSKO

Eurydice Nederland
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Directie Internationaal Beleid / EU-team
Kamer 08.022
Rijnstraat 50
2500 BJ Den Haag
Príspevok kancelárie: Fatima Tahtahi-Post (expert)

NÓRSKO

Eurydice Unit
Ministry of Education and Research
AIK-avd., Kunnskapsdepartementet
Kirkegata 18
0032 Oslo
Príspevok kancelárie: spoločná zodpovednosť

RAKÚSKO

Eurydice-Informationsstelle
Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur
Abt. IA/1b
Minoritenplatz 5
1014 Wien
Príspevok kancelárie: experti: Ingrid Ausserer, Maria Haupt,
Patricia Hladschik, Dorothea Steurer, Elisabeth Turek
(*Zentrum polis – Politik Lernen in der Schule, Wien*)

POL'SKO

Eurydice Unit
Foundation for the Development of the Education System
Mokotowska 43
00-551 Warsaw
Príspevok kancelárie: Magdalena Górowska-Fells;
expert: Anna Rękawek

PORTUGALSKO

Unidade Portuguesa da Rede Eurydice (UPRE)
Ministério da Educação e Ciência
Direcção-Geral de Estatísticas da Educação e Ciência
(DGEEC)
Av. 24 de Julho, 134 – 4.º
1399-54 Lisboa
Príspevok kancelárie: Teresa Evaristo, Carina Pinto

RUMUNSKO

Eurydice Unit
National Agency for Community Programmes in the Field of
Education and Vocational Training
Calea Serban Voda, no. 133, 3rd floor
Sector 4
040205 Bucharest
Príspevok kancelárie: Veronica – Gabriela Chirea
v spolupráci s:

- Eugen Stoica, expert, Ministry of Education, Research,
Youth and Sports
- Angela Teşileanu, expert, Institute of Education
Sciences
- Gheorghe Bunescu, PhD Professor, Valahia University
of Târgovişte
- Alina-Monica Băraian, teacher, Constantin Brâncuşi
School, Cluj-Napoca
- Marilena Popescu, teacher, Mihai Eminescu National
College, Botoşani
- Daniel Vicenţiu Geoglovan, teacher, Al. I. Cuza
Technical Marine College, Constanţa

ŠVAJČIARSKO

Foundation for Confederal Collaboration
Dornacherstrasse 28A
Postfach 246
4501 Solothurn

SLOVINSKO

Eurydice Unit
Ministry of Education, Science, Culture and Sport
Department for Development of Education (ODE)
Masarykova 16/V
1000 Ljubljana
Príspevok kancelárie: Barbara Kresal Sterniša;
experti: Erika Rustja (Ministry of Education, Science, Culture
and Sport), Eva Klemenčič (Educational Research Institute)

SLOVENSKO

Eurydice Unit
Slovak Academic Association for International Cooperation
Svoradova 1
811 03 Bratislava
Príspevok kancelárie: spoločná zodpovednosť

FÍNSKO

Eurydice Finland
Finnish National Board of Education
P.O. Box 380
00531 Helsinki
Príspevok kancelárie: Matti Kyrö; Kristiina Kaihari (Finnish
National Board of Education)

ŠVÉDSKO

Eurydice Unit
Department for the Promotion of Internalisation
International Programme Office for Education and Training
Kungsbrogatan 3A
Box 22007
104 22 Stockholm
Príspevok kancelárie: spoločná zodpovednosť

TURECKO

Eurydice Unit Türkiye
MEB, Strateji Geliştirme Başkanlığı (SGB)
Eurydice Türkiye Birimi, Merkez Bina 4. Kat
B-Blok Bakanlıklar
06648 Ankara
Príspevok kancelárie: Osman Yıldırım Ugur, Bilal Aday, Dilek
Gulecyuz

SPOJENÉ KRÁĽOVSTVO

Eurydice Unit for England, Wales and Northern Ireland
National Foundation for Educational Research (NFER)
The Mere, Upton Park
Slough SL1 2DQ
Príspevok kancelárie: Geoff Gee (Deputy Head of Centre for
Information and Reviews, Research Department – NFER)

Eurydice Unit Scotland
Learning Directorate
Area 2C South
Victoria Quay
Edinburgh
EH6 6QQ
Príspevok kancelárie: Eurydice Unit – Scotland

EACEA; Eurydice

Výchova k občianstvu

Brusel: Eurydice

2012 – 142 st.

ISBN 978-92-9201-296-0

doi:10.2797/94413

Deskriptory: (občianska výchova) občianstvo, terminológia, kurikulum, ciele vzdelávania, vyučovacia metóda (prierezová téma) interdisciplinárny prístup, vyučovací čas, účasť žiakov, účasť rodičov, školská legislatíva, vzťah škola – spoločenstvo, rada triedy, riadiaci orgán, (rozhodovacie orgány) školská inštitúcia, hodnotenie vzdelávacieho systému, hodnotenie žiakov, vyučovacie zdroje, kurikulum, podpora, vzdelávanie učiteľa, kvalifikácia učiteľa, ďalšie vzdelávanie učiteľov, riaditeľ školy, primárne vzdelávanie, stredné vzdelávanie, nižšie stredné, vyššie stredné, komparatívne analýzy, Chorvátsko, Turecko, EFTA, Európska únia.

SK

Sieť Eurydice poskytuje informácie a analýzy o európskych vzdelávacích systémoch a koncepciách. Od roku 2011 ju tvorí 37 národných kancelárií, ktoré boli zriadené vo všetkých 33 štátoch zapojených do programu EÚ o celoživotnom vzdelávaní (členské štáty EÚ, štáty Európskeho hospodárskeho priestoru *EFTA*, Chorvátsko a Turecko). Sieť koordinuje a riadi Výkonná agentúra EÚ pre vzdelávanie, audiovizuálnu oblasť a kultúru v Bruseli, ktorá taktiež spracúva jej publikácie a databázy.

Sieť Eurydice slúži predovšetkým tým, ktorí sú zapojení do rozhodovania o vzdelávaní na národnej, regionálnej a lokálnej úrovni ako aj v inštitúciách Európskej únie. Je zameraná predovšetkým na to, akým spôsobom je vzdelávanie v Európe organizované a akú má štruktúru na všetkých úrovniach. Jej výstupy - publikácie môžu byť v širšom zmysle rozdelené na popisy vzdelávacích systémov, komparatívne štúdie, ktoré sú venované špecifickým témam a na indikátory a štatistiku. Sú dostupné bezplatne na webovej stránke Eurydice, alebo na požiadanie v tlačenej forme.

EURYDICE na internete –

<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>

Úrad pre publikácie

ISBN 978-92-9201-296-0

9 789292 012960